

Διπλωματική Εργασία

**Το οικονομικό έγκλημα στο χώρο των επιχειρήσεων και ο
εσωτερικός έλεγχος ως μηχανισμός πρόληψης και
καταστολής του φαινομένου.**

Η περίπτωση της Τράπεζας Κρήτης και της Proton Bank: Σκάνδαλα στην Ελλάδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Φοιτητής: Σιούτης Αντώνιος

A.M.: 7110M024

Επιβλέπων Καθηγητής: Φίλος Ιωάννης

Εξεταστική Επιτροπή: Κλεφτοδής Δημήτριος, Κουτούπης Ανδρέας, Φίλος Ιωάννης

Αθήνα

Οκτώβριος 2012

Δήλωση: Βεβαιώνω ότι η παρούσα διπλωματική εργασία αποτελεί το τελικό κείμενο δικής μου δουλειάς και δεν αποτελεί προϊόν αντιγραφής. Οι πηγές στις οποίες ανέτρεξα για την εκπόνηση της συγκεκριμένης διπλωματικής αναφέρονται στο σύνολό τους, δίνοντας πλήρεις αναφορές στους συγγραφείς, συμπεριλαμβανομένων και των πηγών που χρησιμοποιήθηκαν από το Διαδίκτυο.

ΣΙΟΥΤΗΣ ΑΝΤΩΝΙΟΣ
ΥΠΟΓΡΑΦΗ

Ευχαριστίες

Για την υλοποίηση αυτής της εργασίας, ευχαριστώ θερμά τον κ. Φίλο Ιωάννη, για την εμπιστοσύνη του αλλά και την πολύτιμη βοήθειά του, όταν χρειάστηκα τις συμβουλές του. Η συνεργασία μαζί του ήταν πολύτιμη, αφού κατά την εκπόνηση αυτού του εγχειρήματος διδάχθηκα πολλά από την εμπειρία του.

Ευχαριστώ επίσης τον κ. Τσάμη Αναστάσιο, υπεύθυνο του μεταπτυχιακού προγράμματος σπουδών αλλά και τον κ. Αποστόλου Απόστολο, για την δυνατότητα που μου δόθηκε να συνεργαστώ μαζί τους και να λάβω από τις γνώσεις και την εμπειρία τους, για την βελτίωση της πτυχιακής μου κατάρτισης στα πλαίσια του Μεταπτυχιακού Προγράμματος Σπουδών «Φορολογία και Ελεγκτική».

Τέλος ευχαριστώ θερμά την οικογένειά μου για τη συνεχή συμπαράσταση, την αγάπη, και την κατανόηση που μου προσέφεραν το χρονικό διάστημα της φοίτησής μου στο πρόγραμμα αυτό.

*Αφιερωμένη στην
πολυαγαπημένη μου γιαγιά
Μάρθα, που με βοήθησε και
στήριξε τα όνειρά μου,
που μας αγάπησε πολύ...
Μας λείπεις, καλό ταξίδι.*

Περίληψη

Είναι κοινά παραδεκτό, ότι το οικονομικό έγκλημα είναι επιζήμιο τόσο για την οικονομία όσο και την κοινωνία, ενώ ο ρυθμός αύξησής του είναι ραγδαίος στις μέρες μας. Ωστόσο η ανάλυση του οικονομικού εγκλήματος στην Ελλάδα είναι ιδιαίτερα δύσκολη, καθώς είναι περιορισμένα τα στοιχεία που θα επέτρεπαν την οργάνωση και την αποτελεσματική αντιμετώπιση του θέματος με βάση ξεκάθαρες προτεραιότητες. Επομένως, είναι αναγκαία η συλλογή στοιχείων προκειμένου να γίνει βαθύτερη ανάλυση του οικονομικού εγκλήματος και να εξακριβωθεί ποιες μορφές του είναι κυρίαρχες και άρα πλέον επιζήμιες στη χώρα μας – σε κοινωνικό και οικονομικό επίπεδο. Μόνο έτσι θα ήταν εφικτός ο εντοπισμός της ρίζας του προβλήματος και η επιτυχής καταστολή του φαινομένου.

Με υπόβαθρο σκέψεων όλα τα παραπάνω, στη μελέτη αυτή επιχειρείται η προσέγγιση και κατανόηση της έννοιας του φαινομένου του οικονομικού εγκλήματος, αλλά και η ενδελεχής διερεύνηση των παραμέτρων του, μέσα από την ελληνική και ξένη βιβλιογραφία. Κύριος στόχος όμως της εργασίας είναι μέσα από την λεπτομερή παράθεση γνωστών οικονομικών σκανδάλων που απασχόλησαν την ελληνική κοινή γνώμη, Τράπεζα Κρήτης (1987) και Proton Bank (2011), να διερευνηθεί ο ρόλος της δημιουργικής λογιστικής και της απάτης, αλλά και πώς ο εσωτερικός έλεγχος θα συμβάλει στην πρόληψη, την ανίχνευση αλλά και την καταστολή του οικονομικού εγκλήματος.

Abstract

It is commonly accepted that economic crime is detrimental both to the economy and society as its rate is rapidly increasing nowadays. However, the analysis of economic crime in Greece is particularly difficult as the information that will enable its organization and effectively address the issue based on clear priorities is limited. Therefore, it is necessary to directly collect data in order to deepen the analysis of financial crime and determine what forms are dominant and therefore more damaging to our country, socially and economically. Only thus would it be possible to trace the root of the problem and successfully suppress the phenomenon.

Considering all the above, this study attempts to approach and understand the meaning of the economic crime phenomenon, but also lead a thorough investigation of its parameters through the Greek and foreign literature. The main objective of this study is, however, through detailed quotation of famous financial scandals that have preoccupied the Greek public opinion, Bank of Crete (1987) and Proton Bank (2011), to investigate the role of creative accounting and fraud, and how the internal audit will contribute to the prevention, detection and suppression of financial crime.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ.....	6
ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	10
Α' ΜΕΡΟΣ: Βιβλιογραφική Επισκόπηση	13
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1 ^ο : Θεωρητικό-Νομοθετικό πλαίσιο του φαινομένου.....	13
1.1 Ορισμός του φαινομένου, το έγκλημα ως οικονομικό φαινόμενο	13
1.2 Διάκριση των εγκλημάτων με οικονομικά κριτήρια	15
1.3 Νομοθεσία για το οικονομικό έγκλημα στην Ελλάδα.....	20
1.4 Βασικές εθνικές εποπτικές αρχές καταπολέμησης οικονομικού εγκλήματος	26
1.4.1 Εισαγγελέας Οικονομικού Εγκλήματος.....	26
1.4.2 Αρχή Καταπολέμησης της Νομιμοποίησης Εσόδων από Εγκληματικές Δραστηριότητες και της Χρηματοδότησης της Τρομοκρατίας και Ελέγχου των Δηλώσεων Περιουσιακής Κατάστασης (Αρχή για το ξέπλυμα μαύρου χρήματος).....	29
1.4.3 Σ.ΔΟ.Ε. –Σώμα Δίωξης Οικονομικού Εγκλήματος (πρώην Υπηρεσία Ειδικών Ελέγχων).....	34
1.4.4 Υπηρεσία Οικονομικής Αστυνομίας και Δίωξης Ηλεκτρονικού Εγκλήματος.....	36
1.5 Βασικές ευρωπαϊκές- διεθνείς εποπτικές αρχές καταπολέμησης οικονομικού εγκλήματος	40
1.5.1 Ευρωπαϊκή Υπηρεσία Καταπολέμησης της Απάτης (OLAF).....	40
1.5.2 EUROJUST	43
1.5.3 EUROPOL.....	44
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2 ^ο : Ανάλυση του οικονομικού εγκλήματος στο χώρο των επιχειρήσεων και παρουσίαση του μεγέθους του φαινομένου μέσα από έρευνες.	48
2.1 Έρευνες που έχουν γίνει στο παρελθόν για τα οικονομικά εγκλήματα.....	48
2.1.1 6 ^η Παγκόσμια Έρευνα για το Οικονομικό Έγκλημα από την PWC (PriceWaterhouseCoopers).....	48
2.1.2 Παρουσίαση της Εθνικής Έρευνας για τη Διαφθορά στην Ελλάδα που πραγματοποιήθηκε από την Διεθνή Διαφάνεια-Ελλάς για τα έτη 2010 και 2011	54

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

2.1.3 Έρευνα της ERNST & YOUNG: Τάσεις και αντιμετώπιση εταιρικής απάτης στην Ελλάδα.....	56
2.2 Βασικά γνωρίσματα οικονομικών εγκλημάτων	58
2.3 Οικονομική και εγκληματολογική σκέψη-Ψυχολογία του εγκληματία	59
2.3.1 Ψυχολογία του εγκληματία.....	59
2.3.2 Χαρακτηριστικά των παραβατών μέσω έρευνας για τα οικονομικά εγκλήματα	61
2.4 Η αιτιολογία των οικονομικών εγκλημάτων: κίνητρο, ευκαιρία και εκλογίκευση.....	62
2.5 Εγκλήματα «λευκού κολάρου»	65
2.6 Εγκλήματα μη συμβατικά και εγκλήματα κοινά, συμβατικά	69
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3 ^ο : Η έννοια της Απάτης και πως αυτή εμφανίζεται στο χώρο των επιχειρήσεων.....	72
3.1 Ορισμός της απάτης.....	72
3.2 Απάτη προς όφελος της επιχείρησης και εις βάρος αυτής.....	75
3.2.1 Απάτη προς όφελος της επιχείρησης	75
3.2.2 Απάτη εις βάρος της επιχείρησης	76
3.3 Παράγοντες διάπραξης απάτης	77
3.4 Ανίχνευση και διερεύνηση της απάτης των οικονομικών καταστάσεων	79
3.5 Πολιτικές αποθάρρυνσης της απάτης των οικονομικών καταστάσεων	80
3.6 Παραποίηση οικονομικών αποτελεσμάτων από τη διοίκηση των επιχειρήσεων .	81
3.7 Κίνητρα για την παραποίηση των οικονομικών καταστάσεων	82
3.8 Πρακτικές παραποίησης των οικονομικών αποτελεσμάτων	83
3.9 Λογιστικές επιλογές που επηρεάζουν το οικονομικό αποτέλεσμα	83
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4 ^ο : Πρόληψη επιχειρησιακής απάτης και ο ρόλος του εσωτερικού ελέγχου	86
Εισαγωγή	86

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

4.1 Ορισμός εσωτερικού ελέγχου	86
4.2 Η έννοια του εσωτερικού ελέγχου	87
4.3 Η αναγκαιότητα του εσωτερικού ελέγχου	90
4.4 Χαρακτηριστικά του εσωτερικού ελέγχου	91
4.5 Σκοπός και αρμοδιότητες του εσωτερικού ελέγχου	92
4.6 Σχέση μεταξύ εσωτερικού και εξωτερικού ελεγκτή.....	95
4.7 Συστήματα εσωτερικού ελέγχου	97
4.8 Εσωτερικός έλεγχος: ένα εργαλείο για την πρόληψη της απάτης	103
ΜΕΡΟΣ Β΄: Μελέτη περιπτώσεων οικονομικών σκανδάλων που έχουν απασχολήσει την Ελλάδα τα προηγούμενα χρόνια.	111
Εισαγωγή	111
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1 ^ο : Ιστορική αναδρομή των οικονομικών σκανδάλων στην Ελλάδα...112	
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2 ^ο : Μελέτη περίπτωσης της Τράπεζας Κρήτης	118
2.1 Η απασχόληση του Κοσκωτά στην τράπεζα της Κρήτης.....	118
2.2 Τα συστήματα λογιστικής πληροφόρησης εκείνης της εποχής	122
2.3 Το οικονομικό περιβάλλον που επικρατούσε εκείνη την εποχή	125
2.3.1 Οι «παρεμβάσεις του Κοσκωτά»	126
2.3.2 Τα αδικήματα και οι παραβάσεις για τις οποίες κατηγορήθηκε ο Κοσκωτάς.....	130
2.4 Η έκβαση της υπόθεσης Κοσκωτά και η ξακουστή δίκη - Βασικά συμπεράσματα	131
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3 ^ο : Μελέτη περίπτωσης της Proton Bank.....	135
3.1 Ανασκόπηση του οικονομικού περιβάλλοντος της χρονικής περιόδου	135
3.2 Το τραπεζικό σύστημα στην Ελλάδα	136
3.3 Γενική επισκόπηση του σκανδάλου	138
3.3.1 Η εισαγωγή του Α. Λαυρεντιάδη στο χώρο των επιχειρήσεων, η καταξίωσή του μέσω της Νεοχημικής Α.Ε. και η ίδρυση της Alapis.	138

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

3.3.2 Οι επιχειρηματικές δραστηριότητες του Λ. Λαυρεντιάδη και η συνεργασία του με τον επιχειρηματία Π. Κυριακίδη.	140
3.3.3 Η απόκτηση του ελέγχου της Proton Bank από τον Λ. Λαυρεντιάδη και η αρχή των προβλημάτων.	142
3.3.4 Συναλλαγές που οδήγησαν στην αποτυχία και κατάρρευση της Proton Bank	145
3.3.5 Συναλλαγές ομάδας εταιρειών που συνδέονται άμεσα με την Alapis, τον κ. Λαυρεντιάδη και σε συνέχεια με την Proton Bank	148
3.4 Πλάνες, λάθη και βασικές διαπιστώσεις	155
3.4.1 Βασικές Διαπιστώσεις	155
3.4.2 Συστήματα εσωτερικού ελέγχου και εταιρική διακυβέρνηση.....	157
3.5 Συμπεράσματα.....	159
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4 ^ο : Σύγκριση σκανδάλων: Ομοιότητες- Διαφορές- Συμπεράσματα	160
Συμπεράσματα - Προτάσεις.....	164
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	168

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Σκοπός της εργασίας

Η οικονομική εγκληματικότητα και η καταπολέμησή της έχουν συγκεντρώσει τα τελευταία χρόνια κατά γενική ομολογία την παγκόσμια προσοχή. Ειδικότερα, την τελευταία δεκαετία η ευαισθησία της κοινής γνώμης για τους κινδύνους που προκαλούν τα οικονομικά εγκλήματα άρχισε να τροφοδοτεί το αυξανόμενο ενδιαφέρον της επιστήμης για ενδελεχή εξέταση αυτού του προβλήματος και για προώθηση των αναγκαίων νομοθετικών μεταρρυθμίσεων. Οι λόγοι που οδήγησαν προς αυτή την κατεύθυνση θα πρέπει να αναζητηθούν στην εκτιμώμενη έκταση των απωλειών που προκαλεί η οικονομική εγκληματικότητα, στις δυνατότητες καταχρήσεως, αλλά και στη συνήθη ανάμιξη μελών μεσαίων και υψηλότερων κοινωνικών στρωμάτων. Κατά συνέπεια αποκτά βαρύνουσα σημασία η ενίσχυση των κανόνων της οικονομικής ηθικής καθώς και η νομοθετημένη ενίσχυση της αποτελεσματικότητας των μηχανισμών για την πρόληψη και καταστολή φαινομένων οικονομικής απάτης.

Υπό αυτά τα δεδομένα δεν απέχει κανείς πολύ από την πραγματικότητα εάν υποστηρίξει ότι τα τελευταία χρόνια στην Ελλάδα το οικονομικό έγκλημα έχει αρχίσει να προσλαμβάνει εκρηκτικές διαστάσεις. Ωστόσο η άποψη αυτή είναι δύσκολο να ελεγχθεί εμπειρικά ως προς την ακρίβειά της, αφού η έννοια «οικονομικό έγκλημα» είναι ακόμη αρκετά νεφελώδης στην επιστήμη και αφού, επιπλέον, τα διαθέσιμα στοιχεία είτε από τις αστυνομικές, είτε και από τις δικαστικές στατιστικές, αποτελούν συνήθως μόνο την κορυφή του παγόβουνου.

Τι ορίζεται όμως ως οικονομικό έγκλημα, και ποιες συνιστώσες το οριοθετούν ως τέτοιο; Στην παρούσα εργασία επιχειρείται να γίνει προσέγγιση του περιεχομένου της έννοιας αυτής, να φωτιστούν πτυχές του φαινομένου όπως αυτές παρουσιάζονται στην ελληνική και ξένη βιβλιογραφία με σκοπό να αποδοθεί -όσο μπορεί να είναι εφικτό- μία ολοκληρωμένη εικόνα ικανή να κορέσει την περιέργεια ενός ελάχιστα υποψιασμένου αναγνώστη.

Κύριος στόχος όμως της εργασίας είναι μέσα από την λεπτομερή παράθεση γνωστών οικονομικών σκανδάλων που απασχόλησαν την ελληνική κοινή γνώμη, να αναδειχθεί το πώς, επιδέξιοι λογιστικοί χειρισμοί εκμεταλλευόμενοι κενά νομοθεσίας και ελέγχων, οδήγησαν σε οικονομικές απώλειες που επιβάρυναν κυρίως τους φορολογούμενους πολίτες. Επίσης με τη σύγκριση των σκανδάλων αυτών, επιχειρείται

να αποτυπωθούν οι πρακτικές των εκάστοτε υπευθύνων, με στόχο αυτές να ληφθούν υπόψη από τους αρμόδιους και να ενταχθούν σε ένα σύστημα ελέγχου με αξιόπιστα αντανakλαστικά. Τέλος από τα συμπεράσματα που θα αναδυθούν από τη μελέτη των σκανδάλων, θα διερευνηθεί σε ποιο βαθμό ο εσωτερικός έλεγχος μπορεί να δράσει αποτελεσματικά, στην ανίχνευση και καταπολέμηση μιας οικονομικής απάτης. Στην επίτευξη του στόχου αυτού θα μπορούσε να συνεισφέρει μία μελλοντική ερευνητική προσέγγιση, στην οποία θα αποτυπώνονταν οι εμπειρίες, οι απόψεις και οι προτάσεις αρμόδιων ελεγκτών.

Η προσέγγιση της μελέτης και παρουσίασης της εργασίας βασίστηκε στην συλλογή, αξιολόγηση, επιλογή και καταγραφή δεδομένων όπως αυτά παρουσιάζονται στην ελληνική αλλά και ξενόγλωσση βιβλιογραφία, δημοσιεύονται στη έντυπη και ηλεκτρονική αρθρογραφία. Στο δεύτερο μέρος της εργασίας το οποίο στηρίχτηκε στη μελέτη περιπτώσεων (case studies) των δύο οικονομικών σκανδάλων, θα πρέπει να ληφθεί υπόψη η δυσκολία συλλογής πληροφοριών από αξιόπιστες και αντικειμενικές πηγές, ιδιαιτέρως σε υποθέσεις που είναι ακόμη σε δικαστική εκκρεμότητα (σκάνδαλο Proton Bank).

Δομή της εργασίας

Αναφερόμενοι με πιο συγκεκριμένους όρους, στο πρώτο μέρος της εργασίας που αποτελεί την βιβλιογραφική επισκόπηση και πιο συγκεκριμένα στο πρώτο κεφάλαιο, επιχειρείται μια πρώτη προσέγγιση του φαινομένου του οικονομικού εγκλήματος μέσω μιας ιστορικο-κοινωνικής και εγκληματολογικής αναδρομής. Πέρα από την ανάλυση του ορισμού του φαινομένου, γίνεται διάκριση των εγκλημάτων με οικονομικά κριτήρια, ενώ ακολουθεί εκτενής αναφορά στα εγκλήματα «λευκού κολάρου» καθώς και η ανάπτυξη του υφιστάμενου νομοθετικού πλαισίου στην Ελλάδα σχετικά με το οικονομικό έγκλημα. Το πρώτο κεφάλαιο ολοκληρώνεται με την παρουσίαση του ρόλου των εποπτικών αρχών για το οικονομικό έγκλημα, σε εθνικό και διεθνές επίπεδο.

Στο δεύτερο κεφάλαιο της εργασίας δίνεται ιδιαίτερη βαρύτητα στην παρουσίαση ερευνών, που έχουν πραγματοποιηθεί στο παρελθόν σχετικά με την έκταση του φαινομένου όπως: η 6η παγκόσμια έρευνα για το οικονομικό έγκλημα από την PriceWaterhouseCoopers, η Εθνική έρευνα για την διαφθορά στην Ελλάδα που πραγματοποιήθηκε από την Διεθνή Διαφάνεια Ελλάς για τα έτη 2010-2011 και η έρευνα της Ernst&Young για τις τάσεις και την αντιμετώπιση της εταιρικής απάτης

στην Ελλάδα. Στην συνέχεια ολοκληρώνοντας το κεφάλαιο, παράλληλα με την παράθεση των βασικών γνωρισμάτων των οικονομικών εγκλημάτων γίνεται και προσέγγιση του ψυχολογικού προφίλ των δραστών.

Στο τρίτο κεφάλαιο παρουσιάζονται οι βασικές κατηγορίες απάτης ως μορφή οικονομικού εγκλήματος στο χώρο των επιχειρήσεων, ενώ ακολουθεί εκτενής αναφορά στην απάτη μέσω της παραποίησης οικονομικών καταστάσεων, στις μεθόδους ανίχνευσης και διερεύνησης αυτής, αλλά και στις πολιτικές αποθάρρυνσής της.

Στο τέταρτο και τελευταίο κεφάλαιο της θεωρητικής ανάλυσης του οικονομικού εγκλήματος, διαφαίνεται η αναγκαιότητα ύπαρξης συστημάτων εσωτερικού ελέγχου, αφού προηγουμένως έχουν αναφερθεί τα βασικά χαρακτηριστικά και οι αρμοδιότητές του και καταδεικνύεται έτσι η σπουδαιότητα του ρόλου του εσωτερικού ελέγχου στην πρόληψη και καταστολή της οικονομικής απάτης.

Στο δεύτερο μέρος αυτής της εργασίας, σκοπός είναι η προηγούμενη θεωρητική προσέγγιση να γίνει κατανοητή και στην πράξη, μέσω της παρουσίασης του πλαισίου σημαντικών οικονομικών σκανδάλων στη χώρα μας. Ξεκινώντας με την ιστορική αναδρομή σε σκάνδαλα που ξεκινούν από τις αρχές ακόμη του 20^{ου} αιώνα, γίνεται μια πρώτη προσέγγιση με τις πρακτικές, αλλά και τις συνέπειες των εκάστοτε οικονομικών εγκλημάτων. Οι ποικίλες πτυχές όμως ενός οικονομικού εγκλήματος, όπως αυτές παρουσιάστηκαν στο πρώτο μέρος, διαφαίνονται με μεγαλύτερη σαφήνεια μέσω της ενδελεχούς παρουσίασης δύο μεγάλων οικονομικών σκανδάλων, αυτών της Τράπεζας Κρήτης και της Proton Bank. Τα δύο αυτά σκάνδαλα αφορούν τον τραπεζικό τομέα και αποτελούν δημιουργικό πεδίο μελέτης της λογιστικής απάτης. Εδώ αξίζει να σημειωθεί ότι η πρώτη υπόθεση έχει εκδικαστεί ενώ η δεύτερη είναι σε εκκρεμότητα. Ακολουθεί κεφάλαιο με συμπεράσματα και προτάσεις για περαιτέρω έρευνα.

Α΄ ΜΕΡΟΣ: Βιβλιογραφική Επισκόπηση

Στο πρώτο μέρος αυτής της εργασίας επιχειρείται η ενδελεχής ανάλυση και παρουσίαση του φαινομένου του οικονομικού εγκλήματος αλλά και των παραμέτρων αυτού μέσω εμπεριστατωμένης και έγκριτης βιβλιογραφίας, ελληνικής αλλά και ξένης.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1^ο : Θεωρητικό-Νομοθετικό πλαίσιο του φαινομένου

1.1 Ορισμός του φαινομένου, το έγκλημα ως οικονομικό φαινόμενο

Το έγκλημα είναι μια "σκιά του πολιτισμού" (Bhusal, 2009)¹. Έτσι, το μέγεθος και το σχήμα του εξαρτάται από τη μορφή της κοινωνίας και την ανάπτυξη του συστήματος. Η διαφθορά, η απαγωγή, η πειρατεία, η διακίνηση ναρκωτικών και ανθρώπων έχουν γίνει τα πιο σοβαρά εγκλήματα της εποχής τα οποία πρέπει να αντιμετωπιστούν. Οι μέθοδοι που χρησιμοποιούνται για τη διάπραξη των οικονομικών εγκλημάτων είναι νέες υπό την έννοια ότι χρησιμοποιείται η σύγχρονη γνώση και η εξελιγμένη τεχνολογία. Οι λόγοι που οδήγησαν στην αύξηση της οικονομικής εγκληματικότητας, της ανεργίας και της οικονομικής οπισθοδρομικότητας είναι η έλλειψη ευαισθητοποίησης της κοινωνίας στον τομέα της εγκληματικότητας και σαφώς ο ανεπαρκής εξοπλισμός της αστυνομίας και άλλων φορέων της έρευνας.

Το οικονομικό έγκλημα κύριο στοιχείο του οποίου αποτελεί η απάτη, συμπεριλαμβανομένης της νομιμοποίησης εσόδων από παράνομες δραστηριότητες αποτελούν σήμερα μεγάλο μέρος του διεθνούς οργανωμένου εγκλήματος². Είναι πραγματικά δύσκολο να δοθεί ακριβής ορισμός του οικονομικού εγκλήματος. Ένα άτομο αποκτά εύκολα χρήματα στη ζωή του με διαφορετικούς τρόπους χωρίς να σέβεται τα κοινωνικά αποδεκτά πρότυπα. Όταν οι δραστηριότητες είναι έξω από τα αποδεκτά κοινωνικά πρότυπα, ο νόμος προσπαθεί να τους εμποδίσει, και στη συνέχεια οι δραστηριότητες αυτές γίνονται παράνομα και, τελικά, πραγματοποιείται το έγκλημα. Υπάρχουν διάφοροι παράγοντες και κίνητρα για ένα άτομο να διαπράξει ένα έγκλημα.

¹ Bhusal, D.R., 2009. Economic Crime Law and Legal Practice. Kathmandu (Nepal): pp 12-17

² Αλεξιάδης Στέργιος (2010). Τα οικονομικά του εγκλήματος, εκδόσεις Σάκκουλα, Θεσσαλονίκη 2010 σελ. 27

Οι παράγοντες αυτοί μπορούν να ταξινομηθούν με διάφορους τρόπους. Ένας οικονομικός εγκληματίας όχι μόνο προσπαθεί να συγκεντρώσει χρήματα από παράνομες πηγές αλλά οι δραστηριότητές του απειλούν επίσης την οικονομική τάξη και με τον τρόπο αυτό δημιουργείται εμπόδιο για την εθνική ανάπτυξη.

Τα οικονομικά εγκλήματα³ συμβάλλουν επίσης στην υποβάθμιση των κοινωνικών προτύπων. Τα εγκλήματα αυτά προκαλούν και ευθύνονται για την δημιουργία περαιτέρω χάους και αναταραχής στην κοινωνία (Bhusal, 2009)⁴ με τη δημιουργία χάσματος μεταξύ αυτών που εργάζονται σκληρά για να βγάλουν χρήματα και αυτών που πλουτίζουν μέσω παράνομων δραστηριοτήτων. Έτσι λοιπόν αν η κοινωνία αποφασίσει πως πρέπει να πατάξει τέτοιου είδους δραστηριότητες καθώς δεν ευνοούν αυτή, τότε η κυβέρνηση θα πρέπει να δημιουργήσει κανόνες και κανονισμούς που αφορούν τις δραστηριότητες αυτές, έτσι ώστε η νομοθεσία της χώρας να τιμωρήσει αυτού του είδους τους εγκληματίες.

Ορισμός οικονομικού εγκλήματος

Μια σημαντική παθογένεια της ελληνικής εννόμου τάξεως στο πλαίσιο της αντιμετώπισης και του ελέγχου του οικονομικού εγκλήματος αποτελεί, όπως αναφέρθηκε παραπάνω, η έλλειψη ενός γενικού και ενιαίου νομοθετήματος που να περιλαμβάνει και να αντιμετωπίζει ομοίως το σύνολο των επί μέρους μορφών οικονομικού εγκλήματος. Στην ανάπτυξη και συντήρηση της παθογένειας αυτής συμβάλλει η ασάφεια που επικρατεί όσον αφορά στην οριοθέτηση του οικονομικού εγκλήματος, σε επίπεδο θεωρίας και νομολογίας τόσο σε εθνικό όσο και σε διεθνές επίπεδο. Η ασάφεια αυτή, που αποτυπώνεται πρακτικά στη θεωρία μέσω της ύπαρξης ποικίλων ορισμών, οδηγεί συχνά στο σφάλμα της σύγχυσης του οικονομικού εγκλήματος με τα κοινά εγκλήματα κατά της ιδιοκτησίας της περιουσίας.

Οικονομικό έγκλημα (Strader, 2006)⁵ είναι η προσβολή μίας ή περισσότερων όψεων της εσωτερικής και κοινοτικής οικονομικής έννομης τάξης, η οποία εξωτερικεύεται με την απόκτηση οικονομικών πλεονεκτημάτων, προερχόμενων είτε από τη καταχρηστική εκμετάλλευση της οικονομικής ισχύος, ως αποτέλεσμα

³ Λάζος Γρ. (Ιούνιος 2000). Το οικονομικό έγκλημα στη σύγχρονη Ελλάδα -Σκληρά δεδομένα και βασικές συντεταγμένες, Ποινική Δικαιοσύνη, τ.28, σσ. 655-663.

⁴ Bhusal, D.R.,2009. Economic Crime Law and Legal Practice. Kathmandu (Nepal):pp 17-19

⁵ Strader, K. J., 2006. Understanding White Collar Crime. 2nd edition. Matthew Bender & Co Publishing

δημόσιας, επαγγελματικής ή επιχειρηματικής δράσης, είτε με την ανάπτυξη μιας αθέμιτης οικονομικής δραστηριότητας.

Άλλοι ορισμοί για το οικονομικό έγκλημα

- Οικονομικό έγκλημα (Bhusal, 2009)⁶, με την ευρύτερη του όρου έννοια, είναι αυτό που βλάπτει ή θέτει σε κίνδυνο τη λειτουργία της οικονομίας ή σημαντικών κλάδων και θεσμών της. Κυριαρχείται από το στοιχείο της απάτης, οι δε εκφραστές του είναι προικισμένοι με ιδιαίτερη και θαυμαστή οξύνοια και χρησιμοποιούν με ευχέρεια κάθε μέσο το οποίο θα αποφέρει το καλύτερο δυνατό αποτέλεσμα.
- Το οικονομικό έγκλημα (Κουράκης, 2007)⁷ ή απάτη είναι ένας γενικός όρος που χρησιμοποιείται για να υποδηλώσει παράνομη ή εγκληματική δραστηριότητα σε έναν οργανισμό, με σκοπό να οδηγήσει στην αύξηση των εσόδων για τον δράστη (-ες).

1.2 Διάκριση των εγκλημάτων με οικονομικά κριτήρια

Υπάρχουν επτά βασικές διαφορετικές κατηγορίες⁸ του οικονομικού εγκλήματος για τις οποίες θα αναφερθούν περισσότερες πληροφορίες παρακάτω:

- i. διαφθορά
- ii. απάτη- παραποίηση εγγράφων
- iii. φοροδιαφυγή
- iv. ξέπλυμα βρώμικου χρήματος
- v. παράνομη διακίνηση ανθρώπων
- vi. λαθρεμπόριο

⁶ Bhusal, D.R.,2009. Economic Crime Law and Legal Practice. Kathmandu (Nepal).pp12-16

⁷ Κουράκης Νέστωρ (2007). Τα οικονομικά εγκλήματα, τόμος Ι, Εκδόσεις Σάκκουλα σελ. 44

⁸ Bhusal, D.R.,2009. Economic Crime Law and Legal Practice. Kathmandu (Nepal).pp17-25

i. ΔΙΑΦΘΟΡΑ

Η διαφθορά είναι ένα διεθνές ζήτημα, που φέρεται να παρεμποδίζει την κοινωνικο-οικονομική ανάπτυξη των περισσότερων αναπτυσσόμενων και ανεπτυγμένων χωρών. Σύμφωνα με τον Peter Linebaugh⁹, δωροδοκία, διαφθορά, απάτη, υπεξαίρεση και ούτω καθεξής δεν είναι πραγματικά τίποτα περισσότερο από τα συνήθη στοιχεία των επιχειρηματικών δραστηριοτήτων. Αλλά, στην πραγματικότητα, η διαφθορά αποτελεί μια επάρατη νόσο που προσβάλλει ειδικά τις περισσότερες από τις αναπτυσσόμενες χώρες. Έτσι, για να ελεγχθεί και να παταχθεί η διαφθορά από τις εθνικές κυβερνήσεις, καθώς και από τις διμερείς και πολυμερείς οργανώσεις στήριξης έχουν σχεδιαστεί διάφορες στρατηγικές, όπως το Εθνικό Σύστημα Ακεραιότητας, η Οικονομική Θεωρία της διαφθοράς, το μοντέλο διακυβέρνησης, η πολιτική βούληση του εννοιολογικού πλαισίου για την καταπολέμηση της διαφθοράς καθώς και η Επιτροπή για τη διερεύνηση των καταχρηστικών πρακτικών της Αρχής με σκοπό την καταπολέμηση της διαφθοράς.

ii. ΑΠΑΤΗ

Στη λογιστική βιβλιογραφία η Απάτη έχει οριστεί ως η εκ προθέσεως δόλια κατάχρηση των περιουσιακών στοιχείων μιας επιχείρησης και η παραποίηση των οικονομικών της στοιχείων προς όφελος του διαπράττοντας την απάτη. Από τον ορισμό αυτό προκύπτουν δύο κατηγορίες επιχειρησιακής απάτης. Πρώτον η κατάχρηση, κλοπή ή ιδιοποίηση οικονομικών πόρων της επιχείρησης και δεύτερον η παραπλανητική παρουσίαση των οικονομικών εκθέσεων, καταστάσεων ή αναφορών της.

Ο όρος "απάτη" σύμφωνα με το Διεθνές Ελεγκτικό Πρότυπο 240¹⁰ αναφέρεται σε εσκεμμένη πράξη ενός ή περισσότερων ατόμων της Διοίκησης, υπαλλήλων ή τρίτων που συνεπάγεται στη παρερμηνευση των οικονομικών καταστάσεων. Η απάτη μπορεί να συνεπάγεται σύμφωνα με το ίδιο ελεγκτικό πρότυπο: α) Λαθροχειρία, νόθευση ή παραποίηση τηρούμενων στοιχείων ή εγγράφων β) Κατάχρηση περιουσιακών στοιχείων γ) Αποσιώπηση ή παράλειψη αποτελεσμάτων συναλλαγών από τηρούμενα

⁹ The London hanged : crime and civil society in the eighteenth century, Linebaugh, Peter (1991), pp. 159 - 162.

¹⁰ ΔΕΠ 240: Η ευθύνη του ελεγκτή για τον εντοπισμό απατών για έναν έλεγχο των οικονομικών καταστάσεων

στοιχεία ή έγγραφα δ) Καταγραφή συναλλαγών άνευ ουσιαστικού περιεχομένου ε) Καταχρηστική εφαρμογή λογιστικών αρχών και μεθόδων.

iii. ΦΟΡΟΔΙΑΦΥΓΗ

Η φοροδιαφυγή αποτελεί σοβαρό έγκλημα - απάτη σε βάρος του κράτους. Γενικά αποκαλείται η κατά οποιονδήποτε τρόπο απόκρυψη φορολογητέας ύλης ενός φορολογούμενου φυσικού ή νομικού προσώπου από τις φορολογικές Αρχές.

Η φοροδιαφυγή εκτός από ποινικό αδίκημα που μπορεί να σημειωθεί κατά παράβαση ή καταστρατήγηση του φορολογικού νόμου, θεωρείται και έντονα αντικοινωνική συμπεριφορά δεδομένου ότι το συνολικό ποσό αυτής θα κληθεί τελικά να επωμισθεί, με πρόσθετα κυβερνητικά μέτρα, το σύνολο των φορολογουμένων.

Η φοροδιαφυγή (Τάτσος, 2001)¹¹ μπορεί να εμφανιστεί με πολλούς τρόπους και τεχνάσματα όπως:

- Αποκρύπτοντας εισοδήματα από διάφορες πηγές με σκοπό την πληρωμή χαμηλότερου φόρου.
- Εμφανίζοντας υπερβολικές ή πλαστές δαπάνες ώστε να επωφεληθεί από εκπτώσεις φόρου.
- Δημιουργώντας πλασματικές εταιρείες.
- Καταστρατήγηση ευνοϊκής νομοθεσίας ειδικών σκοπών. κ.ά.

Η φοροδιαφυγή εντοπίζεται εύκολα σε εισοδήματα που προέρχονται από μισθωτές υπηρεσίες ή εκμετάλλευση ακινήτων, λόγω της ευκολίας διασταύρωσης στοιχείων (δηλαδή σύγκριση εσόδου από τον ένα συμβαλλόμενο και δαπάνης από το άλλο), ενώ είναι δύσκολο να εντοπισθούν σε πηγές όπως από ελεύθερα επαγγέλματα. Στις εμπορικές επιχειρήσεις συνήθως η φοροδιαφυγή αντιμετωπίζεται με επιτόπου ελέγχους, αλλά και διασταυρώσεις. Στις περιπτώσεις που είναι δύσκολη η διασταύρωση, υπολογίζεται ένα τεκμαρτό εισόδημα, ενώ κατά καιρούς αναπροσαρμόζονται τα τεκμήρια διαβίωσης.

Η φοροδιαφυγή ανέρχεται στην Ελλάδα σε 30 δις ευρώ ετησίως, κάνοντάς την πρωταθλήτρια στην παραοικονομία, και η μείωση της κατά 20 δις ευρώ θα μπορούσε να μειώσει τους φόρους που καταβάλλουν οι φορολογούμενοι κατά ποσοστό 30%.

¹¹ Τάτσος, Ν., 2001. Παραοικονομία και Φοροδιαφυγή στην Ελλάδα. Εκδόσεις Παπαζήση σ.σ 16-23

iv. ΞΕΠΛΥΜΑ ΒΡΩΜΙΚΟΥ ΧΡΗΜΑΤΟΣ

Η νομιμοποίηση εσόδων από παράνομες δραστηριότητες είναι η διαδικασία μέσω της οποίας πρόσωπα, τα οποία απέκτησαν έσοδα από παράνομες δραστηριότητες, επιχειρούν να συγκαλύψουν την πραγματική προέλευση τους. Εφόσον το επιτύχουν, διατηρούν τον έλεγχο επί των παράνομων αυτών εσόδων και παρέχουν νόμιμη κάλυψη για την πηγή των κεφαλαίων τους.

Η νομιμοποίηση εσόδων (Νικολούδης, 2000)¹² από παράνομες δραστηριότητες ή διαφορετικά το ξέπλυμα βρώμικου χρήματος είναι ένα φαινόμενο το οποίο επηρεάζει όλα τα κράτη. Οι εγκληματίες, στην προσπάθεια τους να αποκρύψουν την πηγή των παράνομων εσόδων τους, δύναται να χρησιμοποιήσουν τόσο τα τραπεζικά ιδρύματα όσο και ένα μεγάλο αριθμό επαγγελματιών, οι οποίοι χωρίς να το γνωρίζουν, τους βοηθούν στη νομιμοποίηση των παράνομων κεφαλαίων τους.

Επομένως, η καταπολέμηση του εγκλήματος προϋποθέτει την παρεμπόδιση της νομιμοποίησης εσόδων από παράνομες δραστηριότητες, εφόσον καθιστά την εγκληματική δραστηριότητα μη ελκυστική.

Φορείς μαύρου χρήματος ή ξεπλύματος χρήματος μπορεί να είναι τόσο φυσικά πρόσωπα όσο και νομικά πρόσωπα (ιδιωτικού ή δημοσίου δικαίου), ή ακόμα και κυβερνήσεις χωρών. Γενικά το μαύρο χρήμα και οι όποιες δραστηριότητες απορρέουν από αυτό, συνιστούν ευρύτερα την έννοια της παραοικονομίας. Η αναφορά σε πολύ μεγάλα ποσά μαύρου χρήματος παραπέμπει σε εκδήλωση οργανωμένου εγκλήματος.

Τα διάφορα κράτη προκειμένου να αντιμετωπίσουν φαινόμενα παραγωγής μαύρου χρήματος θεσπίζουν κατάλληλες νομοθεσίες για την πάταξή τους, μεταξύ των οποίων μπορεί να είναι ειδικές ελεγκτικές υπηρεσίες, περιορισμοί ελεύθερης διακίνησης χρήματος, κ.λπ.

v. ΠΑΡΑΝΟΜΗ ΔΙΑΚΙΝΗΣΗ ΑΝΘΡΩΠΩΝ

Η εμπορία ανθρώπων¹³ είναι η πιο αποτρόπαια προσβολή στον ανθρώπινο πολιτισμό. Σε κάθε πολιτισμένη κοινωνία η πράξη αυτή είναι ιδιαίτερα καταδικαστέα. Στην εποχή της παγκοσμιοποίησης η μετακίνηση των ανθρώπων, εντός όσο και πέραν

¹² Νικολούδης Π., Η νομιμοποίηση εσόδων από παράνομες δραστηριότητες, Ποιν.Χρον. 2000.

¹³ Γεωργία Τσακλάγκανου L.L.M., Θεσμική Αντιμετώπιση του Trafficking σε διεθνές επίπεδο και Ενημερωτική Μελέτη για τη Διεθνική Σωματεμπορία-Trafficking

των εθνικών συνόρων, έχει αυξηθεί κατά πολύ, κυρίως στην αναζήτηση των καλύτερων οικονομικών ευκαιριών.

Η «Εμπορία ανθρώπων» σημαίνει τη συλλογή, τη μεταφορά, τη μετακίνηση, την υπόθαλψη ανθρώπων μέσω απειλής ή χρήση βίας ή άλλων μορφών εξαναγκασμού, απαγωγής, εξαπάτησης, απάτης, κατάχρηση δύναμης ή μιας ευάλωτης κατάστασης, ή της πληρωμής ή λήψης χρημάτων με σκοπό τη συγκατάθεση ενός ατόμου ώστε να ασκήσει εξουσία πάνω σε έναν άλλο άνθρωπο με σκοπό την εκμετάλλευση. Η εκμετάλλευση περιλαμβάνει την εκπόρνευση του άλλου, ή άλλες μορφές σεξουαλικής εκμετάλλευσης, αναγκαστική εργασία ή υπηρεσίες, δουλεία ή πράξεις όμοιες με δουλεία, υποτέλεια ή αφαίρεση οργάνων. Τα κέρδη που αποφέρει το παγκόσμιο εμπόριο ανθρώπων στα εγκληματικά δίκτυα μπορούν να συγκριθούν με τα αντίστοιχα του εμπορίου ναρκωτικών και όπλων.

Οι πιο συνηθισμένες μορφές είναι: πορνεία, εξαναγκαστική εργασία, επαιτεία, εμπόριο βρεφών, εμπόριο οργάνων, πορνογραφία.

vi. ΛΑΘΡΕΜΠΟΡΙΟ

Γενικά με τον όρο "λαθρεμπόριο" χαρακτηρίζεται οποιαδήποτε μορφή επιχειρούμενου εμπορίου κατά παράβαση κείμενης νομοθεσίας, ή καταστρατήγηση αυτής, με απώτερο σκοπό την αποφυγή πληρωμής δασμών. Στη πράξη αποτελεί εξαπάτηση των Αρχών ενός κράτους κατά την εισαγωγή ή εξαγωγή εμπορευμάτων.

Το λαθρεμπόριο (Δούβας, 2002)¹⁴ γίνεται κυρίως σε είδη υποκείμενα σε βαρείς δασμούς, ή φόρους κατανάλωσης, σε τυχόν είδη μονοπωλίου, (αν τέτοιο υφίσταται), σε αρχαιότητες, καθώς και σε απαγορευμένα είδη εμπορίας, ή εισαγωγής. Τέτοια για παράδειγμα είναι πάσης φύσεως αντικείμενα πολυτελείας, κοσμήματα, ποτά, γούνες, αυτοκίνητα, καπνός, τσιγάρα, πετρέλαιο κ.λπ. ή απαγορευμένα ελεύθερης εμπορίας είδη όπως όπλα, ναρκωτικά, εκρηκτικά κ.λπ.

Το λαθρεμπόριο χαρακτηρίζεται στις περισσότερες νομοθεσίες του κόσμου ως ιδιώνυμο φορολογικό ποινικό αδίκημα (έγκλημα) που στοιχειοθετείται με την απόπειρα διαφυγής, ή αποφυγής της υποχρέωσης, με παράνομες ενέργειες ή και παραλείψεις, τόσο των υποχρεούντων, όσο επίσης και των αρμοδίων οργάνων καταστολής. Ανάλογα του αντικειμένου επί του οποίου επιχειρείται λαθρεμπόριο

¹⁴ Δούβας Γ., 2002. Οι ευρωπαϊκές κατά το ελληνικό ποινικό δίκαιο : προσέγγιση με βάση τον άξονα: απάτη – λαθρεμπόριο. Εκδόσεις Παπαζήση, σσ 23-28

συναντάται με διαφορετικές ονομασίες, π.χ. λαθρεμπόριο τσιγάρων, λαθρεμπόριο όπλων, λαθρεμπόριο ναρκωτικών κ.λπ.

Άλλες χώρες τηρούν ενιαία τελωνειακή νομοθεσία με όλα τα είδη του λαθρεμπορίου, άλλες τηρούν επιμέρους νομοθεσίες για κάθε είδος εξ αυτών και τέλος άλλες, οι περισσότερες μεταξύ των οποίων και η Ελλάδα, τηρούν μια γενική τελωνειακή νομοθεσία για όλα τα "υποκείμενα" σε δασμούς εμπορεύματα και μια ειδικότερη για τα απαγορευμένα είδη εμπορίας, προκειμένου να δύνανται να επιλαμβάνονται κατά τόπο πολλές διωκτικές Αρχές.

1.3 Νομοθεσία για το οικονομικό έγκλημα στην Ελλάδα

Στο σημείο αυτό παρουσιάζεται το σύνολο των νομοθετημάτων (Παπανδρέου, 2011)¹⁵ εκείνων που σχετίζονται με το χώρο της οικονομικής εγκληματικότητας στην Ελλάδα, σε μια προσπάθεια κωδικοποίησης αυτών προς την κατεύθυνση της απομείωσης της ανασφάλειας δικαίου που επικρατεί σχετικά με το χώρο των οικονομικών εγκλημάτων. Πιο συγκεκριμένα αναλύονται οι νόμοι που αφορούν την νομιμοποίηση εσόδων από παράνομες δραστηριότητες ως μορφή οικονομικού εγκλήματος.

Ο ΝΟΜΟΣ 2331/1995

Στα πρώτα άρθρα του νόμου παρατίθενται βασικοί ορισμοί εννοιών που χρησιμοποιούνται συχνότατα στις υπόλοιπες ρυθμίσεις του νόμου. Ορίζεται εξ αρχής τι περιλαμβάνει ο όρος «εγκληματική δραστηριότητα» και ποια αδικήματα εσωκλείει στην αναφορά του. Επίσης, παρατίθενται ορισμοί για τις έννοιες της περιουσίας, του χρηματοπιστωτικού ιδρύματος και του χρηματοπιστωτικού οργανισμού, της αρμόδιας αρχής κτλ. Σε ένα σημείο και πιο συγκεκριμένα στην παράγραφο 4 του άρθρου 2 αναφέρεται ότι *«Τα εγκλήματα του άρθρου αυτού τιμωρούνται ακόμη και στην περίπτωση που η εγκληματική δραστηριότητα έλαβε χώρα στην αλλοδαπή και δεν υπόκειται στη δικαιοδοσία των ελληνικών ποινικών δικαστηρίων»*. Από τη διάταξη αυτή φαίνεται ότι η Ελλάδα επιφυλάσσει για τον εαυτό της το δικαίωμα να τιμωρήσει το δράστη της νομιμοποίησης εσόδων στην Ελλάδα, ανεξάρτητα από το αν θα τιμωρηθεί ο υπαίτιος της προηγούμενης εγκληματικής δραστηριότητας, ο οποίος για την

¹⁵ Παπανδρέου Πόπη (2011). Νομοθεσία οικονομικού εγκλήματος, εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη.

αξιόποινη πράξη που πραγμάτωσε στην αλλοδαπή μπορεί να υπάγεται στη δικαιοδοσία εκείνης της χώρας. Ο συγκεκριμένος νόμος θα μπορούσε να θεωρηθεί μία καλή βάση και αρχή των όσων επακολούθησαν στην ελληνική νομοθεσία, παρουσίαζε όμως αρκετά κενά και διφορούμενες αναφορές του νομοθέτη, οι οποίες αργότερα καλύφθηκαν με την αντικατάσταση του νόμου από τον ν.3691/2008 για τον οποίο θα γίνει αναφορά παρακάτω.

Ένα βασικό μειονέκτημα του λόγου ήταν σημειολογικό και αφορούσε το λεγόμενο έννομο αγαθό. Πιο συγκεκριμένα, η εγκληματική συμπεριφορά ως «κακό» προσβάλλει αυτονόητα ένα «καλό», προς χαρακτηρισμό του οποίου χρησιμοποιείται η λέξη : έννομο αγαθό. Το έννομο αγαθό δεν είναι τίποτε άλλο από ένα «όνομα» με το οποίο χαρακτηρίζουμε το θετικό μέγεθος που πλήττεται από το έγκλημα. Πέρα από οποιοδήποτε δυσνόητο ορισμό που θα μπορούσε να αναφερθεί, είναι κοινώς παραδεκτό ότι ως έννομο αγαθό νοείται το εκάστοτε αγαθό που προστατεύει ένας ποινικός νόμος, δεδομένου ότι δεν υπάρχει ποινικός νόμος που να μην προστατεύει κάποιο έννομο αγαθό. Έτσι και η νομοθεσία για το οικονομικό έγκλημα και συγκεκριμένα για την νομιμοποίηση εσόδων από εγκληματική δραστηριότητα προστατεύει ένα έννομο αγαθό.

Έχει υποστηριχθεί, ότι προστατευόμενο έννομο αγαθό είναι η ίδια η κοινωνία, η ίδια η οικονομία και η ομαλή λειτουργία της και ακόμη ο υγιής ανταγωνισμός, που διαταράσσονται από τη νομιμοποίηση αυτή καθ' αυτή. Επιπλέον έχει διατυπωθεί η άποψη ότι προστατευόμενο έννομο αγαθό είναι η απονομή της δικαιοσύνης. Έχει περαιτέρω διατυπωθεί η άποψη ότι προστατευόμενο έννομο αγαθό είναι το χρηματοπιστωτικό ή γενικότερα το οικονομικό σύστημα. Από τα παραπάνω καθίσταται σαφές ότι η γραμματική διατύπωση του άρθρου 2 του ν.2331/95 αδυνατεί να προσφέρει μια πειστική πρόταση για το αντικείμενο που θέλησε να προστατεύσει ο νομοθέτης, διαμορφώνοντας τη συγκεκριμένη διάταξη.

Ανάλογα εννοιολογικά προβλήματα προέκυψαν και από τον ορισμό της «νομιμοποίησης» και τις ενέργειες από τις οποίες προέκυπτε ο παράνομος χαρακτήρας της.

Ο ν. 2331/95 έχει χαρακτηριστεί σαν νόμος που θεσπίζει διατάξεις που εύκολα μπορούν να εξελιχθούν σε ρωγή στην εγγυητική λειτουργία του ποινικού δικαίου, μέσα από την άκριτη και διωκτικά ενστικτώδη εφαρμογή του, υποκαθιστώντας την αποδοχή προϊόντων εγκλήματος σε μια ιδιαίτερα διευρυμένη εκδοχή της. Μεγαλύτερο

όμως πρόβλημα για το συγκεκριμένο νόμο ήταν η γενικότερη αναποτελεσματικότητά του, γεγονός που αναγνωρίστηκε και από την πολιτική εξουσία.

Στην αναποτελεσματικότητα αυτή συνέβαλαν σε μεγάλο βαθμό τα εγγενή προβλήματα του νόμου αλλά και η «προσαρμοστικότητα» των δραστών που γνώριζαν την υπάρχουσα νομοθεσία και φρόντιζαν κάθε φορά να προσαρμόζουν ανάλογα τη συμπεριφορά τους εκμεταλλευόμενοι πιθανά κενά ή ελλείψεις.

Σοβαρός λόγος αναποτελεσματικότητας θα πρέπει να αναζητηθεί και στο γεγονός ότι η αντιμετώπιση του ξεπλύματος λειτουργεί ανταγωνιστικά, τόσο στα συμφέροντα των τραπεζικών και άλλων συναφών ιδρυμάτων, όσο και στα μεγάλα οικονομικά συμφέροντα που αντιδρούν σε κάθε διαδικασία περιορισμού της ελεύθερης δράσης τους, αλλά και στα συμφέροντα του ιδίου του κράτους, το οποίο ακόμη κι όταν δηλώνει ότι ενδιαφέρεται να πατάξει το οικονομικό έγκλημα, έχει ταυτόχρονα άμεσο συμφέρον στην εισροή κεφαλαίων, κυρίως όταν η οικονομία του δεν είναι αρκετά ισχυρή.

Ο ΝΟΜΟΣ 3691/2008

Βάση του ισχύοντος θεσμικού πλαισίου αποτελεί ο νόμος 3691/05.08.2008, ο οποίος αναβαθμίζει σημαντικά τους μηχανισμούς πρόληψης του οικονομικού εγκλήματος και συγκεκριμένα του ξεπλύματος χρήματος και της χρηματοδότησης της τρομοκρατίας της χώρας μας και ενσωματώνει τις διατάξεις της Οδηγίας 2005/60/EK του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, καθώς και της Οδηγίας 2006/70/EK της Ευρωπαϊκής Επιτροπής που αποτελεί εφαρμοστέο μέτρο της Οδηγίας 2005/60/EK. Ο Ν.3691/2008 είναι ο τρίτος κατά σειρά νόμος που ψηφίζεται στη χώρα μας για την θωράκισή της από το ξέπλυμα χρήματος και τη χρηματοδότηση της τρομοκρατίας μετά τον Ν.2331/1995 και τον Ν.3424/2005 που ενσωμάτωσαν στην ελληνική νομοθεσία τις διατάξεις των Οδηγιών 91/308/ΕΟΚ και 2001/97/EK αντιστοίχως.

Αντικείμενο του Ν.3691/05.08.2008, αποτελεί η πρόληψη και καταστολή των αδικημάτων της νομιμοποίησης εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες και της χρηματοδότησης της τρομοκρατίας, καθώς και η προστασία του χρηματοπιστωτικού συστήματος από τους κινδύνους που ενέχουν οι ανωτέρω δραστηριότητες.

Τα πρόσωπα που υπόκεινται στις υποχρεώσεις του νέου νόμου είναι: τα πιστωτικά ιδρύματα, οι χρηματοπιστωτικοί οργανισμοί, οι εταιρείες κεφαλαίου επιχειρηματικών συναλλαγών, οι ορκωτοί λογιστές, ελεγκτές, εξωτερικοί λογιστές και

οι ελεγκτικές εταιρείες. Ακόμη οι φορολογικοί ή φοροτεχνικοί σύμβουλοι και οι αντίστοιχες εταιρείες, οι κτηματομεσίτες και οι κτηματομεσιτικές εταιρείες, οι οίκοι δημοπρασίας, οι έμποροι αγαθών μεγάλης αξίας για αξία συναλλαγής μεγαλύτερη των €15.000 (εφάπαξ ή τμηματικά), οι συμβολαιογράφοι και οι δικηγόροι. Επίσης υπόκεινται στις υποχρεώσεις του νέου νόμου οι εταιρείες παροχής επιχειρηματικού κεφαλαίου, τα καζίνο, τα καζίνο επί πλοίων με ελληνική σημαία και οι επιχειρήσεις οργανισμοί του δημοσίου ή ιδιωτικού τομέα που διοργανώνουν τυχερά παιχνίδια και πρακτορεία που σχετίζονται με τις δραστηριότητες αυτές, οι εκπλειστηριαστές, οι ενεχυροδανειστές, τα φυσικά και νομικά πρόσωπα που παρέχουν υπηρεσίες σε εταιρείες και καταπιστεύματα.

Ειδικότερα, σύμφωνα με το άρθρο 2 παρ. 2 του ανωτέρω νόμου, η νομιμοποίηση εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες, συνίσταται καταρχήν στη μετατροπή ή μεταβίβαση περιουσίας εν γνώσει του γεγονότος ότι αυτή προέρχεται από εγκληματικές δραστηριότητες ή από πράξη συμμετοχής σε αυτές, με σκοπό την απόκρυψη ή τη συγκάλυψη της παράνομης προέλευσής της ή την παροχή συνδρομής σε οποιονδήποτε εμπλέκεται στις δραστηριότητες αυτές, προκειμένου να αποφύγει τις έννομες συνέπειες των πράξεών του.

Το ρυθμιστικό πλαίσιο του νόμου 3691/2008 καταλαμβάνει και τις περιπτώσεις απόκρυψης ή συγκάλυψης της αλήθειας, με οποιοδήποτε μέσο ή τρόπο, όσον αφορά στη φύση, προέλευση, διάθεση, διακίνηση ή χρήση περιουσίας ή στον τρόπο με τον οποίον αυτή αποκτήθηκε ή την κυριότητα επί περιουσιακών στοιχείων ή σχετικών με αυτά δικαιωμάτων, εν γνώσει του γεγονότος, ότι η περιουσία αυτή προέρχεται από εγκληματικές δραστηριότητες ή από πράξη συμμετοχής σε τέτοιου είδους δραστηριότητες.

Περαιτέρω, «ξέπλυμα βρώμικου χρήματος» αποτελεί και η απόκτηση, κατοχή, διαχείριση ή χρήση περιουσίας, εν γνώσει κατά το χρόνο της κτήσης ή της διαχείρισης του γεγονότος, ότι αυτή προέρχεται από παράνομες δραστηριότητες ή, ομοίως, από πράξη συμμετοχής σε τέτοιες δραστηριότητες, καθώς και η χρησιμοποίηση του χρηματοπιστωτικού τομέα με την τοποθέτηση σε αυτόν, ή τη διακίνηση μέσω αυτού, εσόδων που προέρχονται από παράνομες δραστηριότητες, με σκοπό να προσδοθεί νομιμοφάνεια στα εν λόγω έσοδα.

Στις διατάξεις του ίδιου ως άνω νόμου υπάγεται και η περίπτωση της σύστασης και λειτουργίας οργάνωσης ή ομάδας δύο τουλάχιστον ατόμων για τη διάπραξη μιας ή περισσότερων από τις παραπάνω αναφερόμενες πράξεις και η συμμετοχή σε τέτοια

οργάνωση ή ομάδα. Νομιμοποίηση εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες υπάρχει και όταν οι δραστηριότητες από τις οποίες προέρχεται η προς νομιμοποίηση περιουσία έλαβαν χώρα στο έδαφος άλλου κράτους, εφόσον αυτές θα ήταν βασικό αδίκημα αν διαπράττονταν στην Ελλάδα και θεωρούνται αξιόποινες σύμφωνα με τη νομοθεσία του κράτους αυτού.

Ο ΝΟΜΟΣ 3424/2005

Ο νόμος 3424/2005 συντάχθηκε και ψηφίστηκε με σκοπό την Τροποποίηση, συμπλήρωση και αντικατάσταση διατάξεων του ν.2331/1995 (ΦΕΚ 173Α΄) και προσαρμογή της ελληνικής νομοθεσίας στην Οδηγία 2001/97/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου για την πρόληψη της χρησιμοποίησης του χρηματοπιστωτικού συστήματος με σκοπό τη νομιμοποίηση εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες και άλλες διατάξεις. Ο νέος νόμος περιλαμβάνει σημαντικές αλλαγές οι οποίες περιγράφονται συνοπτικά παρακάτω.

Ενώ με την παλαιότερη διατύπωσή του ο ν. 2331/1995 καθόριζε την «προηγούμενη εγκληματική δραστηριότητα» στο άρθρο 1 με πίνακα αποκλειστικά απαριθμούμενων εγκλημάτων, όπου περιλαμβάνονταν 24 κατηγορίες εγκλημάτων, με την τροποποίηση του ν. 3424/2005 ο πίνακας υπέστη μετατροπή και, εκτός του ότι μεταβαπτίζει την «προηγούμενη εγκληματική δραστηριότητα» σε «βασικό έγκλημα», περιλαμβάνει πλέον 16 βασικά εγκλήματα, τα οποία αναφέρονταν κατά βάση και στον αρχικό ν. 2331/1995 και επιπλέον μία ακόμα γενική κατηγορία εγκλημάτων: «κάθε αξιόποινη πράξη» που τιμωρείται με ποινή στερητική της ελευθερίας άνω των 6 μηνών, εφόσον προέκυψε από την τέλεσή της περιουσία μεγαλύτερη των €15.000.

Σύμφωνα με την πρόβλεψη του άρθρου 1 περ. α΄ Ν.2331/1995, για την εφαρμογή των διατάξεων του πρώτου κεφαλαίου του ιδίου νόμου, ο όρος «εγκληματική δραστηριότητα» ως στοιχείο της αντικειμενικής υπόστασης του εγκλήματος της «νομιμοποίησης εσόδων από εγκληματική δραστηριότητα» (όπως αυτό περιγράφεται στο άρθρο 1 περ. β΄ Ν. 2331/1995 και τιμωρείται στο άρθρο 2 του ιδίου νόμου), σηματοδοτείται μέσα από μία σειρά εγκλημάτων. Η πρώτη σημαντική διαφοροποίηση, σε σχέση με ό,τι ίσχυε μέχρι την πρόσφατη τροποποίηση, διαπιστώνεται από την ανάγνωση του οικείου καταλόγου. Έτσι λοιπόν, ενώ στον παλαιότερο πίνακα απαριθμούνται περιοριστικά 24 επιμέρους κατηγορίες εγκλημάτων, ακολουθείται πλέον ένα διπλό σύστημα προσδιορισμού των

εγκληματικών δραστηριοτήτων. Συγκεκριμένα, στην πρώτη κατηγορία απαριθμούνται σε πίνακα στον οποίο προβλέπονται περιοριστικά 16 υποκατηγορίες εγκλημάτων, τα οποία και καλούνται «βασικά εγκλήματα», ενώ στη δεύτερη κατηγορία γενικά και αφηρημένα προβλέπονται εγκλήματα με βάση την προβλεπόμενη ποινή και το ύψος της περιουσίας που προέκυψε από την πραγμάτωση της αξιόποινης πράξης. Βέβαια, από άποψη ορολογίας δεν γίνεται εύκολα αντιληπτή η χρήση του όρου «βασικά εγκλήματα» για να προσδιορισθούν μόνο τα εγκλήματα της πρώτης κατηγορίας και όχι της δεύτερης, ενώ και τα πρώτα και τα δεύτερα καλούνται να λειτουργήσουν ακριβώς με τον ίδιο τρόπο: το μεν σηματοδοτώντας την «προηγούμενη εγκληματική δραστηριότητα», το δε οριοθετώντας τη σχέση της «βασικής» προηγηθείσας εγκληματικής πράξης και της επόμενης, «νομιμοποιητικής» του περιουσιακού αποτελέσματος της πρώτης εγκληματικής ενέργειας.

Με το νέο νόμο 3424/2005 προστέθηκαν νέοι παράγοντες που υποχρεούνται να βοηθήσουν τις αρχές στην καταπολέμηση της νομιμοποίησης εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες. Στους παράγοντες αυτούς συγκαταλέγονται όσοι αναφέρθηκαν προηγούμενα στον νόμο 3691/2008 ενώ προστέθηκαν οι ταχυδρομικές εταιρείες, μόνο στην έκταση που ασκούν τη δραστηριότητα της διαμεσολάβησης στη μεταφορά κεφαλαίων. Η Τράπεζα της Ελλάδος, στα πλαίσια της εποπτείας της επί των εταιρειών αυτών, συνεργάζεται με το Υπουργείο Μεταφορών και Επικοινωνιών και με την Εθνική Επιτροπή Τηλεπικοινωνιών και Ταχυδρομείων.

Ένα ακόμη ζήτημα που προέκυψε από τη θέσπιση του νόμου 3424/2005 είναι η Ανεξάρτητη Διοικητική Αρχή με την επωνυμία: «Εθνική Αρχή Καταπολέμησης της Νομιμοποίησης Εσόδων από Εγκληματικές Δραστηριότητες» για την οποία παρουσιάζονται πληροφορίες παρακάτω, ενώ ακολουθεί υποκεφάλαιο με ενδελεχή ανάλυση του ρόλου της. Η Αρχή εισήχθη στην Ελληνική έννομη τάξη με το άρθρο 7 ν.3424/2005¹⁷⁴, το οποίο αντικατέστησε το άρθρο 7 ν. 2331/1995. Αντικαταστάθηκε λοιπόν έτσι η επιτροπή του (προγενέστερου) άρθρου 7 από την Εθνική αυτή Αρχή που στόχο έχει την ουσιώδη συμβολή στην καταπολέμηση της νομιμοποίησης εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες. Πρόκειται για μια ενδεκαμελή επιτροπή, την οποία προεδρεύει επίτιμος δικαστικός και η οποία συγκροτείται από εκπροσώπους Υπουργείων και διαφόρων ελεγκτικών φορέων, μετέχει δε σε αυτήν και εκπρόσωπος της Ένωσης Τραπεζών που έτσι καθίσταται κι ελεγχόμενος κι ελέγχων ταυτόχρονα. Πάντως ο δικαστικός που προεδρεύει πρέπει οπωσδήποτε να τελεί επί τιμή, εξαιτίας του άρθρου 89§3 του Συντάγματος, το οποίο απαγορεύει την ανάθεση διοικητικών

καθηκόντων σε δικαστικούς λειτουργούς. Περισσότερες πληροφορίες για το έργο και το ρόλο της αρχής παρατίθενται σε επόμενο κεφάλαιο.

1.4 Βασικές εθνικές εποπτικές αρχές καταπολέμησης οικονομικού εγκλήματος

Στο σημείο αυτό γίνεται εκτενής αναφορά στο ρόλο και στο έργο των βασικών εθνικών αρχών καταπολέμησης του οικονομικού εγκλήματος ενώ περιλαμβάνονται και τα σχετικά νομοθετήματα που τις χαρακτηρίζουν. Στο συγκεκριμένο κεφάλαιο έχουν αναλυθεί οι θεσμικές αρχές καταπολέμησης του οικονομικού εγκλήματος ενώ είναι απαραίτητο να αναφερθεί πως πολύ σημαντικό ρόλο στην πρόληψη και πάταξη του φαινομένου έχουν επίσης μη κερδοσκοπικές και μη κυβερνητικές οργανώσεις η πιο σημαντική των οποίων είναι η «Διεθνής Διαφάνεια Ελλάς». Έρευνες της συγκεκριμένης οργάνωσης θα παρατεθούν σε επόμενο κεφάλαιο.

1.4.1 Εισαγγελέας Οικονομικού Εγκλήματος

Ο θεσμός του Εισαγγελέα Οικονομικού Εγκλήματος¹⁶ εισήχθη στην Ελλάδα μέσω του νέου φορολογικού νόμου αρ. 3943/2011 (ΦΕΚ Α΄ 66/31 Μαρτίου 2011) και είναι ίσως ο κυριότερος στα πλαίσια του ελέγχου και της καταπολέμησης του οικονομικού εγκλήματος. Ο ρόλος που διαδραματίζει στην εξέλιξη της διαδικασίας εξιχνίασης του οικονομικού εγκλήματος είναι ιδιαίτερος σημαντικός, δεδομένου ότι είναι ο κατ' εξοχήν αρμόδιος για τον συντονισμό και τη διεξαγωγή της σημαντικότερης ανακριτικής πράξεως, δηλαδή της άρσεως του τραπεζικού απορρήτου, που αποτελεί το ισχυρότερο μέσο εξιχνίασης στα χέρια των διωκτικών αρχών.

Ο Εισαγγελέας Οικονομικού Εγκλήματος ορίζεται με τον αναπληρωτή του, εισαγγελικός λειτουργός με βαθμό αντεισαγγελέα εφετών, από εκείνους που υπηρετούν στην Εισαγγελία Εφετών Αθηνών. Η τοποθέτησή τους διενεργείται με προεδρικό διάταγμα που εκδίδεται ύστερα από απόφαση του οικείου Ανωτάτου Δικαστικού Συμβουλίου. Ο Εισαγγελέας Οικονομικού Εγκλήματος εκτελεί τα καθήκοντα του με πλήρη και αποκλειστική απασχόληση και συνεπικουρείται από τρεις, τουλάχιστον, εισαγγελείς ή αντεισαγγελείς πρωτοδικών, εκ των οποίων δύο τουλάχιστον από εκείνους που υπηρετούν στην Εισαγγελία Πρωτοδικών Αθηνών

¹⁶ Ν. 3943/2011 (ΦΕΚ Α΄ 66/31-03-2011 άρθρο 2).

και ένας από εκείνους που υπηρετούν στην Εισαγγελία Πρωτοδικών Θεσσαλονίκης. Οι τελευταίοι ορίζονται από τους διευθύνοντες τις οικείες Εισαγγελίες.

Το έργο των αρμόδιων για τα οικονομικά εγκλήματα Εισαγγελέων εποπτεύει και συντονίζει Αντεισαγγελέας του Αρείου Πάγου που ορίζεται με πλήρη ή μερική απασχόληση από τον Εισαγγελέα του Αρείου Πάγου.

Στα καθήκοντα του Εισαγγελέα Οικονομικού Εγκλήματος, η κατά τόπο αρμοδιότητα του οποίου επεκτείνεται σε όλη την Επικράτεια, ανήκει η εποπτεία, η καθοδήγηση και ο συντονισμός των ενεργειών των γενικών κατά το άρθρο 33 παράγραφος 1 περίπτωση α΄ του Κ.Π.Δ. και ειδικών προανακριτικών υπαλλήλων, ιδίως υπαλλήλων του Σώματος Δίωξης Οικονομικού Εγκλήματος (Σ.Δ.Ο.Ε.), των Τελωνείων, της Ε.Λ.Υ.Τ. και των φοροελεγκτικών υπηρεσιών, εν γένει, του Υπουργείου Οικονομικών, κατά τη διενέργεια ερευνών, προκαταρκτικής εξέτασης ή προανάκρισης για την εξακρίβωση τελέσεως κάθε είδους φορολογικών και οικονομικών εγκλημάτων και οποιωνδήποτε άλλων συναφών, εφόσον αυτά διαπράττονται σε βάρος του Ελληνικού Δημοσίου, οργανισμών τοπικής αυτοδιοίκησης, νομικών προσώπων δημοσίου δικαίου, νομικών προσώπων του ευρύτερου δημόσιου τομέα και της Ευρωπαϊκής Ένωσης, ή βλάπτουν σοβαρά την εθνική οικονομία.

Ο Εισαγγελέας Οικονομικού Εγκλήματος ενημερώνεται για όλες τις καταγγελίες και τις πληροφορίες που περιέχονται στις υπηρεσίες της παραγράφου 3 για εγκλήματα της αρμοδιότητας του, αξιολογεί δε και διερευνά τις πληροφορίες αυτές, καθώς και κάθε άλλη πληροφορία που περιέρχεται σε γνώση του, σχετικά με αυτά, με οποιονδήποτε τρόπο και μέσο.

Για τη διερεύνηση των υποθέσεων που ανήκουν στην αρμοδιότητα του, ο Εισαγγελέας Οικονομικού Εγκλήματος μπορεί να παραγγέλλει τη διενέργεια προκαταρκτικής εξέτασης ή προανάκρισης από τους κατά την παράγραφο 3 του παρόντος άρθρου γενικούς ή ειδικούς προανακριτικούς υπαλλήλους.

Η δικογραφία που σχηματίζεται μετά την ολοκλήρωση της προκαταρκτικής εξέτασης ή προανάκρισης διαβιβάζεται στους κατά τόπο αρμόδιους για την ποινική δίωξη εισαγγελείς πρωτοδικών, με την παραγγελία άμεσης άσκησης ποινικής δίωξης.

Με σύμφωνη γνώμη του εποπτεύοντος Αντεισαγγελέα του Αρείου Πάγου, που έχει ορισθεί σύμφωνα με την παράγραφο 2, ο Εισαγγελέας Οικονομικού Εγκλήματος μπορεί να παραγγέλλει τη διενέργεια προκαταρκτικής εξέτασης από

τον κατά τόπο αρμόδιο εισαγγελέα πρωτοδικών, χωρίς να στερείται τις αρμοδιότητες που αναφέρονται στην προηγούμενη παράγραφο, μετά το πέρας της οποίας ενημερώνεται εγγράφως για την πορεία της.

Οι εισαγγελικοί λειτουργοί της παραγράφου 1 έχουν πρόσβαση σε κάθε πληροφορία ή στοιχείο που αφορά ή είναι χρήσιμο για την άσκηση του έργου τους, μη υποκείμενοι στους περιορισμούς της νομοθεσίας περί φορολογικού, τραπεζικού, χρηματιστηριακού και κάθε άλλου είδους απορρήτου και σε κάθε μορφής αρχείο Δημόσιας Αρχής ή Οργανισμού που τηρεί και επεξεργάζεται δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα.

Για τη διοικητική και γραμματειακή υποστήριξη του Εισαγγελέα Οικονομικού Εγκλήματος και των εισαγγελικών λειτουργών της παραγράφου 1 του παρόντος άρθρου, συστήνεται στο Υπουργείο Οικονομικών Γραφείο Εισαγγελέα Οικονομικού Εγκλήματος, το οποίο διευθύνεται από τον Εισαγγελέα Οικονομικού Εγκλήματος. Υπηρεσιακή Μονάδα του Γραφείου Εισαγγελέα Οικονομικού Εγκλήματος μπορεί να συστήνεται με απόφαση του Υπουργού Οικονομικών και στην Περιφερειακή Διεύθυνση Κεντρικής Μακεδονίας του Σ.Δ.Ο.Ε.. Με απόφαση του Υπουργού Οικονομικών, μετά από εισήγηση του Εισαγγελέα Οικονομικού Εγκλήματος, δημιουργούνται οι αναγκαίες θέσεις επιστημονικού, διοικητικού και βοηθητικού προσωπικού του Γραφείου, οι οποίες καλύπτονται με μετακίνηση προσωπικού του Υπουργείου Οικονομικών ή με απόσπαση, μετά από πρόταση του ίδιου Εισαγγελέα. Καθήκοντα προϊσταμένου του Γραφείου ασκεί υπάλληλος ΠΕ, με βαθμό Α΄ που ορίζεται με απόφαση του Εισαγγελέα Οικονομικού Εγκλήματος. Η απόσπαση διενεργείται με κοινή απόφαση του Υπουργού Οικονομικών και του καθ' ύλη αρμόδιου Υπουργού για διάρκεια δύο ετών, χωρίς να απαιτείται γνώμη των υπηρεσιακών συμβουλίων, και μπορεί να ανανεώνεται με όμοια απόφαση, για ίσο χρονικό διάστημα μέχρι δύο φορές.

Με κοινή απόφαση των Υπουργών Οικονομικών και Δικαιοσύνης, Διαφάνειας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων μπορεί να αποσπώνται στις Εισαγγελίες Πρωτοδικών και Εφετών υπάλληλοι του Υπουργείου Οικονομικών, για την υποβοήθηση του έργου των εισαγγελικών λειτουργών όταν διενεργείται προανάκριση ή προκαταρκτική εξέταση για οικονομικά ή άλλα συναφή με αυτά εγκλήματα, για χρονικό διάστημα δύο ετών που μπορεί να παρατείνεται με όμοια απόφαση, για ίσο χρονικό διάστημα μέχρι δύο φορές. Οι υπάλληλοι που αποσπώνται λαμβάνουν το σύνολο των πάσης φύσεως αποδοχών της θέσης από την οποία αποσπάστηκαν.

1.4.2 Αρχή Καταπολέμησης της Νομιμοποίησης Εσόδων από Εγκληματικές Δραστηριότητες και της Χρηματοδότησης της Τρομοκρατίας και Ελέγχου των Δηλώσεων Περιουσιακής Κατάστασης (Αρχή για το ξέπλυμα μαύρου χρήματος).

Με το νόμο 3932/2011 με τον οποίο τροποποιήθηκε ο Ν. 3691/2008 η Επιτροπή Καταπολέμησης της Νομιμοποίησης Εσόδων από Εγκληματικές Δραστηριότητες και της Χρηματοδότησης της Τρομοκρατίας μετονομάστηκε σε **Αρχή Καταπολέμησης της Νομιμοποίησης Εσόδων από Εγκληματικές Δραστηριότητες και της Χρηματοδότησης της Τρομοκρατίας και Ελέγχου των Δηλώσεων Περιουσιακής Κατάστασης**.¹⁷ Η Αρχή αποτελεί την εθνική μονάδα για την καταπολέμηση της νομιμοποίησης εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες και της χρηματοδότησης της τρομοκρατίας, και ελέγχου των δηλώσεων περιουσιακής κατάστασης συνεισφέροντας στην ασφάλεια και τη σταθερότητα της δημοσιονομικής και οικονομικής πολιτικής.

Έργο της, σύμφωνα με το ν.3691/2008, όπως τροποποιήθηκε με το ν.3932/2011, είναι η συγκέντρωση, ανάλυση, διερεύνηση και επεξεργασία αναφορών υπόπτων συναλλαγών που διαβιβάζονται σ' αυτή από τα υπόχρεα νομικά και φυσικά πρόσωπα καθώς και κάθε άλλη πληροφορία που περιέρχεται σε γνώση της και σχετίζεται με τα αδικήματα της νομιμοποίησης εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες και της χρηματοδότησης της τρομοκρατίας και ελέγχου των δηλώσεων περιουσιακής κατάστασης.

Η λειτουργία της Αρχής και τα ειδικότερα θέματα καθορίζονται με κοινή απόφαση των Υπουργών Δικαιοσύνης, Διαφάνειας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, Οικονομικών, Εξωτερικών και Προστασίας του Πολίτη. Η σύνθεση και οι αρμοδιότητές της καθορίζονται στο άρθρο 7 του κωδικοποιημένου ν.3691/2008. Ειδικότερα, σκοπός της Αρχής είναι η λήψη και εφαρμογή των αναγκαίων εκείνων μέτρων για την πρόληψη και καταπολέμηση της νομιμοποίησης εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες και της χρηματοδότησης της τρομοκρατίας, καθώς και

¹⁷ <http://www.hellenic-fiu.gr/>

ο έλεγχος των δηλώσεων περιουσιακής κατάστασης των προσώπων που υποχρεούνται στην υποβολή των δηλώσεων αυτών.

Η Αρχή συγκροτείται από έντεκα μέλη με τριετή θητεία και πρόεδρος της (πλήρους απασχόλησης) ορίζεται ανώτατος εισαγγελικός λειτουργός εν ενεργεία ο οποίος θα επιλέγεται από το Ανώτατο Δικαστικό Συμβούλιο Πολιτικής και Ποινικής Δικαιοσύνης. Τα άλλα μέλη της Αρχής θα διορίζονται ύστερα από πρόταση των υπουργών Δικαιοσύνης, Θαλασσίων Υποθέσεων, Οικονομικών, Εξωτερικών και Προστασίας του Πολίτη, όπως επίσης και με πρόταση του διοικητή της Τράπεζας της Ελλάδας και του Διοικητικού Συμβουλίου της Επιτροπής Κεφαλαιαγοράς.

Η Αρχή αναδιάρθρωθηκε σε τρεις (3) επιμέρους Μονάδες ως εξής:

- **Α' Μονάδα** Διερεύνησης Χρηματοοικονομικών Πληροφοριών η οποία συγκροτείται από τον Πρόεδρο και επτά (7) μέλη της αρχής.
- **Β' Μονάδα** Οικονομικών Κυρώσεων κατά Υπόπτων Τρομοκρατίας η οποία συγκροτείται από τον Πρόεδρο και δύο (2) μέλη της αρχής.
- **Γ' Μονάδα** Ελέγχου των Δηλώσεων Περιουσιακής Κατάστασης η οποία συγκροτείται από τον Πρόεδρο και δύο (2) μέλη της αρχής. (στη Μονάδα Γ' υποβάλλεται η Δήλωση Περιουσιακής Κατάστασης των υπόχρεων, σύμφωνα με τους ανωτέρω νόμους, οντοτήτων)

Ο Πρόεδρος είναι ανώτατος Εισαγγελικός Λειτουργός εν ενεργεία (Αντεισαγγελέας Αρείου Πάγου) και επιλέγεται μαζί με τον αναπληρωτή του με απόφαση του Ανωτάτου Δικαστικού Συμβουλίου του Αρείου Πάγου.

Αρμόδιες Αρχές

1. Ως αρμόδιες αρχές νοούνται οι δημόσιες αρχές οι οποίες εποπτεύουν, για την εφαρμογή των διατάξεων του ν.3691/2008 , τα υπόχρεα πρόσωπα.

2. Αρμόδιες αρχές είναι:

α) Η Τράπεζα της Ελλάδος για τα πιστωτικά ιδρύματα, τις εταιρείες χρηματοδοτικής μίσθωσης, τις εταιρείες πρακτορείας επιχειρηματικών απαιτήσεων τρίτων, τα ανταλλακτήρια συναλλάγματος, τις επιχειρήσεις παροχής υπηρεσιών διαμεσολάβησης στη μεταφορά κεφαλαίων, τις εταιρείες παροχής πιστώσεων, τις επιχειρήσεις της περίπτωσης ιστ' της παρ. 3 του άρθρου 4 του ν.3691/2008, τις ταχυδρομικές εταιρείες, στην έκταση που ασκούν τη δραστηριότητα της διαμεσολάβησης στη μεταφορά κεφαλαίων. Η Τράπεζα της Ελλάδος, στα πλαίσια της

εποπτείας της επί των εταιρειών αυτών, συνεργάζεται με το Υπουργείο Μεταφορών και Επικοινωνιών και με την Εθνική Επιτροπή Τηλεπικοινωνιών και Ταχυδρομείων, τις ασφαλιστικές εταιρείες, τους ασφαλιστικούς διαμεσολαβητές.

β) Η Επιτροπή Κεφαλαιαγοράς για τις ανώνυμες εταιρείες επενδύσεων χαρτοφυλακίου, τις ανώνυμες εταιρείες διαχείρισης αμοιβαίων κεφαλαίων, τις ανώνυμες εταιρείες διαχείρισης αμοιβαίων κεφαλαίων σε ακίνητη περιουσία, τις ανώνυμες εταιρείες διαχείρισης αμοιβαίων κεφαλαίων επιχειρηματικών συμμετοχών, τις ανώνυμες εταιρείες παροχής επενδυτικών υπηρεσιών, τις ανώνυμες εταιρείες επενδυτικής διαμεσολάβησης.

γ) Η Επιτροπή Λογιστικής Τυποποίησης και Ελέγχων για τους ορκωτούς ελεγκτές-λογιστές, τις εταιρείες ορκωτών ελεγκτών λογιστών.

δ) Το Υπουργείο Οικονομίας και Οικονομικών (Γενική Διεύθυνση Φορολογικών Ελέγχων) για τις εταιρείες κεφαλαίου επιχειρηματικών συμμετοχών, τις εταιρείες παροχής επιχειρηματικού κεφαλαίου, τους φορολογικούς ή φοροτεχνικούς συμβούλους και τις εταιρείες παροχής φορολογικών ή φοροτεχνικών συμβουλών, τους λογιστές που δεν συνδέονται με σχέση εξηρημένης εργασίας και τους ιδιώτες ελεγκτές, τους κτηματομεσίτες και τις κτηματομεσιτικές εταιρείες, τους οίκους δημοπρασίας, τους εμπόρους αγαθών μεγάλης αξίας, τους εκπλειστηριαστές, τους ενεχυροδανειστές.

ε) Η Επιτροπή Εποπτείας και Ελέγχου Τυχερών Παιχνιδιών του ν. 3229/2004 (ΦΕΚ 38 Α') για τις επιχειρήσεις καζίνο, τα καζίνο επί πλοίων με ελληνική σημαία, τις επιχειρήσεις, τους οργανισμούς και τους άλλους φορείς που διοργανώνουν ή και διεξάγουν τυχερά παιχνίδια, τα πρακτορεία.

στ) Το Υπουργείο Δικαιοσύνης για τους συμβολαιογράφους τους δικηγόρους.

ζ) Το Υπουργείο Ανάπτυξης για τα φυσικά και νομικά πρόσωπα που παρέχουν υπηρεσίες σε εταιρείες και εμπιστεύματα (trusts), όπως αναφέρονται στην περίπτωση ιδ' της παρ. 1 του άρθρου 5 του ν.3691/2008.

η) Για τα εγκατεστημένα στην Ελλάδα υποκαταστήματα χρηματοπιστωτικών οργανισμών, οι οποίοι έχουν την έδρα τους στην αλλοδαπή, αρμόδια αρχή είναι η κατά περίπτωση αρμόδια αρχή των ελληνικών χρηματοπιστωτικών οργανισμών οι οποίοι ασκούν αντίστοιχες δραστηριότητες με τους αλλοδαπούς χρηματοπιστωτικούς οργανισμούς που εγκαθιστούν υποκαταστήματα στην Ελλάδα.

Υπόχρεα προς αναφορά πρόσωπα

1. Ως υπόχρεα πρόσωπα νοούνται τα φυσικά και νομικά πρόσωπα που υπόκεινται στις υποχρεώσεις του ν.3691/2008 και έχουν ήδη αναφερθεί προηγούμενα.

2. Με κοινή απόφαση των Υπουργών Οικονομίας και Οικονομικών και Δικαιοσύνης δύναται να ορίζονται και άλλες κατηγορίες υπόχρεων προσώπων και οι αντίστοιχες αρμόδιες αρχές με την έννοια του άρθρου 6 του παρόντος.

Η Εθνική Αρχή Καταπολέμησης της Νομιμοποίησης Εσόδων από Εγκληματικές Δραστηριότητες έχει συγκεκριμένες αρμοδιότητες οι οποίες ορίζονται από το άρθρο 7 ως εξής:

- Συγκεντρώνει, διερευνά και αξιολογεί τις πληροφορίες που διαβιβάζονται σε αυτήν και σχετίζονται με ύποπτες συναλλαγές νομιμοποίησης εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες, σύμφωνα με τα άρθρα 4 και 6 του ν. 2331/1995,
- δέχεται, διερευνά και αξιολογεί κάθε πληροφορία σχετική με συναλλαγές νομιμοποίησης εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες που διαβιβάζεται σε αυτήν από αλλοδαπούς φορείς, με τους οποίους και συνεργάζεται για την παροχή κάθε δυνατής συνδρομής,
- έχει πρόσβαση σε κάθε μορφής αρχείο δημόσιας αρχής τήρησης και επεξεργασίας δεδομένων, περιλαμβανομένου του συστήματος Τειρεσίας. Στο πλαίσιο των ερευνών της δεν ισχύει το φορολογικό απόρρητο.

Μπορεί να διενεργεί οικονομικούς ελέγχους, σε σοβαρές κατά την κρίση της περιπτώσεις, σε οποιαδήποτε δημόσια υπηρεσία ή σε οργανισμούς και επιχειρήσεις του δημόσιου τομέα, χωρίς προηγούμενη ενημέρωση άλλης Αρχής.

- Ζητά, κατά τη διάρκεια των ελέγχων της προηγούμενης περίπτωσης, στοιχεία που αφορούν την κίνηση τραπεζικών λογαριασμών ή λογαριασμών άλλων χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων.
- Επιδιώκει τη συνεργασία υπηρεσιών και οργανισμών οποιασδήποτε μορφής και την παροχή στοιχείων, ακόμα και από δικαστικές αρχές, εξ αφορμής του ελέγχου και της έρευνας στοιχείων σχετικών με εγκληματικές δραστηριότητες νομιμοποίησης εσόδων, προερχόμενων από την τέλεση των εγκλημάτων που αναφέρονται στο άρθρο 1.
- Ενημερώνει εγγράφως ή με ασφαλές ηλεκτρονικό μέσο τον διαβιβάζοντα την πληροφορία ότι την έλαβε και του παρέχει άλλα σχετικά στοιχεία χωρίς όμως να παραβιάζεται το απόρρητο των προανακριτικών της ενεργειών ή να δυσχεραίνεται η άσκηση των αρμοδιοτήτων της.

- Αξιολογεί και διερευνά πληροφορίες και αναφορές που διαβιβάζονται σε αυτή από αρμόδιους φορείς της χώρας μας ή από τα αρμόδια όργανα διεθνών οργανισμών και αφορούν το έγκλημα της Χρηματοδότησης της Τρομοκρατίας. Κατά την εκτέλεση των καθηκόντων τους, ο Πρόεδρος και τα Μέλη της Αρχής έχουν υποχρέωση να τηρούν τις αρχές της αντικειμενικότητας και αμεροληψίας και έχουν καθήκον να τηρούν εχεμύθεια για πληροφορίες, των οποίων λαμβάνουν γνώση κατά την άσκηση των καθηκόντων τους για πέντε έτη μετά την ακούσια ή εκούσια αποχώρησή τους από την Αρχή.
- Η Αρχή υποστηρίζεται από επιστημονικό, διοικητικό και βοηθητικό προσωπικό που αποσπάται από τα Υπουργεία και τους δημόσιους φορείς που αναφέρονται στην παράγραφο 4, συμπεριλαμβανομένου του προσωπικού των Ενόπλων Δυνάμεων, της Ελληνικής Αστυνομίας, του Πυροσβεστικού και του Λιμενικού Σώματος των Υπουργείων Εθνικής Άμυνας, Δημόσιας Τάξης και Εμπορικής Ναυτιλίας. Για το σκοπό αυτόν, με απόφαση του Υπουργού Οικονομίας και Οικονομικών, ύστερα από πρόταση του Προέδρου της Αρχής, συνιστώνται και κατανέμονται έως πενήντα (50) συνολικά θέσεις, οι οποίες πληρούνται μόνο με απόσπαση.
- Για τα εγκλήματα που προβλέπονται και τιμωρούνται από το νόμο αυτόν και τα συναφή με αυτά, οι υπάλληλοι της Αρχής θεωρούνται ειδικοί προανακριτικοί υπάλληλοι. Οι υπάλληλοι αυτοί δεν κωλύονται να εξεταστούν ως μάρτυρες στο ακροατήριο εκ του ότι ενήργησαν ανακριτικές πράξεις για τα εγκλήματα τα προβλεπόμενα από τις διατάξεις του νόμου αυτού και τα συναφή με αυτά. Ο Πρόεδρος και τα Μέλη της Αρχής, κατά παρέκκλιση των διατάξεων του άρθρου 243 Κ.Π.Δ., εποπτεύουν τους προαναφερόμενους ειδικούς προανακριτικούς υπαλλήλους κατά τη διενέργεια προανάκρισης και προκαταρκτικής εξέτασης.
- Όταν η Αρχή θεωρεί ορισμένη σύμβαση ή συναλλαγή ύποπτη νομιμοποίησης εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες, συντάσσει αιτιολογημένο πόρισμα και το αποστέλλει μαζί με το φάκελο της υπόθεσης στον αρμόδιο Εισαγγελέα. Σε διαφορετική περίπτωση θέτει την υπόθεση στο αρχείο, από όπου είναι δυνατόν να ανασυρθεί, συσχετιζόμενη με την ίδια ή με οποιαδήποτε άλλη ύποπτη κατά την προαναφερόμενη έννοια, σύμβαση ή συναλλαγή.
- Με απόφαση του Υπουργού Οικονομίας και Οικονομικών καθορίζονται τα ειδικότερα θέματα που αφορούν τη λειτουργία της Αρχής.

- ➔ Με απόφαση του Υπουργού Οικονομίας και Οικονομικών καθορίζονται, κατά παρέκκλιση κάθε άλλης διάταξης, οι αποδοχές του Προέδρου, η αποζημίωση των Μελών, καθώς και τυχόν πρόσθετες αμοιβές του προσωπικού που υπηρετεί με απόσπαση και βαρύνουν τις πιστώσεις του προϋπολογισμού του Υπουργείου Οικονομίας και Οικονομικών.
- ➔ Ο Πρόεδρος της Αρχής και τα Μέλη αυτής υποβάλλουν κατ' έτος στην Εισαγγελία του Αρείου Πάγου την προβλεπόμενη από το ν. 3023/2002 (ΦΕΚ 146 Α΄), όπως εκάστοτε ισχύει, δήλωση περιουσιακής κατάστασης.

1.4.3 Σ.Δ.Ο.Ε. –Σώμα Δίωξης Οικονομικού Εγκλήματος (πρώην Υπηρεσία Ειδικών Ελέγχων)

Το 2004 με το άρθρο 30 του ν. 3296/2004 προβλέφθηκε η σύσταση της Υπηρεσίας Ειδικών Ελέγχων (ΥΠ.Ε.Ε.) και η κατάργηση του Σώματος Δίωξης Οικονομικού Εγκλήματος (Σ.Δ.Ο.Ε.) (Κουράκης, 2007)¹⁸, που είχε συσταθεί με το άρθρο 4 του ν. 2343/1995 ως υπηρεσία του Υπουργείου Οικονομικών υπαγόμενη απευθείας στον Υπουργό Οικονομικών ενώ πλέον από το 2007 έχει καθιερωθεί και πάλι η ονομασία Σ.Δ.Ο.Ε. (Σώμα Δίωξης Οικονομικού Εγκλήματος). Το Σ.Δ.Ο.Ε. είχε αρχίσει να λειτουργεί στις 10 Απριλίου 1997, ημερομηνία κατά την οποία έπαψε η λειτουργία της ΥΠΕΔΑ και της Ειδικής Υπηρεσίας Τελωνειακών Ερευνών (ΕΥΤΕ).

Κύριο έργο του Σ.Δ.Ο.Ε., είναι η αποκάλυψη και καταπολέμηση εστιών οικονομικού εγκλήματος, μεγάλης φοροδιαφυγής και λαθρεμπορίας, ο έλεγχος της κίνησης κεφαλαίων, ο έλεγχος της διακίνησης αγαθών και υπηρεσιών, καθώς και της κατοχής και διακίνησης απαγορευμένων ή υπό ειδικό καθεστώς ειδών και ουσιών, ο έλεγχος της ορθής εφαρμογής των διατάξεων που σχετίζονται με τις εθνικές και κοινοτικές επιδοτήσεις και επιχορηγήσεις, καθώς, επίσης, και των διατάξεων που αναφέρονται στην προστασία της δημόσιας περιουσίας. Ειδικότερα, στο έργο του ανήκουν, μεταξύ άλλων, η έρευνα, ο εντοπισμός και η καταστολή οικονομικών παραβάσεων ιδιαίτερης βαρύτητας και σημασίας, και γενικά οι οικονομικές απάτες σε βάρος των συμφερόντων του Ελληνικού Δημοσίου και της Ευρωπαϊκής Ένωσης, ανεξάρτητα από τον τόπο τέλεσης, καθώς και ο προληπτικός έλεγχος εφαρμογής της

¹⁸ Κουράκης Νέστωρ (2007), Το οικονομικό έγκλημα στην Ελλάδα σήμερα, Ποινική Δικαιοσύνη, τεύχος 2/2000, σσ.644-654

φορολογικής νομοθεσίας και ο προσωρινός φορολογικός έλεγχος, ιδίως στους παρακρατούμενους και επιρριπτόμενους φόρους, με έμφαση στο Φ.Π.Α.

Το Σ.Δ.Ο.Ε προβαίνει, μεταξύ άλλων, σε έρευνες εγγράφων και λοιπών στοιχείων, ως και έρευνες σε άλλους χώρους που δεν αφορούν την επαγγελματική απασχόληση του ελεγχομένου, όταν υπάρχουν στοιχεία ή βάσιμες υπόνοιες για την τέλεση οικονομικών παραβάσεων, μετά από συναίνεση του ελεγχομένου ή του αρμόδιου εισαγγελέα και, σε περίπτωση έλλειψης αυτού, του επιτόπιου δικαστικού λειτουργού. Όταν πρόκειται για έρευνα σε κατοικία, είναι πάντοτε απαραίτητη η παρουσία εκπροσώπου της δικαστικής αρχής. Επιπλέον, διενεργεί κατασχέσεις βιβλίων, εγγράφων, αγαθών, μέσων μεταφοράς και άλλων στοιχείων, συμπεριλαμβανομένων και ηλεκτρονικών μέσων αποθήκευσης και μεταφοράς δεδομένων, σύμφωνα με τις ισχύουσες κάθε φορά φορολογικές και τελωνειακές διατάξεις. Οι δε υπάλληλοί του έχουν πρόσβαση και λαμβάνουν οποιαδήποτε πληροφορία ή στοιχείο που αφορά ή σχετίζεται με την άσκηση του έργου και της αποστολής τους, ύστερα από σχετική υπηρεσιακή εντολή, μη υποκείμενοι σε περιορισμούς διατάξεων περί απορρήτου, υποχρεούμενοι, όμως, στην τήρηση των διατάξεων περί εχεμύθειας του άρθρου 26 του Υπαλληλικού Κώδικα. Μπορούν, επίσης, να διενεργούν συλλήψεις και ανακρίσεις προσώπων και έρευνες μεταφορικών μέσων, αγαθών, προσώπων, καταστημάτων, αποθηκών, οικιών και λοιπών χώρων, ως και ειδικές ανακριτικές πράξεις, σύμφωνα με τα οριζόμενα στις ισχύουσες κάθε φορά ειδικές διατάξεις και τις διατάξεις του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας, για τα αδικήματα που προβλέπονται από τη σχετική νομοθεσία και ανάγονται στην καθ' ύλη αρμοδιότητα του Σ.Δ.Ο.Ε.

Τέλος, οι αρμοδιότητες του Σ.Δ.Ο.Ε. εκτείνονται σε όλη την επικράτεια και ασκούνται από τις επιμέρους υπηρεσίες της, παράλληλα και ανεξάρτητα από τις άλλες υπηρεσίες του Υπουργείου Οικονομίας και Οικονομικών. Μάλιστα, οι υπηρεσίες του Σ.Δ.Ο.Ε. λειτουργούν όλο το εικοσιτετράωρο και όλες τις ημέρες της εβδομάδας, με κατάλληλη εναλλαγή του προσωπικού, το οποίο υποχρεούται σε τακτική ή και υπερωριακή εργασία και κατά τις ημέρες αργιών και τις νυκτερινές ώρες, ανάλογα με τις ανάγκες των υπηρεσιών τους. Το προσωπικό αυτών τελεί σε διαρκή ετοιμότητα για την ταχεία επέμβασή του, όταν παρίσταται ανάγκη, και θεωρείται ότι βρίσκεται σε διατεταγμένη υπηρεσία σε κάθε τόπο και χρόνο.

Αποστολή¹⁹ του Σ.Δ.Ο.Ε είναι:

- Η έρευνα, ο εντοπισμός και η καταστολή οικονομικών παραβάσεων ιδιαίτερης βαρύτητας και σημασίας, όπως η νομιμοποίηση εσόδων από παράνομες δραστηριότητες (ξέπλυμα χρήματος), οι απάτες και παρατυπίες, οι παραβάσεις που σχετίζονται με προμήθειες, επιδοτήσεις και επιχορηγήσεις, οι παράνομες χρηματιστηριακές και χρηματοπιστωτικές συναλλαγές και γενικά οι οικονομικές απάτες σε βάρος των συμφερόντων του Ελληνικού Δημοσίου και της Ευρωπαϊκής Ένωσης, ανεξάρτητα από τον τόπο τέλεσης.
- Ο προληπτικός έλεγχος εφαρμογής των διατάξεων της φορολογικής νομοθεσίας καθώς και ο προσωρινός φορολογικός έλεγχος, ιδίως στους παρακρατούμενους και επιρριπτόμενους φόρους, με έμφαση στο Φ.Π.Α., καθώς και ο έλεγχος εφαρμογής των διατάξεων της τελωνειακής νομοθεσίας.
- Η έρευνα, αποκάλυψη και καταπολέμηση παράνομων συναλλαγών, απατών και δραστηριοτήτων, που διενεργούνται με χρήση ηλεκτρονικών μέσων, του διαδικτύου και νέων τεχνολογιών.
- Η πρόληψη, δίωξη και καταπολέμηση άλλων παραβάσεων, όπως παράνομη διακίνηση ναρκωτικών, όπλων και εκρηκτικών, πρόδρομων και ψυχοτρόπων ουσιών, τοξικών και επικίνδυνων ουσιών (ραδιενεργά και πυρηνικά υλικά, τοξικά απόβλητα κ.λ.π.), αρχαιοτήτων και πολιτιστικών αγαθών.
- Η επιτήρηση του θαλάσσιου χώρου με διενέργεια ελέγχων για την καταπολέμηση της φοροδιαφυγής και του λαθρεμπορίου.
- Η προστασία, σε συνεργασία με τις αρμόδιες υπηρεσίες, του αιγιαλού και της παραλίας, ως και των ανταλλάξιμων και δημόσιων κτημάτων, αρμοδιότητας του Υπουργείου Οικονομικών, από τις αυθαίρετες καταπατήσεις και κατασκευές επ' αυτών.

1.4.4 Υπηρεσία Οικονομικής Αστυνομίας και Δίωξης Ηλεκτρονικού Εγκλήματος

Η Υπηρεσία Οικονομικής Αστυνομίας και Δίωξης Ηλεκτρονικού Εγκλήματος²⁰ είναι ειδική αυτοτελής Κεντρική Υπηρεσία της Ελληνικής Αστυνομίας με αποστολή

¹⁹ Αποστολή Σ.Δ.Ο.Ε <http://www.minfin.gr/portal/el/resource/section/financial-and-economic-crime-unit#>

²⁰ Υπηρεσία Οικονομικής Αστυνομίας και Δίωξης Ηλεκτρονικού Εγκλήματος http://www.astynomia.gr/index.php?option=ozo_content&perform=view&id=1763&Itemid=378

τη διερεύνηση, εξιχνίαση και δίωξη εγκλημάτων που τελέστηκαν σε βάρος των συμφερόντων του δημοσίου και την Εθνικής Οικονομίας ή έχουν τα χαρακτηριστικά του οργανωμένου οικονομικού εγκλήματος, καθώς και οποιαδήποτε εγκλήματα διαπράττονται με τη χρήση του διαδικτύου.

Υπάγεται απευθείας στον Αρχηγό της Ελληνικής Αστυνομίας και εποπτεύεται στην προανακριτική της δράση από τον Εισαγγελέα του Οργανωμένου Εγκλήματος. Αρχισε τη λειτουργία της τον Ιούλιο του 2011 και διέπεται από ειδικό θεσμικό πλαίσιο.

Η διάρθρωση

Τοπική αρμοδιότητα

Η τοπική της αρμοδιότητα εκτείνεται σε όλη την Ελλάδα. Υποστηρίζεται στην αστυνομική της δράση στην περιφέρεια από τους κατά τύπους Αστυνομικούς Συνδέσμους που έχει αναπτύξει. Τα στελέχη αυτά έχουν εκπαιδευτεί ειδικά με σκοπό να εξασφαλιστεί το μέγιστο της αποτελεσματικής συνεργασίας των Υπηρεσιών στις περιπτώσεις κοινής ή επικουρικής επιχειρησιακής δράσης.

Η Στελέχωση

Η ΥΠ.Ο.Α.Δ.Η.Ε. στελεχώνεται με έμπειρα στελέχη της Ελληνικής Αστυνομίας, που προέρχονται κυρίως από Υπηρεσίες της Ασφάλειας, καθώς και Αξιωματικούς Ειδικών Καθηκόντων, πτυχιούχους ανώτατων εκπαιδευτικών ιδρυμάτων, με μεταπτυχιακούς τίτλους στα γνωστικά αντικείμενα:

- Χρηματοοικονομικής
- Τραπεζικών εφαρμογών
- Φοροτεχνικών εφαρμογών
- Λογιστικής
- Πληροφορικής
- Διερεύνησης ψηφιακών πειστηρίων
- Τηλεπικοινωνιών και δικτύων
- Μηχανικών ηλεκτρονικών υπολογιστών

Η επιλογή του προσωπικού γίνεται με αυστηρά κριτήρια. Σε αυτά συνεκτιμάται η επαγγελματική επάρκεια, η επιστημονικές γνώσεις, η αποδοτικότητα και το ήθος.

Η αστυνομική και ανακριτική έρευνα

Η αστυνομική και προανακριτική έρευνα της Οικονομικής Αστυνομίας και της Δίωξης Ηλεκτρονικού Εγκλήματος ακολουθεί τους κανόνες και τις διατάξεις του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας.

Όλες οι καταγγελίες ή πληροφορίες, ανώνυμες ή επώνυμες, εξετάζονται από Ομάδα Αξιολόγησης, και ταξινομούνται σύμφωνα με το είδος και το περιεχόμενο της καταγγελίας και την γεωγραφική της περιοχή.

Η δράση της περιλαμβάνει μόνο εκείνες τις συμπεριφορές που έχουν αξιόποιο χαρακτήρα και εξετάζονται από τις Δικαστικές Αρχές. Κατά τη διάρκεια προκαταρκτικής εξέτασης ή προανάκρισης δεν ισχύει το φορολογικό, τραπεζικό, χρηματιστηριακό ή επιχειρηματικό απόρρητο.

Η ΥΠΟΑΔΗΕ έχει πρόσβαση στα αρχεία οποιασδήποτε αστυνομικής υπηρεσίας, καθώς και σε αρχεία άλλων υπηρεσιών, αρχών, οργανισμών και φορέων, ενώ ανταλλάσσει πληροφοριακά και άλλα στοιχεία με υπηρεσίες του Υπουργείου Οικονομικών, τα οποία είναι αναγκαία για την εφαρμογή της φορολογικής και τελωνειακής νομοθεσίας.

Τέλος, χρησιμοποιεί ειδικό λογισμικό για την ανάλυση εγκληματολογικών πληροφοριών, τη λεπτομερή μελέτη και υποστήριξη της διερεύνησης σοβαρών υποθέσεων, καθώς και την στρατηγική ανάλυση για την εξέλιξη του οικονομικού και ηλεκτρονικού εγκλήματος στην Ελλάδα.

Για κάθε περίπτωση συλλογής προανακριτικού υλικού ενημερώνει τις αντίστοιχες φορολογικές αρχές για την επιβολή των αντίστοιχων διοικητικών παραβάσεων.

Διωπηρεσιακή Συνεργασία & παράλληλη δράση

Η Υπηρεσία Οικονομικής Αστυνομίας και Δίωξης Ηλεκτρονικού Εγκλήματος, στο πλαίσιο της διωπηρεσιακής συνεργασίας, συνεργάζεται με το Σώμα Δίωξης Οικονομικού Εγκλήματος (Σ.Δ.Ο.Ε.), τις φοροελεγκτικές, τελωνειακές και λοιπές Υπηρεσίες του Υπουργείου Οικονομικών.

Στο πλαίσιο της επιχειρησιακής αστυνομικής της δράσης συνεργάζεται με το Κέντρο Συλλογής & Διαχείρισης Επιχειρησιακών Πληροφοριακών (ΚΕ.ΣΥ.Δ.Ε.Π.) του Αρχηγείου της Ελληνικής Αστυνομίας, την Εθνική Υπηρεσία Πληροφοριών (Ε.Υ.Π.), το Λιμενικό Σώμα, την Αρχή Καταπολέμησης της Νομιμοποίησης Εσόδων από Εγκληματικές Δραστηριότητες, καθώς και με οργανισμούς και φορείς της Ευρωπαϊκής Ένωσης και άλλων χωρών (Europol, Interpol, SECI, OLAF κ.λπ.).

Επίσης, αναπτύσσει συνεργασία με την Κτηματική Υπηρεσία Δημοσίου, την Υπηρεσία Εποπτείας Αγοράς, τη Διεύθυνση Εποπτείας Καζίνο, το Ίδρυμα Κοινωνικών Ασφαλίσεων (Ι.Κ.Α.), τους Επιθεωρητές Τομέα Υγειονομικού και Φαρμακευτικού Ελέγχου, πιστωτικά ιδρύματα, οργανισμούς προστασίας προϊόντων πνευματικής ιδιοκτησίας κ.λπ.

Επιχειρησιακό Σχέδιο Δράσης

Η ΥΠ.Ο.Α.Δ.Η.Ε. συμμετέχει στο τριετές Εθνικό Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Καταπολέμησης της Φοροδιαφυγής, όπου δρα σε τομείς έκνομης δραστηριότητας και κυρίως στα οικονομικά εγκλήματα, που εμφανίζουν χαρακτηριστικά οργανωμένου εγκλήματος.

Στο πλαίσιο αυτό εφαρμόζει αυτοτελές Επιχειρησιακό Σχέδιο Δράσης για τη δίωξη των εγκλημάτων που αφορούν στην εφαρμογή της Φορολογικής και Τελωνειακής Νομοθεσίας. Το Σχέδιο αυτό προσανατολίζεται στην αντιμετώπιση εγκλημάτων που σχετίζονται άμεσα με την απώλεια εσόδων του κράτους.

Οι επιχειρησιακές δράσεις καταπολέμησης της φοροδιαφυγής εστιάζουν στην αντιμετώπιση του λαθρεμπορίου, του παραεμπορίου, του παράνομου στοιχηματισμού και των τυχερών παιγνίων, της φοροδιαφυγής φυσικών και νομικών προσώπων (με

ποινική διάσταση) και της φοροδιαφυγής με τη χρήση του διαδικτύου, η οποία επιτυγχάνεται με την δορυφορική πειρατεία, τις παραβάσεις προστασίας πνευματικών δικαιωμάτων, τις απάτες σε βάρος οργανισμών κοινωνικής ασφάλισης, το διαδικτυακό εμπόριο και την παροχή διαδικτυακών υπηρεσιών, τη διενέργεια παράνομων τυχερών παιγνίων μέσω διαδικτύου (online Καζίνο) και την υποβολή απατηλών φορολογικών δηλώσεων.

1.5 Βασικές ευρωπαϊκές- διεθνείς εποπτικές αρχές καταπολέμησης οικονομικού εγκλήματος

Στο σημείο αυτό παρουσιάζονται οι βασικές ευρωπαϊκές αλλά και διεθνείς εποπτικές αρχές που στόχο έχουν την πρόληψη και την πάταξη του οικονομικού εγκλήματος. Είναι σημαντικό να αναφερθεί πως η επίτευξη του ρόλου τους ενισχύεται από την συνεργασία τους με τις ελληνικές εποπτικές αρχές.

1.5.1 Ευρωπαϊκή Υπηρεσία Καταπολέμησης της Απάτης (OLAF)

Η Ευρωπαϊκή Υπηρεσία Καταπολέμησης της Απάτης (OLAF)²¹, συστήθηκε το 1999, έχει ως έδρα τις Βρυξέλλες και η αποστολή της έγκειται στην προστασία των οικονομικών συμφερόντων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, στην καταπολέμηση της απάτης, της δωροδοκίας και οποιασδήποτε άλλης παράνομης δραστηριότητας, συμπεριλαμβανομένης της παράτυπης συμπεριφοράς εντός των ευρωπαϊκών θεσμικών οργάνων. Για το σκοπό αυτό, η OLAF διενεργεί επιτόπιους ελέγχους και επιθεωρήσεις στις εγκαταστάσεις των οικονομικών φορέων, σε στενή συνεργασία με το αρμόδιο κράτος μέλος και τις αρχές τρίτων χωρών.

Ο προϋπολογισμός της Ευρωπαϊκής Ένωσης χρηματοδοτεί ένα ευρύ φάσμα προγραμμάτων και έργων. Τα κοινοτικά όργανα και τα κράτη μέλη προσδίδουν μεγάλη σημασία στην προστασία των οικονομικών συμφερόντων των Κοινοτήτων, καθώς και στην καταπολέμηση της διεθνικής οργανωμένης εγκληματικότητας, της απάτης και κάθε άλλης παράνομης δραστηριότητας που αποβαίνει εις βάρος του κοινοτικού προϋπολογισμού, διότι οι προσβολές κατά των κοινοτικών οικονομικών πολιτικών στις οποίες προβαίνουν εγκληματικά κυκλώματα και κυκλώματα απάτης δεν θίγουν μόνο τον προϋπολογισμό της Ένωσης αλλά και την αξιοπιστία της.

²¹ Ευρωπαϊκή Υπηρεσία Καταπολέμησης της Απάτης (OLAF) http://ec.europa.eu/anti_fraud/about-us/mission/index_el.htm

Το λαθρεμπόριο τσιγάρων, η παραχάραξη νομισμάτων ευρώ, οι επιδοτήσεις για αγροτικά προϊόντα που «καλλιεργούνται» σε ανύπαρκτα αγροκτήματα – όλα αυτά επιβαρύνουν τον προϋπολογισμό της Ευρωπαϊκής Ένωσης, συνεπώς και τους Ευρωπαίους φορολογούμενους.

Στόχοι της OLAF αποτελούν:

- Η διερεύνηση της απάτης, της δωροδοκίας και κάθε άλλης παράνομης δραστηριότητας εις βάρος των οικονομικών συμφερόντων της ΕΕ, καθώς και των σοβαρών παραπτωμάτων εντός των ευρωπαϊκών θεσμικών οργάνων.
- Η παροχή βοήθειας της Ένωσης και των εθνικών αρχών για την καταπολέμηση της απάτης.
- Η ενίσχυση της νομοθεσίας και των διοικητικών πρακτικών για την πρόληψη και αποτροπή της απάτης.

Η OLAF λαμβάνει ολοένα αυξανόμενη ποσότητα πληροφοριών σχετικά με πιθανές απάτες και παρατυπίες, από ένα ευρύ φάσμα πηγών. Όλες οι καταγγελίες που λαμβάνονται από την OLAF, υπόκεινται σε μια αρχική εκτίμηση για να διαπιστωθεί αν ο ισχυρισμός εμπίπτει στην αρμοδιότητα της Υπηρεσίας και πληροί τα κριτήρια για την έναρξη έρευνας.

Οι δυνατότητες της OLAF αναφορικά με τις υποθέσεις που χειρίζεται στα κράτη μέλη σταματούν στις αρχικές διοικητικές έρευνες, τα αποτελέσματα των οποίων θα πρέπει να μεταβιβάζονται στην αρμόδια εθνική εισαγγελική αρχή η οποία και θα αποφασίσει αν θα κινήσει την ποινική δίωξη. Η OLAF δεν έχει εξουσία άσκησης ποινικών διώξεων.

Δεδομένου ότι και η EUROJUST για την οποία αναφορά θα γίνει παρακάτω έχει αρμοδιότητες δίωξης της απάτης σε βάρος της Ε.Ε. όπως και η OLAF, για την αποφυγή αλληλοεπικάλυψης αρμοδιοτήτων, το έτος 2003, συμφωνήθηκε μεταξύ τους ένα μνημόνιο συναντίληψης (memorandum of understanding), το οποίο ξεκαθαρίζει τις αρμοδιότητες και τους τομείς ευθύνης. Από τότε οι δύο υπηρεσίες έχουν βελτιώσει σημαντικά την συνεργασία τους.

Όταν ξεκινήσει η έρευνα για μια υπόθεση, αυτή ταξινομείται σε μία από τις ακόλουθες τέσσερις κατηγορίες:

Εσωτερικές έρευνες: Οι εσωτερικές έρευνες είναι διοικητικές έρευνες εντός των Ευρωπαϊκών Οργάνων και Οργανισμών της Ένωσης και έχουν ως σκοπό την

ανίχνευση της απάτης, της δωροδοκίας και κάθε άλλης παράνομης δραστηριότητας σε βάρος των οικονομικών συμφερόντων των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων.

Εξωτερικές έρευνες: Οι εξωτερικές έρευνες είναι διοικητικές έρευνες εκτός των θεσμικών οργάνων της Ευρωπαϊκής Ένωσης με σκοπό την ανίχνευση της απάτης ή άλλων παρατυπιών που προέρχονται από φυσικά ή νομικά πρόσωπα.

Υποθέσεις που απαιτούν συντονισμό: Η OLAF συμβάλλει στις έρευνες που πραγματοποιούνται από εθνικές αρχές ή άλλες υπηρεσίες της Κοινότητας διευκολύνοντας τη συλλογή και ανταλλαγή πληροφοριών και επαφών.

Υποθέσεις ποινικής συνδρομής: Υποθέσεις ποινικής συνδρομής είναι περιπτώσεις στις οποίες οι αρμόδιες αρχές του κράτους μέλους ή τρίτης χώρας πραγματοποιούν ποινικές έρευνες με τη συνδρομή της OLAF.

Κάθε χρόνο η OLAF διερευνά αρκετές εκατοντάδες υποθέσεις, οι οποίες στερούν προσόδους από την ΕΕ ή καταχρώνται τα κονδύλιά της. Οι συνέπειες μπορεί να είναι: δίωξη από τις εθνικές αρχές, πειθαρχικές διαδικασίες, διοικητικές ή οικονομικές κυρώσεις, ή αλλαγές της νομοθεσίας. Στις ετήσιες εκθέσεις της η OLAF δεν δημοσιοποιεί το περιεχόμενο των υποθέσεων που διερευνά για κάθε κράτος – μέλος.

Η OLAF αποτελεί τμήμα της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, ωστόσο παραμένει ανεξάρτητη κατά την άσκηση των επιχειρησιακών και ερευνητικών της καθηκόντων. Διαθέτει δημοσιονομική και διοικητική αυτονομία και έχει τη δικαιοδοσία να διενεργεί με πλήρη ανεξαρτησία εσωτερικές έρευνες μέσα σε κάθε ευρωπαϊκό θεσμικό όργανο ή εθνικό οργανισμό που χρηματοδοτείται από τον κοινοτικό προϋπολογισμό. Η OLAF απασχολεί σχεδόν 500 υπαλλήλους και έχει ετήσιο προϋπολογισμό περί τα 50 εκατ. ευρώ.

Σήμερα η OLAF έχει εξελιχθεί σε μια πολυμορφική Αρχή με ευρείες αρμοδιότητες και δεξιότητες στους τομείς της συνεργασίας, του συντονισμού, της ανάλυσης κινδύνου, της πρόληψης και της καταστολής της απάτης. Η πρόκληση για το μέλλον είναι η αποδοτικότητα και η αποτελεσματικότητα της OLAF σε καιρούς δύσκολους, όπου η Ευρώπη βρίσκεται αντιμέτωπη με δημοσιονομικές περικοπές, με μέτρα λιτότητας και αυξανόμενες απειλές κατά των οικονομικών συμφερόντων της.

1.5.2 EUROJUST

Η Eurojust²² είναι ένας οργανισμός της Ευρωπαϊκής Ένωσης ο οποίος συνεστήθη το 2002 με σκοπό να προωθεί και να βελτιώνει τον συντονισμό των ερευνών και των διώξεων μεταξύ των αρμοδίων δικαστικών αρχών των κρατών μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης όταν αντιμετωπίζουν περιπτώσεις σοβαρών μορφών διασυνοριακού και οργανωμένου εγκλήματος.

Στο πλαίσιο των ερευνών και των διώξεων που αφορούν δύο ή περισσότερα κράτη μέλη, στόχος της Eurojust είναι να ενισχύσει και να βελτιώσει τον συντονισμό μεταξύ των εθνικών αρχών, λαμβάνοντας υπόψη αιτήματα προερχόμενα από τις αρμόδιες αρχές των κρατών μελών και πληροφορίες προερχόμενες από οργανισμούς οι οποίοι είναι αρμόδιοι δυνάμει διατάξεων που έχουν εγκριθεί στο πλαίσιο των συνθηκών (το Ευρωπαϊκό Δικαστικό Δίκτυο για ποινικές υποθέσεις, η Europol και η OLAF).

Ένας άλλος στόχος της Eurojust είναι η βελτίωση της συνεργασίας μεταξύ των αρμοδίων αρχών, βασικά διευκολύνοντας την εκτέλεση της διεθνούς αμοιβαίας δικαστικής συνδρομής και την υλοποίηση του ευρωπαϊκού εντάλματος σύλληψης.

Η Eurojust παρέχει επίσης στήριξη στις αρμόδιες αρχές, προκειμένου να βελτιώνουν την αποτελεσματικότητα των ερευνών και των διώξεων. Μπορεί να συνδράμει σε έρευνες και σε διώξεις μεταξύ ενός κράτους μέλους και ενός κράτους μη μέλους ή ενός κράτους μέλους και της Επιτροπής σε σχέση με αξιόποινες πράξεις που θίγουν τα οικονομικά συμφέροντα της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Η Eurojust ενισχύει την αποτελεσματικότητα των εθνικών ερευνητικών και διωκτικών αρχών όταν αντιμετωπίζουν περιπτώσεις σοβαρών μορφών διασυνοριακού και οργανωμένου εγκλήματος όπως η τρομοκρατία, η εμπορία ανθρώπων, το λαθρεμπόριο ναρκωτικών, η απάτη και η νομιμοποίηση εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες, με σκοπό την ταχεία και αποτελεσματική προσαγωγή των εγκληματιών στη δικαιοσύνη.

Επίσης εκπληρώνει τα καθήκοντά της είτε μέσω των εθνικών της μελών είτε ως συλλογικό όργανο. Έχει την εξουσία να ζητά από τις αρμόδιες εθνικές αρχές να αναλαμβάνουν μια έρευνα ή δίωξη για συγκεκριμένες πράξεις, να αποφασίζει ότι κάποια εξ αυτών μπορεί ενδεχομένως να διεκπεραιώσει καλύτερα τη διεξαγωγή έρευνας ή την άσκηση δίωξης για συγκεκριμένες πράξεις, να συντονίζει τις ενέργειες

²² Eurojust <http://eurojust.europa.eu/about/background/Pages/History.aspx>

των αρμοδίων αρχών, να συστήνει κοινή ομάδα ερευνών ή να παρέχει οιαδήποτε πληροφορία απαιτείται για την εκπλήρωση των καθηκόντων της.

Επιπροσθέτως διασφαλίζει την ανταλλαγή πληροφοριών μεταξύ των αρμοδίων αρχών και τις συνδράμει προσφέροντας τον καλύτερο δυνατό συντονισμό και συνεργασία. Η Eurojust συνεργάζεται επίσης με το Ευρωπαϊκό Δικαστικό Δίκτυο, την Europol και την OLAF. Η Eurojust παρέχει υλικοτεχνική υποστήριξη και μπορεί να οργανώνει και να διευκολύνει συνεδριάσεις συντονισμού μεταξύ των δικαστικών αρχών και των αστυνομικών αρχών των διαφόρων κρατών, ώστε να συμβάλει στην επίλυση νομικών θεμάτων και πρακτικών προβλημάτων.

Είναι σημαντικό να αναφερθεί πως Eurojust αποτελείται από 27 εθνικά μέλη, ένα από κάθε κράτος μέλος της ΕΕ. Τα εθνικά μέλη είναι αποσπασμένα σύμφωνα με τα οικεία νομικά τους συστήματα και κατέχουν μόνιμες θέσεις στη Χάγη. Τα εθνικά μέλη είναι ανώτεροι και έμπειροι εισαγγελείς, δικαστές ή αξιωματικοί της αστυνομίας με ισοδύναμες προνομίες. Ορισμένα εθνικά μέλη επικουρούνται από αναπληρωτές, βοηθούς ή αποσπασμένους εθνικούς εμπειρογνώμονες.

Στις 4 Ιουνίου 2009, το Συμβούλιο εξέδωσε μια νέα απόφαση για την ενίσχυση της Eurojust. Στους στόχους της νέας απόφασης για την ενίσχυση της Eurojust περιλαμβάνονται τα εξής:

- δημιουργία κοινής ελάχιστης βάσης για τις εξουσίες των εθνικών μελών,
- δημιουργία συντονιστικού μηχανισμού έκτακτης ανάγκης,
- βελτίωση της διαβίβασης πληροφοριών προς την Eurojust,
- βελτίωση της εθνικής βάσης της Eurojust,
- ενίσχυση της σχέσης μεταξύ της Eurojust και του ΕΔΔ,
- ενίσχυση της δικαστικής συνεργασίας με τρίτες χώρες παρέχοντας τη δυνατότητα στην Eurojust να τοποθετεί δικαστικούς συνδέσμους στις χώρες αυτές και ενισχύοντας τη συνεργασία με άλλους οργανισμούς όπως η Europol, ο OLAF και ο Frontex.

1.5.3 EUROPOL

Βασικά στοιχεία για την Europol (2010)

- **Έδρα:** Χάγη, Κάτω Χώρες

- **Προσωπικό:** 698 άτομα στην έδρα του οργανισμού, περιλαμβανομένων 129 αξιωματικών συνδέσμων
- **Προϋπολογισμός:** 92,8 εκατομμύρια ευρώ
- **Ακτίνα δράσης:** 27 κράτη μέλη της ΕΕ, 500 εκατομμύρια πολίτες της ΕΕ
- **Παροχή υποστήριξης:** 12.000 διασυνοριακές έρευνες για σκοπούς επιβολής του νόμου

Ως οργανισμός της Ευρωπαϊκής Ένωσης αρμόδιος για την επιβολή του νόμου, η Europol είναι επιφορτισμένη με την παροχή υποστήριξης στα κράτη μέλη με σκοπό την πρόληψη και την καταπολέμηση κάθε μορφής σοβαρής διεθνούς εγκληματικότητας και τρομοκρατίας. Ο ρόλος της είναι να συμβάλει στην προσπάθεια για μια ασφαλέστερη Ευρώπη προς όφελος όλων των πολιτών της ΕΕ με την υποστήριξη των ευρωπαϊκών αρχών επιβολής του νόμου μέσω της ανταλλαγής και ανάλυσης εμπιστευτικών πληροφοριών περί εγκληματικότητας.

Οι μεγάλες εγκληματικές και τρομοκρατικές οργανώσεις συνιστούν σημαντική απειλή για την εσωτερική ασφάλεια της ΕΕ, καθώς και για την ασφάλεια και τα μέσα βιοπορισμού των κατοίκων της. Οι σοβαρότερες απειλές για την ασφάλεια προέρχονται από την τρομοκρατία, τη διεθνή διακίνηση ναρκωτικών, την εμπορία ανθρώπων, την παραχάραξη του ευρώ και καρτών πληρωμών, την απάτη, τη διαφθορά και το ξέπλυμα χρήματος, καθώς και από άλλες δραστηριότητες που συνδέονται με την παρουσία ομάδων του οργανωμένου εγκλήματος στην οικονομία. Εμφανίζονται επίσης ολόένα και περισσότεροι νέοι κίνδυνοι, όπως το έγκλημα στον κυβερνοχώρο, η απάτη ΦΠΑ και άλλες εξελιγμένες μορφές εγκληματικότητας, ως αποτελέσματα της κατάχρησης των σύγχρονων τεχνολογικών μέσων και των ελευθεριών που προσφέρει η εσωτερική αγορά της ΕΕ. Όλοι αυτοί οι τομείς έχουν χαρακτηριστεί τομείς προτεραιότητας από το Συμβούλιο υπουργών της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Το όραμα της Europol²³ είναι να συμβάλει στη δημιουργία μιας ασφαλέστερης Ευρώπης με την παροχή της καλύτερης δυνατής υποστήριξης στις αρχές επιβολής του νόμου στα κράτη μέλη. Αυτό μπορεί να το επιτύχει παρέχοντας ένα μοναδικό σύνολο επιχειρησιακών υπηρεσιών για την Ευρωπαϊκή Ένωση, προκειμένου να εξελιχθεί σε κύριο:

²³ Europol <https://www.europol.europa.eu/>

- κέντρο υποστήριξης για επιχειρήσεις επιβολής του νόμου,
- κόμβο παροχής πληροφοριών σχετικά με την εγκληματικότητα, και
- κέντρο εμπειρογνωμοσύνης στο πεδίο της επιβολής του νόμου.

Παρακάτω γίνεται αναφορά στις αρμοδιότητες της Europol σχετικά με το οικονομικό έγκλημα και ότι αυτό περιλαμβάνει. Έτσι λοιπόν μεταξύ των αρμοδιοτήτων της Europol είναι και η πρόληψη και καταπολέμηση της παραχάραξης νομισμάτων, ιδίως δε του ευρώ, ενώ για τον σκοπό αυτό έχει οριστεί ως η κεντρική υπηρεσία της Ευρωπαϊκής Ένωσης για την καταπολέμηση της παραχάραξης του ευρώ. Η αρμοδιότητά της αυτή καθιστά την Europol παγκόσμιο σημείο επαφής για την καταπολέμηση της παραχάραξης του ευρώ.

Ακόμη η Europol εκπονεί αναλυτικές εκθέσεις και αξιολογήσεις απειλών σχετικά με την απάτη με κάρτες πληρωμών και τις δραστηριότητες του οργανωμένου εγκλήματος στον συγκεκριμένο τομέα. Εφόσον το εν λόγω φαινόμενο έχει διασυνοριακό χαρακτήρα, συστήνονται επίσης κοινές ομάδες έρευνας ώστε να διευκολύνεται η συνεργασία σε επίπεδο ΕΕ. Μέσω ενημερώσεων σχετικά με την απάτη με κάρτες πληρωμών, η Europol γνωστοποιεί πληροφορίες που αφορούν τις νέες τάσεις και τις τεχνικές και τρόπους δράσης των εγκληματικών ομάδων στους ερευνητές των κρατών μελών και των συνεργαζόμενων χωρών.

Η ενδοκοινοτική απάτη αφανούς εμπόρου (ΕΑΑΕ) αποτελεί ένα είδος εξελιγμένης φορολογικής απάτης από εγκληματίες, η οποία ζημιώνει τα καθεστώτα φόρου προστιθέμενης αξίας (ΦΠΑ) των κρατών μελών της ΕΕ. Το βασικό μοντέλο της διακρατικής ενδοκοινοτικής απάτης ΦΠΑ προϋποθέτει δύο τουλάχιστον κράτη μέλη. Το σχέδιο ανάλυσης της Europol για την ενδοκοινοτική απάτη αφανούς εμπόρου (ΕΑΑΕ) είναι η μοναδική βάση δεδομένων σε επίπεδο ΕΕ για την αποθήκευση πληροφοριών σχετικών με θέματα ΕΑΑΕ. Αυτός είναι και ο λόγος για τον οποίο έχει καταστεί βασικό σημείο αναφοράς για τις επιχειρήσεις επιβολής του νόμου. Η γνώση και τα δεδομένα που φυλάσσονται στην Europol καθιστούν εφικτή τη διαμόρφωση μιας πλήρους εικόνας της κατάστασης που επικρατεί όσον αφορά την εγκληματική δραστηριότητα στον συγκεκριμένο τομέα και βοηθούν στον εντοπισμό των βασικότερων στόχων των εγκληματιών. Η Europol συνιστά πλέον κέντρο αριστείας σε ό,τι αφορά την καταπολέμηση της διασυνοριακής απάτης ΕΑΑΕ και σχετικών παράνομων δραστηριοτήτων.

Τέλος, η Europol συνδράμει τα κράτη μέλη στην πρόληψη και καταπολέμηση των δραστηριοτήτων που αφορούν ξέπλυμα χρήματος, ιδίως δε σε ό,τι αφορά την

ανάλυση ύποπτων συναλλαγών και άλλων χρηματοοικονομικών στοιχείων. Το γραφείο της Europol για τα προϊόντα εγκλήματος (ECAB) συνδράμει τους αρμόδιους ερευνητές των κρατών μελών στην παρακολούθηση της διαδρομής προϊόντων εγκλήματος σε περιπτώσεις όπου περιουσιακά στοιχεία έχουν αποκρυφτεί σε χώρες διαφορετικές από τη δική τους αλλά εντός της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2^ο : Ανάλυση του οικονομικού εγκλήματος στο χώρο των επιχειρήσεων και παρουσίαση του μεγέθους του φαινομένου μέσα από έρευνες.

2.1 Έρευνες που έχουν γίνει στο παρελθόν για τα οικονομικά εγκλήματα

Με βάση τις επιστημονικές έρευνες που έχουν έρθει στη δημοσιότητα, έχει γίνει κατανοητό ότι, το οργανωμένο οικονομικό έγκλημα και η διαφθορά ανεξαρτήτως της μορφής που παίρνει και του τομέα δραστηριότητας που εμφανίζεται, αποτελεί μάλιστα για τους Οργανισμούς και τη σύγχρονη κοινωνία. Στο σημείο λοιπόν αυτό παρουσιάζονται οι σημαντικότερες έρευνες που έχουν πραγματοποιηθεί τα τελευταία χρόνια σχετικά με το φαινόμενο του οικονομικού εγκλήματος, της εταιρικής απάτης και της διαφθοράς που στόχο έχουν να αναδείξουν το μέγεθος αυτών και της επίδρασης που ασκούν.

2.1.1 6^η Παγκόσμια Έρευνα για το Οικονομικό Έγκλημα από την PWC (PriceWaterhouseCoopers)

Το οικονομικό έγκλημα στην Ελλάδα το 2011 και το 2009

Η PwC διεξάγει μία παγκόσμια έρευνα για το οικονομικό έγκλημα κάθε δύο χρόνια. Στην 6η κατά σειρά έρευνα, συμμετείχαν 3.877 ανώτερα στελέχη οργανισμών από 78 χώρες, μεταξύ των οποίων και η Ελλάδα. Στο πλαίσιο της παγκόσμιας έρευνας, η PwC στην Ελλάδα πραγματοποίησε και πάλι ξεχωριστή μελέτη για τη χώρα μας, όπου συμμετείχαν 92 ανώτερα στελέχη. Πρόκειται για τη δεύτερη συνεχόμενη έρευνα της PwC για το οικονομικό έγκλημα στην Ελλάδα και αξίζει να συγκρίνουμε τα αποτελέσματά της με αυτά της αντίστοιχης μελέτης του 2009.

Σύμφωνα με την έρευνα, στην Ελλάδα, οι οργανισμοί αντιμετωπίζουν το οικονομικό έγκλημα με μεγαλύτερη αυστηρότητα και σοβαρότητα τα τελευταία δύο χρόνια. Λειτουργούν πιο υπεύθυνα, λαμβάνουν περισσότερα προληπτικά μέτρα, κάνουν συχνότερους ελέγχους, δείχνουν ελάχιστη ανοχή και κινούνται με

αυστηρότητα κατά των υπαιτίων. Σημαντική διαφοροποίηση ως προς τα αποτελέσματα της έρευνας αποτελεί η αλλαγή του είδους του οικονομικού εγκλήματος. Συγκεκριμένα, το 2009, τα συχνότερα εμφανιζόμενα περιστατικά, σύμφωνα με τους ερωτηθέντες, ήταν η δωροδοκία, η διαφθορά και η φορολογική αδιαφάνεια, ενώ το 2011, η Νο1 απειλή για τους οργανισμούς είναι η υπεξαίρεση στοιχείων του ενεργητικού.

Το νέο πρόσωπο του οικονομικού εγκλήματος

Η μορφή του οικονομικού εγκλήματος στην Ελλάδα έχει αλλάξει κατά πολύ από το 2009, σύμφωνα με την έρευνα της PwC. Όταν ερωτήθηκαν τι είδους περιστατικά οικονομικού εγκλήματος αντιμετώπισαν τους τελευταίους 12 μήνες, οι συμμετέχοντες στην έρευνα απάντησαν κυρίως υπεξαίρεση στοιχείων ενεργητικού (asset misappropriation). Αντίθετα, σύμφωνα με τους συμμετέχοντες στην ίδια έρευνα το 2009, το συχνότερα εμφανιζόμενο περιστατικό οικονομικού εγκλήματος ήταν η δωροδοκία και η διαφθορά. Σημαντική ήταν επίσης και η φορολογική αδιαφάνεια της οποίας τα ποσοστά ήταν αρκετά χαμηλότερα το 2011. Είναι σημαντικό επίσης, ότι για πρώτη φορά στην έρευνα της PwC, το ηλεκτρονικό έγκλημα (cybercrime) εμφανίζει αξιοσημείωτα ποσοστά και καταγράφεται αναλυτικά.

Η υπεξαίρεση στοιχείων του ενεργητικού βρίσκεται στην κορυφή της λίστας των οικονομικών εγκλημάτων (75%), τα οποία οι συμμετέχοντες στην έρευνα το 2011 δήλωσαν ότι ενδεχομένως να αντιμετωπίσουν μέσα στους επόμενους 12 μήνες. Ακολουθεί ο αθέμιτος ανταγωνισμός, το ηλεκτρονικό έγκλημα (25%), ενώ τέταρτη κατά σειρά αναφέρεται η δωροδοκία και η διαφθορά (13%). Στην αντίστοιχη ερώτηση, το 2009, η δωροδοκία και η διαφθορά ήταν στην κορυφή της λίστας, ακολουθούσαν οι δόλιες αιτήσεις δανεισμού/πιστώσεων και η υπεξαίρεση στοιχείων ενεργητικού.

Το έγκλημα στον κυβερνοχώρο

Η έρευνα του 2011 εστιάζει στο έγκλημα στον κυβερνοχώρο (cybercrime). Τόσο στην Ελλάδα όσο και διεθνώς, σχεδόν ένας στους δύο συμμετέχοντες δήλωσε ότι τους τελευταίους μήνες δίνει περισσότερη προσοχή στους κινδύνους που εγκυμονεί το ηλεκτρονικό έγκλημα (computer crime). Σύμφωνα με την ορολογία που χρησιμοποιεί η PwC για τη συγκεκριμένη μελέτη, ως έγκλημα στον κυβερνοχώρο ή αλλιώς ηλεκτρονικό έγκλημα, ορίζεται ένα οικονομικό αδίκημα που διαπράχθηκε με τη χρήση υπολογιστή και του Internet. Χαρακτηριστικά παραδείγματα είναι η μετάδοση ιών, το

παράνομο «κατέβασμα» αρχείων (downloading) και η κλοπή προσωπικών δεδομένων, όπως στοιχεία τραπεζικών λογαριασμών. Ο ορισμός αυτός δεν περιλαμβάνει την απάτη «ρουτίνας», όπου ένας υπολογιστής είναι ένα από τα μέσα που χρησιμοποιήθηκαν για την τέλεση απάτης και περιλαμβάνει μόνο εκείνα τα οικονομικά εγκλήματα όπου ένας υπολογιστής ή το Internet ή τα ηλεκτρονικά μέσα και συσκευές είναι τα στοιχεία που κυρίως χρησιμοποιήθηκαν για την τέλεση απάτης και όχι τυχαία.

Ο μεγαλύτερος κίνδυνος εσωτερικά στους οργανισμούς, σύμφωνα με την έρευνα στην Ελλάδα, προέρχεται από τα τμήματα Operations (39%) και Πληροφορικής (35%), ενώ ακολουθούν οι Οικονομικές Υπηρεσίες (27%) και το Marketing (27%). Ως προς τις επιπτώσεις του ηλεκτρονικού εγκλήματος, οι συμμετέχοντες στην έρευνα ανησυχούν περισσότερο για την εταιρική τους φήμη (51%), την κλοπή πνευματικής ιδιοκτησίας (41%) και την κλοπή προσωπικών δεδομένων (36%).

Στην πλειοψηφία τους, οι συμμετέχοντες από την Ελλάδα, σε περίπτωση που αντιμετωπίζουν περιστατικό ηλεκτρονικού εγκλήματος, απευθύνονται σε εξειδικευμένους συνεργάτες τους. Επίσης, πάνω από το 50% τους συμβουλευονται προληπτικά, ενώ το 29% μόνον όταν εμφανισθεί συγκεκριμένο περιστατικό. Η ευθύνη πρόληψης του ηλεκτρονικού εγκλήματος, στους ελληνικούς οργανισμούς που καλύπτει η έρευνα, ανήκει κυρίως στα διευθυντικά στελέχη του τμήματος τεχνολογίας/πληροφορικής (CIO) αλλά και σε Chief Security Officers. Το 20% των συμμετεχόντων δήλωσαν ότι την ευθύνη έχουν τα ανώτερα στελέχη και η διοίκηση. Οι έλεγχοι που διεξάγονται στην Ελλάδα από τα ανώτερα στελέχη για την πρόληψη των κινδύνων ηλεκτρονικού εγκλήματος δεν είναι συχνοί, καθώς το 28% δήλωσε ότι γίνονται περιστασιακά ενώ το 19% καθόλου.

Περίπου οι μισοί από τους συμμετέχοντες στην Ελλάδα ανέφεραν ότι οι οργανισμοί τους ελέγχουν τη χρήση των μέσων κοινωνικής δικτύωσης, όπως Facebook και Twitter, από τους εργαζομένους. Σχεδόν όλοι ελέγχουν την εσωτερική και εξωτερική ηλεκτρονική κίνηση για να προλάβουν τους πιθανούς κινδύνους. Αρκετοί (58%) δήλωσαν ότι στις συμβάσεις των εργαζομένων αναφέρεται ρητά η κατάλληλη χρήση των εταιρικών πληροφοριών και εγγράφων. Η έρευνα της PwC έδειξε ότι στις νεώτερες γενιές υπάρχει μεγαλύτερος κίνδυνος ηλεκτρονικού εγκλήματος. Σύμφωνα με τις απαντήσεις των ερωτηθέντων, το προφίλ των υπαιτίων μέσα από την εταιρεία ήταν 84% μεσαίοι managers και κάτω, 65% κάτω από 40 ετών και 51% εργαζόνταν στον οργανισμό λιγότερο από πέντε χρόνια. Συνήθως, η νεότερη γενιά χρησιμοποιεί κατά κόρον τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης και ανταλλάσσει πληροφορίες με μεγάλη

ευκολία στον κυβερνοχώρο. Κατά συνέπεια, οι οργανισμοί, αν δεν έχουν τον έλεγχο αυτών των sites, είναι περισσότερο εκτεθειμένοι στον κίνδυνο ηλεκτρονικού εγκλήματος. Όμως πρέπει να έχουμε υπόψη ότι η νεότερη γενιά μεγάλωσε με το Facebook και γι' αυτούς είναι απόλυτα φυσιολογικό να ανταλλάσσουν προσωπικές πληροφορίες. Γι' αυτό και οι οργανισμοί πρέπει να αναγνωρίσουν το γεγονός ότι συχνά οι νεότεροι εργαζόμενοί τους δύσκολα κατανοούν τους κινδύνους που υπάρχουν στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης, άρα θα πρέπει να τους εκπαιδεύσουν κατάλληλα.

“Η εκπαίδευση και η ενημέρωση του προσωπικού αποτελεί ισχυρό όπλο τόσο για την πρόληψη όσο και για τον εντοπισμό του ηλεκτρονικού εγκλήματος και περιστατικών απάτης. Έως τώρα, οι περισσότεροι οργανισμοί έχουν επενδύσει αρκετά χρήματα σε τεχνολογίες, προσπαθώντας να αποτρέψουν το ηλεκτρονικό έγκλημα. Η επένδυση όμως στην εκπαίδευση του προσωπικού, με στόχο την ευαισθητοποίηση και την ενημέρωσή του, είναι αποτελεσματικότερη καθώς με αυτό τον τρόπο δημιουργούμε μία επιπλέον ‘ανθρώπινη ζώνη άμυνας’, ενώ μπορεί να αποτελεί και μια οικονομικότερη λύση”.

Οικονομικές συνέπειες και παράπλευρες απώλειες.

Το οικονομικό κόστος που έχουν υποστεί οι οργανισμοί ως απόρροια του οικονομικού εγκλήματος έχει αυξηθεί περίπου κατά 5% συγκριτικά με το 2009. Σύμφωνα με τους ερωτηθέντες στην Ελλάδα, το 50% των οργανισμών που έχουν πληγεί από οικονομικό έγκλημα κατέγραψαν απώλειες από 100.000 έως 100 εκατομμύρια δολάρια ΗΠΑ. Αντίστοιχες ζημίες παρουσιάζουν και οι οργανισμοί τόσο στη Δ. Ευρώπη όσο και σε παγκόσμιο επίπεδο. Πέραν του οικονομικού κόστους, οι οργανισμοί υφίστανται και άλλες παράπλευρες και σημαντικές αρνητικές επιπτώσεις από το οικονομικό έγκλημα, οι οποίες κυρίως αφορούν στην εταιρική φήμη τους και στο ηθικό του ανθρώπινου δυναμικού.

Ο εχθρός εκ των «έσω»

Η μελέτη του 2011 αναδεικνύει, επίσης, μία μεγάλη αναστροφή ως προς τους υπαίτιους του οικονομικού εγκλήματος συγκριτικά με τη μελέτη του 2009. Το 2011, το 63% δήλωσαν ότι οι υπαίτιοι προέρχονταν μέσα από τον οργανισμό και το 31% ότι ήταν εκτός. Το 2009, τα ποσοστά αυτά ήταν σχεδόν αντίστροφα. Το γεγονός ότι ο αριθμός των υπαιτίων «εκ των έσω» διπλασιάστηκε δεν αποτελεί έκπληξη. Πρώτα απ’

όλα, δείχνει ότι το μείγμα της προέλευσης της απάτης έχει αλλάξει. Λόγω της οικονομικής κρίσης, υπάρχει αυξημένη ανησυχία των οργανισμών, με αποτέλεσμα να αυξάνονται και οι πιθανότητες εντοπισμού του οικονομικού εγκλήματος.

Εντατική και συστηματική πρόληψη

Αναφορικά με τη διεξαγωγή διαδικασιών για την αξιολόγηση του κινδύνου απάτης, τα αποτελέσματα της μελέτης για την Ελλάδα δείχνουν μία μικρή τάση βελτίωσης ως προς τη συχνότητα διεξαγωγής σχετικών διαδικασιών. Το 52% από τους συμμετέχοντες είπαν ότι ακολουθούν αυτές τις διαδικασίες πάνω από μία φορά έως περισσότερο από τέσσερις το χρόνο, ποσοστό που αυξήθηκε κατά τέσσερις μονάδες από το 2009. Είναι αξιοσημείωτο ότι οι λόγοι που επικαλέσθηκαν όσοι δήλωσαν ότι δεν διεξήγαγαν διαδικασίες αξιολόγησης δεν ήταν οικονομικοί. Κυρίως ήταν η έλλειψη ενημέρωσης για το τι αφορούν και πώς διεξάγονται αυτές οι διαδικασίες αλλά και η αντίληψη ότι δεν θα προκύψει κάποιο ιδιαίτερο όφελος από αυτές. Ως προς τις διαδικασίες ανίχνευσης του οικονομικού εγκλήματος, ένας στους τέσσερις από αυτούς που είχαν πληγεί από οικονομικό έγκλημα δήλωσε ότι το ανακάλυψε μέσω του Εσωτερικού Ελέγχου ή/και αναφοράς ύποπτης συναλλαγής. Αρκετοί πάλι, δήλωσαν ότι το ανακάλυψαν τυχαία, ενώ ένα σημαντικό ποσοστό το έμαθε από εσωτερική πληροφόρηση.

Αυστηρότερα μέτρα αντιμετώπισης

Σε αντίθεση με το 2009, οι οργανισμοί έδειξαν ελάχιστη ανοχή ως προς τους υπαίτιους του οικονομικού εγκλήματος, είτε αυτοί προέρχονταν μέσα από τον οργανισμό είτε εκτός. Η συντριπτική πλειοψηφία των συμμετεχόντων από την Ελλάδα δήλωσαν ότι προέβησαν σε αγωγές και κινήθηκαν δικαστικά, απέλυσαν τους υπαιτίους ή διέκοψαν τη συνεργασία μαζί τους. Και μάλιστα τα ποσοστά αυτών των απαντήσεων ήταν πολύ υψηλότερα, σχεδόν τα διπλάσια, από τα αντίστοιχα σε διεθνές επίπεδο.

Τα αποτελέσματα της μελέτης για το 2011 καταδεικνύουν ότι οι ελληνικοί οργανισμοί έχουν πραγματοποιήσει σημαντικά βήματα που αφορούν στην αντιμετώπιση και καταστολή του οικονομικού εγκλήματος αλλά δεν διαφαίνεται να έχουν προχωρήσει σημαντικά σε ενέργειες πρόληψης του οικονομικού εγκλήματος. Είναι σχεδόν βέβαιο ότι η παρούσα οικονομική κατάσταση και συγκυρία θα οδηγήσει σε περισσότερα συμβάντα και σε περισσότερες μορφές διαφθοράς και οικονομικού εγκλήματος, όπως και στην ανακάλυψη συμβάντων οικονομικού εγκλήματος μέσω της

εντατικοποίησης στοχευμένων ελέγχων, που σκοπό έχουν την αποκάλυψη συγκεκριμένων συμβάντων. Και για αυτό το λόγο, τα αποτελέσματα της έρευνας δείχνουν ότι οι έλεγχοι πλέον είναι συστηματικότεροι και τα μέτρα αντιμετώπισης των υπαιτίων αποτελεσματικότερα. Ενδεχομένως η τάση βελτίωσης που διαγράφεται να είναι μικρή, είναι όμως σημαντική και μπορεί να επηρεάσει στο μέλλον το σύνολο της αγοράς.

Ο αριθμός αναφορών των περιστατικών παραμένει χαμηλός

Σύμφωνα με την έρευνα της PwC, τα περιστατικά οικονομικού εγκλήματος που αναφέρθηκαν από τους συμμετέχοντες στη Δυτική Ευρώπη και διεθνώς είναι πολύ περισσότερα απ' ό τι στην Ελλάδα. Αυτό οφείλεται στο γεγονός ότι ακόμη οι επιχειρήσεις και οι οργανισμοί στη χώρα μας διστάζουν να δηλώσουν ότι έχουν πληγεί από οικονομικό έγκλημα.

Η έρευνα για την Ελλάδα δείχνει ότι υπάρχουν περιθώρια βελτίωσης ως προς την αναφορά του οικονομικού εγκλήματος. Παρόλο που γνωρίζουμε ότι τα κρούσματα έχουν αυξηθεί σημαντικά τα τελευταία χρόνια, οι οργανισμοί διστάζουν να δηλώσουν ότι έχουν πληγεί από οικονομικό έγκλημα. Ίσως επειδή δεν έχουμε ακόμα την ωριμότητα να αναγνωρίσουμε και να φέρουμε στην επιφάνεια περιστατικά οικονομικού εγκλήματος, έτσι ώστε να τα αντιμετωπίσουμε, σε συνεργασία με όλους τους εμπλεκόμενους φορείς, με έναν πιο ώριμο τρόπο.

Σχετικά με την έρευνα

Η 6η Παγκόσμια Έρευνα για το Οικονομικό έγκλημα διεξήχθη από το διεθνές δίκτυο της PwC, σε συνεργασία με τον Peter Sommer, καθηγητή στο London School of Economics, κατά το χρονικό διάστημα Ιουλίου – Σεπτεμβρίου 2011. Ο στόχος της έρευνας ήταν να προσδιορίσει τις βασικές μορφές και τις μελλοντικές τάσεις του οικονομικού εγκλήματος, καθώς και να αξιολογήσει τη στάση των οργανισμών απέναντί του. Η έρευνα εξετάζει τα αίτια του οικονομικού εγκλήματος και την επιρροή του στους οργανισμούς σε όλο τον κόσμο. Στην παγκόσμια έρευνα συμμετείχαν ανώτερα στελέχη από 3.877 οργανισμούς σε 78 χώρες, μεταξύ των οποίων και η Ελλάδα, εκφράζοντας τις απόψεις τους για το οικονομικό έγκλημα κατά τους τελευταίους 12 μήνες. Στη μελέτη για την Ελλάδα συμμετείχαν 92 ανώτερα στελέχη επιχειρήσεων και οργανισμών. Το 31% των συμμετεχόντων απασχολείται στην οικονομική διεύθυνση, το 28% στον εσωτερικό έλεγχο, το 15% είναι ανώτερα στελέχη διοίκησης ενώ συμμετείχαν και στελέχη των

τιμημάτων νομικών υπηρεσιών, φορολογικών και τεχνολογίας. Ως προς τη θέση τους, σχεδόν το 40% είναι ανώτερα στελέχη (C-suite), στην πλειοψηφία τους Οικονομικοί Διευθυντές (CFOs). Οι οργανισμοί που εκπροσωπούν ανήκουν στο χρηματοοικονομικό τομέα, στη ναυτιλία και στις μεταφορές, στα καταναλωτικά αγαθά, στο λιανεμπόριο καθώς και σε άλλους τομείς της αγοράς.

2.1.2 Παρουσίαση της Εθνικής Έρευνας για τη Διαφθορά στην Ελλάδα που πραγματοποιήθηκε από την Διεθνή Διαφάνεια-Ελλάς για τα έτη 2010 και 2011

Η «Διεθνής Διαφάνεια-Ελλάς» έχει πραγματοποιήσει σειρά από έρευνες με σκοπό να μετρήσει το φαινόμενο της διαφθοράς στην Ελλάδα, χρησιμοποιώντας τη διεθνή εμπειρία.

Η «Διεθνής Διαφάνεια-Ελλάς» διαπίστωσε έγκαιρα την ανάγκη μιας συνολικότερης και πληρέστερης έρευνας κοινής γνώμης, με σκοπό τη συμπλήρωση των ερευνητικών εργαλείων που διαθέτει η «Διεθνής Διαφάνεια» (Transparency International).

Η παραπάνω πρωτοβουλία έχει στόχο να αποτελέσει μία ελληνική αυτόνομη και αποκλειστικά εγχώρια ερευνητική πρωτοβουλία και να δημιουργήσει ένα ελληνικό index της διαφθοράς.

Ο δημόσιος τομέας εξακολουθεί να κατέχει τη μερίδα του λέοντος στην πίτα της μικροδιαφθοράς, όπως διαπιστώνεται από την αύξηση του ποσοστού των νοικοκυριών που αναφέρουν περιστατικά διαφθοράς στο Δημόσιο (7,4% έναντι 7,2% το 2010) συγκριτικά με τον ιδιωτικό τομέα (3,4% έναντι 4% το 2010), σύμφωνα με την Εθνική Έρευνα για τη Διαφθορά στην Ελλάδα για το 2011, η οποία παρουσιάστηκε από τον Πρόεδρο της Διεθνούς Διαφάνειας-Ελλάδος κ. Κώστα Μπακούρη και τον Πρόεδρο και Διευθύνοντα Σύμβουλο της εταιρείας Public Issue κ. Γιάννη Μαυρή.

Η ευρύτερη οικονομική κρίση φαίνεται να επηρεάζει και τα φακελάκια, δεδομένου ότι η έρευνα καταγράφει μείωση των χρηματικών ποσών της διαφθοράς, με αποτέλεσμα το εκτιμώμενο μέγεθος της διαφθοράς κατά το έτος 2011, να έχει συρρικνωθεί κατά €78 εκατ. (554 εκατ. ευρώ έναντι 632 εκατ. ευρώ το 2010). Εντούτοις, το ποσό που δαπανάται για τη μικροδιαφθορά παραμένει αρκετά υψηλό.

ΤΙΜΟΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΤΗΣ ΔΙΑΦΘΟΡΑΣ 2011				
		Είδος υπηρεσίας	Από	Έως
Δημόσιος Τομέας	Νοσοκομεία	Επέμβαση/ Εγχείρηση	100€	30.000€
		Γρηγορόσημο	30€	20.000€
	Εφορίες	Κλείσιμο/ Έλεγχος Βιβλίων	100€	20.000€
		Έκδοση Δικαιολογητικών	15€	1.000€
	Πολεοδομίες	Οικοδομική Άδεια	200€	3.000€
		Νομιμοποίηση αυθαιρέτων	200€	5.000€
Ιδιωτικός Τομέας	Επιχειρήσεις υπηρεσιών υγείας	Επέμβαση/ Εγχείρηση	150€	7.000€
		Ιατρικές Εξετάσεις	30€	500€
	Περί αυτοκινήτου	Έλεγχος ΚΤΕΟ	20€	100€
		Δίπλωμα οδήγησης	40€	500€

Χωρίς να αποτελεί πλέον έκπληξη Νοσοκομεία, Εφορίες και Πολεοδομίες παραμένουν σταθερά στις πρώτες θέσεις της κατάταξης της μικροδιαφθοράς στο Δημόσιο Τομέα. Ο φετινός τιμοκατάλογος της διαφθοράς διανύει περίοδο εκπτώσεων, δεδομένου ότι τα φακελάκια ξεκινάνε από €100 για μια εγχειρητική επέμβαση, ενώ για τον έλεγχο ή κλείσιμο βιβλίων στις Εφορίες το κατώτατο ποσό έχει πέσει στα €100. Προσφορές στα φακελάκια κάνει και ο ιδιωτικός τομέας, όπου παρατηρείται αισθητή μείωση του μέσου όρου των χρηματικών ποσών της διαφθοράς (από €1.623 το 2010, σε €1.406 το 2011).

Λόγω της σημαντικής αύξησης του δείγματος, η έρευνα του 2011 συμβάλλει στην εξαγωγή συμπερασμάτων τόσο ως προς τη γεωγραφική κατανομή της διαφθοράς όσο και ως προς τα ατομικά χαρακτηριστικά των θυμάτων της διαφθοράς. Η ασκούμενη φορολογική πολιτική –και ειδικότερα το μέτρο συλλογής αποδείξεων– δείχνει να επηρεάζει σημαντικά τις κοινωνικές αντιλήψεις σχετικά με τη μικροδιαφθορά, δεδομένου ότι για πρώτη φορά και σε μαζική έκταση, οι ερωτώμενοι εκλαμβάνουν τη μη-έκδοση αποδείξεων στις συναλλαγές τους ως περιστατικό διαφθοράς. Επιπρόσθετα, φαίνεται να υπάρχει μια μικρή ακτίνα φωτός ως προς την ενεργοποίηση των πολιτών: σημαντικό ποσοστό ερωτηθέντων (25,3% για το δημόσιο και 21,6% για τον ιδιωτικό τομέα) δηλώνουν ότι αρνήθηκαν να καταβάλλουν τα ζητηθέντα ποσά.

Η έρευνα σκιαγραφεί το κοινωνικό προφίλ των θυμάτων της μικροδιαφθοράς (σε ποσοστό 22,2% των ερωτηθέντων): πρόκειται, κυρίως, για άνδρες ηλικίας 45-54 ετών, απόφοιτοι Ανώτερης Εκπαίδευσης, που ζουν στην Περιφέρεια Αττικής, αυτοαπασχολούμενοι, ή εργοδότες.

Ταυτότητα της έρευνας

Φέτος (2012) συμπληρώνονται πέντε χρόνια εκπόνησης της Εθνικής Έρευνας για τη Διαφθορά στην Ελλάδα (από το 2007), η οποία αναδεικνύει το μέγεθος της μικρο-διαφθοράς που επιβαρύνει το ελληνικό νοικοκυριό. Η φετινή έρευνα, η οποία πραγματοποιήθηκε σε τέσσερα κύματα στο διάστημα Νοεμβρίου-Δεκεμβρίου 2011, χρησιμοποιεί δομημένο ερωτηματολόγιο σε δείγμα 12.000 ατόμων. Η συγκριτική ανάλυση και διαχρονική αξιολόγηση των δεδομένων αποδεικνύει την αξιοπιστία και την εγκυρότητα της έρευνας και την καθιστά ένα σημαντικό επιστημονικό εργαλείο. Η Εθνική Έρευνα για τη Διαφθορά στην Ελλάδα 2011 υλοποιήθηκε στο πλαίσιο του Έργου «Διενέργεια Ολοκληρωμένης Εθνικής Έρευνας για τη διαφθορά» που εντάχθηκε στο Επιχειρησιακό Πρόγραμμα «Διοικητική Μεταρρύθμιση 2007-2013» του ΕΣΠΑ.

2.1.3 Έρευνα της ERNST & YOUNG: Τάσεις και αντιμετώπιση εταιρικής απάτης στην Ελλάδα

- Το 60% πιστεύει ότι η παρατεταμένη ύφεση ενέχει τον κίνδυνο αύξησης της εταιρικής απάτης.
- 3 στους 4 ερωτηθέντες εκτιμούν ότι τα επίπεδα διεφθαρμένης εταιρικής πρακτικής είτε θα παραμείνουν στα ίδια επίπεδα είτε θα αυξηθούν.
- Το 83% θεωρεί ότι ο εσωτερικός έλεγχος έχει κυρίαρχο ρόλο στον περιορισμό των περιστατικών απάτης.
- Το 89% πιστεύει ότι μπορεί να ανταπεξέλθει στην επιβολή ενός αυστηρότερου οικονομικού σχεδιασμού χωρίς να εκτεθεί σε πρακτικές διαφθοράς και απάτης.
- Η πλειοψηφία επικροτεί τη διερεύνηση δημοσίων υπηρεσιών προκειμένου να εντοπιστούν και να αποκαλυφθούν απάτες υψηλού κινδύνου.

Τα αποτελέσματα της έρευνας «Τάσεις και αντιμετώπιση εταιρικής απάτης στην Ελλάδα» που διεξήγαγε η ERNST & YOUNG για πρώτη φορά στην Ελλάδα, αναδεικνύουν ενδιαφέρουσες επισημάνσεις για την διεφθαρμένη επιχειρηματική πρακτική στις Ελληνικές Επιχειρήσεις.

Ανώτερα και ανώτατα στελέχη επιχειρήσεων από ένα ευρύ φάσμα δραστηριοτήτων που, μεταξύ άλλων, περιλαμβάνουν τον τραπεζικό, τον δικηγορικό, τον φαρμακευτικό, τον βιομηχανικό και τον τηλεπικοινωνιακό κλάδο αλλά και τους

κλάδους μεταφορών και καταναλωτικών προϊόντων, καταγράφουν την ανησυχία τους για τη δυσμενή οικονομική κατάσταση στην οποία έχει περιέλθει η Ελλάδα, τα σκληρά μέτρα που έχει επιβάλλει ο μηχανισμός στήριξης και την αμφιβολία για την κατάλληλη προετοιμασία των ελληνικών επιχειρήσεων για την αντιμετώπιση της εταιρικής απάτης.

Καθώς η Ελλάδα στα πλαίσια της γενικότερης οικονομικής ύφεσης, καλείται να συμμορφωθεί με τα αυστηρά μέτρα που έχει επιβάλλει ο Μηχανισμός Στήριξης, οι επιχειρήσεις καλούνται να κινηθούν με αυστηρό οικονομικό σχεδιασμό, γεγονός το οποίο ενέχει υψηλούς κινδύνους. Όπως προκύπτει από την έρευνα, οι πιθανότητες εμφάνισης διεφθαρμένης επιχειρηματικής πρακτικής είναι εντονότερες όσο η Χώρα οδηγείται στην εφαρμογή των μέτρων λιτότητας.

- Το 60% των συμμετεχόντων στην έρευνα εκτιμά ότι η παρατεταμένη ύφεση θα οδηγήσει στην αύξηση περιστατικών απάτης.
- Το 26% από όλους τους ερωτηθέντες θεωρεί ότι τα περιστατικά διαφθοράς και δωροδοκίας θα αυξηθούν σημαντικά.

Παράλληλα όμως η έρευνα καταγράφει μια σημαντική αντίφαση με το 60% το οποίο εκτιμά ότι τα κρούσματα απάτης θα αυξηθούν λόγω της οικονομικής ύφεσης, καθώς το 85% των ερωτηθέντων θεωρεί ότι τα μέτρα λιτότητας θα συμβάλλουν θετικά στην προσπάθεια καταπολέμησης της διαφθοράς και της απάτης.

Το γεγονός ότι η πλειοψηφία των ερωτηθέντων δεν έχει σαφή άποψη για το εάν τα περιστατικά απάτης και διαφθοράς θα αυξηθούν ή θα παραμείνουν στα ίδια επίπεδα, ενισχύει την γενικότερη πεποίθηση ότι οι Ελληνικές επιχειρήσεις δεν είναι επαρκώς προετοιμασμένες για την αντιμετώπιση ή την αναγνώριση κρουσμάτων διαφθοράς και απάτης.

Σε αυτό το πλαίσιο, οι παραπάνω αποκλίσεις μπορεί να ερμηνευθούν ως σχετική απροθυμία από την πλευρά των εταιρειών να επωμιστούν την ευθύνη και να αναλάβουν πρωτοβουλία για την δημιουργία ενός εύρωστου μηχανισμού μέτρων για την καταπολέμηση της απάτης και της διαφθοράς χωρίς το συντονισμό των αρχών.

Στο ερώτημα κατά πόσο θα μπορούν να ανταπεξέλθουν στην επιβολή ενός αυστηρότερου οικονομικού σχεδιασμού λόγω των μέτρων λιτότητας και της ύφεσης χωρίς να εκτεθούν σε πρακτικές διαφθοράς και απάτης, το 24% δήλωσε απόλυτα σίγουρο ότι θα μπορέσει να σταθεί αντάξιο των προκλήσεων, το 36% σχεδόν σίγουρο,

ενώ το 29% θεωρεί ότι μπορεί να ακολουθήσει τη ροή των γεγονότων χωρίς να θέτει σε κίνδυνο τη σωστή λειτουργία της εταιρείας.

Στο ερώτημα εάν η επιχείρηση έχει επαρκείς μηχανισμούς αναγνώρισης και πρόληψης κρουσμάτων διαφθοράς και απάτης, το 67% των ερωτηθέντων πιστεύει έντονα πως η επιχείρηση είναι πλήρως προετοιμασμένη για την αντιμετώπιση αντίστοιχων περιπτώσεων.

Σε ότι αφορά την ύπαρξη εσωτερικού ελέγχου ως μηχανισμού πρόληψης κρουσμάτων διαφθοράς και απάτης, το 83% θεωρεί ότι ο εσωτερικός έλεγχος έχει κυρίαρχο ρόλο στον περιορισμό των περιστατικών απάτης.

Δεν υπάρχει αμφιβολία ότι το επίπεδο επίγνωσης της κατάστασης των ερωτηθέντων είναι αρκετά υψηλό. Εξίσου όμως, υψηλή είναι και η γενικότερη ανησυχία για την ενδεχόμενη αύξηση κρουσμάτων απάτης και διαφθοράς στο σύγχρονο επιχειρηματικό περιβάλλον, καθώς επίσης και η ετοιμότητα των ελληνικών επιχειρήσεων στην αντιμετώπιση των κινδύνων.

2.2 Βασικά γνωρίσματα οικονομικών εγκλημάτων

Σύμφωνα με τον Croall (Croall, 1992)²⁴, τα οικονομικά εγκλήματα έχουν ορισμένα κοινά χαρακτηριστικά. Ειδικότερα:

- Μικρή ορατότητα: Οι παραβάτες επειδή τις περισσότερες φορές βρίσκονται στον «τόπο του εγκλήματος», μπορούν εύκολα να αποκρύψουν τις δραστηριότητές τους και να καλύψουν τα ίχνη τους, με αποτέλεσμα οι πληγέντες να μην γνωρίζουν ότι έχουν καταστεί θύμα απάτης.
- Πολυπλοκότητα: Η τέλεση των αδικημάτων αυτών κυρίως ηλεκτρονικά από τους παραβάτες σε συνδυασμό με την ασάφεια της σχετικής νομοθεσίας καθιστούν δυσχερή την εξιχνίαση αυτών των εγκλημάτων. Επίσης το ίδιο το σχέδιο εξαπάτησης τις περισσότερες φορές είναι εξαιρετικά περίπλοκο.
- Διάχυση Ευθυνών: Οι παραβάτες μπορεί να προέρχονται από διάφορες περιοχές δικαιοδοσίας, με διαφορετικό νομικό πλαίσιο η καθεμία, γεγονός που δυσχεραίνει τη συλλογή αποδεικτικού υλικού που θα τεκμηρίωνε την ύπαρξη ευθύνης.

²⁴ Croall, H. (1992). White Collar Crime, Criminal Justice and Criminology. Buckingham: Open University Press pp 12-16

- Διάχυση θυματοποίησης: Συχνά δεν είναι εύκολο να προσδιοριστεί το θύμα. Για παράδειγμα τι γίνεται όταν το θύμα είναι μια πολυεθνική εταιρεία ή όταν ένας μεγάλος αριθμός θυμάτων έχει χάσει πολύ μικρά ποσά.
- Δύσκολη διερεύνηση και επιτυχής δίωξη. Όλα τα ανωτέρω σε συνδυασμό με το φόβο των πιθανών επιπτώσεων της αρνητικής δημοσιότητας μπορεί να κάνει μια εταιρεία να μη θελήσει να αναμείξει την αστυνομία ή να μην συνεργαστεί επαρκώς με την αστυνομία. Επίσης λόγω της χρήσης υπολογιστών και Διαδικτύου, είναι δύσκολο για τον ερευνητή να προσδιορίσει ποιος ευθύνεται για τη διάπραξη μιας συγκεκριμένης παράβασης.
- Επιεικείς ποινές: Τις περισσότερες φορές επιβάλλονται επιεικείς ποινές στους παραβάτες των οικονομικών εγκλημάτων, επειδή δεν έχουν χρησιμοποιήσει βία, αρνούνται την κακόβουλη πρόθεση, έχουν οικογένεια, ανήκουν σε υψηλή κοινωνικοοικονομική τάξη με ισχυρές κοινωνικές διασυνδέσεις και έχουν λευκό ποινικό μητρώο.
- Ασάφεια νόμου: Τα στοιχεία μιας δεδομένης παράβασης μπορεί να μην καθορίζονται με σαφήνεια από τη νομοθεσία, ενώ κάτι που επιδεινώνει ακόμη περισσότερο τα πράγματα είναι ότι οι παραβάτες δεν δυσκολεύονται να επινοήσουν νέους τρόπους διάπραξης κυρίως μέσω του Διαδικτύου.

2.3 Οικονομική και εγκληματολογική σκέψη-Ψυχολογία του εγκληματία

2.3.1 Ψυχολογία του εγκληματία

Είναι, ενδεχομένως, ασφαλές να υποθέσει κανείς πως όλοι οι άνθρωποι γεννιούνται χωρίς το ένστικτο της απάτης αλλά στη διάρκεια της ζωής τους, μερικοί άνθρωποι αποκτούν το κίνητρο, την ευκαιρία και την εκλογίκευση για να διαπράξουν απάτη.

Οι ψυχολόγοι και οι κοινωνιολόγοι εύχονταν για ένα μεγάλο μέρος του περασμένου αιώνα να μπορούσαν να καταλάβουν τον εσωτερικό κόσμο αυτών που διαπράττουν απάτη. Το βιβλίο του Edwin Sutherland²⁵ με τίτλο White Collar Crime (Εγκλημα λευκού κολάρου) υποστήριξε το 1939 ότι η προσωπικότητα των ατόμων δεν έχει καμία σχέση με την τάση τους να διαπράττουν εγκλήματα απάτης. Ο Edwin

²⁵ Sutherland, E. (1961). White-Collar Crime (2^η έκδοση). New York: Dryden Press.

Sutherland ισχυρίζεται ότι οι δράσεις που σχετίζονται με την οικονομική απάτη εκκινούν από τις καταστάσεις και τους κοινωνικούς δεσμούς εντός ενός οργανισμού και όχι από τα βιολογικά ή ψυχολογικά χαρακτηριστικά του ατόμου. Με άλλα λόγια, οι πράξεις απάτης δεν περιορίζονται αναγκαστικά στις κατώτερες τάξεις και στους κοινωνικά απροσάρμοστους αλλά εκτείνονται και στις ανώτερες τάξεις και στους ανθρώπους που είναι προσαρμοσμένοι κοινωνικά. Η θεωρία εγκληματικής συμπεριφοράς του Sutherland όσον αφορά τη συναναστροφή με διάφορες κοινωνικές ομάδες υποστήριξε ότι κάποιος μαθαίνει να διαπράττει εγκλήματα άσπρου κολάρου στην συναναστροφή του με διάφορες κοινωνικές ομάδες των οποίων τις αντιλήψεις υιοθετεί, αποκτώντας ταυτόχρονα εξειδικευμένες γνώσεις και δεξιότητες.

Η έρευνα της ACFE²⁶ (Ένωση Πιστοποιημένων Ελεγκτών κατά της Απάτης) για το 2010 παρείχε πληροφορίες για αυτούς που διαπράττουν απάτη, όπως την ηλικία, το είδος της απασχόλησης, το γένος, τη μόρφωση καθώς και την τοποθέτησή τους στην ιεραρχία. Σύμφωνα με αυτή την έρευνα, στο 57% των περιπτώσεων, η θέση αυτών που διέπραξαν απάτη ήταν είτε αυτή του εκτελεστικού διευθυντή ή του ιδιοκτήτη, και, στις περισσότερες από τις μισές περιπτώσεις που εξετάστηκαν, η απάτη είχε διαπραχθεί από άτομα ηλικιακού φάσματος μεταξύ 36 και 50.

Βέβαια, το επίπεδο εκπαίδευσης²⁷ μπορεί επίσης να επηρεάσει τα ποσοστά της απάτης και των ζημιών, διότι άτομα με πιο υψηλή μόρφωση τείνουν να έχουν υψηλότερα επίπεδα ευθύνης και ίσως μεγαλύτερη τεχνική ικανότητα σχεδιασμού εξελιγμένων μεθοδεύσεων απάτης, κάτι το οποίο διαφαίνεται και στην περίπτωση των οικονομικών σκανδάλων που θα αναλυθούν στο β' μέρος. Η έρευνα δείχνει ότι περισσότερες από το ήμισυ του συνόλου των περιπτώσεων διάπραξης απάτης τελέστηκαν από άτομα που διέθεταν πανεπιστημιακό δίπλωμα ή μεταπτυχιακό.

Με λίγα λόγια, η απάτη δεν περιορίζεται στις κατώτερες τάξεις, ενώ σε πολλές περιπτώσεις αφορά τις μεσαίες και ανώτερες τάξεις καθώς το προφίλ του τυπικού δράστη μιας απάτης σκιαγραφείται ως εξής:

- ανδρικού φύλου
- μεταξύ των ηλικιών 36 και 50
- άνω του μέσου όρου εκπαίδευσης

²⁶ Association of Certified Fraud Examiners (2010). *Report to the Nations on Occupational Fraud and Abuse, 2010 Global Fraud Study*.

²⁷ Πιστελά Αγγελική (2011). Η εγκληματολογική προσέγγιση του οικονομικού εγκλήματος, εκδόσεις Σάκουλα, Θεσσαλονίκη 2011. σελ. 193

- κατέχει υψηλή θέση που απαιτεί εμπιστοσύνη
- είναι ικανός να κατανοεί λογιστικά συστήματα
- έχει καλή κοινωνική θέση
- έχει καλή ψυχική υγεία.

Βέβαια, όπως τεκμηριώνεται πειστικά και από τη διεθνή βιβλιογραφία, υπάρχει και μια κατηγορία ανθρώπων που έχουν ως στόχο τους στη ζωή να επωφεληθούν βλάπτοντας συνανθρώπους τους. Όσον αφορά αυτή την τάξη ανθρώπων, θα έλεγε κανείς ότι οι πράξεις τους εκκινούν είτε από τα βιολογικά είτε/και από τα ψυχολογικά χαρακτηριστικά τους.

2.3.2 Χαρακτηριστικά των παραβατών μέσω έρευνας για τα οικονομικά εγκλήματα

Η ψυχολογία του εγκληματία είναι ένα θέμα που έχει απασχολήσει χιλιάδες βιβλία, άρθρα, έρευνες κλπ. Το θέμα από μόνο του είναι τόσο μεγάλο που είναι σχεδόν αδύνατο να καλυφθεί ολοκληρωτικά.

Η παγκόσμια έρευνα οικονομικού εγκλήματος (απάτης) της PricewaterhouseCoopers (PwC, 2009)²⁸ περιλάμβανε 3.037 συμμετέχοντες από 54 χώρες. Διαπιστώθηκε ότι, σε ποσοστό 85% των περιπτώσεων που καταγγέλλθηκαν και αφορούσαν απάτη που διαπράχθηκε από στελέχη της εταιρείας, ο ένοχος απολύθηκε, σε ποσοστό 59% του απαγγέλλθηκαν αστικές/ποινικές κατηγορίες, ενώ σε ποσοστό 46% των περιπτώσεων ειδοποιήθηκαν οι αρμόδιες ρυθμιστικές αρχές. Σε υποθέσεις απάτης που διαπράχθηκαν από στελέχη της εταιρείας ανεξάρτητα από το αν καταγγέλλθηκαν ή όχι, σε ποσοστό 85% των περιπτώσεων διακόπηκε η επαγγελματική σχέση, σε ποσοστό 24% ειδοποιήθηκαν οι αρμόδιες ρυθμιστικές αρχές και, τέλος, σε ποσοστό 22% των περιπτώσεων έγινε προειδοποίηση-επίπληξη στο δράστη. Φαινομενικά, η πιθανότητα καταγγελίας μιας απάτης σε βάρος εταιρείας εξαρτάται από το αν η απάτη διαπράττεται από εσωτερικούς ή εξωτερικούς δράστες.

Σε ότι αφορά τους παραβάτες, ένα χαρακτηριστικό που έχει ως αποτέλεσμα να φαίνονται οι παραβάτες λευκού κολάρου «λιγότερο εγκληματίες» είναι ότι η μεγάλη πλειονότητα (81%) όσων διαπράττουν επαγγελματικά εγκλήματα (στις ΗΠΑ) έχουν

²⁸ PricewaterhouseCoopers (2009), The Global Economic Crime Survey in a Downturn. Διαθέσιμο στη διεύθυνση: http://www.pwc.com/en_GX/gx/economic-crime-survey-2009.pdf.

λευκό ποινικό μητρώο (ACFE, 2008: 14)²⁹, ενώ μόνο ποσοστό 7% είχε προηγούμενες καταδίκες και ποσοστό 12% είχε απολυθεί από εργοδότη στο παρελθόν λόγω απάτης. Οι μελέτες της ACFE (2008, 2010)³⁰ έδειξαν επίσης ότι οι δύο συνηθέστερες προειδοποιητικές ενδείξεις είναι πως, όταν ανακαλύφθηκαν οι δράστες, (α) δαπανούσαν περισσότερα χρήματα από όσα θα τους επέτρεπαν λογικά τα οικονομικά τους (ποσοστό 39% και 43% αντίστοιχα) ή (β) αντιμετώπιζαν οικονομικές δυσκολίες (ποσοστό 34% και 36% αντίστοιχα). Στην έρευνα του 2010, ποσοστό 22% και ποσοστό 15% των περιπτώσεων απάτης διαπράχθηκαν από άτομα από το λογιστικό τμήμα και από στελέχη και ανώτερα μέλη της διεύθυνσης αντίστοιχα. Το ποσό της απάτης είχε μέσο όρο \$829.000 για τα διευθυντικά στελέχη και \$180.000 για τους δράστες από το λογιστικό τμήμα (ACFE, 2010:60).

Οι δράστες απάτης ή οικονομικών εγκλημάτων ή ακόμα και εγκλημάτων λευκού κολάρου δεν ποικίλλουν σημαντικά. Οι περισσότερες σχετικές μελέτες (Κραμβιά-Καπαρδή, et al., 2001)³¹ και ACFE, 2010) έχουν αναπτύξει ένα προφίλ αυτών των παραβατών: Συνήθως είναι άντρες, ηλικίας 36-50 ετών, μορφωμένοι, παντρεμένοι, με παιδιά και έχουν σοβαρό οικονομικό πρόβλημα. Όπως έδειξε η έρευνα PwC, «τα μέσα διοικητικά στελέχη (middle management) εξαπατούν τους εργοδότες τους για να διατηρήσουν το βιοτικό τους επίπεδο». Στην ίδια έρευνα αναφέρεται ότι το 2009 αυξήθηκαν οι απάτες από τα διευθυντικά στελέχη σε 42% από 26% που ήταν το 2005.

2.4 Η αιτιολογία των οικονομικών εγκλημάτων: κίνητρο, ευκαιρία και εκλογίκευση

Στο άρθρο του με τίτλο « A theory of Human Motivation» (Μια θεωρία γύρω από τα ανθρώπινα κίνητρα), ο Abraham Maslow, αναλύει ότι κάθε άνθρωπος κατά τη διάρκεια της ζωής του προσπαθεί να ικανοποιήσει μια σειρά από ανάγκες³²: 1) φυσιολογικές, 2) ασφάλειας, 3) αγάπης/ύπαρξης, 4) εκτίμησης και 5) πραγμάτωσης.

²⁹ Association of Certified Fraud Examiners (2008). *Report to the Nations on Occupational Fraud and Abuse, 2008 Global Fraud Study*.

³⁰ Association of Certified Fraud Examiners (2010). *Report to the Nations on Occupational Fraud and Abuse, 2010 Global Fraud Study*.

³¹ Κραμβιά - Καπαρδή Μαρία, Καπαρδής Ανδρέας, Κουράκης Νέστωρ (2001). Οικονομικά εγκλήματα στην Κύπρο, εκδόσεις Σάκκουλα.

³² A. H. Maslow, Jul 1943, *A Theory of Human Motivation, Psychological Review*, Vol 50(4), 370-396.

Η παρακίνηση ώστε να ικανοποιηθεί το σύστημα ιεράρχησης αναγκών του Maslow ενεργοποιεί κάποια στιγμή στους ανθρώπους και τους οργανισμούς το κίνητρο, ή διαφορετικά, την πίεση διάπραξης απάτης.

Οι φυσιολογικές ανάγκες και οι ανάγκες ασφάλειας προκαλούν πιέσεις στη ζωή, παρακινώντας έτσι τους υπαλλήλους να διαπράξουν απάτη. Συχνά οι δράστες εξηγούν ότι χρειάστηκαν επιπλέον χρήματα, όταν το κανονικό κόστος ζωής υπερέβη το νόμιμο εισόδημά τους. Εν συνεχεία, οι ανάγκες αγάπης/ ύπαρξης ακόμη και εκτίμησης δημιουργούν πιέσεις, που έχουν σχέση με τον τρόπο ζωής, και, ως αποτέλεσμα, αποτελούν το κίνητρο διάπραξης απάτης.

Συνεπώς το κίνητρο αποτελεί έναν από τους αιτιώδεις παράγοντες που κατά γενική ομολογία απαιτείται να υπάρχει ώστε να λάβει χώρα η απάτη. Οι άλλοι δύο αιτιώδεις παράγοντες είναι η ευκαιρία και η εκλογίκευση.

Σύμφωνα με τον Albrecht (1995)³³ για να πραγματοποιηθεί απάτη, υπάρχουν τρεις προϋποθέσεις: α) μια φαινομενική ευκαιρία για διάπραξη απάτης και απόκρυψής της, β) οικονομική και/ή μη οικονομική πίεση, και γ) εκλογικεύσεις.

Ο Cressey (1986)³⁴, στη μελέτη του για τους καταχραστές, αναπτύσσει ότι χρειάζεται να υπάρχουν τρεις παράγοντες για να τελεστεί απάτη: α) κάποιος με ένα μη γνωστό οικονομικό πρόβλημα, β) που να γνωρίζει πώς να επιλύσει το πρόβλημα κρυφά, καταχρώμενος την εμπιστοσύνη που απορρέει από τη θέση που κατέχει και γ) να διαθέτει αφοπλιστική ορθολογική δικαιολόγηση.

Οι Loebbecke (1989)³⁵, υποστήριξαν ότι για να υπάρχει διευθυντικά απάτη είναι απαραίτητο: α) να υπάρχουν συνθήκες μέσα στην εταιρεία που να δίνουν ευκαιρία για διάπραξη απάτης, β) κίνητρα και γ) «στάσεις» απέναντι στις παραβάσεις που να επιτρέπουν σε κάποιον να διαπράξει την απάτη.

Ενώ λοιπόν οι ανωτέρω συγγραφείς χρησιμοποιούν διαφορετικούς όρους, ταυτίζονται στην παραδοχή της άποψης ότι χρειάζεται ένα άτομο με κίνητρο που εκλογικεύει τη διάπραξη απάτης εκμεταλλευόμενο μια φαινόμενη ευκαιρία.

Σύμφωνα με έρευνα της ACFE (2010), η απουσία ή οι μειωμένοι εσωτερικοί έλεγχοι ανάγονται σε πρωταρχικό παράγοντα που επέτρεψε την εμφάνιση της απάτης.

³³ Albecht, W.S., Wenz, G.W. και William, T.L. (1995). *Fraud, Bringing Light to the Dark Side of Business*. US: Richard D.Erwin.

³⁴ Cressey, D.R. (1986). "Why managers commit fraud". *Austalian and New Zealand Journal of Criminology*, 19 (4), pp.195-209.

³⁵ Loebbecke, J.K., Eining, M.M και Willingham, J.J. (1989). "Auditors' experience with material irregularities: Frequency, nature, and detectability". *Auditing: A journal of Practice and Theory*, 9 (1), pp. 1-28.

Στο 19% των περιπτώσεων ναι μεν υπήρχαν εσωτερικοί έλεγχοι, οι δράστες όμως εκμεταλλευόμενοι τη θέση και την εξουσία τους, καταστρατήγησαν τους ελέγχους με σκοπό τη διάπραξη απάτης και την απόκρυψή της.

Ενδεικτικά ως παράγοντες που δημιουργούν πρόσφορο έδαφος για τη διάπραξη απάτης, μπορούν να θεωρηθούν:

- ➡ Έλλειψη εσωτερικών ελέγχων
- ➡ Έλλειψη επανεξέτασης από τη διεύθυνση
- ➡ Αδυναμία της διεύθυνσης
- ➡ Έλλειψη κατάλληλου προσωπικού στο ρόλο εποπτείας
- ➡ Έλλειψη ανεξάρτητων ελέγχων
- ➡ Έλλειψη εκπαίδευσης των εργαζομένων σχετικά με την απάτη
- ➡ Έλλειψη διαχωριστικών γραμμών στην κατανομή αρμοδιοτήτων

Οι δράστες απάτης³⁶ δικαιολογούν την πράξη τους ως λογική, και κυρίως δίνουν ανερυθρίαστα και ευθαρσώς την εξήγησή τους προς τον εαυτό τους ή προς τους άλλους ότι αυτό που συνέβη δεν είναι λάθος ή κακό. Οι αμερικανοί εγκληματολόγοι Sykes και Matza (1975)³⁷, υποστήριζαν ότι ένα άτομο, για να διαπράξει ένα έγκλημα, επικαλείται διάφορες εκλογικεύσεις, ώστε να φτάσει στο σημείο να δικαιολογεί τη διάπραξη του εγκλήματος και να προχωρά χωρίς ενοχές. Οι εκλογικεύσεις αυτές μπορούν να κατηγοριοποιηθούν ως εξής:

A. ΔΕΝ ΕΙΝΑΙ ΕΓΚΛΗΜΑ

- Η εταιρεία έχει πολλά χρήματα δεν θα της λείψουν.
- Δεν είναι πραγματική κλοπή- πρόκειται για μικροποσά.
- Μου αξίζει να έχω ένα καλύτερο αυτοκίνητο και σπίτι, όπως έχουν οι περισσότεροι.

B. ΚΕΚΤΗΜΕΝΟ ΕΙΣΟΔΗΜΑ

- Τα χρήματα αυτά μου οφείλονται. Δουλεύω τόσο σκληρά και δεν έχω πάρει αύξηση.
- Δεν είναι απάτη. Θα επιστρέψω τα χρήματα όταν μπορέσω.

Γ. BENTETA

³⁶ Cressey, D.R. (1986), Why managers commit fraud. Australian and New Zealand Journal of Criminology, 19 (4), page 195-209

³⁷ Gresham M. Sykes and David Matza, (Dec., 1957), *American Sociological Review* Vol. 22, No. 6 pp. 664-670

- Τους αξίζει αν χάσουν χρήματα. Όλοι απεχθάνονται να εργάζονται εκεί.
- Η προαγωγή του συναδέλφου μου άξιζε.
- Δεν είμαι εγκληματίας, είμαι ήρωας.

Κύριο ρόλο διαδραματίζει ωστόσο και το επίπεδο ακεραιότητας της διεύθυνσης της εταιρείας. Σύμφωνα με έρευνα της Ernst and Young (2009) αναφορικά με την απάτη στην Ευρώπη για την οποία έχει γίνει εκτενής αναφορά και προηγούμενα, το 24% των ερωτηθέντων θεωρούσαν πως μια διεύθυνση εταιρείας που χαρακτηρίζεται από υψηλό επίπεδο ακεραιότητας είναι σπάνιο ή ανύπαρκτο φαινόμενο, ενώ το 70% θεωρούσε σχεδόν βέβαιο, πως αν η διεύθυνση αντιμετώπιζε οικονομικές δυσκολίες, θα κατέφευγε σε αθέμιτα μέσα, όπως για παράδειγμα παραποίηση οικονομικών καταστάσεων προκειμένου να αποκρύψει απογοητευτικά αποτελέσματα. Η ίδια έρευνα κατέληγε στο συμπέρασμα ότι τα ανώτερα διευθυντικά στελέχη συνιστούσαν το μεγαλύτερο κίνδυνο απάτης για την εταιρεία τους. Είναι δε προφανές ότι σε δύσκολες οικονομικές περιόδους, όταν οι απολύσεις προσωπικού αυξάνονται δραματικά, παρατηρείται πτώση του ηθικού των εργαζομένων, με αποτέλεσμα πρώτον, να μην εκτελούν οι εργαζόμενοι σωστά τα καθήκοντά τους παρέχοντας σε δυνητικούς παραβάτες ευκαιρίες να διαπράξουν απάτη εις βάρος της εταιρείας. Δεύτερον, λόγω της πτώσης του ηθικού, οι εργαζόμενοι μπορούν εύκολα να εκλογικεύσουν το έγκλημα, είτε γίνεται από τους ίδιους είτε από άλλους, αποφεύγοντας έτσι την καταγγελία στην αστυνομία.

2.5 Εγκλήματα «λευκού κολάρου»

Ο όρος εγκληματικότητα «λευκού κολάρου» δημιουργήθηκε το 1940 από τον Αμερικανό εγκληματολόγο E. Sutherland (1883-1950). Σε σχετικές δημοσιεύσεις του εκείνης της εποχής τόλμησε να επισημάνει την εγκληματική συμπεριφορά ατόμων με «υψηλή κοινωνική θέση». Όρισε μάλιστα ως έγκλημα λευκού κολάρου την παράβαση του ποινικού δικαίου από άτομα της ανώτερης κοινωνικοοικονομικής τάξης στο πλαίσιο των επαγγελματικών τους δραστηριοτήτων.

Ο ακριβής ορισμός που δόθηκε από τον Sutherland για τα εγκλήματα λευκού κολάρου είναι ο ακόλουθος.

«Το έγκλημα που συμβαίνει στην υψηλή, λευκού περιλαίμιου τάξη, που συνθέτεται από σεβάσμιους, ή τουλάχιστον λιγότερο ύποπτους, επιχειρηματίες.»³⁸

Από τον παραπάνω ορισμό προκύπτει ότι εκείνο που επέβαλε τη δημιουργία αυτής της κατηγορίας εγκλημάτων, ήταν το ιδιαίτερο χαρακτηριστικό των δραστών. Δηλαδή, το υψηλό κοινωνικό επίπεδο που απέρρεε από την επαγγελματική τους απασχόληση. Το γνώρισμα αυτό τους διαφοροποιούσε από τους περισσότερους, συνηθισμένους δράστες, οι οποίοι, σύμφωνα με τις στατιστικές των καταδικών, ανήκαν στην κατώτερη κοινωνικοοικονομική τάξη, την τάξη που φορά «μπλε κολάρο», φόρμα εργάτη³⁹.

Ο επόμενος ορισμός προέρχεται από το λεξικό του Sage⁴⁰ όπου το έγκλημα λευκού κολάρου ορίζεται ως « ένα σύνολο από ετερογενείς παραβατικές πράξεις που διαπράττονται από ανθρώπους με σχετικά υψηλό κύρος, ή ανθρώπους που απολαμβάνουν την εμπιστοσύνη των άλλων, στα πλαίσια της νόμιμης εργασίας τους».⁴¹

Η έννοια του εγκλήματος λευκού κολάρου αρχικά αναφερόταν σε αθέμιτες δραστηριότητες κυρίως επιχειρηματιών, και μάλιστα ανωτέρων τάξεων, ή και επιχειρήσεων (π.χ. στις Η.Π.Α., η ποινική ευθύνη νομικού προσώπου είναι νοητή). Βαθμιαία όμως το περιεχόμενο της έννοιας μεταβλήθηκε. Στα εγκλήματα αυτά προστέθηκαν τα οικονομικά εγκλήματα που διαπράττουν άτομα από οποιαδήποτε κοινωνική τάξη μέσα στο πλαίσιο της επαγγελματικής τους απασχόλησης, αδιάφορο αν αυτή γίνεται στον ιδιωτικό ή στον δημόσιο τομέα (π.χ. φοροδιαφυγή δικηγόρου, εγχείριση μη δικαιολογημένη ιατρικώς από χειρουργό, δωροληψία κτλ.). Έτσι γίνεται λόγος στην Ευρώπη συνήθως για οικονομικά εγκλήματα ή οικονομική εγκληματικότητα (Wirtschaftskriminalitaet, economic crime, criminalité des a-faires). Για την έννοια αυτή δεν υπάρχει γενικά αποδεκτός ορισμός γι' αυτό και συχνά είτε απαριθμούνται τα εγκλήματα που την απαρτίζουν είτε προτείνονται κατατάξεις.

Στη σύγχρονη αμερικανική βιβλιογραφία απαντώνται και νέοι όροι. Ο όρος «επαγγελματικό έγκλημα» (occupational crime) φαίνεται πως ταυτίζεται με τον όρο «οικονομικό έγκλημα» και αντικαθιστά πλέον τον στενότερο όρο του Sutherland.

³⁸ Geis G, Meier R, and Salinger L, White collar crime, the free press , third edition σελ.25

³⁹ Randall A. Gordona, Thomas A. Bindrima, Michael L. McNicholasa & Teresa L. Waldena (1988), Perceptions of Blue-Collar and White-Collar Crime: The Effect of Defendant Race on Simulated Juror Decisions, Volume 128, Issue 2, The Journal of Social Psychology pages 191-197.

⁴⁰ Manuel Bautista, SAGE Encyclopedia of White-Collar & Corporate Crime (2nd Ed.)

⁴¹ E. McLaughlin and J. Muncie, *The Sage Dictionary of Criminology*, second edition, sage publications

Συνεχίζοντας την προσπάθεια για τον προσδιορισμό του εγκλήματος λευκού κολάρου ο Clinard και ο Yeager⁴² παρατήρησαν κυρίως μέσα από τη μελέτη τους ότι οι δωροδοκίες, δείχνουν ότι οι μεγάλες επιχειρήσεις παραβαίνουν και την «ηθική» των επιχειρήσεων και τη νομοθεσία. Πιο συγκεκριμένα η έρευνα των παραπάνω το 1980 έδειξε ότι στις 582 μεγαλύτερες επιχειρήσεις που μελέτησαν στις Η.Π.Α και σε διάστημα 2 ετών , ήταν υπεύθυνες για 1.554 εγκλήματα. Η μελέτη έδειξε ότι η παραβατικότητα των επιχειρήσεων εξαρτάται και από τη λειτουργία της αγοράς και την εσωτερική αντίληψη της επιχείρησης για τον τρόπο με τον οποίο θα πρέπει να λειτουργεί, την προσωπικότητα της επιχείρησης (corporate culture). Διαπιστώνεται επίσης ότι οι αποφάσεις για να προβούν σε παραβατικές πράξεις λαμβάνονται από υψηλά υφιστάμενα μέλη, ενώ ταυτόχρονα οι λογιστές τους προσπαθούν να καλύψουν τα ίχνη.

Η μελέτη όπως ο χρόνος έδειξε οδήγησε στη δημιουργία ακαδημαϊκού ενδιαφέροντος ώστε να ερευνηθούν τα εγκλήματα των ισχυρών. Το ενδιαφέρον των νομικών, εγκληματολόγων και κοινωνιολόγων μοιράζεται ανάμεσα στην διερεύνηση του εγκλήματος του επιχειρηματικού και πολιτικού κόσμου.

Ο Clinard και ο Yeager με τη σειρά τους, ορίζουν ως έγκλημα των επιχειρήσεων, το αδίκημα που αντιμετωπίζεται κάτω από διοικητικό, αστικό ή ποινικό δίκαιο. Με αυτόν τον τρόπο περιορίζουν τον ορισμό του Sutherland, ενώ διευρύνουν την ερευνά τους, περιλαμβάνοντας περιπτώσεις που τα αδικήματα των επιχειρήσεων δεν υπόκεινται στο ποινικό δίκαιο, πράγμα που συμβαίνει στην πλειοψηφία των περιπτώσεων.

Ένας ακόμα ορισμός για τα εγκλήματα λευκού κολάρου, που ανήκει στον Reiss και τον Biderman⁴³, είναι ο εξής.

«Οι λευκού κολάρου παραβάσεις του νόμου είναι εκείνες οι παραβάσεις του νόμου, οι οποίες τιμωρούνται, και περιλαμβάνουν τη χρήση της θέσης του παραβάτη. Ο παραβάτης κατέχει σημαντική δύναμη, έχει δυνατότητα επιρροής και απολαμβάνει εμπιστοσύνης στα πλαίσια μιας νόμιμης οικονομικής ή πολιτικής οργανωσιακής τάξης, και χρησιμοποιεί την θέση του με στόχο το παράνομο κέρδος, είτε για προσωπικό ή για όφελος του οργανισμού».

⁴² για την έρευνα των Yeager και Clinard βλ. Punch M., *Dirty Business*, Sage Publications, σελ. 51-52

⁴³ Reiss, A. & Biderman, A. (1980) *Data Sources on White Collar Lawbreaking* Washington DC: National Institute of Justice.

Ο ορισμός αυτός, αντί για τον όρο έγκλημα, χρησιμοποιεί τον όρο παράβαση και αναφέρεται σε νόμιμες επιχειρήσεις. Επίσης κάνει λόγο για πράξεις που διαπράττονται προς όφελος της επιχείρησης και όχι μόνο για προσωπικό όφελος. Συγκεκριμένα, αυτός ο ορισμός κάνει πιο εμφανή τη σύνδεση του εγκλήματος του λευκού περιλαίμιου με την εγκληματικότητα των επιχειρήσεων και πιο συγκεκριμένα των νόμιμων επιχειρήσεων.

Κατά τον Kaiser και άλλους τα οικονομικά εγκλήματα, παρά την κάποια αμοιβαία διείσδυση, είναι δυνατόν να καταταγούν σε τέσσερις ομάδες σύμφωνα με την περιοχή που πρέπει να προστατευθεί.

- Προστασία της εθνικής οικονομίας και της οικονομίας των επιχειρήσεων: εγκλήματα κατά των τραπεζών και του χρηματιστηρίου, εγκλήματα σχετικά με το σύστημα των πιστώσεων, με τις ασφάλειες, με τον ελεύθερο ανταγωνισμό, με τις παραβιάσεις των δικαιωμάτων ευρεσιτεχνίας και σημάτων.
- Προστασία του δημοσιονομικού τομέα: εγκλήματα σχετικά με τη φορολογία, τον τελωνειακό κώδικα, απάτη ως προς τις χρηματοδοτήσεις, δωροδοκία και δωροληψία.
- Προστασία του κοινωνικού συνόλου: παραβάσεις διατάξεων σχετικών με την προστασία της νεότητας και της εργασίας, την κοινωνική ασφάλιση και γενικά εγκλήματα σχετικά με την προστασία των καταναλωτών (π.χ. νοθεία τροφίμων) και του περιβάλλοντος.
- Προστασία των αντισυμβαλλομένων και καταναλωτών: απάτη και τοκογλυφία.

Από όσα αναφέρθηκαν καταδεικνύεται η εγκληματολογική αξία της διάκρισης αυτής. Ωστόσο θα πρέπει να σημειώσουμε ότι η σταδιοδρομία του όρου εγκλήματα λευκού κολάρου δεν ήταν απρόσκοπτη. Ήδη από το 1947 είχε αρχίσει η αμφισβήτησή του. Η αοριστία και η ασάφεια του όρου, το ζήτημα αν όντως αποτελούν τα εγκλήματα αυτά ξεχωριστή κατηγορία εγκλημάτων με ειδική μορφή συμπεριφοράς και το ερώτημα αν είναι ορθό να αντιμετωπίζονται ηγετικά και υπεύθυνα στοιχεία της κοινωνίας ως εγκληματίες, είναι μερικά από τα θέματα που έθιξαν οι επικριτές των εγκλημάτων λευκού κολάρου. Τα εγκλήματα όμως αυτά στην «απομυθοποιημένη και εκδημοκρατισμένη» μορφή τους δεν αμφισβητούνται πλέον. Αντίθετα είναι φανερό ότι η δημιουργία αυτής της ξεχωριστής κατηγορίας εγκλημάτων βοήθησε να εντοπισθεί μια νέα μορφή εγκληματικότητας συνυφασμένη με την οικονομική ανάπτυξη και την καταναλωτική κοινωνία, μια εγκληματικότητα που συνεπάγεται πολύπλευρη ζημιά. Αν και δεν είναι γνωστή η ακριβής έκταση των εγκλημάτων λευκού κολάρου — αφού

είναι μεγάλος ο σκοτεινός τους αριθμός — είναι παραδεκτό ότι ζημιώνουν σημαντικά την κοινωνία. Το υψηλό κόστος των εγκλημάτων αυτών μαρτυρούν αφενός τα συνήθως πολύ μεγαλύτερα χρηματικά ποσά που αφορούν και αφετέρου τα πολύ περισσότερα θύματα που εμπλέκονται στα οικονομικά εγκλήματα από ότι στα συνηθισμένα εγκλήματα. Αλλά και το κοινωνικό τους κόστος είναι βαρύ αφού τα εγκλήματα αυτά διαβρώνουν θεσμούς και άτομα.

Εξάλλου αυτή η διάκριση εγκλημάτων επέβαλε στους ποινικολόγους και εγκληματολόγους να ασχοληθούν με την ανεύρεση διαφορετικών και αποδεκτών από ειδικοπροληπτική και γενικοπροληπτική άποψη μεθόδων μεταχείρισης (π.χ. ποινές που πλήττουν την ελευθερία οικονομικής και επαγγελματικής δραστηριότητας του δράστη — κλείσιμο επιχείρησης, αφαίρεση επαγγελματικής αδείας, ποινές στερητικές της ελευθερίας, υψηλές χρηματικές ποινές, έκκληση στη συνείδηση).

2.6 Εγκλήματα μη συμβατικά και εγκλήματα κοινά, συμβατικά

Πρόσφατα, η προσοχή διεθνών οργανισμών και κυρίως του Ο.Η.Ε., έχει στραφεί στα μη συμβατικά εγκλήματα. Για τα εγκλήματα όμως αυτά, όπως και για τα οργανωμένα εγκλήματα ή τα οικονομικά εγκλήματα, τα οποία συνήθως εμπεριέχονται στα μη συμβατικά εγκλήματα, δεν υπάρχει γενικά αποδεκτός ορισμός.

Ο όρος μη συμβατικά εγκλήματα⁴⁴ προϋποθέτει τη διχοτόμηση όλων των εγκλημάτων σε δύο μεγάλες κατηγορίες: στην κατηγορία των κοινών, παραδοσιακών, συμβατικών εγκλημάτων (π.χ. εκ προθέσεως ανθρωποκτονία, σωματική βλάβη, ληστεία, κλοπή, βιασμός κτλ.) και στην κατηγορία των μη συμβατικών εγκλημάτων. Στη δεύτερη κατηγορία εντάσσονται μορφές συμπεριφοράς οι οποίες, αδιάφορο αν συνιστούν έγκλημα, αποτελούν κατάχρηση οικονομικής ή πολιτικής εξουσίας. Στην περίπτωση που συνιστούν έγκλημα, η υψηλή πολιτική, οικονομική ή κοινωνική θέση του δράστη ή οι συνθήκες κάτω από τις οποίες τελείται μειώνουν συνήθως τις πιθανότητες ανακάλυψης ή σύλληψης ή καταγγελίας κτλ.

Ως παραδείγματα μη συμβατικών εγκλημάτων αναφέρονται ιδιαίτερα τα οικονομικά εγκλήματα και μεταξύ αυτών οι απάτες στις αγοραπωλησίες γης, η εκμετάλλευση εργατών και μάλιστα μεταναστών, οι εισαγωγές και εξαγωγές ακατάλληλων και επικίνδυνων προϊόντων, τα οικονομικά εγκλήματα των πολυεθνικών εταιρειών και γενικά η κατάχρηση οικονομικής εξουσίας από αυτές τις εταιρείες σε

⁴⁴ Χ. Ζαραφονίτου, Ο φόβος του Εγκλήματος, Ποιν.Δικ & Εγκληματολογία, 1/2009 (έτος 1ο), σελ 1-10

βάρος κυρίως αναπτυσσομένων χωρών (π.χ. πωλήσεις απαγορευμένων φαρμάκων, απάτη ως προς τη διαφήμιση). Μη συμβατικά εγκλήματα θεωρούνται επίσης η βάνανυση μεταχείριση υπόπτων από αστυνομικούς ή κρατουμένων από φύλακες, η διαφθορά πολιτικών, δικαστών ή άλλων ατόμων με ενισχυμένες εξουσίες, το οργανωμένο έγκλημα καθώς και τα εγκλήματα κατά της ειρήνης, τα εγκλήματα πολέμου, τα εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας, η γενοκτονία, το απαρτχάιντ, η δουλεία, τα βασανιστήρια, η αυθαίρετη εκτέλεση ατόμων, η αναγκαστική ή ακούσια εξαφάνιση ατόμων και άλλες σημαντικές παραβάσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

Η αναφορά σε παραδείγματα μη συμβατικών εγκλημάτων⁴⁵ τονίζει το εύρος των μορφών συμπεριφοράς τις οποίες καλύπτει η κατηγορία αυτή. Επίσης συντελεί στο να διαπιστώσει κανείς ότι πολλά από τα συμβατικά εγκλήματα δεν αποτελούσαν εγκλήματα σε ορισμένες χώρες (βλ. τον πρόσφατο ελληνικό νόμο 1500/1984 για τα βασανιστήρια και την κατάχρηση της ανθρώπινης αξιοπρέπειας) ή και δεν αποτελούν ακόμη.

Η επισήμανση των μη συμβατικών εγκλημάτων επιβεβαιώνει την επίδραση της νέας, ριζοσπαστικής εγκληματολογίας στην παλιά, παραδοσιακή εγκληματολογία. Εκείνο όμως που κάνει πιο σημαντική αυτή την επισήμανση είναι ότι ευαισθητοποιεί την κοινή γνώμη στα εγκλήματα των κυβερνώντων και της άρχουσας τάξης.

Το πρόβλημα της «κατάχρησης εξουσίας» και των μη συμβατικών εγκλημάτων έχει απασχολήσει τον Ο.Η.Ε. εδώ και μια δεκαετία. Το 1980 (6ο Συνέδριο Καράκας) συζητήθηκε διεξοδικά το θέμα «Εγκλημα και Κατάχρηση Εξουσίας: Αδικήματα και Δράστες πέρα από το Νόμο». Σε σχετική μάλιστα απόφαση του Ο.Η.Ε. προτρέπονται τα κράτη-μέλη, και ιδιαίτερα τα αναπτυσσόμενα, να συνεχίσουν να συλλέγουν, να αναλύουν και να μεταδίδουν πληροφορίες σχετικά με την κατάχρηση οικονομικής και πολιτικής εξουσίας. (Υπολογίζεται ότι τα θύματα από την εγκληματική κατάχρηση πολιτικής εξουσίας σε μια περιοχή τα τελευταία 15 έτη ήταν 2.000.000 αγνοούμενοι πολύ περισσότερα, φυσικά, από τα θύματα συμβατικών ανθρωποκτονιών). Το 1985 το Σχέδιο Διακήρυξης για Δικαιοσύνη και Βοήθεια σε Θύματα περιέλαβε και διάταξη στην οποία εξομοιώνονται τα θύματα των συμβατικών εγκλημάτων με τα θύματα των μη συμβατικών. Δεν είναι φυσικά γνωστό, αν θα παραμείνει η διάταξη αυτή και αν τα θύματα των μη συμβατικών εγκλημάτων θα έχουν τελικά τα ίδια δικαιώματα για αποζημίωση και περίθαλψη καθώς και για πρόληψη της θυματοποίησής τους με τα

θύματα των συμβατικών. Πάντως ο σπόρος για την αναγνώριση των μη συμβατικών εγκλημάτων και την παραδοχή της χρησιμότητας τους έχει ήδη αρχίσει να ριζώνει παρά την ευρύτητα ή και κάποια αοριστία του όρου και παρά το γεγονός ότι θίγονται συμφέροντα με την καθιέρωση αυτών των εγκλημάτων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3^ο : Η έννοια της Απάτης και πως αυτή εμφανίζεται στο χώρο των επιχειρήσεων

3.1 Ορισμός της απάτης

➔ **Απάτη ως έγκλημα.** Η απάτη είναι ένας γενικός όρος που δεν μπορεί να δοθεί ακριβής ορισμός, γενικότερα όμως περιλαμβάνει οποιαδήποτε ηθελημένη εξαπάτηση κάποιου ατόμου με σκοπό την ωφέλεια του προσώπου που διαπράττει την απάτη.

➔ **Απάτη ως αδικοπραξία.** Για να θεωρηθεί απάτη από τις δικαστικές αρχές θα πρέπει να αποδεικνύονται οι παρακάτω τρεις προϋποθέσεις.

1) Ο κατηγορούμενος είχε παρουσιάσει αρχικά κάποια στοιχεία τα οποία αφορούσαν τον ενάγοντα.

2) Η παρουσίαση αυτών των στοιχείων αποδείχθηκε ψευδής.

3) Η αναλήθεια των στοιχείων ήταν σε γνώση του κατηγορουμένου και είχε σαφής πρόθεση με την χρησιμοποίησή τους να ζημιώσει το άλλο νομικό πρόσωπο.

Είναι προφανές η δυσκολία που συναντάτε από τις νομικές αρχές είναι η στοιχειοθέτηση της τρίτης προϋπόθεσης καθώς πολλές φορές αποδεικνύεται πως ο κατηγορούμενος είχε άγνοια της αναλήθειας των στοιχείων που παρουσίασε με αποτέλεσμα να μην έχει ως σκοπό την ωφέλεια του.

➔ **Εταιρική απάτη:** Θεωρείται οποιαδήποτε απάτη έχει ως στόχο την ζημία μίας εταιρείας.

➔ **Στελεχιακή απάτη:** Αναφέρεται στην ψευδή παρουσίαση των οικονομικών αποδόσεων μιας επιχείρησης από ανώτερα στελέχη με σκοπό την προσωπική τους ωφέλεια.

➔ **Έλεγχος απάτης (Fraud auditing), Δικανικός έλεγχος (Forensic auditing), Χρηματοοικονομικός έλεγχος (Financial auditing).** Οι παραπάνω όροι πολλές φορές συγχέονται στο καθημερινό επιχειρησιακό περιβάλλον αλλά οι διαφορές μεταξύ τους είναι ουσιώδεις. Αναλυτικότερα όταν αναφερόμαστε στον έλεγχο απάτης εννοούμε την υιοθέτηση-εφαρμογή συστημάτων ελέγχων που μπορούν να

αναδείξουν, να προβλέψουν μία απάτη αλλά και φυσικά να λειτουργήσουν ανασταλτικά στις όποιες προθέσεις των ατόμων για να την διαπράξουν. Ο όρος του δικανικού ελέγχου αναφέρεται στην συλλογή των στοιχείων που έχουν προκύψει από τους προαναφερμένους ελέγχους απάτης, την μετατροπή αυτών σε όρους που είναι κατανοητοί από άτομα που δεν είναι εξοικειωμένοι σε οικονομικά στοιχεία και τέλος την διενέργεια όποιων καταθέσεων- μαρτυριών είναι απαραίτητες να ληφθούν για να οδηγηθούν στις έννομες αρχές. Τέλος ο όρος χρηματοοικονομικός έλεγχος έχει περιορισμένο εύρος και για αυτό το λόγο είναι λανθασμένο να το συγχέουμε με τον έλεγχο απάτης. Αποκλειστική αποστολή του χρηματοοικονομικού ελέγχου είναι η συμμόρφωση των εκθέσεων του οργανισμού σύμφωνα με κάποια πρότυπα που επιβάλλονται από εξωτερικούς ελεγκτές (Generally accepted auditing standards- GAAS). Στη σύγχρονη εποχή το πιο δημοφιλές GAAS είναι φυσικά το Sarbanes- Oxley Act of 2002⁴⁶ το οποίο όμως είναι σημαντικό να αναφερθεί πως περιλαμβάνει και υποχρεωτική καθιέρωση εσωτερικών ελέγχων απάτης.

Πιο συγκεκριμένα στη λογιστική βιβλιογραφία η απάτη έχει οριστεί ως η εκ προθέσεως δόλια κατάχρηση των περιουσιακών στοιχείων μιας επιχείρησης και η παραποίηση των οικονομικών της στοιχείων προς όφελος του διαπράττοντας την απάτη. Από τον ορισμό αυτό προκύπτουν δύο κατηγορίες επιχειρησιακής απάτης. **Πρώτον** η κατάχρηση, κλοπή ή ιδιοποίηση οικονομικών πόρων της επιχείρησης και **δεύτερον** η παραπλανητική παρουσίαση των οικονομικών εκθέσεων, καταστάσεων ή αναφορών της.

Ο όρος "απάτη" σύμφωνα με το Διεθνές Ελεγκτικό Πρότυπο 240⁴⁷ αναφέρεται σε εσκεμμένη πράξη ενός ή περισσότερων ατόμων της Διοίκησης, υπαλλήλων ή τρίτων που συνεπάγεται στη παρερμηνευση των οικονομικών καταστάσεων. Η απάτη μπορεί να συνεπάγεται σύμφωνα με το ίδιο ελεγκτικό πρότυπο: α) Λαθροχειρία, νόθευση ή παραποίηση τηρούμενων στοιχείων ή εγγράφων β) Κατάχρηση περιουσιακών στοιχείων γ) Αποσιώπηση ή παράλειψη αποτελεσμάτων συναλλαγών από τηρούμενα στοιχεία ή έγγραφα δ) Καταγραφή συναλλαγών άνευ ουσιαστικού περιεχομένου, ε) Καταχρηστική εφαρμογή λογιστικών αρχών και μεθόδων.

⁴⁶ Stempel, Jeffrey W., "An Overview of the Sarbanes-Oxley Act and Its Implications for Attorneys" (2003). *Scholarly Works*. Paper 177.

⁴⁷ ΔΕΠ 240: Η ευθύνη του ελεγκτή για τον εντοπισμό απατών για έναν έλεγχο των οικονομικών καταστάσεων

Στο ίδιο πιο πάνω ελεγκτικό πρότυπο ο όρος σφάλμα αναφέρεται σε ακούσια λάθη των οικονομικών καταστάσεων, όπως είναι: μαθηματικά ή γραφειοκρατικά λάθη σε βασικές "εγγραφές και λογιστικά στοιχεία, αβλεψίες ή παρερμηνείες γεγονότων και καταχρηστική εφαρμογή λογιστικών αρχών και μεθόδων. Από τα πιο πάνω προκύπτει ότι η βασική διαφορά μεταξύ απάτης και σφάλματος είναι η ύπαρξη ή μη πρόθεση για την ανειλικρινή παρουσίαση των οικονομικών καταστάσεων. Επίσης το πιο πάνω διεθνές ελεγκτικό πρότυπο ενώ εννοιολογικά καλύπτει την απάτη μόνο των παραπλανητικών οικονομικών καταστάσεων κάνει και αναφορά στην κατάχρηση περιουσιακών στοιχείων με απατηλές πράξεις ή παραλήψεις που διαπράττονται εις βάρος της επιχείρησης.

Η κατηγορία αυτή της απάτης περιλαμβάνει παράνομες πράξεις που χαρακτηρίζονται από εξαπάτηση, απόκρυψη και παραβίαση της εμπιστοσύνης. Η Ένωση Πιστοποιημένων Εξεταστών Απάτης (AOPE) των Η.Π.Α. χαρακτήρισε αυτήν την κατηγορία απάτης ως επαγγελματική απάτη και κατάχρηση και την όρισε ως τη χρησιμοποίηση του επαγγέλματος κάποιου, προκειμένου να πλουτίσει προσωπικά, κάνοντας σκόπιμα κακή χρήση ή κακή αξιοποίηση των πόρων ή των περιουσιακών στοιχείων του εργοδότη του. Η επαγγελματική αυτή απάτη και κατάχρηση ταξινομείται στη διεθνή βιβλιογραφία σε δύο μεγάλες κατηγορίες:

- Απάτες εις βάρος της εταιρείας και
- Απατηλές πράξεις και απάτες οι οποίες ωφελούν την εταιρεία.

Περισσότερες λεπτομέρειες για τις δύο αυτές κατηγορίες απάτης παρατίθενται σε επόμενο κεφάλαιο.

Στη βιβλιογραφία της λειτουργίας εσωτερικού ελέγχου πολλοί υποστηρίζουν τη σημαντικότητα της πιο κάτω εξίσωσης για την Απάτη:

$$\text{Απάτη} = \text{Κίνητρο} + \text{Μέσα} + \text{Ευκαιρία}$$

Από την εξίσωση αυτή προκύπτει ότι ένα στέλεχος μιας επιχείρησης που αντιμετωπίζει ένα σοβαρό οικονομικό πρόβλημα, διαθέτει τις απαιτούμενες γνώσεις για παραποίηση του προγράμματος είσπραξης των απαιτήσεων και έχει την ευκαιρία, σε συνεργασία με ένα συνάδελφο του, να αποκρύψει το γεγονός της απάτης, είναι πολύ πιθανόν να διαπράξει απάτη εις βάρος της επιχείρησης. Απάτη μπορεί να διαπραχθεί εσωτερικά από εργαζόμενους μιας επιχείρησης ή εξωτερικά από τρίτους. Μπορεί επίσης να διαπραχθεί από τη συνεργασία τρίτων και εργαζόμενων της επιχείρησης.

Μια Απάτη μπορεί γενικά να έχει σχεδιασθεί προσεκτικά για μεγάλο χρονικό διάστημα. Μια τέτοια απάτη με τη συνήθη πορεία των πραγμάτων είναι αρκετά δύσκολο να αποκαλυφθεί χωρίς πρόσθετους ελέγχους.

3.2 Απάτη προς όφελος της επιχείρησης και εις βάρος αυτής⁴⁸

3.2.1 Απάτη προς όφελος της επιχείρησης

Στην κατηγορία, αυτή η εταιρεία είναι ο ωφελημένος της δόλιας πράξης. Η ανώτατη διοίκηση με πράξεις της αυξάνει την οικονομική θέση της εταιρείας με ενέργειες που υπερεκτιμούν το αποτέλεσμα, τις πωλήσεις ή το ενεργητικό ή με την υποτιμημένη εμφάνιση των δαπανών και των υποχρεώσεων.

Μια απάτη που διαπράττεται προκειμένου να ωφεληθεί η επιχείρηση, κατά κανόνα προκύπτει ως αποτέλεσμα εκμετάλλευσης ενός άδικου ή ανήθικου πλεονεκτήματος που μπορεί να εξαπατά ένα τρίτο πρόσωπο. Ενδεικτικά παραδείγματα τέτοιου είδους απάτης είναι:

α) Πώληση ή εκχώρηση φανταστικών ή παραπλανητικά απεικονισμένων στοιχείων του ενεργητικού.

β) Αντικανονικές και παράνομες πληρωμές κυβερνητικών αξιωματούχων, δωροδοκίες πάσης φύσεως, αμοιβές για συμμετοχή σε παράνομες ενέργειες, δωροδοκίες πελατών ή προμηθευτών.

γ) Εκούσια, εσφαλμένη παρουσίαση ή αποτίμηση συναλλαγών, στοιχείων του ενεργητικού, των υποχρεώσεων ή του εισοδήματος.

δ) Εκούσια, εσφαλμένη εσωτερικά μεταφερόμενη τιμή σε όμιλο επιχειρήσεων (τιμή των αγαθών που ανταλλάσσονται μεταξύ συνδεδεμένων τμημάτων του ομίλου).

Δομώντας εκούσια εσφαλμένες τεχνικές τιμολόγησης, η διοίκηση μπορεί να βελτιώσει τα λειτουργικά αποτελέσματα ενός οργανισμού που συμμετέχει στη συναλλαγή, σε βάρος ενός άλλου οργανισμού του ίδιου ομίλου,

ε) Εκούσια αποτυχία να καταγραφούν ή να αποκαλυφθούν σημαντικές πληροφορίες που θα βελτίωναν τη χρηματοοικονομική εικόνα της επιχείρησης στους εκτός της επιχείρησης τρίτους.

⁴⁸ Αυτό το κεφάλαιο στηρίζεται σε μεγάλο βαθμό στα ACFE (2008). «Fraud Examiners Manual», τ.1 και Wells (2007). Κεφ.13

στ) Απαγορευμένες οικονομικές δραστηριότητες, όπως αυτές που παραβιάζουν κυβερνητικά νομοθετήματα, κανόνες, κανονισμούς ή συμβόλαια.

ζ) Φορολογική απάτη.

3.2.2 Απάτη εις βάρος της επιχείρησης

Ενδεικτικές περιπτώσεις απάτης της κατηγορίας αυτής είναι οι ακόλουθες:

α) Απάτη εις βάρος της επιχείρησης από εσωτερικούς δράστες:

- Κλοπή περιουσιακών στοιχείων, εκτροπή και ιδιοποίηση διαθεσίμων.
- Παραποιήσεις αποθεμάτων, χαρακτηρισμός υγιούς αποθέματος ως άχρηστου ή ελαττωματικού.
- Παραποιήσεις τιμολογίων προμηθευτών.

β) Απάτη εις βάρος της επιχείρησης από εξωτερικούς δράστες:

- Απάτη από προμηθευτές και εργολάβους, τιμολόγηση χωρίς παράδοση, διπλή τιμολόγηση.
- Δωροδοκία υπαλλήλων από προμηθευτές.
- Δωροδοκία υπαλλήλων από πελάτες.

Συνήθεις Μορφές Απατηλών Οικονομικών Καταστάσεων⁴⁹

Είδος απάτης

- παραποίηση, νόθευση ή αλλοίωση των στοιχείων ή λοιπών παραστατικών.

Παράδειγμα

- Αλλαγή της ημερομηνίας των τιμολογίων αγορών έτσι, ώστε τα έξοδα να μην βαρύνουν αυτή τη χρήση αλλά την επόμενη.
- Αλλαγή ημερομηνιών στα δελτία αποστολής, έτσι ώστε οι πωλήσεις και τα εξ' αυτών κέρδη να καταχωρηθούν πριν το χρόνο της πραγματικής αποστολής.
- Αλλαγή των ποσών στα τιμολόγια δαπανών προκειμένου να εμφανιστούν μειωμένες οι δαπάνες χρήσεως.
- Προσθήκη ανειλικρινών δελτίων απογραφής εμπορευμάτων.

⁴⁹ Kenneth A. Merchant, Fraudulent and Questionable Financial Reporting, A Corporate Perspective, Financial Executives Research Foundation, 1987, σελ. 5

- ➔ Εικονικά Τιμολόγια πωλήσεων ή δαπανών.

Είδος απάτης

- ➔ Παράλειψη απεικόνισης των συναλλαγών που πραγματοποιήθηκαν στα παραστατικά και στα βιβλία της επιχείρησης.
- ➔ Κακή εφαρμογή λογιστικών πολιτικών.

Παράδειγμα

- ➔ Παράλειψη καταχώρισης των τιμολογίων των προμηθευτών στο τέλος του χρόνου.
- ➔ Δημιουργία φανταστικών παραγγελιών πελατών.
- ➔ Παγιοποίηση εξόδων πρώτης εγκατάστασης και άλλων δαπανών που θα έπρεπε να καταγραφούν ως έξοδα σύμφωνα με τα εθνικά ή τα διεθνή λογιστικά πρότυπα.
- ➔ Αναγνώριση εσόδων και κερδών από πωλήσεις για τις οποίες υπάρχει ακόμη σημαντικός κίνδυνος επιστροφής των πωληθέντων προϊόντων.
- ➔ Δημιουργία ανεπαρκών προβλέψεων προκειμένου να επιτευχθεί ένα προκαθορισμένο ποσό κέρδους.
- ➔ Καταγραφή προκαταβολών για έξοδα επόμενης χρήσης ως έξοδο της τρέχουσας περιόδου.

Είδος απάτης

- ➔ Παράλειψη αποκάλυψης σημαντικών πληροφοριών.

Παράδειγμα

- ➔ Απόκρυψη της απομείωσης της αξίας ορισμένων περιουσιακών στοιχείων.
- ➔ Απόκρυψη εκκρεμών οικονομικών διεκδικήσεων από τρίτους.
- ➔ Παράλειψη αναφοράς μιας μεταβολής στη λογιστική πολιτική της επιχείρησης.

3.3 Παράγοντες διάπραξης απάτης

Οι παράγοντες που δημιουργούν ευκαιρίες διάπραξης απάτης είναι:

α) Αναποτελεσματικοί εσωτερικοί έλεγχοι

Η έλλειψη διαχωρισμού καθηκόντων και εξουσιοδότησης των συναλλαγών, η έλλειψη φυσικών ελέγχων και η αναποτελεσματική επίβλεψη αποτελούν ενδεικτικά παραδείγματα αδυναμιών του συστήματος εσωτερικού ελέγχου. Η παράλειψη

ενημέρωσης των στελεχών για τους κανόνες επιχειρησιακής ηθικής και η λειτουργία της επιχείρησης υπό συνθήκες κρίσης για μεγάλο χρονικό διάστημα επιτείνουν το πρόβλημα.

β) Αναποτελεσματικό διοικητικό συμβούλιο

Όταν το διοικητικό συμβούλιο μιας επιχείρησης είναι αδύναμο ή υποτονικό ή στερείται ανεξαρτησίας, τότε είναι δυνατόν η ανώτατη διοίκηση να αισθάνεται ότι δεν υπάρχει ισχυρός και αντικειμενικός ελεγκτικός μηχανισμός παρακολούθησης της συμπεριφοράς της με συνέπεια να αντιλαμβάνεται ότι υπάρχει ευκαιρία για παραπλανητικές πρακτικές.

γ) Πρακτικές ατιμωρησίας

Οι εργαζόμενοι μπορεί να επιχειρήσουν την διάπραξη απάτης, όταν αισθάνονται ότι η τιμωρία τους θα είναι ασήμαντη σε περίπτωση αποκάλυψής της. Πολλές επιχειρήσεις δεν τιμωρούν τους παραβάτες με αυστηρές ποινές αλλά με ποινές προφορικής επίπληξης.

δ) Έλλειψη ηθικής καθοδήγησης και ηγεσίας

Αρκετά στελέχη επιχειρήσεων που διέπραξαν απάτη είτε δεν γνώριζαν πως αυτό που έκαναν ήταν λάθος, είτε πίστευαν λανθασμένα ότι ενεργούσαν προς όφελος της επιχείρησης. Αυτή η άγνοια προκαλείται, κυρίως, από φτωχή ηθική καθοδήγηση και ενημέρωση. Μερικές φορές η ανώτατη διοίκηση είναι απρόθυμη να παράσχει καθοδήγηση για το πως πρέπει να λαμβάνονται οι δύσκολες αποφάσεις. Ηθική καθοδήγηση μπορεί επίσης να χρειάζεται όταν οι επιχειρηματικοί κανόνες και πολιτικές δεν είναι ευνόητες από τα άτομα για τα οποία προορίζονται. Αυτή η έλλειψη κατανόησης αποτελεί από μόνη της σημαντικό κίνδυνο κατάρτισης παραπλανητικών οικονομικών καταστάσεων, γιατί πολλοί λογιστικοί κανόνες είναι πολύπλοκοι, χρησιμοποιούν τεχνική γλώσσα και δεν μπορούν να απλοποιηθούν. Συνεπώς, είναι ανάγκη τα αρμόδια άτομα να αναλάβουν την ευθύνη της σωστής ενημέρωσης και καθοδήγησης των εμπλεκόμενων στο λογιστικό κύκλωμα. Πέρα από την παροχή ηθικής καθοδήγησης με την μορφή ξεκάθαρων γραπτών κανονισμών, η ανώτερη διοίκηση πρέπει να ενεργεί και ως πρότυπο ηθικής συμπεριφοράς.

3.4 Ανίχνευση και διερεύνηση της απάτης των οικονομικών καταστάσεων

Ο ελεγκτής, για την ανίχνευση της απάτης, πρέπει πρώτα να ενημερώσει τα μέλη της ελεγκτικής ομάδας για την πιθανότητα ύπαρξης ουσιαστικής παραποίησης των οικονομικών καταστάσεων⁵⁰ λόγω απάτης. Ο ελεγκτής, στη συνάντηση αυτή, θα πρέπει να υπογραμμίσει τη μεγάλη σημασία που έχει για την ανακάλυψη της απάτης το πνεύμα του επαγγελματικού σκεπτικισμού, που πρέπει να διακατέχει όλα τα μέλη της ελεγκτικής ομάδας καθ' όλη τη διάρκεια του ελέγχου. Ο έλεγχος θα πρέπει να εκτελεσθεί με την παραδοχή ύπαρξης μιας πιθανότητας απάτης, ανεξάρτητα από οποιεσδήποτε απόψεις ή εμπειρίες υπάρχουν στα μέλη της ομάδας για την ελεγχόμενη επιχείρηση, την τιμιότητα και την ακεραιότητα των μελών της διοίκησής της. Ο ελεγκτής πρέπει να δώσει την ευκαιρία στα περισσότερα έμπειρα μέλη της ελεγκτικής ομάδας να μεταδώσουν τη γνώση και την εμπειρία τους, για την επιχείρηση και τον κλάδο της στα μέλη με μικρότερη πείρα και να συζητήσουν όλοι μαζί τις περιοχές πιθανής εμφάνισης απάτης.

Ένα πολύ σημαντικό βήμα για τον εντοπισμό της απάτης είναι και η εξέταση των μελών της διοίκησης της ελεγχόμενης επιχείρησης. Ο ελεγκτής, κατά την εξέταση αυτή, πρέπει να διαγνώσει την αντίληψη και τη γνώση της διοίκησης, για τους κινδύνους διάπραξης απάτης στην επιχείρηση και να καταγράψει τις πολιτικές, τα προγράμματα και τους μηχανισμούς ελέγχου που έχει θεσπίσει η διοίκηση για την πρόληψη, αποτροπή ή αποκάλυψη της απάτης. Η επιτροπή ελέγχου της επιχείρησης μπορεί να είναι επιφορτισμένη με την παρακολούθηση της αποτελεσματικότητας των πολιτικών αυτών⁵¹. Για το λόγο αυτό ο ελεγκτής πρέπει να εξετάσει και τα μέλη της επιτροπής αυτής, καθώς και τους εσωτερικούς ελεγκτές, οι οποίοι είναι επιφορτισμένοι με την πρόληψη και την αποτροπή της απάτης.

Ένας τρόπος με τον οποίο οι ελεγκτές μπορεί να εντοπίσουν στοιχεία διάπραξης απάτης είναι η ανασκόπηση συμβάσεων έργων ή προμηθειών. Η ανασκόπηση των συμβάσεων της επιχείρησης μπορεί να αποκαλύψει ενδείξεις πιθανής απάτης εκ μέρους της διοίκησης και των υπαλλήλων της επιχείρησης. Αυτός ο τύπος απάτης μπορεί να ανιχνευθεί με ανάλυση και κριτική διερεύνηση των αρχείων των

⁵⁰ Γαγάνης Χρυσοβαλάντης - Ζοπουνίδης Κώστας (2009). «Αναγνώριση Παραποιημένων Λογιστικών Καταστάσεων, Εκδόσεις Κλειδάριθμος», Αθήνα

⁵¹ Lawrence J. Abbott, Young Park, Susan Parker (2000), The effects of Audit Committee Activity and Independence on Corporate Fraud, Managerial Finance, Vol. 26, No 11, 2000, σελ. 55-62

συμβάσεων με τους αναδόχους που κερδίζουν τελικά τη σύμβαση. Οι συμβάσεις εξετάζονται προκειμένου να βρεθούν στοιχεία για προμηθευτές, στους οποίους ανατίθενται τακτικά συμβάσεις χωρίς ύπαρξη ισχυρού λόγου για τη σταθερή αυτή προτίμηση.

Ο ελεγκτής πρέπει, επίσης, να ερευνήσει και να εκτιμήσει την ύπαρξη ενός ή περισσότερων παραγόντων που συνδέονται με τη διάπραξη απάτης και την εξ αυτής παραποίηση των οικονομικών καταστάσεων. Η χρησιμοποίηση διαδικασιών αναλυτικής διερεύνησης στη φάση του προγραμματισμού του ελεγκτικού έργου βοηθάει στην αποκάλυψη απροσδόκητων σχέσεων και τάσεων, οι οποίες θα πρέπει να αξιολογηθούν για την εκτίμηση του κινδύνου ουσιαστικής παραποίησης των οικονομικών καταστάσεων λόγω απάτης.

Στη συνέχεια ο ελεγκτής, με βάση τα συγκεντρωθέντα στοιχεία και τις πληροφορίες, εκτιμά αν υφίστανται οι τρεις συνθήκες για διάπραξη απάτης: Κίνητρα-Πιέσεις, Ευκαιρίες και Εκλογίκευση. Τέλος, ο ελεγκτής αξιολογεί τους κινδύνους ουσιαστικής παραποίησης των οικονομικών καταστάσεων λόγω απάτης και λαμβάνει τις ενδεικνυόμενες αποφάσεις για την αντιμετώπιση αυτών των κινδύνων.

3.5 Πολιτικές αποθάρρυνσης της απάτης των οικονομικών καταστάσεων

Πολλές από τις παραπλανητικές πρακτικές σύνταξης των οικονομικών καταστάσεων πηγάζουν, όπως προαναφέρθηκε, από τη σχετική άγνοια των ανθρώπων σχετικά με το τι είναι σωστό και τι λάθος ή από μια λανθασμένη εντύπωση των στελεχών ότι ενεργούν προς το συμφέρον της επιχείρησης. Σε αυτή την περίπτωση η προφανής λύση για κάθε επιχείρηση είναι ο καθορισμός και η γνωστοποίηση των προτύπων κατάρτισης των οικονομικών καταστάσεων και η οριοθέτηση της ευθύνης κάθε ατόμου για την πιστή τήρησή τους. Ένας κώδικας επιχειρησιακής συμπεριφοράς που να παρέχει γενικές αλλά πλήρεις οδηγίες κατάρτισης των οικονομικών καταστάσεων αποτελεί ένα καλό βήμα.

3.6 Παραποίηση οικονομικών αποτελεσμάτων από τη διοίκηση των επιχειρήσεων

Όσοι ασχολούνται με ελέγχους οικονομικών μονάδων, με το σχεδιασμό λογιστικών και πληροφοριακών συστημάτων, καθώς και όσοι χρησιμοποιούν τις πληροφορίες των δημοσιευόμενων οικονομικών καταστάσεων, χρειάζονται εμπειρικές πληροφορίες αναφορικά με την ύπαρξη αναξιόπιστων και πολλές φορές παραπλανητικών στοιχείων στις καταστάσεις αυτές, τις περιοχές εμφανίσεως τους, καθώς και τα βασικά χαρακτηριστικά τους. Η ύπαρξη ικανοποιητικών λογιστικών και ελεγκτικών προτύπων, κανόνων και αρχών φαίνεται να μη διασφαλίζει την αξιόπιστη και ειλικρινή απεικόνιση των χρηματοοικονομικών πληροφοριών στις οικονομικές καταστάσεις των επιχειρήσεων. Και αυτό γιατί μια σειρά λανθασμένων αντιλήψεων, κυρίως από την πλευρά της διοίκησης των επιχειρήσεων, καθώς και μια σειρά ισχυρών κινήτρων, οδηγούν τις διοικήσεις αυτές στην παραποίηση του οικονομικού αποτελέσματος των επιχειρήσεων όπως αυτό απεικονίζεται στις οικονομικές καταστάσεις.

Τα τελευταία χρόνια ένα ιδιαίτερα αυξημένο τμήμα της επιστημονικής έρευνας μελετά, αναλύει και προσπαθεί να ερμηνεύσει ένα πολύ σημαντικό θέμα για τους ανθρώπους της Ελεγκτικής και της Λογιστικής και τον κόσμο των επενδύσεων και των επιχειρήσεων, το θέμα της παραποίησης των οικονομικών αποτελεσμάτων από τη διοίκηση των επιχειρήσεων.

Μια πρώτη προσπάθεια οριοθέτησης, ορίζει την παραποίηση των οικονομικών αποτελεσμάτων ως την προσπάθεια της διοίκησης να αυξάνει ή να μειώνει τα οικονομικά αποτελέσματα της επιχείρησης κατά βούληση. Βέβαια η έννοια της παραποίησης περιλαμβάνει πρακτικές που σκοπό έχουν να επηρεάσουν όχι μόνο το οικονομικό αποτέλεσμα αλλά και ολόκληρη την εικόνα της Κατάστασης Αποτελεσμάτων Χρήσης.

Η παραποίηση των οικονομικών αποτελεσμάτων⁵², σύμφωνα με άλλους ερευνητές εμφανίζεται όταν η διοίκηση χρησιμοποιεί την κρίση της κατά τη διαδικασία κατάρτισης των οικονομικών καταστάσεων, για να παραπλανήσει κάποιους από τους ενδιαφερόμενους χρήστες των καταστάσεων για τις πραγματικές επιδόσεις της επιχείρησης.

⁵² Σπαθής Χαράλαμπος (Σεπτέμβριος 2002), «Εμπειρική διερεύνηση της παραποίησης οικονομικών καταστάσεων», Λογιστής, τεύχος 570, σελ. 1286-1294

Η παραποίηση του οικονομικού αποτελέσματος έχει ορισθεί ως ένα σύνολο πρακτικών με τη βοήθεια των οποίων οι οικονομικές καταστάσεις μιας επιχείρησης αποδίδουν περισσότερο τις επιθυμίες της διοίκησης παρά την πραγματική οικονομική της επίδοση.

Η διοίκηση παραποιεί τα αποτελέσματα που εμφανίζονται στις οικονομικές της καταστάσεις για να επιτύχει ένα προκαθορισμένο επίπεδο προσδοκώμενων αποτελεσμάτων, που μπορεί να έχουν τεθεί από την ίδια την διοίκηση ή από εξωτερικούς οικονομικούς αναλυτές.

3.7 Κίνητρα για την παραποίηση των οικονομικών καταστάσεων⁵³

Κίνητρα που απορρέουν από τη λειτουργία της Κεφαλαιαγοράς

- Η πίεση από τους χρηματοοικονομικούς αναλυτές.
- Η άντληση κεφαλαίων από το Χρηματιστήριο Αξιών.
- Ο ανταγωνισμός των οικονομικών μονάδων.
- Ο δανεισμός από Τράπεζες και άλλα πιστωτικά ιδρύματα.
- Οι συγχωνεύσεις και οι εξαγορές επιχειρήσεων.
- Διατήρηση ομαλής τάσης των αποτελεσμάτων.
- Η μερισματική πολιτική της επιχείρησης.

Κίνητρα που προέρχονται από συμβατικές υποχρεώσεις της επιχείρησης

- Οι αμοιβές της διοίκησης.

Κίνητρα που σχετίζονται με τη συμπεριφορά των μελών της διοίκησης

- Η διατήρηση της διοικητικής θέσης ενός μάνατζερ.
- Προαγωγές στην ιεραρχική πυραμίδα.

Κίνητρα που σχετίζονται με το ρυθμιστικό πλαίσιο λειτουργίας των επιχειρήσεων

- Ρυθμιστικό πλαίσιο του κλάδου που ανήκει η επιχείρηση.

⁵³ Kenneth A. Merchant, Fraudulent and Questionable Financial Reporting, A Corporate Perspective, Financial Executives Research Foundation, 1987, σελ. 12-17

- Αντιμονοπωλιακές και άλλες ρυθμίσεις.
- Η προσπάθεια φοροδιαφυγής των επιχειρήσεων.

Κίνητρα που απορρέουν από την επιχειρησιακή Κουλτούρα

- Βραχυπρόθεσμος προσανατολισμός.
- Μη ρεαλιστικοί προϋπολογισμοί και σχέδια δράσης.
- Αλληλεπίδραση των προαναφερθέντων κινήτρων παραποίησης.

3.8 Πρακτικές παραποίησης των οικονομικών αποτελεσμάτων

- Λογιστική κάθαρση.
- Λογιστικά τεχνάσματα.
- Μεγέθη εκτός Ισολογισμού.
- Άυλα στοιχεία ενεργητικού και κεφαλαιοποίηση εξόδων.
- Λογιστικές Πρακτικές Εταιρειών Διαδικτύου.
- Διαστρέβλωση πραγματικών εσόδων.

3.9 Λογιστικές επιλογές που επηρεάζουν το οικονομικό αποτέλεσμα

- Αποσβέσεις παγίων.
- Σχηματισμός προβλέψεων.
- Αποθέματα – κόστος παραγωγής.
- Λογαριασμοί ενεργητικού.
- Συμμετοχές στις επιχειρήσεις – χρεόγραφα.
- Απαιτήσεις – υποχρεώσεις σε ξένο νόμισμα.

Η σημασία των αξιόπιστων και έγκυρων λογιστικών πληροφοριών και η σπουδαιότητά τους για τη λήψη ορθολογικών αποφάσεων, για τις κεφαλαιαγορές, την οικονομία αλλά και για την ίδια την κοινωνία είναι σήμερα αδιαμφισβήτητη. Παρά τα πολλαπλά οφέλη για τις ίδιες τις επιχειρήσεις από τη δημοσίευση αντικειμενικών και ακριβοδίκαιων οικονομικών καταστάσεων, πολλές διοικήσεις επιλέγουν να παραποιούν, με λογιστικές κυρίως επιλογές, το οικονομικό αποτέλεσμα των επιχειρήσεων τους.

Με τον τρόπο αυτό οι διοικήσεις επιχειρούν να παρουσιάσουν μια καλή εικόνα προς τα έξω, αντί να προσπαθούν πραγματικά να βελτιώσουν την αποδοτικότητα και την αποτελεσματικότητα των επιχειρήσεων που διοικούν. Μεσο-μακροπρόθεσμα αυτό είναι αντίθετο προς το συμφέρον τους, αφού τελικά οι επενδυτές χάνουν την εμπιστοσύνη τους προς την επιχείρηση με συνέπεια την, πτώση της τιμής της μετοχής.

Το μεγαλύτερο ίσως λάθος που κάνουν οι διοικήσεις σε αυτή την περίπτωση είναι να πιστεύουν ότι μπορούν να παραπλανήσουν τις διάφορες αγορές παρουσιάζοντας οικονομικές καταστάσεις που δίνουν έμφαση στα θετικά στοιχεία και αποσιωπούν, αποκρύπτουν ή υποβαθμίζουν τα αρνητικά. Οι συμμετέχοντες στις αγορές, όμως, δεν είναι παθητικοί δέκτες των δημοσιευμένων οικονομικών καταστάσεων, γιατί πολλοί απ' αυτούς έχουν πρόσβαση και σε άλλες πηγές πληροφόρησης με αποτέλεσμα να τιμωρούν κάθε επιχείρηση που προσπάθησε να τους παραπλανήσει με ανακριβή ή λανθασμένα στοιχεία.

Το 1998 ο πρόεδρος της Αμερικάνικης Επιτροπής Κεφαλαιαγοράς παραδέχτηκε ότι οι επιχειρήσεις επηρεάζουν τα οικονομικά τους αποτελέσματα και εξέφρασε τον προβληματισμό του σχετικά με την ποιότητα των δημοσιευόμενων οικονομικών καταστάσεων των επιχειρήσεων. Χαρακτηριστικά, ανέφερε τα εξής :

«Παρακολουθούμε μια διάβρωση της ποιότητας των κερδών και επομένως και της ποιότητας των οικονομικών καταστάσεων. Η διαχείριση μετατρέπεται σε παραποίηση, η ακεραιότητα δίνει τη θέση της στη ψευδαίσθηση. Σχεδόν όλοι όσοι μετέχουν στην οικονομική κοινότητα φέρουν ευθύνη για τη δημιουργία ενός κλίματος όπου η παραποίηση των οικονομικών αποτελεσμάτων αυξάνεται και η ποιότητα των οικονομικών καταστάσεων μειώνεται».

Υπάρχουν τρεις βασικοί τρόποι με τους οποίους η διοίκηση μιας επιχείρησης μπορεί να επηρεάσει την αξιοπιστία των οικονομικών της καταστάσεων και πιο συγκεκριμένα την ακρίβεια των οικονομικών της αποτελεσμάτων.

Η **πρώτη περίπτωση** αφορά την ηθελημένη παραβίαση ενός λογιστικού προτύπου. Ενώ, δηλαδή, έχει θεσπιστεί ένα πρότυπο που καθορίζει τον τρόπο αντιμετώπισης ενός λογιστικού θέματος, η διοίκηση το παραβλέπει και εφαρμόζει τους δικούς της κανόνες έτσι ώστε να παρουσιάσει την εικόνα που αυτή επιθυμεί. Η αντιμετώπιση αυτή, βέβαια, αγγίζει τα όρια της απάτης και δεν τιμωρείται μόνο από τους συμμετέχοντες στην αγορά αλλά και από τα όργανα της Πολιτείας.

Η **δεύτερη περίπτωση** αφορά τα κενά που το ίδιο το πλαίσιο των λογιστικών προτύπων αφήνει σε πολλά ζητήματα, όταν δηλαδή δεν υπάρχει ένα πρότυπο που να

ρυθμίζει ένα συγκεκριμένο λογιστικό θέμα,, οπότε η δημιουργική παρέμβαση της διοίκησης είναι αναπόφευκτη.

Η **τρίτη περίπτωση** αφορά τα περιθώρια επιλογών που τα ίδια τα λογιστικά πρότυπα αφήνουν στην αντιμετώπιση διαφόρων θεμάτων. Ενώ, δηλαδή, υπάρχουν λογιστικά πρότυπα που ρυθμίζουν ένα θέμα, είναι κατά τέτοιο τρόπο διατυπωμένα που αφήνουν τεράστια περιθώρια υποκειμενισμού και άσκησης κρίσης από την πλευρά της διοίκησης.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4^ο : Πρόληψη επιχειρησιακής απάτης και ο ρόλος του εσωτερικού ελέγχου

Εισαγωγή

Στο κεφάλαιο αυτό μελετάται ενδελεχώς ο μηχανισμός του εσωτερικού ελέγχου καθώς επίσης παρουσιάζεται ο ρόλος αυτού και η συμβολή του στην αποτροπή και καταστολή της επιχειρησιακής απάτης.

Ο Εσωτερικός Έλεγχος, ως «σύμβουλος της διοίκησης» δεν περιορίζεται στον παραδοσιακό οικονομικό έλεγχο (Financial Audit), δηλαδή έλεγχος επί των οικονομικών καταστάσεων, και μόνο. Αντίθετα κινείται σ' ένα ευρύτερο πεδίο φιλοσοφίας και πρακτικής εφαρμογής δίχως φραγμούς και περιορισμούς, κινείται σε επίπεδο συμβουλευτικού χαρακτήρα, σύμφωνα με το γενικότερο πνεύμα της ελεγκτικής. Επίσης διακρίνεται για το σύγχρονο τρόπο σκέψης και αντίληψης και το ευρύ διοικητικό και επιχειρηματικό του πνεύμα. Αυτό σημαίνει αξιολόγηση και ελεγκτική διερεύνηση όλων των λειτουργιών και δραστηριοτήτων, όπου υπάρχει ελεγκτικό ενδιαφέρον, σύμφωνα με τις ανάγκες και τις επιχειρηματικές δραστηριότητες.

4.1 Ορισμός εσωτερικού ελέγχου

Ο «Εσωτερικός Έλεγχος» (Internal Auditing) σύμφωνα και με το ινστιτούτο εσωτερικών ελεγκτών, είναι μια ανεξάρτητη, αντικειμενική διαβεβαιωτική και συμβουλευτική δραστηριότητα, καλά σχεδιασμένη και οργανωμένη, που μέσω των τεχνικών και επιστημονικών προσεγγίσεων, αξιολογεί την επάρκεια λειτουργίας του συστήματος εσωτερικού ελέγχου (λειτουργίες- εφαρμογή διαδικασιών). Επίσης προσθέτει αξία και βελτιώνει τις λειτουργίες του οργανισμού με σκοπό την αποτελεσματική αποτίμηση και διαχείριση του επιχειρηματικού κινδύνου, τον περιορισμό ή εξάλειψη αυτού, που αναλαμβάνει η διοίκηση να διαχειρισθεί για την επίτευξη των στρατηγικών της στόχων.

Επίσης, ο εσωτερικός έλεγχος είναι ο λογιστικός και διαχειριστικός έλεγχος ο οποίος διεξάγεται με την εξέταση των διαφόρων λογιστικών διαδικασιών και μεθόδων όπως προβλέπεται από τους κανονισμούς της επιχείρησης. Είναι ο διοικητικός έλεγχος

που διεξάγεται με την καταμέτρηση και αξιολόγηση της αποτελεσματικότητας των διαφόρων διαδικασιών, μέτρων και συστημάτων ελέγχου της επιχείρησης⁵⁴.

Ο εσωτερικός έλεγχος είναι μια διαδικασία εσωτερική για την εταιρεία που στόχο έχει να βελτιώσει τις λειτουργίες της, μέσω της δημιουργίας κατάλληλων διαδικασιών, αφού γίνει απαραίτητα επιστημονική ανάλυση των λειτουργιών (operations / functions), και της αξιολόγησης των ήδη υπαρχόντων διαδικασιών. Σύμφωνα με έναν άλλο ορισμό, ο εσωτερικός έλεγχος⁵⁵ είναι η ανεξάρτητη και αντικειμενική αξιολόγηση της επιχείρησης μέσω της ανασκόπησης και εξέτασης των διαφόρων λειτουργιών και δραστηριοτήτων της επιχείρησης.

Το θεσμικό πλαίσιο του εσωτερικού ελέγχου για τις εισηγμένες εταιρείες στο χρηματιστήριο Αξιών Αθηνών, ορίζει το Ελληνικό Ινστιτούτο Εσωτερικών Ελεγκτών, που ιδρύθηκε το 1985 και είναι το συλλογικό όργανο που εκφράζει τον εσωτερικό έλεγχο στην Ελλάδα. Επίσης υπάρχει η 2438/1999 απόφαση της Τράπεζας της Ελλάδος που κάνει λόγο για επιτροπή ελέγχου και ανεξαρτησία της επιθεώρησης.

Επίσης η επιτροπή κεφαλαιαγοράς με την εγκύκλιο 6/1999 επισημαίνει προς τις Ε.Λ.Δ.Ε. (Εταιρείες Λήψης και Διαβίβασης Εντολών) ότι οφείλουν να διαθέτουν υπηρεσία εσωτερικού ελέγχου. Επίσης, αναφέρεται ρητά η απόφαση 5/204/14.11.2000 της επιτροπής κεφαλαιαγοράς, που περιλαμβάνει τον κανονισμό συμπεριφοράς εισηγμένων εταιρειών όπου καθορίζονται οι υποχρεώσεις των βασικών μετόχων τους, των μελών του Διοικητικού Συμβουλίου, των διευθυντικών στελεχών τους ή άλλων φυσικών ή νομικών προσώπων τα οποία συνδέονται με αυτές, ενώ προβλέπεται και η δημιουργία τμήματος εσωτερικού ελέγχου. Τέλος έχουμε την απόφαση 2577/2006 της Τράπεζας της Ελλάδος στην οποία καθορίζεται το πλαίσιο αρχών λειτουργίας και κριτηρίων αξιολόγησης της οργάνωσης και των Συστημάτων Εσωτερικού Ελέγχου των πιστωτικών και χρηματοδοτικών ιδρυμάτων και οι σχετικές αρμοδιότητες των διοικητικών τους οργάνων.

4.2 Η έννοια του εσωτερικού ελέγχου

Σύμφωνα με το Ν. 3016/17.5.2002 για την εταιρική διακυβέρνηση και άλλες διατάξεις, προκειμένου μία εταιρεία να εισαγάγει μετοχές ή άλλες κινητές αξίες της σε

⁵⁴ Α.Τσακλάγκανος, (2005),ΕΛΕΓΚΤΙΚΗ, 2η έκδοση, σελ44

⁵⁵ Π. Παπαστάθης, (2003), Ο Σύγχρονος εσωτερικός έλεγχος στις επιχειρήσεις-οργανισμούς και η πρακτική εφαρμογή του, Α τόμος , σελ28

οργανωμένη χρηματιστηριακή αγορά, πρέπει να διαθέτει Εσωτερικό Κανονισμό Λειτουργίας, καθώς και οργάνωση και λειτουργία Υπηρεσίας Εσωτερικού Ελέγχου. Το ελάχιστο περιεχόμενο του Εσωτερικού Κανονισμού Λειτουργίας περιλαμβάνει:

α) Τη διάρθρωση των υπηρεσιών της εταιρείας, τα αντικείμενά τους και τις μεταξύ τους σχέσεις. Απαραίτητα πρέπει να υπάρχουν τουλάχιστον υπηρεσίες Εσωτερικού Ελέγχου, Εξυπηρέτησης Μετόχων και Εταιρικών Ανακοινώσεων.

β) Τον προσδιορισμό των αρμοδιοτήτων των εκτελεστικών και μη εκτελεστικών μελών του Διοικητικού Συμβουλίου.

γ) Τις διαδικασίες πρόσληψης και αξιολόγησης των διευθυντικών στελεχών της εταιρείας.

δ) Τις διαδικασίες παρακολούθησης των συναλλαγών, των μελών του Διοικητικού Συμβουλίου, των διευθυντικών στελεχών και των προσώπων που διαθέτουν εσωτερική πληροφόρηση, σε κινητές αξίες της εταιρείας.

ε) Τις διαδικασίες προαναγγελίας και δημόσιας γνωστοποίησης σημαντικών συναλλαγών και άλλων οικονομικών δραστηριοτήτων των μελών του Διοικητικού Συμβουλίου.

στ) Τους κανόνες που διέπουν τις συναλλαγές μεταξύ συνδεδεμένων εταιρειών.

Η διενέργεια του Εσωτερικού Ελέγχου πραγματοποιείται από ειδική υπηρεσία της εταιρείας, στην οποία απασχολείται τουλάχιστον ένα φυσικό πρόσωπο πλήρους και αποκλειστικής απασχόλησης.

Οι Εσωτερικοί Ελεγκτές ορίζονται από το Διοικητικό Συμβούλιο της εταιρείας, είναι ανεξάρτητοι, δεν υπάγονται ιεραρχικά σε καμία άλλη υπηρεσιακή μονάδα της εταιρείας και εποπτεύονται από ένα έως τρία μη εκτελεστικά μέλη του Διοικητικού Συμβουλίου.

Κατά την άσκηση των καθηκόντων τους οι εσωτερικοί ελεγκτές δικαιούνται να λάβουν γνώση οποιουδήποτε βιβλίου, εγγράφου, αρχείου, τραπεζικού λογαριασμού και χαρτοφυλακίου της εταιρείας.

Οι Εσωτερικοί Ελεγκτές οφείλουν να ενημερώνουν εγγράφως, μία φορά το τρίμηνο τουλάχιστον, το Διοικητικό Συμβούλιο για το διενεργούμενο από αυτούς έλεγχο και να παρίστανται στις γενικές συνελεύσεις των μετόχων.

Ο εσωτερικός έλεγχος δεν αναφέρεται μόνο σε εκείνα τα μέτρα και σε εκείνες τις διαδικασίες που εφαρμόζει η επιχείρηση προκειμένου να προλάβει αλλά και να διαπιστώσει οικονομικές ατασθαλίες που πραγματώνονται εσωτερικά, όπως επικρατούσε κάποτε. Ο εσωτερικός έλεγχος επεκτείνεται και πέρα από τις οικονομικές-

λογιστικές λειτουργίες της επιχείρησης. Καλύπτει το εύρος και το πλάτος όλων των δραστηριοτήτων της επιχείρησης, ενώ περιλαμβάνει τους τρόπους και τις μεθόδους με τους οποίους εκχωρούνται από τη διοίκηση αρμοδιότητες, ευθύνες και δικαιώματα για τις λειτουργίες των πωλήσεων, του Marketing, του τμήματος προσωπικού, των προμηθειών κτλ⁵⁶.

Με μια πρώτη ανάγνωση ο εσωτερικός έλεγχος θεωρείται σαν μια απλή επαλήθευση μιας διαδικασίας, ή ενός τελικού αποτελέσματος. Ενώ αυτή η πλευρά του εσωτερικού ελέγχου δεν μπορεί να χαρακτηριστεί αμελητέα, η παραπέρα εμβάθυνση οδηγεί στη διαπίστωση ότι διακρίνονται και άλλα επίπεδα του εσωτερικού ελέγχου.

Σε **πρώτο επίπεδο** ο εσωτερικός έλεγχος περιλαμβάνει το σχέδιο οργάνωσης της επιχείρησης, το κατάλληλο προσωπικό και ένα σύνολο από οδηγίες που προσδιορίζουν τους όρους και τις προϋποθέσεις της υλοποίησης κάθε ενέργειας της επιχείρησης. Ο στόχος αυτού του πρώτου επιπέδου είναι η διαμόρφωση ενός αξιόπιστου και αποτελεσματικού συστήματος ελέγχου. Σε μεγάλες επιχειρήσεις είναι επιτακτική ανάγκη η ύπαρξη ενός ειδικού εγχειριδίου στο οποίο αναλύεται το οργανόγραμμα και περιλαμβάνονται οδηγίες υλοποίησης των ενεργειών της. Αυτά τα στοιχεία που περιλαμβάνονται στο εγχειρίδιο επιτρέπουν τον προσδιορισμό των καθηκόντων, τις υπευθυνότητες αλλά και τις εξουσίες του προσωπικού της επιχείρησης.

Σε **δεύτερο επίπεδο**, ο εσωτερικός έλεγχος είναι η μεθοδολογική επαλήθευση της ύπαρξης και ορθής εφαρμογής του συστήματος καθώς και η αξιολόγησή του. Αν το σύστημα οργάνωσης είναι γραπτό, όπως σε γενικές γραμμές αναφέρθηκε στο πρώτο επίπεδο, η επαλήθευση και η αξιολόγηση του δεύτερου επιπέδου μπορεί εύκολα να επαληθευτεί. Για τις επιχειρήσεις μικρού μεγέθους που δεν έχουν γραπτό σύστημα οργάνωσης, η πραγματοποίηση του δεύτερου επιπέδου δεν μοιάζει να είναι εφικτή. Αυτό όμως δεν σημαίνει ότι αυτές οι επιχειρήσεις δεν έχουν σύστημα οργάνωσης. Απλώς ο ελεγκτής πρέπει να το ανιχνεύσει, να το προσδιορίσει και να το αξιολογήσει.

Ο εσωτερικός έλεγχος περιλαμβάνει τόσο λογιστικές, όσο και διοικητικές απόψεις. Από λογιστικής άποψης, ο εσωτερικός έλεγχος περιλαμβάνει όλες τις διαδικασίες ή ιδιαιτερότητες στην οργάνωση της επιχείρησης, που ευνοούν την σύνταξη λογαριασμών ειλικρινών και κανονικών. Φυσικά αυτές οι διαδικασίες πρέπει να εφαρμόζονται σε όλη τη διάρκεια της χρήσης και σε συγκεκριμένες χρονικές στιγμές

⁵⁶ Α.Τσακλάγκανος (2005), ΕΛΕΓΚΤΙΚΗ, 2η έκδοση, σελ45

να είναι πιο ευαίσθητες, όπως π.χ. στο τέλος της χρήσης. Περιλαμβάνει επίσης τις διαδικασίες εκείνες που προστατεύουν την περιουσία της επιχείρησης και που έμμεσα συντελούν στο να διασφαλιστεί η κανονικότητα και ειλικρίνεια των λογαριασμών.

Από διοικητική άποψη ο εσωτερικός έλεγχος έχει ευρύτερη έννοια, αποκτώντας έτσι ουσιαστικό χαρακτήρα. Ασχολείται κυρίως με την αποτελεσματικότητα της λειτουργίας της επιχείρησης και τη συμμόρφωση με τη στρατηγική και πολιτική της επιχείρησης και την τήρηση των διαφόρων διαδικασιών αυτής. Η διοικητική άποψη του Εσωτερικού Ελέγχου είναι ευρύτερη από τη λογιστική και έτσι πλουτίζει την έννοια του Εξωτερικού Ελέγχου, δίνοντάς του ένα πιο ουσιαστικό χαρακτήρα.

Ο ελεγκτής λοιπόν αξιολογώντας τον Εσωτερικό Έλεγχο, αγγίζει εκτός από τα λογιστικά, και λειτουργικά γεγονότα της επιχείρησης, γεγονός που είναι λογικό, αν γίνει αποδεκτό ότι ο ελεγκτής για να πιστοποιήσει τον Ισολογισμό και τα Αποτελέσματα Χρήσης, θα πρέπει να έχει αξιολογήσει πολύ καλά, εκτός των λογιστικών γεγονότων και την οργάνωση και τις μεθόδους που έχει θεσπίσει η επιχείρηση για τη διαχείρισή της.

4.3 Η αναγκαιότητα του εσωτερικού ελέγχου

Ο ισχυρισμός των υπευθύνων, ότι τα πάντα στην επιχείρηση που διοικούν λειτουργούν κατά τον πλέον ιδανικό τρόπο, σύμφωνα με τις υπάρχουσες αποφάσεις, διαδικασίες και κανόνες, δεν είναι δυνατόν να γίνει αποδεκτό από τη μεριά της ελεγκτικής. Η έλλειψη έγκαιρης και αξιόπιστης πληροφόρησης είναι ένα γενικότερο φαινόμενο και οφείλεται κατά ένα μέρος σε προσωπικές αδυναμίες επίβλεψης των λειτουργιών από τα εποπτεύοντα στελέχη καθώς και στις οργανωτικές αδυναμίες που παρατηρούνται στους φορείς.

Στην πράξη οι διοικήσεις δεν έχουν την άμεση και αντικειμενική πληροφόρηση που χρειάζεται για να εξακριβώσουν αν λειτουργούν κατάλληλες, ασφαλιστικές δικλείδες σε όλους τους τομείς της επιχείρησης που έχουν υποχρέωση να γνωρίζουν. Η ιστορική αναδρομή, καθώς και η διεθνής εμπειρία έχει δείξει ότι η αναγκαία αυτή ενημέρωση παρέχεται καλύτερα από μια λειτουργία ανεξάρτητη από τις συνηθισμένες, ανεξάρτητη από τη γραμμή παραγωγής, τον Εσωτερικό Έλεγχο.

Επίσης, ο Εσωτερικός Έλεγχος με τις αναβαθμισμένες υπηρεσίες που προσφέρει, ως σύμβουλος, όλο και γίνεται αναγκαίος και χρήσιμος. Με την ανάλογη από τη διοίκηση υποστήριξη μπορεί να συμβάλει αποτελεσματικά στον εντοπισμό των

διαχειριστικών αδυναμιών, στην πρόληψη και στην καταστολή των απρόβλεπτων γεγονότων, θετικό σημείο για την εύρυθμη λειτουργία της επιχείρησης.

Η αναγκαιότητα του Εσωτερικού Ελέγχου είναι προφανής από τις ατέλειες και τις αδυναμίες που διακρίνουν τον ίδιο τον άνθρωπο. Ως φαινόμενο των αδυναμιών είναι τα λάθη που οφείλονται στις ατέλειες της ανθρώπινης ικανότητας. Οι κλοπές, οι απάτες και οι ατασθαλίες ανάγονται στις ατέλειες της ανθρώπινης φύσης και ηθικής. Επειδή είναι αδύνατη η εξάλειψη των αδυναμιών αυτών όσα μέσα και να επιστρατευθούν, το μόνο που απομένει είναι η καταπολέμησή τους από τον Εσωτερικό Έλεγχο, για να περιορισθούν κατά το δυνατόν περισσότερο.

Την αναγκαιότητα του Εσωτερικού Ελέγχου τη δίνει με γλαφυρότητα και απλότητα με το κλασσικό παράδειγμα ο Γάλλος Pierre. A. Dussaulx, ο οποίος μεταξύ άλλων αναφέρει:

«Κάθε ζωντανός οργανισμός, κάθε μηχανή, είναι προικισμένοι είτε από τη φύση, είτε από τον κατασκευαστή τους, με ρυθμιστικές διευθετήσεις, προοριζόμενες να πειθαρχούν τις κινήσεις του και να συγκρατούν τη συνοχή της δομής του. Υπό ομαλό καθεστώς πορείας ή καλής υγείας ο αντανakλαστικός χαρακτήρας των οργάνων τούτων εγγυάται την ασφάλεια της πορείας και προφυλάσσει το σύνολο από περιπέτειες, υπό τον όρο, ότι από καιρό σε καιρό μια ενσυνείδητη παρέμβαση θα επιβεβαιώνει την καλή τους λειτουργία. Στις επιχειρήσεις, όπως και στους ζωντανούς οργανισμούς, η χρήση γεννά τη φθορά και η διάρκεια το γήρας. Αυτό σημαίνει, οι γενικά λεπτοί αυτοί ρυθμιστικοί μηχανισμοί υπόκεινται και αυτοί στη φθορά ή στο γήρας, γι' αυτό και επιβάλλονται περιοδικές επαληθεύσεις, μέσω ενός συστήματος που δεν είναι τίποτε άλλο από τον Εσωτερικό Έλεγχο (Internal Auditing)».

4.4 Χαρακτηριστικά του εσωτερικού ελέγχου

Βασικά χαρακτηριστικά⁵⁷ του εσωτερικού ελέγχου είναι:

1. Η ύπαρξη ενός σχεδιασμού οργάνωσης στην επιχείρηση είναι πρωταρχικής σημασίας, πρέπει δε να προσανατολίζεται και να καλύπτει του εξής τομείς:

➡ Τον προσδιορισμό των καθηκόντων που πρέπει να είναι όσο το δυνατόν πιο συγκεκριμένος. Ο καθένας θα πρέπει να ξέρει τι πρέπει να κάνει, με σαφήνεια και λεπτομέρεια.

⁵⁷ Φίλος Λ. Ιωάννης (2004). Εγχειρίδιο πολιτικών και διαδικασιών, εκδόσεις IQ Group. σελ 304

- Τον σαφή προσδιορισμό των εξουσιών και των υπευθυνοτήτων , που βέβαια είναι άμεση συνέπεια του σαφή προσδιορισμού των καθηκόντων.
- Την διακίνηση της πληροφορίας. Το σύστημα διακίνησης των εγγράφων πρέπει να είναι με επάρκεια προσδιορισμένο, ώστε να αποφεύγεται η αμέλεια και ο αυτοσχεδιασμός.

2. Η καταλληλότητα και η ακεραιότητα του προσωπικού είναι ουσιώδους σημασίας και ειδικότερα σε επίπεδο διοίκησης και για πρόσωπα που παίρνουν σημαντικές αποφάσεις.

3. Η παραγωγή πληροφοριών (έγγραφα, οδηγίες) πρέπει να είναι ποιοτικά και ποσοτικά επαρκής. Η ύπαρξη γραπτών οδηγιών αποτελεί για τον ελεγκτή ένα σοβαρό μέσο εγγύησης. Η σωστή διαφύλαξη επίσης των πληροφοριών αποτελεί ένα ουσιαστικό στοιχείο καλής οργάνωσης⁵⁸.

Ένα χαρακτηριστικό του εσωτερικού ελέγχου είναι ότι για να λειτουργήσει αποτελεσματικότερα, θα πρέπει να είναι ανεξάρτητος, να έχει πλήρη και ελεύθερη πρόσβαση σε όλες τις δραστηριότητες της επιχείρησης, και να εκτελεί το έργο του χωρίς παρεμβάσεις.

Τέλος, ο εσωτερικός έλεγχος διαδραματίζει σπουδαίο ρόλο στην εφαρμογή των αρχών της Εταιρικής Διακυβέρνησης, καθώς αποτελεί μία από τις βασικές και απαραίτητες προϋποθέσεις λειτουργίας της Εταιρικής διακυβέρνησης.

4.5 Σκοπός και αρμοδιότητες του εσωτερικού ελέγχου

Σκοπός του εσωτερικού ελέγχου είναι η παροχή, όσο το δυνατόν πιο, εξειδικευμένων και υψηλού επιπέδου υπηρεσιών προς τη διοίκηση.

Συγκεκριμένα ο εσωτερικός έλεγχος **εξετάζει και αξιολογεί**⁵⁹:

- Την ύπαρξη συστήματος οργάνωσης και επάρκειας αυτού σε όλα τα ιεραρχικά επίπεδα. Καθώς επίσης, την ύπαρξη διαδικασιών και εξουσιοδοτήσεων που ρυθμίζουν τις σχέσεις συναλλαγών-συνεργασίας με τρίτους.
- Την περιοδική επιβεβαίωση και κατά αντικειμενικό τρόπο πιστοποίηση λειτουργίας της επιχείρησης και τη σύγκριση των αρχικών στόχων με το αποτέλεσμα.

⁵⁸ Θ. Παπαδάτου (2005) , Εσωτερικός και Εξωτερικός έλεγχος ανωνύμων εταιρειών, Β΄ έκδοση, σελ35

⁵⁹ Π. Παπαστάθης (2003), Ο Σύγχρονος εσωτερικός έλεγχος στις επιχειρήσεις-οργανισμούς και η πρακτική εφαρμογή του, Α τόμος , σελ31

- Τη μέτρηση απόδοσης του Management σε όλα τα επίπεδα, εξαιρουμένης αυτής της διοίκησης, που αποβλέπει στη σωστή διαχείριση των παραγωγικών μέσων και πόρων.
- Τη συστηματική παρακολούθηση και αξιολόγηση του επιχειρηματικού κινδύνου, καθώς και την αποτελεσματική διαχείρισή του.
- Τα αποτελέσματα του φορέα σε σχέση με τα πρότυπα που θέτει κάθε φορά η διοίκηση και ταυτόχρονα την εκτίμηση της αποτελεσματικότητας των προτύπων αυτών, καθώς και της πολιτικής που τα υπαγορεύει.
- Την αξιολόγηση απόδοσης των επενδύσεων σύμφωνα με τον αρχικό σχεδιασμό αυτών.
- Την αποφυγή, μέσω της παρουσίας του Εσωτερικού Ελέγχου, ατασθαλιών, καταχρήσεων, κλοπών, φθορών, απόκρυψη στοιχείων.
- Την ακρίβεια, την εξασφάλιση της πληρότητας και την αξιοπιστία των οικονομικών καταστάσεων και βιβλίων.
- Τις δραστηριότητες, να διαμορφώνει γνώμη για την ποιότητα της εργασιακής απόδοσης και εισηγείται σχετικώς προς τη διοίκηση τη βελτίωση των αδυναμιών.

Έτσι λοιπόν στις **αρμοδιότητες** του τμήματος εσωτερικού ελέγχου περιλαμβάνονται τα εξής:

- Ενημερώνει εγγράφως το Διοικητικό Συμβούλιο μέσω της Επιτροπής Εσωτερικού Ελέγχου τουλάχιστον ανά τρίμηνο για τον διενεργούμενο έλεγχο, τα πορίσματα αυτού, την πρόοδο της ελεγκτικής εργασίας και το βαθμό υλοποίησης των προτάσεων για βελτίωση.
- Παρίσταται μέσω του διευθυντή του τμήματος, στις Γενικές Συνελεύσεις των μετόχων.
- Αναφέρει στο Διοικητικό Συμβούλιο περιπτώσεις σύγκρουσης ιδιωτικών συμφερόντων των μελών του Δ.Σ. και των διευθυντικών στελεχών της εταιρείας με τα συμφέροντα της εταιρείας τις οποίες διαπιστώνει κατά την άσκηση των καθηκόντων του.
- Παρέχει, μετά από έγκριση του Δ.Σ. της Εταιρείας, οποιαδήποτε πληροφορία ζητηθεί εγγράφως από Εποπτικές Αρχές, συνεργάζονται με αυτές και

διευκολύνουν με κάθε δυνατό τρόπο το έργο παρακολούθησης, ελέγχου και εποπτείας που αυτές ασκούν.

- Ελέγχει την εφαρμογή και τη συνεχή τήρηση του Εσωτερικού Κανονισμού Λειτουργίας και του Καταστατικού της εταιρείας καθώς και την τήρηση της χρηματιστηριακής και εν γένει νομοθεσίας που αφορά στην Εταιρεία.
- Ελέγχει την τήρηση των δεσμεύσεων που περιέχονται στα ενημερωτικά φυλλάδια και τα επιχειρηματικά Σχέδια της εταιρείας.
- Ελέγχει την νομιμότητα των αμοιβών και παροχών των μελών του Δ.Σ. αναφορικά με τις αποφάσεις των αρμοδίων οργάνων της Εταιρείας.
- Ελέγχει τις σχέσεις και συναλλαγές της εταιρείας με τις συνδεδεμένες με αυτήν επιχειρήσεις.
- Ελέγχει την τήρηση του κανονισμού επιπέδων έγκρισης και αρμοδιοτήτων των διευθυντικών στελεχών.
- Ελέγχει τους λογαριασμούς εσόδων –εξόδων και αποτελέσματος.
- Διενεργεί ελέγχους οικονομικής φύσης (Στοιχεία Ενεργητικού, Παθητικού, Καθαρή Περιουσία κλπ.).
- Ελέγχει τις διαδικασίες και το σύστημα διαχείρισης των προμηθειών γενικά, συμπεριλαμβανομένων των προμηθευτών και μεταφορών υλικών, την παραλαβή αγορών και πρώτων υλών.
- Ελέγχει το σύστημα παραγωγής, συντήρησης και αντικατάστασης μηχανών.
- Ελέγχει τα συστήματα διασφάλισης ποιότητας, περιβαλλοντικής διαχείρισης και υγιεινής και ασφάλειας.
- Ελέγχει τις διαδικασίες του Marketing και των πωλήσεων.
- Ελέγχει τη διοίκηση προσωπικού (διαδικασίες, επιλογή, αξιολόγηση, αμοιβές, άδειες, κλπ).
- Ελέγχει τον οικονομικό σχεδιασμό και τους επί μέρους προϋπολογισμούς.
- Ελέγχει τη διεύθυνση πληροφορικής και το δίκτυο υπολογιστών (διαδικασίες, ασφάλεια συστημάτων).
- Ελέγχει τις συνεργασίες με άλλες εταιρείες.
- Λοιποί έλεγχοι και έργα που θα ζητηθούν από τη διοίκηση της εταιρείας.

Συνοψίζοντας λοιπόν κρίνεται σκόπιμο να αναφερθούν οι πέντε κύριοι στόχοι⁶⁰ του εσωτερικού ελέγχου:

- η καταλληλότητα των πληροφοριών τόσο αυτών που προέρχονται από το εξωτερικό περιβάλλον ή – κυρίως – αποστέλλονται από την επιχείρηση προς το εξωτερικό περιβάλλον, όσο και των πληροφοριών που κινούνται εσωτερικά στην επιχείρηση, σε μορφή έντυπη, ηλεκτρονική ή και προφορική, μέσω εκθέσεων αναφορών ή άλλου τρόπου,
- η συμμόρφωση με τους καθορισθέντες κανόνες τόσο των κανόνων και περιορισμών που τίθενται από το εξωτερικό περιβάλλον, όσο και αυτών που τίθενται εσωτερικά στην επιχείρηση, είτε από τη διοίκηση ή από άλλο σημείο αναφοράς,
- η προστασία των περιουσιακών στοιχείων τόσο των ιδιοκτητών όσο και των μισθωμένων και χρησιμοποιούμενων περιουσιακών στοιχείων,
- η αποδοτική χρήση των διατιθέμενων μέσων όπου περιλαμβάνονται τα πάγια περιουσιακά στοιχεία – ενσώματα ή ασώματα – αλλά και το ανθρώπινο δυναμικό και περαιτέρω τα χρηματοοικονομικά μέσα και
- η επίτευξη των τεθέντων στόχων ποσοτικών και ποιοτικών, γενικότερων ή ειδικότερων στόχων, υπό την προϋπόθεση ότι ο καθορισμός των στόχων έγινε με αναλυτικό τρόπο και εύλογες εκτιμήσεις.

4.6 Σχέση μεταξύ εσωτερικού και εξωτερικού ελεγκτή

Μεταξύ εσωτερικού και εξωτερικού ελέγχου⁶¹, υπάρχουν διαφορές και ομοιότητες. Ο Εσωτερικός Έλεγχος (Internal Audit), αποτελεί ευρύτερη έννοια από αυτή του εξωτερικού ελέγχου και είναι οργανωμένος μέσα στην επιχείρηση ως μία από τις λειτουργίες της και διενεργείται από υπαλλήλους της. Αντιθέτως οι εξωτερικοί ελεγκτές δεν έχουν καμία υπαλληλική σχέση με τον φορέα που ελέγχουν, μισθώνουν τις υπηρεσίες τους και ενεργούν με εντολή και για λογαριασμό των μετόχων, στους οποίους και δίνουν αναφορά.

Ως κύριο μέλημα του εσωτερικού ελέγχου είναι να ελέγχει δειγματοληπτικά την εφαρμογή των διαδικασιών καθώς και την αξιολόγηση αυτών για την εύρυθμη

⁶⁰ Φίλος Λ. Ιωάννης (2004). Σύστημα Εσωτερικού Ελέγχου Επιχειρήσεων, εκδόσεις IQ Group Σελ 20

⁶¹ Ανδρέας Κουτούπης (2009), Οι επιδράσεις του Θεσμικού Πλαισίου Εταιρικής Διακυβέρνησης και των Βέλτιστων Πρακτικών στην Ανάπτυξη των Συστημάτων Εσωτερικού Ελέγχου των Επιχειρήσεων, διδ. Διατριβή, σελ 377-379.

λειτουργία του οργανισμού. Αντίθετα, αντικειμενικός σκοπός του εξωτερικού ελέγχου είναι η έκφραση γνώμης επί των ετήσιων οικονομικών καταστάσεων, των στοιχείων του ισολογισμού, καθώς και των αποτελεσμάτων χρήσης και κατά πόσο αυτά έχουν καταρτισθεί σύμφωνα με τα παραδεγμένα διεθνή λογιστικά πρότυπα και αρχές.

Οι εσωτερικοί ελεγκτές⁶² είναι διαρκείς σύμβουλοι της διοίκησης και των ελεγχόμενων. Έχουν καλή γνώση του περιβάλλοντος που ελέγχουν, καθώς επίσης είναι περισσότερο εξοικειωμένοι με τις λειτουργίες της επιχείρησης και τους συναδέλφους. Επιπλέον, έχουν μεγαλύτερη ευχέρεια χρόνου, αυτό σημαίνει ότι είναι σε θέση να εμβαθύνουν περισσότερο τον έλεγχο εν αντιθέσει με τους εξωτερικούς ελεγκτές. Οι εσωτερικοί ελεγκτές ενεργούν για λογαριασμό της ανώτατης διοίκησης και είναι ανεξάρτητοι από αυτό που ελέγχουν. Οι ευθύνες τους είναι διοικητικές εν αντιθέσει προς τους εξωτερικούς ελεγκτές, των οποίων οι ευθύνες είναι νομικές για πλημμελή εκτέλεση των καθηκόντων τους.

Τόσο οι εσωτερικοί ελεγκτές, όσο και οι εξωτερικοί είναι και οι δύο απαραίτητοι, έχουν δε το δικό τους ξεχωριστό ρόλο. Η εργασία των εσωτερικών ελεγκτών δεν μπορεί να αντικατασταθεί από την εργασία των εξωτερικών ελεγκτών, οι οποίοι χρησιμοποιούν τα αποτελέσματα των εσωτερικών ελεγκτών για συμπλήρωμα της δική τους εργασίας.

Μεταξύ εσωτερικών και εξωτερικών ελεγκτών πέρα των διαφορών, υπάρχουν και ομοιότητες, όπως και οι δύο ασχολούνται με τον έλεγχο, χρησιμοποιούν τις ίδιες ελεγκτικές διαδικασίες και τεχνικές. Επίσης και οι δύο είναι σύμβουλοι.

Ο Εσωτερικός Έλεγχος⁶³ θα πρέπει να τηρεί στάση βοήθειας, συναίνεσης και συνεργασίας απέναντι στους εξωτερικούς ελεγκτές, διότι η συνεισφορά του Εσωτερικού Ελέγχου συμβάλλει στη μείωση του κόστους των εξωτερικών ελέγχων. Μια καλά οργανωμένη διεύθυνση Εσωτερικού Ελέγχου δικαιολογεί πλήρως ένα περιορισμό των εργασιών του εξωτερικού ελέγχου, κάτι τέτοιο πρέπει να εκτιμάται και να λαμβάνεται σοβαρά υπόψη από τη διοίκηση και πριν από κάθε συνεργασία με τους εξωτερικούς ελεγκτές, καθώς και με συμβούλους θα πρέπει να προηγείται συζήτηση με τον διευθυντή του Εσωτερικού Ελέγχου.

Βασική αρχή είναι ότι ο διευθυντής Εσωτερικού Ελέγχου πρέπει να συντονίζει τις προσπάθειες των εξωτερικών ελεγκτών και των εξωτερικών συμβούλων για

⁶² Παντελής Στ. Παπαστάθης, (2003), Ο Σύγχρονος Εσωτερικός Έλεγχος στις Επιχειρήσεις-Οργανισμούς, Α΄ τόμος, εκδόσεις ΟΠΑΠ, Αθήνα 2003

⁶³ Χρήστος Ι. Καζαντζής (2006). Ελεγκτική και εσωτερικός έλεγχος: Μια συστηματική προσέγγιση Εννοιών, Αρχών και Προτύπων, εκδόσεις Business Plus. Σελ 193

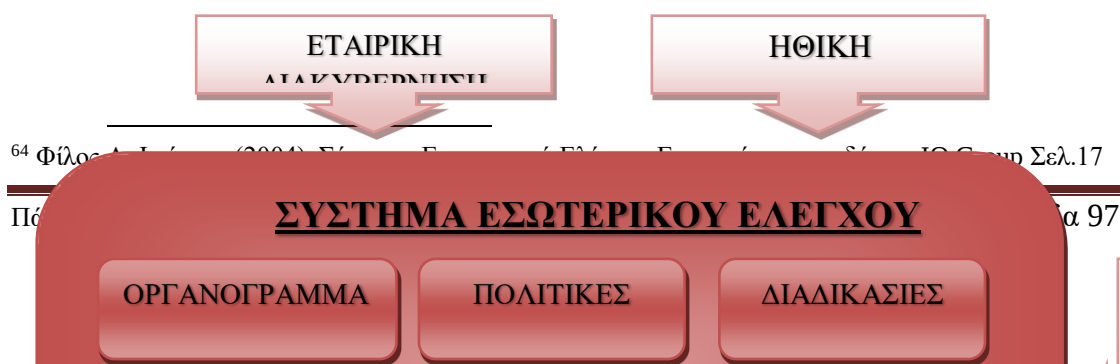
αποφυγή των διπλών προσπαθειών που συνεπάγεται περιορισμό των δαπανών. Θα πρέπει να διασφαλίζεται ότι η εργασία των εσωτερικών ελεγκτών δεν αναπαράγεται από τους εξωτερικούς ελεγκτές και τους συμβούλους, επιβαρυνόμενο με επιπλέον κόστος.

4.7 Συστήματα εσωτερικού ελέγχου

Σύστημα εσωτερικού ελέγχου⁶⁴ (internal controls) είναι το σύνολο των μέτρων ελέγχου (controls) εκείνων που έχουν επινοηθεί και χρησιμοποιούνται σε μια επιχείρηση για να προωθήσουν, να κατευθύνουν, να περιορίσουν, να διοικήσουν και να ελέγχουν τις διάφορες δραστηριότητες αποβλέποντας στην ικανοποίηση των στόχων της επιχείρησης. Τέτοια μέτρα ελέγχου, αλλά όχι και τα μοναδικά, είναι ο τρόπος οργάνωσης, οι πολιτικές, τα συστήματα, οι διαδικασίες, οι εντολές, τα πρότυπα, οι επιτροπές, τα λογιστικά σχέδια, οι προϋπολογισμοί, τα χρονοδιαγράμματα, οι εκθέσεις, η τεκμηρίωση της εργασίας και η υπηρεσία εσωτερικού ελέγχου (internal audit).

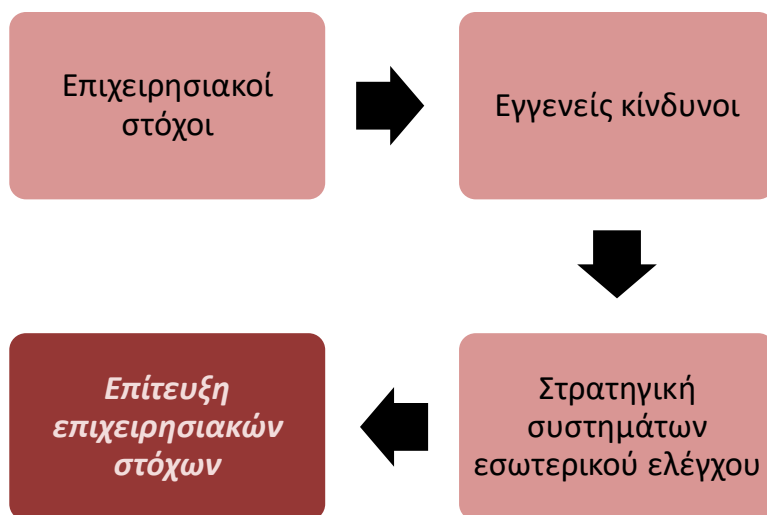
Τα συστήματα εσωτερικού ελέγχου (Internal Controls) υιοθετούνται για να διατηρήσουν τον οργανισμό προσηλωμένο στους στόχους του και την εκπλήρωση της αποστολής του περιορίζοντας, όσο αυτό είναι εφικτό, τα απρόβλεπτα γεγονότα. Δίνουν την δυνατότητα στη διοίκηση να προσαρμόζεται στο ταχύτατα μεταβαλλόμενο οικονομικό και ανταγωνιστικό περιβάλλον αναπροσαρμόζοντας τους στόχους και τις προτεραιότητές της. Τα συστήματα εσωτερικού ελέγχου προωθούν την αποδοτικότητα, μειώνουν τους κινδύνους απώλειας της περιουσίας και συμβάλλουν στην αξιοπιστία των οικονομικών καταστάσεων και τη συμμόρφωση της επιχείρησης με τους υφιστάμενους νόμους και κανονισμούς. Δεδομένου ότι τα συστήματα εσωτερικού ελέγχου εξυπηρετούν όλο και περισσότερες ανάγκες και προσφέρουν όλο και περισσότερες λύσεις υπάρχει ανάγκη για συνεχή βελτίωσή τους.

Οι βασικές παράμετροι ενός συστήματος εσωτερικού ελέγχου (αυτές που το συναποτελούν και αυτές που το επηρεάζουν σημαντικά) μπορούν να παρουσιαστούν σε ένα σχήμα ως εξής:

Σε οποιοδήποτε επιχειρησιακό τομέα υπάρχουν κίνδυνοι απειλούν την επίτευξη των στόχων, τα συστήματα ελέγχου πρέπει να τεθούν σε εφαρμογή για να διαχειριστούν τους κινδύνους και να αποτρέψουν την αποτυχία επίτευξης των επιχειρησιακών στόχων. Βέβαια την ίδια στιγμή η εφαρμογή των συστημάτων ελέγχου αντλεί οικονομικούς πόρους επομένως η χρήση τους πρέπει να είναι συνετή, και ύστερα από ανάλυση κόστους/ωφέλειας. Το κατά πόσο θα γίνεται χρήση των μηχανισμών ελέγχου εξαρτάται από το βαθμό του κινδύνου που η επιχείρηση είναι διατεθειμένη να αναλάβει προκειμένου να κερδίσει πόρους από την χρήση των συστημάτων ελέγχου.

Η έλλειψη ή η χαμηλή ποιότητα συστημάτων ελέγχου οδηγούν σε μείωση ανταγωνιστικότητας, απώλεια μεριδίων αγοράς, δυσαρέσκεια πελατών, καταστρατήγηση πολιτικών και διαδικασιών και γενικότερα απομάκρυνση από τους στρατηγικούς και λειτουργικούς στόχους της επιχείρησης. Τα συστήματα εσωτερικού ελέγχου (internal controls) έχουν ως βασική τους αποστολή τη επίτευξη των προκαθορισμένων στόχων της επιχείρησης περιορίζοντας, κατά το δυνατόν, τις αποκλίσεις και παρεκτροπές όπως απεικονίζεται στο ακόλουθο σχήμα.

Η επιχείρηση θέτει ξεκάθαρους στόχους και έπειτα αξιολογεί τους εγγενείς κινδύνους που εμποδίζουν την επίτευξη των στόχων αυτών. Προκειμένου να φτάσει στη «επίτευξη επιχειρησιακών στόχων» πρέπει να προηγηθεί μια «στρατηγική συστημάτων εσωτερικού ελέγχου» που να παρέχει μια εύλογη διαβεβαίωση (reasonable assurance) ότι κάτι τέτοιο είναι εφικτό. Η στρατηγική συστημάτων εσωτερικού ελέγχου θα βασιστεί σε μια στρατηγική διαχείρισης και αξιολόγησης των κινδύνων με σκοπό να εφαρμοστούν τα κατάλληλα μέτρα ελέγχου. Κατάλληλα και αποτελεσματικά μέτρα ελέγχου είναι εκείνα που παρέχουν εύλογη εξασφάλιση ότι οι επιχειρησιακές λειτουργίες είναι αποτελεσματικές και οι επιχειρησιακοί πόροι διασφαλισμένοι. Ένα σύστημα εσωτερικού ελέγχου περιλαμβάνει πολιτικές, διαδικασίες, ανθρώπινες σχέσεις, επιχειρησιακές πρακτικές καθώς και άλλες πτυχές μιας επιχείρησης που λειτουργώντας από κοινού:

- Εξυπηρετούν στην αποτελεσματική και αποδοτική λειτουργία της επιχείρησης δίνοντας τη δυνατότητα για κατάλληλη ανταπόκριση σε σημαντικούς επιχειρησιακούς, λειτουργικούς, χρηματοοικονομικούς και άλλους κινδύνους. Διασφαλίζουν τα περιουσιακά στοιχεία και φροντίζουν για την ορθή αξιολόγηση και διαχείριση των υποχρεώσεων.
- Βοηθούν στην εξασφάλιση σωστών εσωτερικών και εξωτερικών αναφορών. Αυτό απαιτεί τη διατήρηση των κατάλληλων εγγραφών και διαδικασιών που παρέχουν έγκαιρη, σχετική και αξιόπιστη πληροφόρηση τόσο από το εσωτερικό όσο και από το εξωτερικό περιβάλλον του οργανισμού.
- Βοηθούν στην εξασφάλιση συμμόρφωσης με τους υφιστάμενους νόμους και κανονισμούς καθώς επίσης και με τις εσωτερικές πολιτικές.

Η ανάπτυξη των Συστημάτων Εσωτερικού Ελέγχου⁶⁵ (ΣΕΕ) στις διάφορες επιχειρήσεις και οργανισμούς ανά τον κόσμο ποικίλει και εξαρτάται από πολλούς και διαφορετικούς παράγοντες όπως το νομοθετικό και ρυθμιστικό περιβάλλον στο οποίο δραστηριοποιείται ο οργανισμός, η οργανωτική δομή του, η υιοθέτηση από μέρους του καταγεγραμμένων πολιτικών και διαδικασιών για όλους τους συναλλακτικούς κύκλους και τις δραστηριότητες τους (συμπεριλαμβανομένων της παρακολούθησης των θυγατρικών εταιρειών, παρακολούθησης συμμετοχικού ενδιαφέροντος επιχειρήσεων, διαχείριση έργων, κ.λπ.). Επίσης, σημαντικοί διεθνείς οργανισμοί όπως η επιτροπή COSO, οι διάφοροι επαγγελματικοί οργανισμοί εγκεκριμένων ορκωτών ελεγκτών – λογιστών, το Διεθνές Ινστιτούτο Εσωτερικών Ελεγκτών (The IIA-Inc.) κ.λπ. έχουν συντελέσει με την δημοσίευση βέλτιστων πρακτικών στην ενδυνάμωση των Συστημάτων Εσωτερικού Ελέγχου.

Ειδικά τα τελευταία χρόνια σημαντικό ρόλο στην ενίσχυση των ΣΕΕ έπαιξε η υιοθέτηση αυστηρών κανόνων σχετικά με την επάρκεια των ΣΕΕ έπειτα από απαίτηση του Χρηματιστηρίου της Νέας Υόρκης και σύμφωνα με τις αυστηρότατες διατάξεις του Νόμου Sarbanes-Oxley (ειδικά του Section 404), καθώς επίσης και των κανόνων εταιρικής διακυβέρνησης που έχουν υιοθετηθεί από τις διάφορες χώρες κυρίως για την προστασία του επενδυτικού κοινού και των λοιπών ενδιαφερομένων για τις εισηγμένες στα Χρηματιστήρια Αξιών επιχειρήσεις.

Οι Διοικήσεις των επιχειρήσεων και οργανισμών είναι υπεύθυνες για την επάρκεια και αποτελεσματικότητα των ΣΕΕ. Ανάλογα με την βαρύτητα που δίνουν στα ΣΕΕ καθορίζουν στο πώς θα καθορίζεται στην πράξη η λειτουργία τους δια μέσου της συμμόρφωσης με συγκεκριμένες πολιτικές, διαδικασίες, αλλά και καθημερινές πρακτικές στα διάφορα ζητήματα που προκύπτουν. Τα ΣΕΕ θα πρέπει να καλύπτουν τους βασικούς επιχειρησιακούς στόχους που σχετίζονται κυρίως με την απόδοση και κερδοφορία των επιχειρήσεων, αλλά και την ορθή διαχείριση των διαθέσιμων πόρων, την αξιοπιστία της οικονομικής και μη πληροφόρησης και την συμμόρφωση με τους νόμους, κανονισμούς, άλλες ρυθμιστικές διατάξεις κ.λ.π.

⁶⁵ Ανδρέας Κουτούπης (2009), Οι επιδράσεις του Θεσμικού Πλαισίου Εταιρικής Διακυβέρνησης και των Βέλτιστων Πρακτικών στην Ανάπτυξη των Συστημάτων Εσωτερικού Ελέγχου των Επιχειρήσεων, διδ. Διατριβή, σελ 502-504.

Μοντέλα συστημάτων εσωτερικού ελέγχου⁶⁶

Για το πλαίσιο των Μέτρων ελέγχου και των ΣΕΕ έχουν αναπτυχθεί πολλά μοντέλα από τα οποία ευρύτερα γνωστά είναι τα μοντέλα COSO και CoCo.

Το μοντέλο COSO της Επιτροπής “Committee of Sponsoring Organizations” της Treadway Commission έχει τη μορφή της πυραμίδας, με τέσσερα επίπεδα, όπου:

- ➔ στη βάση της πυραμίδας βρίσκεται το περιβάλλον ελέγχου,
- ➔ πάνω από αυτό η εκτίμηση των κινδύνων,
- ➔ πάνω από την εκτίμηση κινδύνων βρίσκονται οι δραστηριότητες ελέγχου και
- ➔ στην κορυφή της πυραμίδας βρίσκεται η εποπτεία.

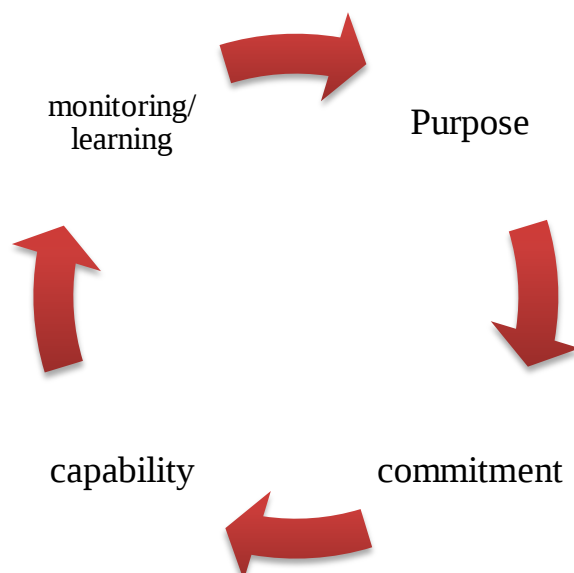
Στις πλάγιες πλευρές της πυραμίδας παρουσιάζονται η πληροφορία και η επικοινωνία, ως δύο παράμετροι που πρέπει να συνδέουν όλα τα επίπεδα της πυραμίδας.

Από τις έννοιες που περιλαμβάνονται στην πυραμίδα φαίνεται καταρχήν η σημαντικότητα των κινδύνων. Γίνεται επίσης κατανοητό ότι μέτρα ελέγχου και δραστηριότητες ελέγχου πρέπει όχι μόνο να υπάρχουν, αλλά και να εποπτεύονται.

Το άλλο γνωστό μοντέλο, γνωστό ως μοντέλο CoCo, αναπτύχθηκε από το Ινστιτούτο Ορκωτών Ελεγκτών του Καναδά και βλέπει το μέτρο ελέγχου σαν μια εμπειρία, δεδομένου ότι μετά τον αρχικό καθορισμό οποιωνδήποτε μέτρων ελέγχου, αυτά παρακολουθούνται, εξετάζονται και συνεχώς προσαρμόζονται και βελτιώνονται. Οι τέσσερις έννοιες οι οποίες παρουσιάζονται σε κυκλική σειρά στο σχεδιάγραμμα του μοντέλου αυτού είναι:

- ➔ στόχος (purpose),
- ➔ προσήλωση (commitment),
- ➔ ικανότητες (capability) και
- ➔ εποπτεία και μάθηση (monitoring/ learning).

⁶⁶ Φίλος Λ. Ιωάννης (2004). Σύστημα Εσωτερικού Ελέγχου Επιχειρήσεων, εκδόσεις IQ Group σελ. 25-26.

Ένα ακόμη μοντέλο που είναι γνωστό από τα αρχικά γράμματα των εννοιών που περιλαμβάνονται στο μοντέλο αυτό είναι το γνωστό ως μοντέλο CEFI, περιλαμβάνοντας τις έννοιες:

- Clear objectives (ευκρινείς στόχοι),
- Effective Procedures (αποτελεσματικές διαδικασίες) και
- Flexibility & Innovation (προσαρμοστικότητα και καινοτομία).

Στα πλεονεκτήματα της μεθόδου που αναπτύσσεται με το μοντέλο CEFI, είναι η μεταφορά σχετικής τεχνογνωσίας στους υπαλλήλους, επίτευξη καλύτερου ηθικού στους υπαλλήλους και αύξηση των πιθανοτήτων για συμμόρφωση στις διαδικασίες.

Επίσης, στόχος του τελευταίου αυτού μοντέλου είναι να διευκολυνθεί ο σχεδιασμός, η διατήρηση και η αναφορά αποτελεσματικών συστημάτων εσωτερικού ελέγχου και να βοηθήσουν όλοι οι υπάλληλοι στο να αναπτύξουν καλές τεχνικές εκτίμησης κινδύνων και ελέγχων.

Τέλος, αν κανείς εξετάσει με προσοχή τις έννοιες που περικλείονται σε καθένα από τα τρία παραπάνω μοντέλα – άσχετα αν οι έννοιες αυτές αναφέρονται με την ίδια ορολογία ή υπονοούνται – θα καταλήξει στο συμπέρασμα ότι υπάρχουν αρκετά κοινά σημεία, όπως:

- ύπαρξη στόχων (ακόμη και στο μοντέλο COSO, όπου δεν αναφέρεται ευκρινώς, περιλαμβάνεται στην εκτίμηση κινδύνων),
- ύπαρξη εγκρίσεων (είτε αυτές περιλαμβάνονται στην ευρύτερη έννοια της εποπτείας είτε στις αποτελεσματικές διαδικασίες) και
- προσαρμοστικότητα (μέσω της πληροφόρησης στο μοντέλο COSO και της μάθησης στο μοντέλο CoCo).

4.8 Εσωτερικός έλεγχος: ένα εργαλείο για την πρόληψη της απάτης

Γενικά

Η εφαρμογή της SAS αριθμός 82 δίνει νέα διάσταση στο ρόλο και την ευθύνη των εσωτερικών ελεγκτών για την αποτροπή, ανίχνευση και αναφορά της απάτης, όπως αυτή περιγράφεται στη Statement on Internal Auditing Standard (SIAS) αριθμός 3, που εκδόθηκε από το Internal Auditing Standards Board (IASB), το ανώτερο τεχνικό σώμα του Institute of Internal Auditors (IIA). Το IIA είναι ένα επαγγελματικό σώμα που διαθέτει πάνω από 50.000 μέλη, το οποίο εισάγει τα ελεγκτικά πρότυπα και παρέχει ένα πρόγραμμα πιστοποίησης εσωτερικών ελεγκτών (Ratliff και λοιποί, 1996).

Η SIAS αριθμός 3 υποδηλώνει σαφώς ότι η αποτροπή της απάτης είναι ευθύνη της διοίκησης. Παρόλα αυτά έχει καθιερωθεί οι εσωτερικοί ελεγκτές να είναι υπεύθυνοι για τον καθορισμό της επάρκειας και της αποτελεσματικότητας των διοικητικών ενεργειών. Βασικό στοιχείο αυτής της ευθύνης είναι η εξέταση και η αξιολόγηση των εσωτερικών ελέγχων της επιχειρηματικής οντότητας.

Οι σκοποί του εσωτερικού ελέγχου δεν περιορίζονται στην αποτροπή της απάτης αλλά είναι πολύ ευρύτεροι. Ωστόσο η αποτροπή της απάτης είναι ένας από τους σημαντικότερους σκοπούς⁶⁷ του εσωτερικού ελέγχου (Flesher, 1996). Έτσι, όσον αφορά στην απάτη, ο εσωτερικός ελεγκτής πρέπει:

- να αξιολογεί το περιβάλλον του ελέγχου,
- να προσδιορίζει τους δείκτες ή τα σήματα της απάτης,
- να προσδιορίζει τις αδυναμίες που μπορεί να επιτρέψουν στην απάτη να εμφανιστεί,
- να εισηγείται έρευνες όπου απαιτείται,
- να επικοινωνεί με τη διοίκηση για τα περιστατικά της απάτης και
- να βοηθά στην ποινική δίωξη των δραστών της απάτης (Ratliff και λοιποί, 1996).

Το φαινόμενο της απάτης μπορεί να παρουσιαστεί σε κάθε επιχείρηση ή οργανισμό, σε κάθε τομέα της οικονομικής δραστηριότητας⁶⁸. Οι δράστες μπορεί να

⁶⁷ Lawrence J. Abbott, Young Park, Susan Parker, «The effects of Audit Committee Activity and Independence on Corporate Fraud», Managerial Finance, Vol. 26, No 11, 2000, σελ. 55-62

⁶⁸ Κραμβιά-Καπαρδή Μαρία, Τσολάκης Χρίστος (2011). Οικονομικά Εγκλήματα Στις Επιχειρήσεις: Πρόληψη, διερεύνηση, αποτροπή, εκδόσεις Κριτική, σελ 306-310

εμφανιστούν σε όλα τα επίπεδα και τις λειτουργίες του οργανισμού. Είναι ξεκάθαρο ότι δεν υπάρχει εγγύηση εξάλειψης της απάτης από οποιοδήποτε σύστημα ελέγχου, είτε εσωτερικό είτε εξωτερικό, ή από κάποια ομάδα συμβούλων.

Η κοινή παρανόηση από οργανισμούς είναι ότι οι εσωτερικοί έλεγχοι κάνουν ότι και οι εξωτερικοί ανεξάρτητοι έλεγχοι και ότι το κάνουν πιο γρήγορα. Πολλοί οργανισμοί έχουν την τάση να απαιτούν ο εσωτερικός έλεγχος να επικεντρώνεται σε χρηματοοικονομικούς λογαριασμούς, χρηματοπιστωτικά λογιστικά συστήματα και ελέγχους χρηματοοικονομικού κινδύνου, έτσι ώστε όλα να είναι σε καλή κατάσταση κατά την άφιξη των εξωτερικών ελεγκτών. Αυτό είναι το ήμισυ της αλήθειας, αφού υπάρχουν πολλοί οργανισμοί που αντιμετωπίζουν τον εσωτερικό έλεγχο ως μια απαίτηση συμμόρφωσης που χρειάζεται να τηρηθεί και τίποτα περισσότερο.

Οι οργανισμοί προσδοκούν ότι η διεξαγωγή εσωτερικών ελέγχων θα εντοπίσει τη διάπραξη απάτης χωρίς οποιαδήποτε προσδοκία και ότι ενδεχομένως μια τέτοια διεξαγωγή εσωτερικών ελέγχων θα μπορούσε να αποτρέψει τη διάπραξη της απάτης. Ο εσωτερικός έλεγχος μπορεί να ενεργήσει προληπτικά για όσο διάστημα έχει λάβει σχετική εξουσιοδότηση από τη διεύθυνση και να αναλάβει δεσμεύσεις πρόληψης διάπραξης απάτης.

Οι δεσμεύσεις πρόληψης διάπραξης απάτης αποτελούν μια ολοκληρωμένη ανάλυση των διαδικασιών εσωτερικού ελέγχου ενός οργανισμού και την αξιολόγηση της ετοιμότητας των εν λόγω διαδικασιών να βοηθήσουν στη διαφύλαξη των περιουσιακών στοιχείων. Οι δεσμεύσεις πρόληψης απάτης, αξιολογούν την αποτελεσματικότητα των ελέγχων ενάντια στην απάτη και εκπαιδεύουν τους διευθυντές και τα διοικητικά στελέχη.

Όπως και να έχει, η λειτουργία του εσωτερικού ελέγχου⁶⁹ θα έχει την ποιότητα που θα ορίσουν η επιτροπή ελέγχου ενός οργανισμού και τα ανώτερα διοικητικά στελέχη. Ο εσωτερικός έλεγχος έχει να διαδραματίσει ένα σημαντικό ρόλο στην πρόληψη και την ανίχνευση της απάτης και μπορεί να λειτουργήσει ως η δεύτερη γραμμή άμυνας κατά της διάπραξης της απάτης.

Μια αυξημένη έμφαση των εσωτερικών ελεγκτών στην παρεμπόδιση της απάτης αποτρέπει τους υπαλλήλους από τη συμμετοχή τους σε δόλιες δραστηριότητες. Οι εσωτερικοί ελεγκτές, σε συνεργασία με τη διοίκηση, πρέπει να καταδιώκουν επιθετικά πιθανές δόλιες συμπεριφορές αντί να περιμένουν να εμφανιστούν μπροστά

⁶⁹ Biegelman, M.T. και Bartow, J.T. (2006), Executive Roadmap to fraud prevention and internal control: Creating a culture of compliance, New Jersey: John Wiley & Sons publishing.

τους. Μια δυναμική στάση απέναντι στην παρεμπόδιση και ανίχνευση της απάτης, αυξάνει την αντίληψη των υπαλλήλων για την πιθανότητα ανίχνευσης.

Ένας εσωτερικός έλεγχος⁷⁰ που είναι αποδοτικός και αποτελεσματικός στην ανίχνευση της απάτης μπορεί να λειτουργήσει ως αποτρεπτικός παράγοντας για τη μη διάπραξη απάτης.

Ιδανικά, ένας οργανισμός επιβάλλεται να ζητεί από το τμήμα εσωτερικού ελέγχου να:

- ➡ παρέχει εγγυήσεις σχετικά με την αποτελεσματικότητα των πολιτικών και διαδικασιών για την πρόληψη, τον εντοπισμό και τη διερεύνηση της απάτης,
- ➡ είναι σε διαρκή ετοιμότητα για τον κίνδυνο διάπραξης απάτης,
- ➡ διευκολύνει και να καθοδηγεί τη διεύθυνση στο σχεδιασμό και την εφαρμογή της διαδικασίας για τη διαχείριση των κινδύνων διάπραξης απάτης,
- ➡ προωθεί την κατανόηση των κινδύνων διάπραξης απάτης,
- ➡ προωθεί τους κανόνες δεοντολογίας του διοικητικού συμβουλίου,
- ➡ διερευνά τα αίτια των περιστατικών απάτης.

Τα πιο σημαντικά βήματα για την πρόληψη της απάτης

Οι εσωτερικοί ελεγκτές πρέπει πρώτα απ' όλα να γνωρίζουν τους περισσότερους συνηθισμένους τύπους απάτης και να αναγνωρίζουν τα σήματά της. Εκτός αυτού, υπάρχουν συγκεκριμένα μέτρα που οι εσωτερικοί ελεγκτές μπορούν να λάβουν για την καταπολέμηση της απάτης. Σε μια πιο πρακτική θεώρηση, η λειτουργία του εσωτερικού ελέγχου μπορεί να υιοθετεί κάποια από τις ακόλουθες οκτώ δράσεις ή και όλες (PricewaterhouseCoopers Fraud Academy, 2009)

Πρώτον, να εντοπίσει τους 10 πρώτους εσωτερικούς τρόπους μεθόδευσης διάπραξης απάτης:

Αγορές	Πωλήσεις	Απόθεμα	Μετρητά	Μισθοδοσία
1) Ψεύτικη εταιρεία	3) Εικονικές πωλήσεις για να αυξηθούν τα	7) Πληθωρισμός αποθεματικού/WIP	8) Κλοπή επιταγής και απάτη	10) Πλασματικοί/εικονικοί υπάλληλοι

⁷⁰ Kovacich, G.L. (2008), Fighting Fraud: How to Establish and Manage an Anti-Fraud Program, Amsterdam-Boston: Elsevier/Butterworth-Heinemann.

	κέρδη στο τέλος του έτους	ηλεκτρονικής πληρωμής
2) Χρηματικές ανταποδώσεις και μη εμπορικοί όροι	4) Εκτροπή των κερδοφόρων πωλήσεων σε προσωπική εταιρεία	9) Πλασματικά έξοδα
	5) Προεξόφληση των κερδοφόρων πωλήσεων σε προσωπική εταιρεία	
	6) Διεφθαρμένες πληρωμές για να κερδίσει τη δουλειά	

Η διαδικασία περιλαμβάνει τόσο τη συστηματική συλλογή γνώσης σε σχέση με τους τρόπους μεθόδευσης απάτης (κίνδυνοι απάτης) όσο και ιδέες σχετικά με πιθανούς τρόπους μεθόδευσης και σενάρια που θα μπορούσαν να έχουν αποτέλεσμα για τον οργανισμό. Αποτελεί προϋπόθεση ότι μια τέτοια διαδικασία συνδέεται με τα συμπεράσματα μιας αποτελεσματικής άσκησης αξιολόγησης του κινδύνου απάτης.

Ο εσωτερικός έλεγχος, στην ιδανική περίπτωση, θα πρέπει να εξετάσει απάτες του παρελθόντος εντός του οργανισμού ή της βιομηχανίας αλλά και να αναλάβει την εξέταση, με συστηματικό τρόπο των βάσεων δεδομένων των ΜΜΕ για αναφερόμενες ή κατά υπόθεση απάτες.

Για καθέναν από τους τρόπους μεθόδευσης/σενάριο (κίνδυνοι διάπραξης απάτης) στη λίστα με τους 10 σημαντικότερους επιβάλλεται, να:

- αξιολογηθεί ως προς την πιθανότητα να συμβεί και ως προς τον αντίκτυπό του, εάν ο κίνδυνος διάπραξης απάτης εμφανιστεί,
- εξασκείται μια αξιολόγηση υφισταμένων διαδικασιών που ενδεχομένως να μειώνουν σε ανεκτά επίπεδα για τον οργανισμό, την πιθανότητα να συμβεί ένας συγκεκριμένος κίνδυνος διάπραξης απάτης,
- εξετάζεται από τον εσωτερικό έλεγχο, εκεί όπου υφιστάμενες διαδικασίες/έλεγχοι δεν υπάρχουν όσον αφορά την αποτροπή διάπραξης απάτης, η σχεδίαση και εφαρμογή πρόσθετων διαδικασιών/ελέγχων με στόχο την καλύτερη αντιμετώπιση των κινδύνων διάπραξης απάτης.

Δεύτερον, ο εσωτερικός έλεγχος θα πρέπει να λειτουργήσει ως «πλοηγός», για να βοηθήσει τους οργανισμούς να αποσαφηνίσουν τις ευθύνες τους γύρω από την καταπολέμηση της διάπραξης απάτης - την καθιέρωση στον οργανισμό του ατόμου που θα είναι υπόλογο, έχοντας υποστηρικτικό ή συμβουλευτικό ρόλο:

- ➔ στην εκτέλεση εκτίμησης κινδύνου διάπραξης απάτης,
- ➔ στο σχεδιασμό και την υλοποίηση των ελέγχων κατά της διάπραξης απάτης,
- ➔ στη διερεύνηση της διάπραξης απάτης,
- ➔ στον προσδιορισμό των βαθύτερων αιτίων της διαπραχθείσας απάτης,
- ➔ στην παροχή εγγυήσεων σχετικά με το πλαίσιο της καταπολέμησης διάπραξης απάτης,
- ➔ στη δοκιμή των ελέγχων κατά της διάπραξης απάτης και,
- ➔ στη δημιουργία και παρακολούθηση γραμμής πληροφοριοδοτών (hot line).

Τρίτον, ο εσωτερικός ελεγκτής θα πρέπει να παρέχει εγγυήσεις όσον αφορά την τήρηση πλαισίου καταπολέμησης της απάτης, και ειδικότερα:

- ➔ οργανωτική ηγεσία και κουλτούρα,
- ➔ αξιολόγηση του κινδύνου για τη διεύθυνση,
- ➔ πολιτικές καταπολέμησης της διάπραξης απάτης, διαδικασίες και ελέγχους,
- ➔ επικοινωνία και κατάρτιση,
- ➔ επιβολή του νόμου και κινήτρων,
- ➔ παρακολούθηση και υποβολή εκθέσεων, και
- ➔ ανταπόκριση και βελτίωση.

Τέταρτον, χρειάζεται να διασφαλίσει ότι η αξιολόγηση του κινδύνου διάπραξης απάτης από τον οργανισμό χρησιμοποιείται σωστά.

Πέμπτον, χρειάζεται να θεσπίσει μια διαδικασία για την αναγνώριση και την τακτική ενημέρωση των «κόκκινων γραμμών» της απάτης και να παράσχει πληροφόρηση στους εσωτερικούς ελεγκτές.

Έκτον, να οικοδομήσει την ενδεδειγμένη νοοτροπία στην εσωτερική ελεγκτική ομάδα - δηλαδή:

- ➡ να διασφαλίσει ότι η εσωτερική ελεγκτική ομάδα φέρει μια σκεπτικιστική νοοτροπία κατά τους ελέγχους της,
- ➡ να κρατά το θέμα της «νίκης στον πόλεμο» κατά της διάπραξης απάτης εντός της ομάδας, ώστε να μπορεί να σκεφτεί με ποιους τρόπους θα μπορούσαν να υλοποιηθούν οι τρόποι μεθόδευσης της απάτης,
- ➡ να θέτει το ζήτημα της διάπραξης απάτης στην ημερήσια διάταξη όλων των συνεδριάσεων που σχεδιάζουν ή ανασκοπούν την εκτελεσθείσα εργασία,
- ➡ να βεβαιωθεί ότι οι εκθέσεις εσωτερικού ελέγχου αναφέρονται στον κίνδυνο διάπραξης απάτης για το πεδίο που υπόκειται σε έλεγχο,
- ➡ να ενθαρρύνει ξεχωριστά τα μέλη της ομάδας να αποκτήσουν βαθύτερη γνώση των συγκεκριμένων πεδίων των οποίων απειλείται η ακεραιότητα,
- ➡ να μαθαίνει από πραγματικές εμπειρίες απάτης (εσωτερικής και εξωτερικής).

Έβδομον, ο εσωτερικός έλεγχος θα πρέπει να χρησιμοποιήσει τις Τεχνικές Ελέγχου με Ηλεκτρονική βοήθεια (CAAT) με επιδεξιότητα. Ειδικότερα, οι CAAT:

- ➡ θα μπορούσαν να είναι ένα μεταβλητό εργαλείο για τη διεύθυνση, όχι μόνο εσωτερική υπόθεση,
- ➡ μπορούν να βοηθήσουν στην ανάπτυξη μιας προσέγγισης συνεχούς παρακολούθησης,
- ➡ μπορούν να καταστούν ένα ισχυρό συμπληρωματικό περιουσιακό στοιχείο (όχι αντικαταστάτης), το οποίο θα προσθέτει στις επιδεξιότητες του εσωτερικού ελέγχου τεχνογνωσία και επαγγελματική κρίση,
- ➡ θα μπορούσαν να χρησιμοποιηθούν σε συμφωνημένα πρωτόκολλα για το τι πρέπει να γίνει όταν υπάρχει υποψία διάπραξης απάτης / όταν εντοπιστεί απάτη. Πολλοί οργανισμοί δεν διαθέτουν τέτοια πρωτόκολλα, και, ως αποτέλεσμα, δεν διερευνούν αποδοτικά και αποτελεσματικά τα περιστατικά απάτης. Ένα πρωτόκολλο απάτης αντιμετωπίζει σε βάθος το ποιος και το τι όταν υπάρχει υποψία απάτης / όταν εντοπιστεί απάτη και περιλαμβάνει μεταξύ άλλων τις σκέψεις που αναφέρονται σε παρακάτω σημείο.

Τέλος, όγδοο, θα πρέπει να εισαγάγει συμφωνημένα πρωτόκολλα για τον τρόπο δράσης όταν υπάρχει υποψία διάπραξης απάτης / όταν εντοπιστεί απάτη.

ΠΟΙΟΣ	ΤΙ
Έχει η απάτη αναφερθεί εσωτερικά, ειδικά αν υπάρχουν υποψίες που στρέφονται εναντίον των ανώτερων επιπέδων;	➡ Μη μολύνετε τα αποδεικτικά στοιχεία της αλυσίδας- αναμείνατε τη συλλογή των εγκληματολογικών στοιχείων.
	➡ Μην προειδοποιείτε αδικαιολόγητα τον εγκληματία.
	➡ Να είστε ενήμεροι των νομικών περιορισμών.
	➡ Καλέστε εμπειρογνώμονες.
	➡ Διασφαλίστε ότι τα μαθήματα έχουν εμπεδωθεί και εφαρμοστεί ευρέως σε όλο τον οργανισμό.

Αξίζει να σημειωθεί ότι η μετάβαση από τον εσωτερικό έλεγχο σε ένα στάδιο μεγαλύτερης προσοχής που αφορά τη διάπραξη απάτης προϋποθέτει ότι οι εσωτερικοί ελεγκτές διαθέτουν δεξιότητες:

- ➡ στη δικανική λογιστική,
- ➡ στις συνεντεύξεις,
- ➡ στη χρήση της τεχνολογίας και στην εφαρμογή της άντλησης δεδομένων,
- ➡ στη διασφάλιση των αποδεικτικών στοιχείων.

Η διεύθυνση ενθαρρύνεται να επενδύσει στον εσωτερικό έλεγχο και να επικεντρωθεί περισσότερο προς την κατεύθυνση πρόληψης και ανίχνευσης της απάτης. Τα διευθυντικά στελέχη επιβάλλεται να αντιλαμβάνονται αυτή την κίνηση ως επένδυση και να παρουσιάζονται ευχαριστημένα αν ο επικεφαλής του τμήματος εσωτερικού ελέγχου στις εκθέσεις του αναφέρει *«Κυρία/ κύριε Γενική/Οικονομική Διευθυντή, είμαι στην ευχάριστη θέση να σας αναφέρω ότι έχουμε δαπανήσει αυτό το χρόνο 500 ώρες σε εργασία που αφορά τον κίνδυνο διάπραξης απάτης, και δεν*

εντοπίσαμε τίποτα. Σύμφωνα με όσα γνωρίζουμε, αυτός ο οργανισμός δεν απειλείται από σημαντικούς κινδύνους διάπραξης απάτης».

ΜΕΡΟΣ Β΄: Μελέτη περιπτώσεων οικονομικών σκανδάλων που έχουν απασχολήσει την Ελλάδα τα προηγούμενα χρόνια.

Εισαγωγή

Βασικός στόχος σε αυτό το μέρος της εργασίας είναι να διερευνηθεί ο ρόλος της λογιστικής, ιδιαιτέρως της δημιουργικής λογιστικής και της απάτης, σε λογιστικά σκάνδαλα που έχουν πραγματοποιηθεί στην Ελλάδα τα προηγούμενα χρόνια. Τα λογιστικά σκάνδαλα, από τη φύση τους, αποτελούν ακραίες περιπτώσεις. Περιλαμβάνουν γενικά θέματα δημιουργικής λογιστικής και απάτης.

Τα λογιστικά σκάνδαλα είναι εγγενώς ενδιαφέροντα, καθώς υποδεικνύουν την ακραία κατάχρηση της χρηματοοικονομικής πληροφόρησης. Δείχνουν πως, σε ακραίες περιπτώσεις, οι αριθμοί λογιστικής μπορεί να χρησιμοποιηθούν έτσι ώστε να παραπλανήσουν και να εξαπατήσουν. Έτσι λοιπόν σε αυτό το κεφάλαιο παρουσιάζεται μια εικόνα για τις μεθόδους της δημιουργικής λογιστικής και της απάτης, τα κίνητρα που στηρίζουν τα σκάνδαλα και τις συνέπειες των σκανδάλων, τόσο βραχυπρόθεσμα όσο και μακροπρόθεσμα.

Όπως αναφέρθηκε και προηγούμενα στο συγκεκριμένο κεφάλαιο δόθηκε ιδιαίτερη προσοχή στις μεθόδους που χρησιμοποιήθηκαν, τα κίνητρα που υπήρξαν για τα σκάνδαλα δημιουργικής λογιστικής και απάτης, το ρόλο των ισχυρών ατόμων, ενώ επισημαίνονται οι αποτυχίες του εσωτερικού και εξωτερικού ελέγχου. Τέλος, διερευνάται η μακροπρόθεσμη επίδραση των λογιστικών σκανδάλων σχετικά με το κανονιστικό περιβάλλον.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1^ο: Ιστορική αναδρομή των οικονομικών σκανδάλων στην Ελλάδα

Απάτη, υπεξαίρεση, παράπλευρες πληρωμές, αθέμιτη χρήση εμπιστευτικών πληροφοριών, δημιουργική λογιστική⁷¹ και δημιουργικές συναλλαγές είναι όλα γνωρίσματα της ίδιας ανθρώπινης συμπεριφοράς που παρακάμπτοντας ένα σύνολο κανόνων προωθούν την εκπλήρωση κάποιου δικού τους στόχου. Αυτή η συμπεριφορά δεν περιορίζεται σε ορισμένες περιόδους του χρόνου, μια συγκεκριμένη χώρα ή σε ένα συγκεκριμένο τομέα δραστηριότητας. Η συμπεριφορά των ατόμων που είναι επιφορτισμένη με τη λήψη αποφάσεων ή τον έλεγχο των διαδικασιών έχει προκαλέσει σε πολυεθνικές εταιρείες από διαφορετικές εθνικές προελεύσεις, όπως Barings, Enron, Siemens, Societe Generale, Parmalat και Sumitomo Corporation αναφέρονται μόνο μερικές, είτε να πτωχεύσουν είτε να χάσουν ένα σημαντικό μέρος της αξίας τους.

Παρά τα εξελιγμένα συστήματα ελέγχου και τα προγράμματα υπολογιστών, τα ανθρώπινα μυαλά μπορούν να βρουν τον τρόπο να ξεπεράσουν τους ελέγχους ασφάλειας και να ενεργούν με δική τους βούληση⁷².

Όταν η Ελλάδα εντάχθηκε στην Ευρωπαϊκή Ένωση (πρώην Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα) το 1981, τα οικονομικά σκάνδαλα έγιναν σύνθηρες φαινόμενο δεδομένου ότι πολλοί ήταν αυτοί που επωφελήθηκαν τις ευκαιρίες που τους παρουσιάστηκαν. Σύμφωνα με τον Κουράκη⁷³ η ένταξη στην Ευρωπαϊκή Ένωση σήμαινε αυτομάτως μείωση των ελέγχων στα σύνορα, ενώ η παράνομη εισαγωγή τσιγάρων, αλκοόλ, τροφίμων και βενζίνης έγινε ανεξέλεγκτη. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζουν οι περιπτώσεις που αφορούν την πλασματική παροχή αφορολόγητων καυσίμων για τα πλοία και τα αλιευτικά σκάφη υπό ξένη σημαία. Μεγάλες προμήθειες αφορολόγητων καυσίμων αποκτήθηκαν από τις επιχειρήσεις (που παρέχουν τη βενζίνη στα πρατήρια καυσίμων) από την παρουσίαση πλασματικών εγγράφων που παρουσιάζουν τα ξένα σκάφη και ξένα αλιευτικά σκάφη που ελλιμένισαν υποθετικά στους ελληνικούς λιμένες για να πάρουν τις προμήθειες, συμπεριλαμβανομένης της βενζίνης για τις ανάγκες τους. Η βενζίνη πωλήθηκε στη συνέχεια στα ελληνικά

⁷¹ Michael Jones, (2011), Creative Accounting, Fraud and International Accounting Scandals, pp 53.

⁷² Κουτσούκης Κλεομένης, Διαφθορά, σκάνδαλα και σκανδαλολογία στα τέλη του αιώνα: Μια συνοπτική θεώρηση, Ποινική Δικαιοσύνη, τεύχος 1/2000, σελ.61.

⁷³ Κουράκης Νέστωρ (2007), Το οικονομικό έγκλημα στην Ελλάδα σήμερα, Ποινική Δικαιοσύνη, τεύχος 2/2000, σσ.644-654.

πρατήρια βενζίνης σε πολύ υψηλότερες τιμές (*Ελεύθερος Τύπος*, 14 Ιανουαρίου 2000,σελ.25). Επίσης, η ΕΕ χορήγησε επιδοτήσεις σε επιχειρήσεις οι οποίες δημιούργησαν νέες θέσεις απασχόλησης. Εκμεταλλευόμενες την ευκαιρία, εννέα μικρές βιομηχανίες έτοιμων-ενδυμάτων στη βόρεια Ελλάδα ζήτησαν και τους καταβλήθηκαν οι οικονομικές επιχορηγήσεις για το γεγονός ότι δημιούργησαν νέες ευκαιρίες απασχόλησης –στην πραγματικότητα απέλυσαν το προσωπικό τους και τους επαναπροσέλαβαν αλλάζοντας την επωνυμία της εταιρείας. (Τα Νέα, 19 Μαΐου 1999, σελ.51).

Η βιβλιογραφία σχετικά με τη δημιουργική λογιστική και την οικονομική απάτη στην Ελλάδα είναι ελάχιστη. Ωστόσο, σύμφωνα με τον Μπαραλέξη⁷⁴ (2004) το νομικό πλαίσιο στην Ελλάδα, εντός της οποίας οι οικονομικές καταστάσεις έχουν συνταχθεί στην πραγματικότητα ενθαρρύνει τη δημιουργική λογιστική (σελ. 442). Αυτό συμβαίνει ειδικά στην περίπτωση με το φορολογικό νόμο και το νόμο οικονομικής ανάπτυξης. Για να γίνει κατανοητό, ο νόμος 2238/1994 όρισε ότι οι ετήσιες αποσβέσεις καθώς επίσης και προβλέψεις για επισφαλείς απαιτήσεις (δηλ. 0.5% των ετήσιων πωλήσεων) δεν ήταν υποχρεωτικές και έτσι μια εταιρεία μπορεί να επιλέξει «να κάνει τέτοιες δαπάνες σε μια λογιστική περίοδο αλλά όχι σε άλλη». Στη βάση μιας έρευνας με τη χρήση ερωτηματολογίου των ανώτερων ελεγκτών και των ανεξάρτητων λογιστών στην Ελλάδα, ο Μπαραλέξης παρέχει επτά παραδείγματα από ευκαιρίες διαχείρισης κερδών κατά την ελληνική νομοθεσία, που συμβάλλουν στη δημιουργία δημιουργική λογιστική. Πιο συγκεκριμένα, διαπίστωσε ότι οι μεγάλες ελληνικές επιχειρήσεις προτιμούν να υπερεκτιμούν τα κέρδη, προκειμένου να μειώσουν το φόρο εισοδήματος (σελ 452).

Ο Μπαραλέξης στο κείμενο του αναφέρει πως τα κίνητρα που οδηγούν σε υπερβάλλον κέρδος είναι: α) ο δανεισμός από τις τράπεζες, β) η αύξηση των τιμών των μετοχών, γ) η βελτίωση της εικόνας της εταιρείας και δ) το να χορηγηθούν κονδύλια από την ΕΕ προγραμμάτων οικονομικής ανάπτυξης. Οι λόγοι για συγκρατημένο κέρδος είναι: α) η καταβολή λιγότερων μερισμάτων, β) η πίεση προς τους εταίρους για να εγκαταλείψουν την εταιρεία, γ) ο ανταγωνισμός και δ) ο προγραμματισμός μιας πλασματικής πτώχευσης. Έτσι κατέληξε στο συμπέρασμα ότι, με την ευλογία του νόμου, η δημιουργική λογιστική είναι ένα συχνό φαινόμενο στην Ελλάδα και σε σημαντική κλίμακα, που εκτιμάται ότι είναι περίπου το 25% των προϋπολογισμένων

⁷⁴ Baralexis, S. (2004), Creative accounting in small advancing countries, *Management Auditing Journal*, 19(3), page 454.

κερδών. Εντούτοις, πρέπει να σημειωθεί σε αυτό το σημείο ότι μετά την διεξαγωγή αυτής της έρευνας, διάφορα μέτρα έχουν θεσπιστεί για να περιορίσουν τη δημιουργική λογιστική στην Ελλάδα.

Το Λαυρεωτικό Ζήτημα (ή Λαυρεωτικά) αποτελεί την πρώτη ελληνική χρηματιστηριακή φούσκα, ένα ενδιαφέρον χρηματοοικονομικό σκάνδαλο⁷⁵ που απασχόλησε τον πολιτικό και οικονομικό χώρο. Προέκυψε μεταξύ της ελληνικής κυβέρνησης και της γαλλοϊταλικής εταιρείας Σερπιέρι & ΣΙΑ, για την εκμετάλλευση των σκαριών και των περισσευμάτων του μεταλλείου του Λαυρίου.

Τα Λαυρεωτικά αποτελούν το πρώτο χρηματιστηριακό σκάνδαλο της Ελλάδος. Το παράδοξο της ιστορίας όμως είναι ότι το Χρηματιστήριο δεν είχε πάρει ακόμα σάρκα και οστά. Οι συναλλαγές τότε γίνονταν πάνω από το περίφημο καφενείο «Η Ωραία Ελλάς» (“Bella Grecia”) στη γωνία Ερμού & Αιόλου στην Αθήνα, όπου βρισκόταν η Λέσχη των Εμπόρων Αθηνών.

Το 1864 ιδρύεται η εταιρεία «Σερπιέρι & ΣΙΑ» (“Roux-Serpieri-Fressynet C.E.”) από τον ιταλό μεταλλειολόγο Ιωάννη-Βαπτιστή Σερπιέρι (Giovanni Battista Serpieri) με συμμετοχή του γαλλικού τραπεζικού οίκου “I.Roux-Fressynet” η οποία αναλαμβάνει την εκμετάλλευση του μεταλλείου αγοράζοντας έκταση 11.000 στρεμμάτων. Λέγεται πως ο J.B.Serpieri στηρίχτηκε στη μελέτη του Σμυρνιώτη μεταλλειολόγου Ανδρέα Κορδέλλα (1836-1909) για τον πλούτο του υπεδάφους της περιοχής.

Μετά από πέντε χρόνια όμως προέκυψαν διαφωνίες μεταξύ της κυβέρνησης και της εταιρείας σχετικά με την εκμετάλλευση των εκβολάδων και έτσι ανέκυψε το ζήτημα που έμεινε γνωστό ως «Λαυρεωτικό». Το Μάρτιο του 1871 κατατέθηκε νομοσχέδιο στη Βουλή που προέβλεπε τη φορολογία των περισσευμάτων. Η κυβέρνηση του Επαμεινώνδα Δεληγεώργη απέρριψε το νομοσχέδιο αλλά απαγόρευσε παράλληλα κάθε χρήση των κατάλοιπων των μεταλλουργικών εργασιών στέλνοντας στα ορυχεία του Λαυρίου στρατιωτική δύναμη. Τον Απρίλιο του ίδιου έτους κατατέθηκε άλλο νομοσχέδιο που προέβλεπε την εθνικοποίηση των περισσευμάτων.

Αποτέλεσμα αυτών των εξελίξεων ήταν να μεσολαβήσουν οι κυβερνήσεις της Γαλλίας και της Ιταλίας υπέρ της εταιρείας ζητώντας διεθνή διαιτησία. Το αίτημα αρχικά απορρίφθηκε, όμως το ζήτημα λύθηκε όταν μετά από διαπραγματεύσεις δημιουργήθηκαν δύο νέες εταιρείες. Η Τράπεζα Κωνσταντινουπόλεως του Ανδρέα

⁷⁵ Τα Λαυρεωτικά – Η Μεγάλη Απάτη Προβλήθηκε από την NET στις 18.03.2012 στις 5 μ.μ.

Συγγρού σύστησε τη νέα εταιρεία Λαυρίου παραχωρώντας στο Ελληνικό Δημόσιο ποσοστό 44% στα καθαρά κέρδη της εκμετάλλευσης με δικαίωμα εκμετάλλευσης των μεταλλείων από τη νέα εταιρεία για 99 χρόνια. Ο Σερπιέρι συνέχισε να εκμεταλλεύεται τα μεταλλεία μέσω της εταιρείας C.F.M.L. στη θέση Κυπριανός.

Λόγω της έντονης αντιπαράθεσης, της συζήτησης του θέματος στη Βουλή και της εμπλοκής μεγάλων επιχειρηματιών αλλά και κυβερνήσεων, σχηματίστηκε η εντύπωση για ύπαρξη χρυσού στα μεταλλουργικά απορρίμματα του Λαυρίου. Ο Ανδρέας Συγγρός όμως γνώριζε πως μπορεί να μην έβγαινε ποτέ από τις εκβολάδες χρυσός, μπορούσε όμως να βγει από τη φημολογία. Έτσι μετοχοποιώντας την εταιρεία πούλησε τις μετοχές του στους ανίδεους, αλλά φιλόδοξους, επενδυτές. Το αδαές κοινό έσπευσε να αποκτήσει τίτλους, φτάνοντας να καταβάλλει καπέλο ως και τρεις φορές επάνω. Για την κάθε μετοχή έγινε υπερτίμηση από 50 ως και 100 δραχμές. Ο κόσμος παρασυρμένος από τη φημολογία περί αμύθητων θησαυρών στα σκουπίδια του μεταλλείου, πούλησε χωράφια και αντάλλαξε την περιουσία του για χαρτιά που αποδείχθηκαν φούσκες. Μέχρι να αποδειχθεί ότι τελικά δεν υπήρχε η αναμενόμενη αξία στα περισσεύματα του μεταλλείου ο Συγγρός έγινε καπνός έχοντας εκποιήσει όλες του τις μετοχές! Ο Ανδρέας Συγγρός (1830-1899) λαιμομήθηκε και χαρακτηρίστηκε «Λαυριοφάγος». Ο ίδιος γράφει στα απομνημονεύματά του ότι επέστρεψε στην Ελλάδα για να εκμεταλλευτεί «την νηπιώδη κατάσταση του χρηματοοικονομικού κλάδου». Αδιαμφισβήτητα πάντως υπήρξε ένας από τους μεγαλύτερους τραπεζίτες της εποχής του και μεγαλύτερους χρηματιστηριακούς κερδοσκόπους Έλληνες.

Ένα άλλο σκάνδαλο χειραγώγησης της τιμής μετοχής και της εμπορευσιμότητας ήταν η **Ipirotiki Software & Publications S.A.**, η οποία παρήγαγε λογισμικό και δημοσίευε όλα τα είδη βιβλίων νομικής, οικονομικής, φορολογικής και λογιστικής φύσης.

Η Επιτροπή Κεφαλαιαγοράς επέβαλε πρόστιμα συνολικού ύψους 900.000 ευρώ για τον φάκελο της Ipirotiki Software -μία από τις μεγαλύτερες φούσκες της Σοφοκλέους-, σε χρηματιστηριακές εταιρείες και φυσικά πρόσωπα που επηρέασαν με τεχνικό τρόπο την τιμή της μετοχής και την εμπορευσιμότητα, μέσω κυκλικών συναλλαγών. Να υπενθυμίσουμε ότι ο μετοχικός τίτλος έχει διαγραφεί οριστικά από τα μητρώα του Χ.Α. τον Μάιο του 2005.

Ειδικότερα επεβλήθησαν πρόστιμα στις χρηματιστηριακές εταιρείες ΜΙΔΑΣ, ΟΛΥΜΠΙΑ και ΜΕΓΑΤΡΑΣΤ, καθώς και στους κ. Αλωνιάτη Απόστολο, Κάκκο

Κωνσταντίνο, Σχίζα Νικόλαο, στην κ. Λούλου Άννα και στον αντικρυστή της εταιρείας ΜΙΔΑΣ ΑΧΕ κ. Νικόλαο Αποστολόπουλο. Από τον έλεγχο της Επιτροπής Κεφαλαιαγοράς προέκυψε ότι κατά το χρονικό διάστημα από τον Φεβρουάριο του 2004 μέχρι και τον Απρίλιο του 2005, οι συναλλαγές των ανωτέρω φυσικών προσώπων που πραγματοποιήθηκαν μέσω των προαναφερόμενων χρηματιστηριακών, παρουσίασαν στοιχεία τεχνητού επηρεασμού της τιμής και εμπορευσιμότητας της μετοχής ΙΠΙΡΟΤΙΚΙ SOFTWARE & PUBLICATIONS Α.Ε. Η μεθόδευση πραγματοποιήθηκε κυρίως μέσω κυκλικών συναλλαγών μεταξύ των ιδίων, καθώς και συστηματικών αγορών και πωλήσεων κατά την περίοδο διαμόρφωσης της τιμής κλεισίματος της μετοχής.

Στελέχη της τραπεζικής αγοράς αναφερόμενοι στο θέμα της Ιπιροτική, κάνουν λόγο για περίπτωση ελληνικής «Επρον» η οποία κατέρρευσε, καθώς το υπερτίμημα στην εξαγορά της Ακτο, οι ισολογισμοί που δεν απέδιδαν τη πραγματική εικόνα της εταιρείας, αλλά και η εξαπάτηση χρηματιστηριακών εταιρειών, οι οποίες με τη μορφή margin δάνεισαν στον επιχειρηματία Χαρίλαο Μανιώτη κεφάλαια για την επέκταση της δραστηριότητάς του, συμπληρώνουν το τραγικό πάζλ μιας από τις μεγαλύτερες φούσκες της Σοφοκλέους.

Ο αυτόχειρας επιχειρηματίας Χαρίλαος Μανιώτης άφησε πίσω υπέρογκα χρέη με αποτέλεσμα η εταιρεία σήμερα να είναι στα πρόθυρα πτώχευσης.

Τέλος η Επιτροπή Κεφαλαιαγοράς στις 4 Απριλίου 2005 ενέκρινε την απόφαση σύμφωνα με την οποία παρέχεται δυνατότητα στις εταιρείες επενδύσεων χαρτοφυλακίου να δανείζονται από πιστωτικά ιδρύματα ποσό ύψους μέχρι 35% της τρέχουσας αξίας του χαρτοφυλακίου τους, με σκοπό την πραγματοποίηση επενδύσεων σε χρηματοπιστωτικά μέσα.

Η απουσία της εταιρικής διακυβέρνησης στην **Sex Form Α.Ε.**, μια εταιρεία εισηγμένη στο χρηματιστήριο που ειδικεύεται στην κατασκευή των εσωρούχων, οδήγησε στην πτώχευση της εταιρείας και άφησε εκατοντάδες εργαζόμενους απλήρωτους. Η Επιτροπή Κεφαλαιαγοράς ζήτησε από το Χρηματιστήριο Αθηνών να αναστείλει τη διαπραγμάτευση των μετοχών της Sex Form με το αιτιολογικό ότι η εταιρεία δεν είχε ενημερώσει το επενδυτικό κοινό σχετικά με α) την τύχη των € 5 εκατ. ευρώ που καταβλήθηκαν στον αντιπρόεδρο και διευθύνοντα σύμβουλο της εταιρείας (σύμφωνα με την εταιρεία αυτά ήταν για τις υπηρεσίες του στη «διεξαγωγή των διαπραγματεύσεων») και β) τους λόγους για τους οποίους δεν είχε χρησιμοποιηθεί

μέρος του ποσού αυτού ώστε να πληρωθούν άμεσα οι μισθοί για τους εργαζόμενους και γιατί δεν τίμησαν τα υπόλοιπα των υποχρεώσεων της εταιρείας.

Και τα δύο αυτά σημεία έχουν σημειωθεί από τον ελεγκτή, ο οποίος υπέγραψε τις οικονομικές καταστάσεις του 2004. Η εταιρεία δεν παρείχε επαρκή εξήγηση για τα παραπάνω ζητήματα και η έρευνα από την Επιτροπή Κεφαλαιαγοράς επιβεβαίωσε την εξαφάνιση των 5 εκατ. ευρώ, η οποία οδήγησε στην απόλυση εκατοντάδων εργαζομένων, στη διαγραφή της εταιρείας το Νοέμβριο του 2006 και στην ενδεχόμενη περάτωση των εργασιών της.

Ο σκοπός του πρώτου μέρους αυτού του κεφαλαίου όπως αναφέρθηκε και στην αρχή είναι να παρουσιαστούν ορισμένα σημαντικά ελληνικά λογιστικά σκάνδαλα, τα οποία έχουν δημοσιευθεί στα μέσα ενημέρωσης και από ακαδημαϊκά άρθρα όπου είτε οι υπεύθυνοι έχουν δικαστεί και η ετυμηγορία έχει επιτευχθεί ή οι εποπτικές αρχές (όπως η πρωτεύουσα Επιτροπή Κεφαλαιαγοράς) έχουν επιβάλλει πρόστιμα μετά την ολοκλήρωση της έρευνας.

Στη συνέχεια γίνεται ενδελεχής αναφορά στο πιο σημαντικό σκάνδαλο στην Ελλάδα, το σκάνδαλο της Τράπεζας της Κρήτης στη δεκαετία του 1980. Αυτό το σκάνδαλο είχε μια βαθιά επίδραση στην οικονομική και πολιτική ζωή της Χώρας· ο Γιώργος Κοσκωτάς είχε εκμεταλλευτεί τις σημαντικές ελλείψεις στα συστήματα πληροφοριών στον τραπεζικό τομέα και από ένας απλός υπάλληλος, έγινε ο ιδιοκτήτης της Τράπεζας της Κρήτης μέσα σε σύντομο χρονικό διάστημα. Κατά τη διαδικασία αυτή, καταχράστηκε περισσότερα από 30 εκατομμύρια δολάρια. Στη συνέχεια παρουσιάζεται εκτενώς μέσα από έγκριτα και αντικειμενικά δημοσιεύματα του έντυπου και ηλεκτρονικού τύπου το σκάνδαλο της Proton Bank με πρωταγωνιστή τον κ. Λαυρέντη Λαυρεντιάδη. Η οικονομική αυτή απάτη χαρακτηρίστηκε από πολλούς παρόμοια περίπτωση με αυτή της Τράπεζας Κρήτης. Στην περίπτωση αυτή η κακοδιοίκηση της Proton Bank και η χρησιμοποίησή της ως μοχλό συμφερόντων των εταιρειών του κ. Λαυρεντιάδη ζημίωσε τους φορολογούμενους πολίτες με ποσό που φτάνει τα 700 εκ. ευρώ⁷⁶. Περισσότερες λεπτομέρειες και στοιχεία παρατίθενται στα επόμενα κεφάλαια.

⁷⁶ Κατή Κατερίνα, ΥΠΟΘΕΣΗ PROTON: «ΕΞΑΤΜΙΣΤΗΚΑΝ» ΠΕΡΙ ΤΑ 700 ΕΚΑΤ. ΕΥΡΩ- Για κακούργημα στον εισαγγελέα ο Λαυρεντιάδης, Enet Ελευθεροτυπία, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <http://www.enet.gr/?i=news.el.article&id=324120>, Δημοσιεύτηκε 8 Νοεμβρίου 2011, τελευταία πρόσβαση στον ιστότοπο 09/09/2012.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2^ο: Μελέτη περίπτωσης της Τράπεζας Κρήτης

2.1 Η απασχόληση του Κοσκωτά στην τράπεζα της Κρήτης

Ο Γιώργος Κοσκωτάς γεννήθηκε στην Αθήνα το 1954, ενώ το 1970 μετανάστευσε στην Αμερική με τους γονείς του. Όλοι τον θεωρούσαν ως ένα έξυπνο και υπερ-ενεργητικό άνθρωπο. Την ενέργεια του, ωστόσο, συχνά τη διοχέτευε προς λάθος κατεύθυνση. Τα μπλεξίματα του ξεκίνησαν όταν αποβλήθηκε από το Πανεπιστήμιο της Νέας Υόρκης με την κατηγορία ότι προσπαθούσε να δημιουργήσει πλαστά αντίγραφα γραμμάτων του Πανεπιστημίου. Εργαζόταν ως ελαιοχρωματιστής όταν και απέκτησε πλαστές ταυτότητες για αρκετούς από τους υπαλλήλους του τις οποίες μάλιστα χρησιμοποίησε για να απαιτήσει ασφάλιστρα και επιστροφές φόρων.

Επιστρέφοντας στην Αθήνα ξεκίνησε να εργάζεται στις 3 Ιουλίου του 1979 στο οικονομικό τμήμα της διοίκησης της Τράπεζας Κρήτης. Στις 26 Ιουνίου 1980, του ορίστηκε ο έλεγχος των ανώτερων υπαλλήλων στο τμήμα συναλλάγματος της τράπεζας, με άλλα λόγια, ήταν υπεύθυνος για την ομάδα εσωτερικού ελέγχου των συναλλαγματικών διαθεσίμων της Τράπεζας και των αποθεματικών της στην Τράπεζα της Ελλάδος. Στις 7 Απριλίου 1981, προήχθη σε αναπληρωτή προϊστάμενο του λογιστηρίου αλλά, ταυτόχρονα, εκτελούσε και τα καθήκοντα του προϊσταμένου του ιδίου τμήματος. Ήταν πλέον σε θέση, για χάρη των αναγκών και των συμφερόντων της Τράπεζας, να αναλάβει την πρωτοβουλία και να επιτρέψει με δική του προσωπική ευθύνη και ρίσκο, μεταφορές χρηματικών πληρωμών στην Ελλάδα ή στο εξωτερικό ως νόμιμα εξουσιοδοτημένος αντιπρόσωπος της Τράπεζας. Όντας σε μια τέτοια προνομιακή θέση, συνέλαβε την ιδέα της κατάχρησης χρημάτων που ανήκουν στην Τράπεζα με την πεποίθηση ότι δεν θα αποκαλυφθεί. Μόνο 22 ημέρες μετά αφού διορίστηκε επικεφαλής στο Τμήμα Εσωτερικού Ελέγχου της Τράπεζας, στις 18 Ιουλίου 1980, έκλεψε για τον εαυτό του επιταγές που ανήκαν σε πελάτες του υποκαταστήματος της Τράπεζας στον Πειραιά που ανέρχονται σε \$ ΗΠΑ 1.155.000 - και ήταν μέρος του

ξένου νομίσματος της Τράπεζας (Dermitzakis, 1999, p. 1222)⁷⁷. Πιο συγκεκριμένα, όντας υπεύθυνος για τη διαχείριση του εν λόγω ποσού, το κατάθεσε στο τρέχον λογαριασμό της τράπεζάς του με την «Westminster Bank Ltd», αλλά χωρίς να κάνει τις σχετικές εγγραφές στα λογιστικά βιβλία της Τράπεζας (σελ. 1223). Την ίδια ημέρα, ενέκρινε με φαξ (αλλά χωρίς οποιοδήποτε αριθμό αναφοράς που δηλώνεται στο φαξ) τη μεταφορά εκείνου του ποσού στον λογαριασμό του πεθερού του στην ίδια τράπεζα στο Λονδίνο.

Ενθαρρυσμένος από την επιτυχία της υπεξαίρεσης του ποσού αυτού, περίπου τέσσερις εβδομάδες αργότερα, στις 26 Αυγούστου 1980 και με τον ίδιο ακριβώς τρόπο, έκλεψε 1.507.515 \$ από επιταγές πελατών που καταβάλλονται σε υποκατάστημα της Τράπεζας στον Πειραιά (σελ. 1223). Ο πεθερός του απέσυρε στη συνέχεια τα χρήματα που περιλαμβάνονται στο λογαριασμό του στην Westminster Bank στο Λονδίνο και τα έδωσε στον Κοσκωτά. Το 1981, άρχισε να καταχράται μεγάλες ποσότητες δραχμών, επίσης, από τα αποθεματικά της Τράπεζας και, σε σύντομο χρονικό διάστημα, κατάφερε να κατέχει το 95% των μετοχών της Τράπεζας. Στις 18 Ιανουαρίου 1985, στα 31 του χρόνια, έγινε διευθύνων σύμβουλος της Τράπεζας, αποκτώντας τον πλήρη έλεγχο και τη διαχείριση αυτής. Συγχρόνως, απασχόλησε άτομα στα διάφορα τμήματα της τράπεζας και, επίσης, είχε διορίσει στο διοικητικό συμβούλιο της τράπεζας, πρόσωπα που θα ακολουθούσαν αδιαφιλονίκητα τις οδηγίες του (σελ. 1223). Συνολικά⁷⁸, σύμφωνα με τον κ. Δερμιτζάκη (1999), είχε υπεξαιρέσει το απίστευτο ποσό των \$ 30.718.190. Οι λογιστικές παρατυπίες που χρησιμοποιούσε για να συγκαλύψει τις παράνομες δραστηριότητες του δεν μπόρεσαν να ανακαλυφθούν για αρκετά χρόνια.

Όταν τον Ιανουάριο του 1987 η Τράπεζα της Ελλάδας αποφάσισε να ελεγχθεί ένας αριθμός των υποκαταστημάτων της Τράπεζας Κρήτης, καθώς οι συναλλαγές που αφορούν λογαριασμούς που τηρούνται από ορισμένες εταιρείες που ανήκουν στον Κοσκωτά στο κεντρικό κατάστημα της Τράπεζας κίνησε υποψίες. Σε μια φαινομενικά υπερβολική αντίδραση και φοβούμενος ότι η Τράπεζα της Ελλάδας θα μπορούσε να διενεργήσει ελέγχους του λογιστηρίου της Τράπεζάς του, αποφάσισε να

⁷⁷ Dermitzakis, S. (1999), II Penal Code. Special Section (Embezzlement) AP. 899/1999 Vol E., 1220, *Pinika*, Vol 12 (year 2), Nomologia, pp. 1220-1225

⁷⁸ Πρέπει να σημειωθεί ότι διάφοροι συντάκτες σχετικά με το σκάνδαλο του Κοσκωτά (π.χ. Δημητρίου, 1996, Dermitzakis, 1999) παρέχουν κάπως διαφορετικά στοιχεία σχετικά με το συνολικό ποσό των χρημάτων που έχει υπεξαιρεθεί από τον Γ. Κοσκωτά. Για το λόγο αυτό παρουσιάζονται διαφορετικοί αριθμοί, ανάλογα με την πηγή. Ο κ. Δημητρίου (1996), για παράδειγμα, αναφέρει το συνολικό ποσό υπεξαίρεσης ως 32 εκατομμύρια δολάρια.

αντικαταστήσει ορισμένα από τα έγγραφα αυτά πλαστογραφώντας αναδρομικά για την περίοδο 1 Ιανουαρίου 1986 έως τις 30 Νοεμβρίου 1986. Στην πραγματικότητα, τα πλαστά έγγραφα που αποδεικνύουν τα χρήματα που καταβάλλονται στον φανταστικό λογαριασμό του δεν μπορεί να προσεγγιστούν από τους ελεγκτές της Τράπεζας της Ελλάδας εν όψει της ισχύουσας νομοθεσίας περί εμπιστευτικότητας και προστασίας του απορρήτου των προσωπικών τραπεζικών λογαριασμών. Προκειμένου να τακτοποιηθεί η δημιουργία των απαραίτητων ψεύτικων εγγράφων, νωρίς μια Κυριακή τον Φεβρουαρίου του 1987 ο Κοσκωτάς όρισε μια συνάντηση σε ένα συγκεκριμένο υποκατάστημα της Τράπεζας Κρήτης όπου έπεισε μερικούς από το ανώτερο προσωπικό της τράπεζας να πραγματοποιήσουν τις παραποιήσεις που ήθελε. (Dermitzakis, 1999, p. 1223). Η ομάδα των παραχαρακτών αποτελούνταν από τους επικεφαλείς του λογιστηρίου και έναν ανώτερο υπάλληλο. Η ομάδα αυτή, στη συνέχεια, προχώρησε σε συστηματικό εντοπισμό όλων των εγγράφων που έπρεπε να αντικατασταθούν από παραποιημένα έγγραφα, προκειμένου να εξασφαλιστεί η συγκάλυψη.

Τα μέσα μαζικής ενημέρωσης στην Ελλάδα στις 17 Ιουνίου 1988 ανέφεραν ότι το Νοέμβριο του 1987 αρχές των ΗΠΑ συνέλαβαν τον Κοσκωτά και η Τράπεζα της Ελλάδας διέταξε να διενεργηθεί ένας ad-hoc γενικός έλεγχος της Τράπεζας Κρήτης. Αντιμέτωπος με τον κίνδυνο ενός τέτοιου ελέγχου και σκεπτόμενος ότι μπορεί να αποκαλυφθούν στοιχεία ότι είχε υπεξαιρέσει μεγάλα χρηματικά ποσά που θα έπρεπε να είχαν καταβληθεί στην Τράπεζα Κρήτης, ο Κοσκωτάς, όταν απελευθερώθηκε από τις αρχές των ΗΠΑ, συγκέντρωσε μια σειρά από υπαλλήλους της Τράπεζας τους οποίους είχε πείσει για πλαστογράφηση κατά την περίοδο 12 έως 20 Ιουνίου το 1988 με σκοπό να εντοπίσουν μια σειρά από έγγραφα που υπήρχαν στο λογιστήριο της Τράπεζας, τα οποία η Τράπεζα τους είχε αναθέσει και στα οποία είχαν πρόσβαση. Επιπλέον, η ίδια ομάδα των συνεργών πιστοποίησε ψευδώς στον περίγυρο για την νομιμότητα των χρημάτων που πιστώθηκαν στο φανταστικό προσωπικό λογαριασμό του Κοσκωτά (Dermitzakis, 1999, p. 1223)

Όσον αφορά τις πλαστογραφίες, στις 5 Οκτωβρίου 1988 ο Κοσκωτάς έδωσε άδεια σε ένα από τα ανώτερα στελέχη της Τράπεζας του να παραδώσει στους εξωτερικούς ελεγκτές της Τράπεζας της Ελλάδας από τον γενικό έλεγχο δύο επικυρωμένα φωτοαντίγραφα από δύο επιστολές στην αγγλική γλώσσα, της 26ης Μαΐου 1988, ότι απευθύνονταν στον Κοσκωτά (Dermitzakis, 1999, p. 1223). Μία από τις επιστολές είχε σταλεί από τη Νέα Υόρκη, από την γνωστή χρηματιστηριακή

εταιρεία Merrill-Lynch, και το άλλο από την τράπεζα Irving Trust Company, επίσης στις ΗΠΑ. Η πρώτη επιστολή, υπογεγραμμένη από τον αναπληρωτή-πρόεδρο της εταιρείας, δήλωνε ότι η Τράπεζα της Κρήτης είχε επενδύσεις στην Κυβέρνηση Εθνικής Κτηματικής Ένωσης GNMA (Ginnie Mac) ποσό \$ 13.718.190 σε ομόλογα της αμερικανικής Εθνικής Ένωσης ως εγγύηση. Η δεύτερη επιστολή, υπογεγραμμένη από τον αναπληρωτή διευθυντή της τράπεζας Irving Trust Company (Dermitzakis, 1999, p. 1223) επιβεβαίωσε ότι στις 31 Δεκεμβρίου 1987, η Τράπεζα Κρήτης είχε (α) σε ένα λογαριασμό σε συνάλλαγμα με την εν λόγω τράπεζα των ΗΠΑ \$ 15.000.000 σε ομόλογα του αμερικανικού Υπουργείου Οικονομικών, με επιτόκιο 11,25% και καταβεβλημένο στις 15 Φεβρουαρίου 1994 και (β) σε άλλο καταθετικό λογαριασμό ορισμένου χρόνου \$2.000.000 που καταβλήθηκαν με τόκους στις 30 Ιουνίου 1988. Και οι δύο επιστολές ήταν στην πραγματικότητα αναληθείς και είχαν πλαστογραφηθεί τον Μάιο του 1988 υπό την καθοδήγηση του Κοσκωτά ο οποίος, δηλώνοντας ένα πακέτο αναληθών προτάσεων, που συνέταξε στο περιεχόμενό τους, πλαστογράφησε επίσης και την υπογραφή για το καθένα από αυτά (σελ. 1223). Ο Κοσκωτάς δημιούργησε τα δύο ψευδή γράμματα για να παραπλανήσει τους ελεγκτές της Τράπεζας της Ελλάδας. Πίστευε ότι είχε καλύψει έτσι τα ίχνη του και ήταν σε θέση να συνεχίσει τις παράνομες δραστηριότητές του, επειδή οι εξωτερικοί ελεγκτές δεν είχαν ανιχνεύσει τα πλαστά έγγραφα. (Dermitzakis, 1999, p. 1224)

Εν τω μεταξύ, το 1982 ο Κοσκωτάς αγόρασε τον δημοσιογραφικό και εκδοτικό οίκο Γραμμή Α.Ε. με τον ίδιο να εκλέγεται τον επόμενο χρόνο πρόεδρος του διοικητικού συμβουλίου. Στην εν λόγω εταιρεία είχε εκτρέψει περίπου 12.500.000.000 δραχμές (84.317.032 \$ ΗΠΑ) εκ των 32.000.000.000 δραχμών (215.851.602 \$ ΗΠΑ) που είχε υπεξαιρέσει. Ο Κοσκωτάς είχε από τότε καταφέρει να πάρει τον πλήρη έλεγχο του διοικητικού συμβουλίου της εταιρείας μέσω μαζικής ενημέρωσης, αφού ανάγκασε δύο από τα ιδρυτικά μέλη της και κύριους μετόχους να αποχωρήσουν από την εταιρεία. Προκειμένου να αναπτυχθεί η θέση του στον ελληνικό Τύπο, τον Μάιο του 1987 αγόρασε την εφημερίδα Καθημερινή για 280 εκατομμύρια δραχμές (\$ ΗΠΑ 1,8 εκατομμύρια) καθώς και την εφημερίδα Εβδόμη, και τον Ιούνιο του 1988 την εφημερίδα Βραδυνή για 430.000.000 δρχ. (\$ 172 εκατομμύρια. Και οι δύο εφημερίδες ήταν μέχρι τότε επικριτικές με το ΠΑΣΟΚ και την κυβέρνηση του Παπανδρέου. Η εταιρεία Μέσων ενημέρωσης του Κοσκωτά, δημοσίευε έξι περιοδικά και μία εφημερίδα που διατύπωναν θετικές κρίσεις για την σοσιαλιστική κυβέρνηση

Παπανδρέου. Ωστόσο, ο Κοσκωτάς είχε αναστατώσει ήδη πολλούς ανθρώπους και ήταν θέμα χρόνου να αποκαλυφθεί για την απάτη του.

Πριν από την περιγραφή των επιβαρύνσεων για τις οποίες καταδικάστηκε ο Κοσκωτάς, είναι σημαντικό να γίνει κατανοητή η κατάσταση των ανεπαρκών συστημάτων λογιστικών πληροφοριών και το Ελληνικό οικονομικό περιβάλλον εκείνη την εποχή, τα οποία ο Κοσκωτάς αξιοποιούσε πλήρως για τη δική του πρόοδο.

2.2 Τα συστήματα λογιστικής πληροφόρησης εκείνης της εποχής

Για να κατανοηθούν πλήρως οι λόγοι που οδήγησαν στη συγκεκριμένη απάτη, είναι απαραίτητο να κατανοηθούν πλήρως οι αδυναμίες των συστημάτων λογιστικών πληροφοριών την δεκαετία του 1980, τις οποίες ο Κοσκωτάς εντόπισε και έξυπνα εκμεταλλεύτηκε.

Η αρχιτεκτονική των συστημάτων λογιστικών πληροφοριών ήταν βασισμένη στην ιδέα ότι κάθε υποκατάστημα της τράπεζας ήταν μια αυτόνομη οντότητα λογιστηρίου. Κάθε υποκατάστημα για το λόγο αυτό τηρούσε τα δικά του βιβλία και τελικά το δικό του γενικό καθολικό, το οποίο μαζί με τα καθολικά των υπόλοιπων κλάδων ήταν η βάση για τη δημιουργία του ισολογισμού και τα αποτελέσματα της κάθε τράπεζας. Εκείνη την εποχή, τα συστήματα των λογιστικών στοιχείων των τραπεζών δεν μπορούσαν να καλύψουν τις ανάγκες της αναδυόμενης οικονομίας και ως εκ τούτου, τα λογιστικά γεγονότα που επηρέαζαν δύο ή περισσότερους κλάδους δεν θα μπορούσαν να υποβληθούν σε επεξεργασία ταυτόχρονα. Αυτό, με τη σειρά του, οδήγησε στη συσσώρευση των προβλημάτων στην τακτοποίηση των λογαριασμών μεταξύ των υποκαταστημάτων. Όταν, για παράδειγμα, το υποκατάστημα Α λάμβανε από τον εισαγωγέα το ισοδύναμο του ξένου συναλλάγματος που χορηγήθηκε σε αυτό, μέσω της ανταποκρίτριας Τράπεζας Χ, το υποκατάστημα έπρεπε να κάνει με την ακόλουθη εγγραφή:

Χρέωση (debit) Μετρητά (Cash)

Πίστωση (credit) Λογαριασμός μεταξύ υποκαταστήματος (Inter-branch account)/ Κεντρικό κατάστημα (Head Office) (1)

Μαζί με την εγγραφή, το υποκατάστημα θα πρέπει να αποστέλλει τα λεπτομερή στοιχεία του γεγονότος στα Κεντρικά ώστε να μπορέσουν να προχωρήσουν με την καταχώρηση:

Χρέωση (debit) Λογαριασμός μεταξύ υποκαταστήματος (Inter-branch account)/ Υποκατάστημα Α (Branch Α)

Πίστωση (credit) Ανταποκρίτρια Τράπεζα (Correspondent bank) /Χ (2)

Αυτή η εγγραφή καθορίζει το λογαριασμό της Κεντρικής Τράπεζας με την Τράπεζα Χ.

Εάν οι καταχωρήσεις δεν πραγματοποιούνται ταυτόχρονα, θα συνεχίσει να υπάρχει ένα υπόλοιπο στο λογαριασμό μεταξύ του υποκαταστήματος, το οποίο αποκαλύπτει την αδυναμία του συστήματος πληροφοριών. Με άλλα λόγια, η αρχική εγγραφή με τα μετρητά έχει καταγραφεί, αλλά δεν θα έχει δημιουργηθεί υποχρέωση προς την αντίστοιχη τράπεζα. Όπως φαίνεται από τον πίνακα 1 και από την εγγραφή 1, όλες οι μεγάλες ελληνικές τράπεζες εκείνη την εποχή είχαν αντιμετωπίσει ένα παρόμοιο πρόβλημα με μεγάλα υπόλοιπα στους λογαριασμούς μεταξύ των υποκαταστημάτων ως ποσοστό του ενεργητικού τους. Τα υπόλοιπα αυτά μειώθηκαν σταδιακά για όλες τις τράπεζες, εκτός από την Τράπεζα Κρήτης. Η τελευταία είχε πολύ μεγαλύτερο ποσοστό από τις υπόλοιπες μετά το 1980, όταν η συμμετοχή του Κοσκωτά σε αυτή αυξήθηκε.

Πίνακας 1. ανάλυση των υπολοίπων των λογαριασμών μεταξύ των υποκαταστημάτων των μεγαλύτερων ελληνικών τραπεζών για την περίοδο 1980 έως 1990 (ποσά σε δισεκατομμύρια δραχμές)

Year	National Bank of Greece		Credit Bank		Ionian Bank		Bank of Crete	
	Balance	% of assets	Balance	% of assets	Balance	% of assets	Balance	% of assets
1980	8.0	1.4	2.9	4.5	1.1	1.5	0.1	0.8
1981	13.9	1.8	4.2	5.1	(1.2)	1.2	(0.1)	1.2
1982	12.8	1.3	6.1	5.6	(1.5)	1.1	(0.2)	1.5
1983	20.5	1.6	6.8	5.4	0.9	0.6	(0.3)	2.3
1984	23.0	1.3	7.7	4.4	1.1	0.5	(0.5)	2.7
1985	21.9	1.0	8.3	3.8	(1.0)	0.4	2.9	8.6
1986	39.3	1.5	1.0	0.3	(2.7)	0.9	1.8	2.7
1987	53.9	1.8	0.3	0.1	5.2	1.3	0.4	0.5
1988	38.6	1.1	0.0	0.0	(3.6)	0.7	5.6	5.8
1989	29.8	0.7	0.0	0.0	(7.5)	1.2	5.8	5.2
1990	75.5	1.6	0.0	0.0	(4.9)	0.8	4.2	2.7

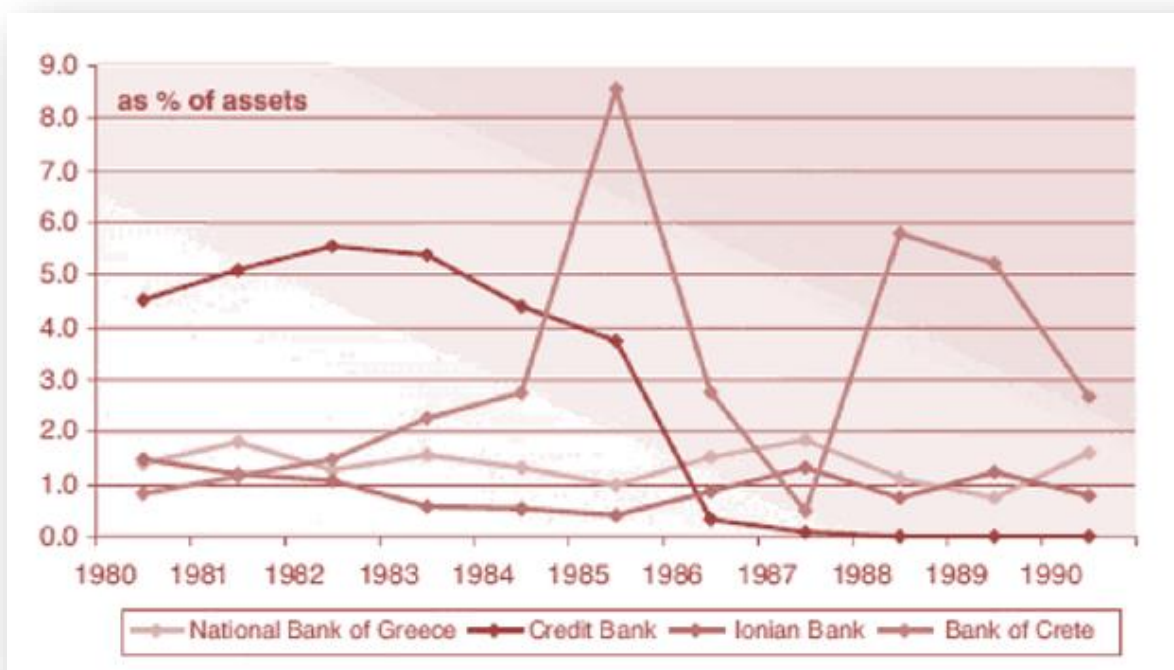
Πηγή: οικονομικές καταστάσεις τραπεζών

Σημείωση: Οι αριθμοί στις παρενθέσεις αντιπροσωπεύουν πιστωτικά υπόλοιπα (δηλαδή υποχρεώσεις)

Το πρόβλημα της συμφωνίας δεν περιοριζόταν στους λογαριασμούς μεταξύ του υποκαταστήματος, αλλά επεκτάθηκε και σε άλλους σημαντικούς λογαριασμούς περιουσιακών στοιχείων, κυρίως σε «καταθέσεις με ανταποκρίτρες τράπεζες» και στην «Τράπεζα της Ελλάδας - ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών».

Για λόγους που θα αναφερθούν στη συνέχεια, υπήρξε μια τέτοια μεγάλη αύξηση των συναλλαγών συναλλάγματος εξωτερικού των τραπεζών που τα ηλεκτρονικά συστήματα δεν ήταν σε θέση να ανταπεξέλθουν αποτελεσματικά και, ως εκ τούτου, η κατάσταση είχε αρχίσει να επιδεινώνεται σημαντικά.

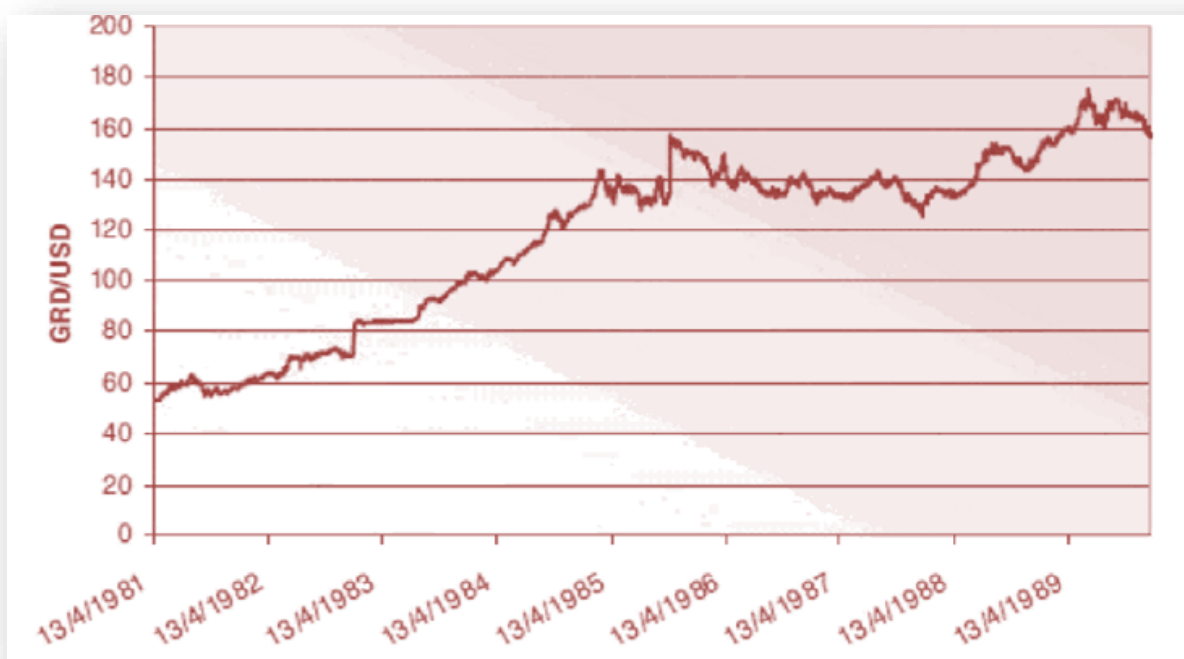
Από την αλληλογραφία μεταξύ των μεγάλων εμπορικών τραπεζών και τις ξένες ανταποκρίτρες τράπεζες, μπορούμε να δούμε ότι η συμφωνία των λογαριασμών καταθέσεων με τις ξένες τράπεζες καθυστέρησαν από πέντε μέχρι δέκα χρόνια. Μπορούμε επίσης να δούμε μια καθυστέρηση, σε μικρότερο βαθμό, στη συμφιλίωση του καταθετικού λογαριασμού τους με την Τράπεζα της Ελλάδας.

Σχήμα 1. Ανάλυση υπολοίπων λογαριασμού μεταξύ των υποκαταστημάτων

2.3 Το οικονομικό περιβάλλον που επικρατούσε εκείνη την εποχή

Η κατάρρευση του συστήματος σταθερών συναλλαγματικών ισοτιμιών του Bretton Woods, τον Αύγουστο του 1971 και οι διαδοχικές κρίσεις του πετρελαίου που ακολούθησαν τη δεκαετία του 1970 είχαν σημαντική επιρροή στις συναλλαγματικές ισοτιμίες και στα επιτόκια. Οι χώρες με αδύναμα νομίσματα, όπως η Ελλάδα, είδαν να υποτιμάται το νόμισμά τους σε συνεχή βάση. Η υποτίμηση αυτή δημιούργησε ένα κλίμα ανασφάλειας για όσους συμμετείχαν στο διεθνές εμπόριο και σημαντικές ευκαιρίες κέρδους για όσους είχαν από καιρό θέση αγοραστή σε συνάλλαγμα εξωτερικού. Το Σχήμα 1.2 παρουσιάζει την εξέλιξη της συναλλαγματικής ισοτιμίας της ελληνικής δραχμής ανά δολάριο ΗΠΑ. Από περίπου 55 δραχμές ανά δολάριο ΗΠΑ το 1981, η δραχμή είχε υποτιμηθεί σταδιακά περίπου στις 158 δραχμές ανά δολάριο ΗΠΑ το 1989 - δηλαδή σχεδόν 300% σε μόλις εννέα χρόνια. Αυτή η συνεχής ανατίμηση του δολαρίου προσέλκυσε την προσοχή του Κοσκωτά, ο οποίος επωφελήθηκε τα μέγιστα από αυτό, όπως περιγράφεται παρακάτω.

Σχήμα 2. Εξέλιξη ισοτιμίας μεταξύ δραχμής/ δολαρίου \$ για τα έτη 1981-1989

Σημείωση: Οι παραπάνω τιμές συναλλάγματος πιστοποιήθηκαν από την Federal Reserve Bank της Νέας Υόρκης για τελωνειακούς σκοπούς, όπως απαιτείται από το άρθρο 522 του τροποποιημένου νόμου περί δασμολογίου του 1930. Τα ποσοστά αυτά είναι επίσης εκείνα που απαιτούνται από την Επιτροπή Κεφαλαιαγοράς για το ολοκληρωμένο σύστημα αποκάλυψης για τους ξένους ιδιώτες εκδότες. Η πληροφορία αυτή βασίζεται σε στοιχεία που συγκεντρώθηκαν από την Federal Reserve Bank της Νέας Υόρκης από το δείγμα των συμμετεχόντων στην αγορά.

2.3.1 Οι «παρεμβάσεις του Κοσκωτά»

Από την ημέρα που ο Κοσκωτάς διορίστηκε στην Τράπεζα, κύριος σκοπός του ήταν να αγοράσει την Τράπεζα από τον μεγαλομέτοχό της εκείνη τη χρονική περίοδο, Ιωάννη Καρρά, ο οποίος είχε εκφράσει την επιθυμία να πωλήσει τις μετοχές του. Ο Κοσκωτάς, έχοντας κάτω από την άμεση και αποκλειστική εποπτεία του τις βασικές λειτουργίες της Τράπεζας (λογιστήριο, συνάλλαγμα, τη συμφωνία του καταθετικού λογαριασμού με την Τράπεζα της Ελλάδας), του δόθηκε μια μοναδική ευκαιρία να εκπληρώσει τους στόχους του.

Οι λογιστικές παρεμβάσεις του Κοσκωτά μπορεί να χωριστούν σε δύο μέρη. Πρώτον, αυτές που έγιναν πριν αγοράσει την Τράπεζα, οι οποίες στην ουσία τον βοήθησαν να καταστεί ο μεγαλύτερος μέτοχος, και, δεύτερον, εκείνες που έγιναν μετά την αγορά της Τράπεζας, όπου επεδίωξε, μέσω της δωροδοκίας πολιτικών προσωπικοτήτων, να γίνει μια ισχυρή και σημαντική οικονομική και πολιτική φυσιογνωμία.

Κατά τη διάρκεια της πρώτης περιόδου οι κινήσεις του Κοσκωτά ήταν πολύ προσεκτικές και οι παρεμβάσεις του ήταν καινοτόμες και πολύ δύσκολα μπορούσαν να ανιχνευθούν. Όταν ένα υποκατάστημα (π.χ. στην οδό Βουκουρεστίου στην Αθήνα) αγόραζε επιταγές σε ξένο συνάλλαγμα ή σε δραχμές από πελάτες των τραπεζών, για παράδειγμα, το ποσό των \$200.000 ή το ισοδύναμο των 13.000.000 δραχμών (200.000 x 65), οι πελάτες είτε θα πληρωνόντουσαν με μετρητά σε δραχμές είτε θα πιστώνονταν οι λογαριασμοί τους. Οι επιταγές στη συνέχεια αποστέλλονταν στην Κεντρική Τράπεζα έτσι ώστε να μπορούν να προσκομίζονται στις ανταποκρίτριες τράπεζες για την πληρωμή τους.

Το υποκατάστημα, για παράδειγμα της Βουκουρεστίου, εφάρμοζε την ακόλουθη εγγραφή:

Χρόση (Dr)	Λογαριασμός υποκαταστήματος (Inter-branch account)/Κεντρικά Γραφεία(Head Office)	13.000.000
Πίστωση (Cr)	Συνάλλαγμα σε ξένο νόμισμα (Deposits in foreign exchange)/λογαριασμοί πελατών (clients accounts)	13.000.000

Τα κεντρικά γραφεία χρησιμοποιούσαν την ακόλουθη εγγραφή:

Χρέωση (Dr) Foreign banks/NatWest

Πίστωση (Cr) Λογαριασμός υποκαταστήματος (Inter-branch account)/
Υποκατάστημα Βουκουρεστίου

Η Τράπεζα της Κρήτης κράτησε ένα λογαριασμό ξένου συναλλάγματος με το υποκατάστημα της NatWest στον Πειραιά όπου κατέθετε στο ενεργητικό της, όλες τις επιταγές των πελατών σε ξένο νόμισμα. Έτσι ώστε, όταν τα υπόλοιπα των λογαριασμών μεταξύ του υποκαταστήματος μηδενίζονταν, οι μόνες καταχωρήσεις που έμεναν στα βιβλία ήταν:

Χρέωση (Dr) Foreign banks/NatWest

Πίστωση (Cr) Deposits in foreign exchange/clients' accounts

Εντούτοις, δεδομένου ότι η πρόθεση του Κοσκωτά ήταν να καταχραστεί τα ποσά που κατατέθηκαν στην NatWest δεν έβαλε αυτές τις καταχωρήσεις μέσα στα βιβλία. Ο Κοσκωτάς φρόντισε να είναι σίγουρος ότι οι επιταγές που εστάλησαν στο υποκατάστημα της National Westminster στον Πειραιά να πιστώνονται στα υποκαταστήματα, αλλά αντί να χρεώνεται η National Westminster, αυτός πίστωνε και χρέωνε άλλους λογαριασμούς σε ξένο συνάλλαγμα με διαφορετικό επιτόκιο (για παράδειγμα, 70 στην χρέωση και 65 στην πίστωση), έτσι ώστε να δημιουργηθούν αντίστοιχες διαφορές σε δραχμές ως χρέωση της National Westminster.

Στο συγκεκριμένο παράδειγμα ο Κοσκωτάς πραγματοποιούσε την ακόλουθη εγγραφή:

Χρέωση (Dr)	Ξένες Τράπεζες/ Citibank	182.000.000	} Η διαφορά 13.000.000 (Το ποσό που καταγράφηκε)
	($\$2600000 \times 70$)		
Πίστωση (Cr)	Ξένες Τράπεζες/ Citibank	169.000.000	
	($\$2600000 \times 65$)		
Πίστωση (Cr)	Λογαριασμός υποκαταστήματος Αθήνας/Βουκουρεστίου	13.000.000	

Στην πραγματικότητα, ο Κοσκωτάς διόγκωνε τα υπόλοιπα σε δραχμές στους υπάρχοντες λογαριασμούς σε ξένες τράπεζες, χωρίς όμως να επηρεάζει τα υπόλοιπα σε

ξένα νομίσματα. Είχε με αυτό τον τρόπο προεξοφλήσει την πραγματική υποτίμηση της δραχμής. Με αυτόν τον τρόπο οι επενδύσεις στην National Westminster δεν φαίνονταν στα βιβλία, και έτσι ο Κοσκωτάς ως διαχειριστής του ξένου συναλλάγματος έδωσε εντολή να πιστωθούν οι λογαριασμοί στο εξωτερικό στο όνομά του ή στο όνομα των συγγενών του, κυρίως της συζύγου του.

Η Citibank δεν αναμίχθηκε στη συναλλαγή αυτή καθόλου. Εντούτοις, η τράπεζα της Κρήτης είχε έναν καταθετικό λογαριασμό με τη Citibank σε \$US, το υπόλοιπο του οποίου ήταν \$ 10.000.000. Το ποσό αυτό είχε μεταφραστεί σε 650.000.000 δρχ., με 1 \$ ΗΠΑ για 65 δρχ. ως συναλλαγματική ισοτιμία. Δεδομένου ότι ο Κοσκωτάς είχε την πρόθεση για κατάχρηση ποσού \$US 200.000, το οποίο σε δραχμές είναι 13.000.000 δρχ., έπρεπε να αυξήσει τη συναλλαγματική ισοτιμία αναλόγως. Ως εκ τούτου, αύξησε την ισοτιμία του ποσού κατάθεσης από 1\$ για 65 δραχμές σε 1\$ για 66,3 δραχμές. Το αποτέλεσμα αυτού ήταν, να διατηρηθεί το συνολικό ποσό της κατάθεσης των \$ 10000000 και η εγγραφή που πραγματοποιήθηκε ήταν η ακόλουθη:

Ισοτιμία δολαρίου \$ - δραχμής

2.600.000	x 70	= 182.000.000
<u>7.400.000</u>	<u>x 65</u>	<u>= 481.000.000</u>
<u>10.000.000</u>	x 66.3	<u>= 663.000.000</u>

Κατά συνέπεια με τον τρόπο αυτό (663.000.000 δραχμές λιγότερο από 650.000.000 δραχμές) δημιουργείται μια διαφορά συναλλαγματικής ισοτιμίας, ισοδύναμη με την απάτη των 13.000.000 δραχμών.

Όπως φαίνεται από το Σχήμα 2, η δραχμή υποτιμήθηκε διαρκώς και με αυτό τον τρόπο ο Κοσκωτάς κατόρθωσε εκ των προτέρων να επωφεληθεί τα μέγιστα λόγω των συναλλαγματικών διαφορών που δημιουργήθηκαν τόσο από τη θέση αγοραστή σε δολάρια της Τράπεζα της Κρήτης όσο και από τη συνεχή υποτίμηση της δραχμής. Με αυτόν τον τρόπο οι επενδύσεις στην National Westminster δεν φαίνονταν στα βιβλία όπως αναφέραμε και παραπάνω, με αποτέλεσμα ο Κοσκωτάς ως διαχειριστής του ξένου συναλλάγματος έδινε εντολές να πιστωθούν οι λογαριασμοί στο εξωτερικό στο όνομά του ή στο όνομα των συγγενών, κυρίως στο όνομα της συζύγου του.

Καθώς η δραχμή υποτιμούνταν συνεχώς, τα φουσκωμένα ποσά σε δραχμές στους λογαριασμούς στο εξωτερικό καλύφθηκαν από την υποτίμηση της δραχμής. Με τον τρόπο αυτό, ο Κοσκωτάς υπεξαίρεσε τις συναλλαγματικές διαφορές οι οποίες προκλήθηκαν από την υποτίμηση της δραχμής, λόγω της θέσης αγοραστή (long position) σε συνάλλαγμα που η Τράπεζα κατείχε. Αυτή η στρατηγική δεν ήταν ωστόσο αρκετή για να ικανοποιήσει τα «φιλόδοξα» σχέδια του ο Κοσκωτάς, ο οποίος αναγκάστηκε να καταφύγει στην εύκολη λύση, η οποία ήταν η χρήση του λογαριασμού υποκαταστήματος καθώς και το ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών της Τράπεζας της Ελλάδας.

Αυτοί οι δύο λογαριασμοί, που είναι πολύ σημαντικοί για κάθε τράπεζα, δεν είχαν συμφωνήσει για πολλά χρόνια σε όλο το τραπεζικό σύστημα, οπότε κανένας έλεγχος δεν θα μπορούσε να ανιχνεύσει το μεγάλο μυστικό που ο Κοσκωτάς έκρυβε σε αυτούς τους λογαριασμούς.

Ο Κοσκωτάς, έχοντας αναλάβει την τράπεζα το Δεκέμβριο του 1984, έχοντας γίνει εντελώς αυθάδης, έκανε εκτεταμένη χρήση των παραπάνω λογαριασμών ξένου συναλλάγματος, αλλά η πλειοψηφία των υπεξαίρεσών του ήταν κρυμμένες στους λογαριασμούς μεταξύ του υποκαταστήματος. Αξίζει να σημειωθεί ότι από το σύνολο της υπεξαίρεσης που ανέρχεται στα 31,9 δις δραχμές, τα 30,3 δισεκατομμύρια ήταν κρυμμένα σε αυτούς τους λογαριασμούς.

Δεδομένου ότι ένα τέτοιο τεράστιο ποσό ήταν πιθανό να εντοπιστεί κατά τη διάρκεια του ελέγχου, ο Κοσκωτάς σιγουρεύτηκε ότι κατά την έκδοση του ετήσιου ισολογισμού αυτά τα μεγάλα ποσά θα μεταφέρονταν προσωρινά σε καταθετικούς λογαριασμούς έτσι ώστε να μπορεί να εκμεταλλευτεί το νόμο της εμπιστευτικότητας και ως εκ τούτου να αποφύγει τις κατηγορίες. Για παράδειγμα, στις 31 Δεκεμβρίου 1987 μείωσε το υπόλοιπο του λογαριασμού του υποκαταστήματος κατά 5,9 δις δρχ. με ταυτόχρονη μείωση των καταθέσεων (Εκθεση Ελέγχου της Τράπεζας της Ελλάδα ελεγκτών. Αρ. 1/16.11.88).

Ποτέ δεν απεκάλυψαν πως χρησιμοποιήθηκε το συνολικό ποσό υπεξαίρεσης. Αυτό που είναι σίγουρο είναι ότι τα χρήματα χρησιμοποιήθηκαν για να αγοράσει την Τράπεζα Κρήτης, την εκδοτική εταιρεία ΓΡΑΜΜΗ Α.Ε. και τη φημισμένη Ελληνική ποδοσφαιρική ομάδα του Ολυμπιακού Πειραιώς. Μεγάλα ποσά χρησιμοποιήθηκαν επίσης για να δωροδοκήσει σημαντικές πολιτικές προσωπικότητες της εποχής και να πραγματοποιήσει τις μεταγραφές των παικτών ποδοσφαίρου (μία εκ των οποίων είχε

στοιχίσει 1 δις δρχ.), ενώ τα υπόλοιπα βρέθηκαν σε προσωπικούς λογαριασμούς του Κοσκωτά αλλά και σε λογαριασμούς μελών της οικογένειάς του.

Το εγχείρημα του Κοσκωτά να εισέλθει στον χώρο του Τύπου και να προσπαθήσει να τον ελέγξει ήταν τελικά αυτό που οδήγησε στη διάλυση του. Οι συνεχείς προσπάθειες των άλλων εκδοτικών μεγιστάνων να αποκαλύψουν το μυστήριο του Κοσκωτά αποδείχθηκε επιτυχής, τελικά έπεσε από το θρόνο στις 19 Οκτωβρίου 1988, με το διορισμό ενός προσωρινού γενικού διευθυντή και μιας ομάδας ελεγκτών της Τράπεζας της Ελλάδας.

Υπό το βάρος των συνεχών αποκαλύψεων, τον Ιούλιο του 1988 ο εισαγγελέας εφετών Δημήτρης Τσεβάς διέταξε έλεγχο στην Τράπεζα Κρήτης. Κι ενώ διατάχθηκε τοποθέτηση προσωρινού επιτρόπου και άρση τραπεζικού απορρήτου προκειμένου να διεξαχθεί η έρευνα, ο τότε αντιπρόεδρος της κυβέρνησης και Υπουργός Δικαιοσύνης Αγαμέμνων Κουτσόγιωργας έφερε τροπολογία στη Βουλή, η οποία άφηνε προνομιακά περιθώρια στον υπό εξέταση επιχειρηματία Γιώργο Κοσκωτά. Επρόκειτο για τον αποκαλούμενο «Κουτσονόμο» (Νόμος 1806/1988), για τον οποίο όπως τεκμηριωμένα αποκαλύφθηκε αργότερα, το αντάλλαγμα γι' αυτό τον νόμο ήταν η κατάθεση δύο εκατομμυρίων δολαρίων στο όνομα του Αγαμέμνονος Κουτσόγιωργα σε ελβετική τράπεζα. Το γεγονός αυτό σήμανε το πολιτικό τέλος του πανίσχυρου υπουργού του ΠΑΣΟΚ.

2.3.2 Τα αδικήματα και οι παραβάσεις για τις οποίες κατηγορήθηκε ο Κοσκωτάς

Ο Κοσκωτάς χρεώθηκε ότι, ενώ ήταν ο εκτελεστικός διευθυντής της Τράπεζας της Κρήτης, είχε υπεξαιρέσει περιουσιακά στοιχεία της Τράπεζας με καταβολή ποσών και μετέφερε τα ποσά αυτά στους λογαριασμούς των συγγενών του σε τράπεζες στο εξωτερικό, χωρίς να κάνει τις απαραίτητες καταχωρήσεις στα βιβλία των λογαριασμών της τράπεζας. Το Δικαστήριο τον έκρινε ένοχο αφού εξανάγκασε ορισμένα πρόσωπα που εργάζονταν στην Τράπεζα να **(α)** δημιουργήσουν, εκ των υστέρων, σε πολλές περιπτώσεις εικονικές συναλλαγές σε προσωπικό λογαριασμό του με την Τράπεζα και, επίσης, **(β)** να πλαστογραφήσουν έγγραφα σε μια σειρά περιπτώσεων ώστε να υποστηρίξουν τις εικονικές συναλλαγές που εμφανίζονται στο λογαριασμό του. Δημιούργησε επίσης δύο φωτοαντίγραφα πιστωτικών επιστολών από ξένους χρηματοπιστωτικούς οργανισμούς, προκειμένου να αποκτήσει για τον εαυτό του ένα χρηματικό ποσό μεγαλύτερο από 50.000.000 δρχ. (\$ 337.268) και 25.000.000 δρχ.

(168.634 \$ ΗΠΑ), αντίστοιχα, παρόλο που τα ίδια χρήματα είχαν ήδη καταβληθεί στην Τράπεζα Κρήτης. Τρεις συνεργούς του Κοσκωτά, οι οποίοι συνωμότησαν μαζί του ώστε να πλαστογραφήσουν έγγραφα της Τράπεζας για την κάλυψη των εγκληματικών του πράξεων, καταδίκασε το τριμελές Ποινικό Δικαστήριο της Αθήνας. Το Ανώτατο Δικαστήριο της Ελλάδας απέρριψε στη συνέχεια έφεση κατά της καταδίκης τους στο πενταμελές Εφετείο. Ο ορκωτός λογιστής ελέγχου της Τράπεζας Κρήτης στην κρίσιμη περίοδο του Κοσκωτά ήταν ο Αναστάσιος Παλλιαράκης. Είχε καταδικαστεί από την ελληνική δικαιοσύνη σε 12,5 χρόνια φυλάκισης. Ακόμη, πριν από την απόφαση του δικαστηρίου, η ελληνική ένωση ορκωτών λογιστών τον απομάκρυνε από την ιδιότητα μέλους της για την ακατάλληλη συμπεριφορά.

2.4 Η έκβαση της υπόθεσης Κοσκωτά και η ξακουστή δίκη-Βασικά συμπεράσματα

Στις 16 Μαρτίου 2001, ο Γιώργος Κοσκωτάς απελευθερώθηκε από τη φυλακή με αναστολή, αφού εξέτισε 12 χρόνια από τα 25 χρόνια που ήταν η ποινή για μια πληθώρα κακουργημάτων ως Διευθύνων Σύμβουλος της Τράπεζας της Κρήτης, συμπεριλαμβανομένης της κατάχρησης της τάξης των \$ 206 εκατομμυρίων, της πλαστογραφίας και της παρακώλυσης του έργου της δικαιοσύνης. Ένα ελαφρυντικό που λήφθηκε υπόψη από το πενταμελές Εφετείο και μείωσε την ποινή ήταν η μεταμέλεια του κατηγορουμένου.

Είχε διαφύγει στις Ηνωμένες Πολιτείες, συνελήφθη στη Μασαχουσέτη στις 23 Νοεμβρίου 1988, και κρατήθηκε εκεί μέχρι που εκδόθηκε στην Ελλάδα το 1991 για να προσαχθεί σε δίκη. Η μελέτη, που διενεργήθηκε από ένα Ειδικό Δικαστήριο, που αποτελείται από 13 Δικαστές του Ανωτάτου Δικαστηρίου της Ελλάδας «Άρειος Πάγος», διήρκεσε 10 μήνες και έμεινε γνωστή ως η «δίκη των δικών» και η πιο σημαντική μετά τη δίκη του 1922 για την υπόθεση ορισμένων από τους πρωταγωνιστές της εθνικής καταστροφής στη Μικρά Ασία (Τζίφρας, 2001. Σελ. 10)⁷⁹.

Όπως ήταν αναμενόμενο, ο απόηχος του σκανδάλου της Τράπεζας της Κρήτης δεν ήταν τόσο περιορισμένος. Το συγκεκριμένο σκάνδαλο συγκλόνισε τη χώρα, και την πολιτική ζωή της. Το οικονομικό σκάνδαλο του Κοσκωτά οδήγησε σε παραίτηση αρκετούς υπουργούς της κυβέρνησης και, τελικά, στην πτώση της σοσιαλιστικής κυβέρνησης το 1989. Ο ίδιος ο Πρωθυπουργός Ανδρέας Παπανδρέου χρεώθηκε μια

⁷⁹ Τζίφρας Π. (2001), "Η αθωωτική μου ψήφος για τον Ανδρέα Γ. Παπανδρέου, εκδόσεις Λιβάνη, σελ 220-222.

σειρά από αδικήματα και στις 27 Σεπτεμβρίου 1989, δικάστηκε από το Ειδικό Δικαστήριο, όπως προβλέπεται από το άρθρο 86 του Ελληνικού Συντάγματος, μαζί τους υπουργούς της κυβέρνησής του, Αγαμέμνονα Κουτσόγιωργα, Γεώργιο Πέτσο και Δημήτρη Τσοβόλα. Ο πρώην πρωθυπουργός παραπέμφθηκε με τις κατηγορίες της ηθικής αυτουργίας σε απιστία και της παθητικής δωροδοκίας. Ο ίδιος παραδέχτηκε ενώπιον της Βουλής την πολιτική ευθύνη για το σκάνδαλο, αρνούμενος, ωστόσο ότι έφερε ποινικές ευθύνες. Ο Δημήτρης Τσοβόλας παραπέμφθηκε για απιστία περί την υπηρεσία, ο Αγαμέμνων Κουτσόγιωργας για μη λήψη μέτρων ελέγχου της Τράπεζας Κρήτης, για υπόθαλψη εγκληματία, για παθητική δωροδοκία και για αποδοχή προϊόντων εγκλήματος από ιδιοτέλεια, ενώ ο Γεώργιος Πέτσος παραπέμφθηκε για απιστία περί την υπηρεσία και δωροληψία.

Η δίκη άρχισε στις 11 Μαρτίου 1991. Το Ελεγκτικό Συνέδριο συνεδρίασε 42 φορές και συνολικά κατέθεσαν 199 μάρτυρες. Ο Παπανδρέου αθωώθηκε στις 17 Ιανουαρίου 1992 με απόφαση της πλειοψηφίας (επτά Δικαστές υπέρ, έξι κατά). Η καθοριστική ψήφος ήταν αυτή του δικαστή Παρμενίωνα Τζίφρα. Το σκεπτικό της απόφασης της πλειοψηφίας αρθρώθηκε σε 20 σελίδες και αυτό της μειοψηφίας σε 152 (για το σκεπτικό της τελευταίας βλ. Δημητρίου, 1996. σελ. 14).

Ο Νόμος 2298 του 1995 τέθηκε σε ισχύ σε μια προσπάθεια μεταξύ άλλων, να αποκαταστήσει τη σοσιαλιστική κυβέρνηση από το σκάνδαλο του Κοσκωτά. Με άλλα λόγια, ο νόμος αυτός ψηφίστηκε για να θέσει τέρμα σε οποιεσδήποτε "εκκρεμής" υποθέσεις που προέρχονται από το σκάνδαλο, (Dermitzakis, 1999)⁸⁰. Ωστόσο, το Ανώτατο Δικαστήριο έκρινε ότι ενώ το Κοινοβούλιο είχε αποφασίσει να μην επιτρέψει τη δίωξη των πολιτικών που εμπλέκονται στο σκάνδαλο του Κοσκωτά, αυτό δεν ισχύει για τους «μη-πολιτικούς», όπως τον Κοσκωτά και τους συνεργούς του.

Από το σκάνδαλο του Κοσκωτά πολλά πράγματα έχουν αλλάξει. Πρώτα από όλα τα πληροφοριακά συστήματα που διαχειρίζονται οι τράπεζες έχουν εκσυγχρονιστεί και η υπηρεσία της απευθείας επικοινωνίας μεταξύ των υποκαταστημάτων δίνει την δυνατότητα ανταλλαγής πληροφοριών μεταξύ αυτών και των κεντρικών γραφείων. Επιπρόσθετα για κάθε καταχώρηση που πραγματοποιείται πρέπει να ενημερώνεται ολόκληρο το σύστημα, και πλέον η εποπτεία των τραπεζών είναι αυστηρότερη και πιο αποτελεσματική. Σύμφωνα με την πρακτική που εφαρμόζεται στα κράτη μέλη της ΕΕ, οι ελληνικές τράπεζες και όλες οι εταιρείες που είναι εισηγμένες στο Χρηματιστήριο

⁸⁰ Dermitzakis, S. (1999), II Penal Code. Special Section (Embezzlement) AP. 899/1999 Vol E., 1220, *Pinika*, Vol 12 (year 2), *Nomologia*, pp. 1220-1225

Αξιών Αθηνών συμμορφώνονται με τα Διεθνή Πρότυπα Χρηματοοικονομικής Πληροφόρησης και τηρούν υποχρεωτικά κώδικα εταιρικής διακυβέρνησης, ενώ πρέπει να έχουν έναν εσωτερικό ελεγκτή, ο οποίος θα αναφέρεται στην επιτροπή ελέγχου που αποτελείται από τα μέλη του διοικητικού συμβουλίου. Ο κώδικας εταιρικής διακυβέρνησης έγινε υποχρεωτικός από το 2002 μετά από έναν εθελοντικό κώδικα που δημοσιεύθηκε το 1999.

Αν και δεν προέκυψε συγκεκριμένη νομοθεσία μετά το σκάνδαλο της Τράπεζας Κρήτης, ο Σύνδεσμος Ορκωτών Λογιστών εξέδωσε μια οδηγία σύμφωνα με την οποία απαιτούνταν να δίνεται ιδιαίτερη προσοχή στα υπόλοιπα των λογαριασμών μεταξύ των υποκαταστημάτων των τραπεζών. Επίσης, λόγω του οικονομικού αυτού σκανδάλου, έγινε κατανοητό ότι σημαντικές αλλαγές έπρεπε πλέον υποχρεωτικά να γίνουν στο επάγγελμα του ελεγκτή. Έτσι νέες επιχειρήσεις ελέγχου δημιουργήθηκαν μαζί με την ίδρυση της Επιτροπής Λογιστικής Τυποποίησης και Ελέγχων, μιας εθνικής εποπτικής αρχής που διασφαλίζει την ποιότητα των ελεγκτικών εκθέσεων στην Ελλάδα και λαμβάνει πειθαρχικά μέτρα κατά των ορκωτών λογιστών οι οποίοι δεν εξυπηρετούν το επάγγελμα όπως πρέπει.

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζουν για το λογιστικό επάγγελμα κάποια νέα μέτρα που εισήχθησαν στην Ελλάδα με σκοπό να περιορίσουν το πεδίο της δημιουργικής λογιστικής. Σύμφωνα με τον Μπαραλέξη (2004)⁸¹ οι ετήσιες αποσβέσεις έγιναν υποχρεωτικές το 2000, ενώ ο νόμος δεν επιτρέπει πλέον πρόσθετες αποσβέσεις. Τέλος, το άρθρο 38 του Ν. 2873/2000 προβλέπει ότι από το 2000, ορίζεται υποχρεωτική η υπογραφή των δηλώσεων φόρου εισοδήματος και ΦΠΑ από λογιστή-φοροτεχνικό κάτοχο σχετικής άδειας ασκήσεως επαγγέλματος. Η χορήγηση της ανωτέρω άδειας γίνεται από το Οικονομικό Επιμελητήριο της Ελλάδας (ΟΕΕ), με τους όρους και τις προϋποθέσεις που ορίζονται στο Π.Δ. 340/1998 (ΦΕΚ 228Α'). Επιπλέον, από τον Ιανουάριο του 2006 οι εταιρείες που αποτελούν κράτη μέλη της ΕΕ πρέπει να συμμορφώνονται με Διεθνή Λογιστικά Πρότυπα, περιορίζοντας έτσι το πεδίο για δημιουργική λογιστική στην Ελλάδα καθώς τα ΔΛΠ είναι αυστηρότερα από τις ελληνικά πρότυπα.

⁸¹ Baralexis, S. (2004). "Creative accounting in small advancing countries". *Management Auditing Journal*, 19(3), page 454.

Τέλος, η Τράπεζα της Κρήτης, που έμεινε γνωστή στην ιστορία με όχι ιδιαίτερα καλή φήμη χάρη στον Κοσκωτά, τελικά ιδιωτικοποιήθηκε και συγχωνεύθηκε με άλλα τραπεζικά ιδρύματα στην Ελλάδα⁸².

Στον απόηχο του σκανδάλου, μια ενδιαφέρουσα εξέλιξη που πρέπει να αναφερθεί είναι ο θεσμός του Προεδρικού Διατάγματος 340/1998 που προσδίδει στον ανώτερο λογιστή της εταιρείας τις ίδιες ευθύνες με τον Διευθύνοντα Σύμβουλο της. Πριν τη δημιουργία αυτού του νόμου οι λογιστές της εταιρείας θεωρούνταν ως απλοί εργαζόμενοι και η ευθύνη των πράξεών τους βάρυνε τον Διευθύνοντα Σύμβουλο της εταιρείας.

⁸² Bank of Crete {http://wiki.phantis.com/index.php/Bank_of_Crete}

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3^ο :Μελέτη περίπτωσης της Proton Bank

3.1 Ανασκόπηση του οικονομικού περιβάλλοντος της χρονικής περιόδου

Τις τελευταίες δεκαετίες το οικονομικό περιβάλλον στην Ελλάδα έχει αλλάξει δραματικά. Έχει γίνει εισαγωγή σημαντικών πρωτοβουλιών και καινοτομιών στους κανονισμούς, στα προϊόντα και στις αγορές χρήματος και κεφαλαίων καθώς επίσης έχουν εφαρμοστεί βέλτιστες πρακτικές και νέες μεθοδολογίες. Σημαντικές αλλαγές όπως αναφέρθηκαν και στο προηγούμενο κεφάλαιο ήταν η εισαγωγή της εταιρικής διακυβέρνησης, το 2002, τα Διεθνή Πρότυπα Χρηματοοικονομικής Πληροφόρησης (ΔΠΧΠ)⁸³ κατά την περίοδο 2003-2004 καθώς επίσης και το υποχρεωτικό άνοιγμα των αγορών χρήματος και κεφαλαίου. Όλες αυτές οι αλλαγές έχουν ξεκινήσει από εξωτερικά ερεθίσματα, κυρίως με την τήρηση της νομοθεσίας της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΕΕ) αλλά και με την ρύθμιση της νομικής εναρμόνισης όλων των κρατών μελών της ΕΕ.

Ιδιαίτερα ο τραπεζικός τομέας και ο ρόλος του στην οικονομία, ήταν στο επίκεντρο των αλλαγών και της παγκόσμιας κριτικής λόγω των εταιρικών σκανδάλων που είχαν πραγματοποιηθεί τα προηγούμενα χρόνια. Είναι κοινά παραδεκτό, ότι οι τράπεζες διαδραματίζουν έναν μοναδικό ρόλο στη σύγχρονη οικονομία καθώς έχουν μερικά μοναδικά χαρακτηριστικά όπως, η κεφαλαιακή διάρθρωση, η δομή των κινδύνων, η διάρθρωση της κυριότητας, η διαχείριση και η δομή της διακυβέρνησης, ο κύκλος των προϊόντων, οι επιπτώσεις στην κοινωνία και την οικονομία, κ.λπ.

Ακόμη και μετά από χρόνια ο ρόλος των τραπεζών και το λειτουργικό και ρυθμιστικό πλαίσιο του είναι υπό συζήτηση. Είναι απολύτως κατανοητό ότι η μεθόδευση των συμφερόντων του τραπεζικού τομέα και η ισορροπία αυτών είναι ένα δύσκολο έργο. Η δυσκολία αυτή έγκειται σε παραμέτρους όπως είναι η πολυπλοκότητα των προϊόντων, ο εξαιρετικά μικρός κύκλος ζωής του προϊόντος, καθώς και η ποικιλομορφία των ενδιαφερομένων.

⁸³ Sykianakis, Nicos , Naoum, Vasilios-Christos and Tzovas, Christos (2012), "The Perceptions of Managers of Greek Firms Regarding the Costs and Benefits Ensuing from the Adoption of International Financial Reporting Standards in Greece" International Journal of Economic Sciences and Applied Research, Vol. 4, No. 3: 59-74. Available at SSRN: <http://ssrn.com/abstract=1978872>

Είναι κοινά παραδεκτό ότι ο τραπεζικός τομέας στην Ελλάδα έχει ορισμένα χαρακτηριστικά που το διαφοροποιούν από τον τραπεζικό τομέα άλλων χωρών. Το σκάνδαλο της Proton Bank αναδεικνύει αυτά τα χαρακτηριστικά και αποκαλύπτει τις αδυναμίες της ρύθμισης και την αναντιστοιχία των βασικών αρχών του επιχειρηματικού περιβάλλοντος και του πλαισίου (επιχειρησιακού, νομικού, κοινωνικού, κλπ.), στο οποίο έχει καθιερωθεί.

3.2 Το τραπεζικό σύστημα στην Ελλάδα

Το τραπεζικό σύστημα στην Ελλάδα χαρακτηρίζει μια ελαφριά αύξηση⁸⁴ του βαθμού συγκέντρωσης τα τελευταία χρόνια είτε βάσει του μεριδίου αγοράς των πέντε (5) μεγαλύτερων τραπεζών (Εθνική, Alpha Bank, Eurobank, Εμπορική, Πειραιώς) σε όρους ενεργητικού είτε με βάση το δείκτη Herfindahl-Hirschmann (HHI)⁸⁵. Στην Ελλάδα το μερίδιο αγοράς (Πίνακας 2) των πέντε (5) μεγαλύτερων τραπεζών σε όρους ενεργητικού διαμορφώθηκε στα τέλη του 2008 σε 69,5% (2007: 67,7%) εμφανίζοντας, μεταξύ 2003 και 2008, ελαφρά αύξηση του βαθμού συγκέντρωσης (2003: 66,9%).

Αντίστοιχη τάση αύξησης του βαθμού συγκέντρωσης των πέντε μεγαλύτερων τραπεζών παρουσιάζεται και στο σύνολο των τραπεζικών συστημάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης των 27 κρατών μελών κατά την εξαετία 2003 - 2008 (2008: 59,6%, 2003: 58,8%). Η εν λόγω τάση συγκέντρωσης αποτυπώνει, αφενός τις συγχωνεύσεις που πραγματοποιήθηκαν μεταξύ μικρού και μεσαίου μεγέθους (πριν τις συγχωνεύσεις) τραπεζών και αφετέρου τη δυναμική ανάπτυξη συγκεκριμένων τραπεζικών ομίλων, μετά την ολοκλήρωση της διαδικασίας συγχωνεύσεων και εξαγορών. Αξιοσημείωτο είναι πάντως ότι ο βαθμός συγκέντρωσης του ελληνικού τραπεζικού συστήματος, μολονότι εμφανίζεται υψηλότερος από το γενικό μέσο όρο του συνόλου της Ευρωπαϊκής Ένωσης, παραμένει αισθητά χαμηλότερος από τον αντίστοιχο βαθμό συγκέντρωσης των τραπεζικών συστημάτων κρατών μελών της ευρωζώνης με πληθυσμό αντίστοιχο της Ελλάδας, όπως η Ολλανδία, το Βέλγιο, η Φινλανδία και η Δανία. Αντίθετα, πολύ χαμηλότερος είναι ο βαθμός συγκέντρωσης μόνο σε κράτη μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης, τα οποία:

⁸⁴ Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα, Structural Indicators for the EU Banking Sector, Ιανουάριος 2010, σελ. 5, Πίνακας 3 και Τράπεζα της Ελλάδος, Έκθεση για τη Χρηματοπιστωτική Σταθερότητα, Ιούνιος 2009, σελ. 63 και 64.

⁸⁵ Ο δείκτης αυτός υπολογίζεται ως το άθροισμα των τετραγώνων των μεριδίων αγοράς όλων των τραπεζών που δραστηριοποιούνται σε μια χώρα. Οι τιμές του δείκτη κυμαίνονται από 0 έως 10.000. Τιμές του δείκτη χαμηλότερες του 1.000 υποδηλώνουν χαμηλή συγκέντρωση, από 1.000 μέχρι 1.800 μέτρια και από 1.800 και πάνω υψηλή συγκέντρωση.

- είτε λειτουργούν ως διεθνή χρηματοπιστωτικά κέντρα (όπως το Ηνωμένο Βασίλειο και το Λουξεμβούργο)
- είτε διαθέτουν, για ιστορικούς λόγους, ένα πολύ μεγάλο δίκτυο συνεταιριστικών και αποταμιευτικών τραπεζών (όπως η Γερμανία, η Αυστρία, η Ισπανία και η Ιταλία), συνθήκες που δεν συντρέχουν για τη χώρα μας.

Τα στοιχεία δείχνουν ότι ο τραπεζικός τομέας είναι ο τομέας που φαίνεται να θυμίζει περισσότερο το είδος και τα χαρακτηριστικά του αγγλοσαξονικού συστήματος εταιρικής διακυβέρνησης των εταιρειών. Τα χαρακτηριστικά όμως αυτά δεν ισχύουν για όλες τις ελληνικές τράπεζες. Οι πέντε μεγαλύτερες τράπεζες σε μέγεθος διαθέτουν αυτά τα χαρακτηριστικά. Οι μικρότερες τράπεζες φαίνεται να διατηρούν τα χαρακτηριστικά του συστήματος της γερμανικής ή της ηπειρωτικής Ευρώπης. Το νομικό πλαίσιο στην Ελλάδα προέρχεται από ένα μείγμα του γερμανικού και του γαλλικού δικαίου (Λαζαρίδης, 2011)⁸⁶.

Πίνακας 2: Μερίδιο αγοράς (σε σύνολο Ενεργητικού, Δανείων και Καταθέσεων)

Τράπεζα	Βάσει συνολικού Ενεργητικού	Δάνεια % επί του συνόλου	Καταθέσεις % επί του συνόλου
NBG	17,60%	19,58%	24,68%
Eurobank	12,80%	16,74%	13,10%
Alpha Bank	11,20%	15,54%	14,50%
Πειραιώς	9,30%	12,47%	11,58%
Αγροτική	6,60%	8,10%	9,74%
Εμπορική	5,80%	9,30%	7,14%
Marfin	3,90%	5,47%	4,33%
Ταχυδρομικό	3,70%	3,28%	5,95%
Ταμιευτήριο			
Τράπεζα Κύπρου	3,30%	4,16%	4,76%
Citibank	1,60%	0,00%	0,00%
Millennium	1,40%	2,08%	1,52%
Τράπεζα Αττικής	1,10%	1,53%	1,62%
RBS	1,10%	0,00%	0,00%
Γενική	1,00%	1,75%	1,08%
HSBC	0,80%	0,00%	0,00%

⁸⁶ Lazarides, Th. (2011), "Corporate Governance Legal and Regulatory Frameworks's Effectiveness in Greece: A response", Journal of Financial Regulation and Compliance, Vol.19, No 3: pp.244-253

Συνεταιριστική	0,80%	0,00%	0,00%
Τράπεζα			
Probank	0,80%	0,00%	0,00%
Proton Bank	0,70%	0,00%	0,00%
Aspis	0,50%	0,00%	0,00%

Πηγές: Τράπεζα της Ελλάδος, UBS

3.3 Γενική επισκόπηση του σκανδάλου

Σε αυτό λοιπόν το οικονομικό περιβάλλον που αναφέρθηκε παραπάνω, η εκμετάλλευση των μειοψηφούντων μετόχων και των άλλων ενδιαφερομένων, όπως της κυβέρνησης, των καταθετών και των άλλων παρόχων κεφαλαίων αξιοποιήθηκε από την κυρίαρχη ομάδα. Αυτή είναι η περίπτωση του σκανδάλου της Proton Bank.⁸⁷ Πριν όμως γίνει εκτενής αναφορά και παρατεθούν σημαντικές λεπτομέρειες για το οικονομικό αυτό σκάνδαλο κρίνεται απαραίτητη η αναδρομή στο παρελθόν του βασικού πρωταγωνιστή του σκανδάλου κ. Λ. Λαυρεντιάδη και σε όλα τα γεγονότα που συντέλεσαν ώστε να θεωρείται βασικός κατηγορούμενος για την οικονομική αυτή απάτη.

3.3.1 Η εισαγωγή του Λ. Λαυρεντιάδη στο χώρο των επιχειρήσεων, η καταξίωσή του μέσω της Νεοχημικής Α.Ε. και η ίδρυση της Alapis.

Στις 12 Φεβρουαρίου 1990 ο δεκαοκτάχρονος τότε από τον Πειραιά Λαυρέντης Λαυρεντιάδης αναλαμβάνει να διευθύνει μια επιχείρηση παραγωγής πετροχημικών με 24 υπαλλήλους. Δίχως να έχει σπουδάσει το αντικείμενο, δεν έχει άλλη επιλογή. Αντικαθιστά τον πατέρα του που πέθανε ξαφνικά. Λίγους μήνες αργότερα νοσεί από μια σπάνια μορφή καρκίνου του αίματος που θα μετεξελιχθεί σε νεανική ρευματοειδή αρθρίτιδα, μια χρόνια ασθένεια των οστών που προκαλεί φλεγμονή στις αρθρώσεις. Η πρώτη πρόβλεψη των γιατρών ήταν ότι ο Λαυρέντης Λαυρεντιάδης, πρόεδρος της Νεοχημικής, δεν θα έφτανε μέχρι τα 26.

Έλκοντας την καταγωγή του από τη Σμύρνη και την Καππαδοκία, ο επιχειρηματίας, που σήμερα θεωρείται ύποπτος τέλεσης κακουργημάτων σχετικών με την υπόθεση της επενδυτικής τράπεζας Proton, έχει πίσω του μια μεγάλη ιστορία.

⁸⁷ Lazarides, Themistokles G., Implementing IFRS and Corporate Governance in Greece: The Case of Proton Bank (March 29, 2012). Available at SSRN: <http://ssrn.com/abstract=2030769> or <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.2030769>

Γεννήθηκε στου Ρέντη και μεγάλωσε στη Νίκαια, μαζί με τους γονείς του, Βασίλη και Ζαφειρία, και την αδελφή του, Μαρία, ενώ φοίτησε στην Ιωαννίδειο Σχολή του Πειραιά.

Έπειτα από τον θάνατο του πατέρα του βρίσκει διέξοδο στις επιχειρήσεις, δουλεύει περίπου 12 ώρες την ημέρα, ενώ συνήθως αφιερώνει μία με δύο ώρες σε φυσικοθεραπεία. Πεισμένος ότι ο θάνατος караδοκεί, σύμφωνα με άνθρωπο του περιβάλλοντός του, «γνωρίζει ότι δεν διαθέτει πολλά για να χάσει». Παντρεύεται τη ναυπηγό Κατερίνα Νικολίτση, η οποία «παραμένει δίπλα του».

Στα χρόνια που ακολουθούν η Νεοχημική γιγαντώνεται και από το 1998 ως και την επόμενη δεκαετία εξαγοράζει με αξιοσημείωτη συχνότητα εγκαταστάσεις παραγωγής και κέντρα logistics στην Ελλάδα, στη Γιουγκοσλαβία, στην Πολωνία και στη Βουλγαρία. Επιπλέον, παράγει απορρυπαντικά για λογαριασμό κάποιων εκ των μεγαλύτερων εταιρειών του κλάδου, όπως οι Henkel, Unilever, Sara Lee, αλλά και για αλυσίδες σουπερμάρκετ.

Αν θα έπρεπε κάποιος να ξεχωρίσει μια πολύ καλή χρονιά για τη Νεοχημική, που απασχολούσε τότε 1.300 εργαζομένους, αυτή θα ήταν το 2006. Ο κ. Λαυρεντιάδης βραβεύτηκε ως «Επιχειρηματίας της χρονιάς» από το Εμπορικό & Βιομηχανικό Επιμελητήριο Αθηνών. Οι πωλήσεις προ φόρων του ομίλου που διευθύνει ανήλθαν εκείνη τη χρονιά στα 850 εκατ. ευρώ, ενώ τα καθαρά κέρδη στα 90 εκατ.. Η ελεγκτική εταιρεία Ernst & Young τον τίμησε με την ετήσια διάκριση «Entrepreneur of the Year» και τον προέκρινε για τον αντίστοιχο παγκόσμιο διαγωνισμό.

Τον Μάιο του 2007 ιδρύει τη φαρμακευτική εταιρεία Alapis, ως σύμπραξη των μικρότερων εταιρειών Elpharma, Lamda Detergent, Veterin και EBIK. Την επόμενη χρονιά απορροφά επίσης τη Γερολυμάτος Cosmetics, μια οικογενειακή επιχείρηση καλλυντικών που ξεκίνησε ως φαρμακείο στο κέντρο της Αθήνας και γιγαντώθηκε ώστε να διανέμει στην Ελλάδα δημοφιλή προϊόντα όπως οι σειρές La Prairie και προϊόντα της Procter & Gamble. Η επιθετική τακτική των εξαγορών του χαρακτηρίζεται τουλάχιστον από φρενίτιδα και εμφανίζεται να παράγει αστρονομικά μεγέθη. Η Alapis γίνεται η μεγαλύτερη φαρμακοβιομηχανία στην Ελλάδα, ενώ ο ίδιος επιδιώκει την επέκταση στα Βαλκάνια. Ο αριθμός των εργαζομένων σε όλες τις επιχειρήσεις συμφερόντων Λαυρεντιάδη ως το 2009 ανερχόταν στις 35.000. Αντιλαμβάνεται τα χρηματοοικονομικά στη διεθνή διάστασή τους, γι' αυτό είχε συνεργασία με τράπεζες όπως η Deutsche Bank και η Royal Bank of Scotland.

Μετά το 2002, οπότε ο ίδιος θεωρεί ότι η ασθένειά του βρίσκεται σε ύφεση, αρχίζει να γίνεται περισσότερο δραστήριος κοινωνικά. Καταστρώνει ένα εντυπωσιακό

πλάνο χορηγιών σε ιδρύματα, μουσεία και γκαλερί, συλλέγει ο ίδιος έργα τέχνης, δείχνοντας προτίμηση στη ζωγραφική παρά στη μοντέρνα τέχνη, και αναπτύσσει αδυναμία στους έλληνες ζωγράφους Αλέκο Φασιανό και Αχιλλέα Δρούγκα.

Επιπλέον, σύμφωνα με το περιβάλλον του, η «αγάπη του για τον Ολυμπιακό, ως Πειραιώτης», τον οδήγησε στην αγορά του 10% της Θρύλος ΑΕ και του 50% του γηπέδου Καραϊσκάκη, αφοτό «τον προσέγγισε ο Σωκράτης Κόκκαλης». Ακόμη, αναπτύσσει σχέσεις με την εγχώρια πολιτική ελίτ. Εμφανίζονται διαρκώς φωτογραφίες του σε κοσμικές εκδηλώσεις – υπάρχουν στιγμιότυπα ακόμη και με τον Πρόεδρο της Δημοκρατίας.

3.3.2 Οι επιχειρηματικές δραστηριότητες του Λ. Λαυρεντιάδη και η συνεργασία του με τον επιχειρηματία Π. Κυριακίδη.

Η σχέση του κ. Λαυρεντιάδη με τον κ. Κυριακίδη είναι κοντινή. Αποδεικνύεται και από τις επιχειρηματικές δραστηριότητες του Πέτρου Κυριακίδη⁸⁸, που αντανakλούν τα ενδιαφέροντά του. Για παράδειγμα, εκτός από τις επιχειρήσεις στις οποίες συμμετέχουν από κοινού, ο Κυριακίδης έχει στην κατοχή του τα καταστήματα βιολογικών ειδών «Βιολογικά Κυριακίδης», το εστιατόριο Bio Bar Resto με βιολογικά τρόφιμα στην οδό Ακαδημίας, τα θρησκευτικά βιβλιοπωλεία Κυριακίδης καθώς και τις θρησκευτικές εκδόσεις Ακρίτας.

Εκτός από θρησκευτικά βιβλιοπωλεία και βιολογικά μανάβικα ο Πέτρος Κυριακίδης διαθέτει πλήθος επιχειρήσεων μέσω μαζικής ενημέρωσης στο χαρτοφυλάκιο των επενδύσεών του. Το μεγάλο άνοιγμα στα media άρχισε ήδη από το τέλος του 2008. Σήμερα, ανάμεσα στις επιχειρήσεις του Πέτρου Κυριακίδη βρίσκεται πλήθος εταιρειών ΜΜΕ. Με εξαίρεση τη γενναία επένδυση – η οποία, ωστόσο, δεν συνοδεύτηκε από συμμετοχή στη διοίκηση – σε γνωστές επιχειρήσεις Τύπου (10,14% της Χ.Κ. Τεγόπουλος που εκδίδει την «Ελευθεροτυπία», 12,53% της Πήγασος, που εκδίδει το «Εθνος» και την «Ημερησία», καθώς και 33,33% της εταιρείας που εκδίδει το «Ποντίκι»), το χαρτοφυλάκιο αυτό δεν διακρίνεται από ιδιαίτερη συνοχή. Κάποιος μπορεί να εξαγάγει συμπεράσματα μονάχα από ένα απλό namedropping: Ο Κυριακίδης ελέγχει την Daily Press Magazines («Espresso Κύπρου», περιοδικό «Top Scorer»), την Ημερήσιος Τύπος («Espresso», «Espresso της Κυριακής»), την Ημεροσκόπος

⁸⁸ Νικολαΐδης Ηλίας, Η άνοδος και η πτώση του Λαυρέντη Λαυρεντιάδη, το Βήμα, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <http://www.tovima.gr/vimagazino/views/article/?aid=441496>, Δημοσιεύτηκε 2 Φεβρουαρίου 2012, τελευταία πρόσβαση στον ιστότοπο 15/09/2012.

(ραδιοφωνικός σταθμός Flash), τη Myenpi («Athens News»), την ΑΔΕΛΕ («Ισοτιμία») καθώς και τη ΝΕΠ (περιοδικά «L'Officiel», «Olive», «Parents», «Ντόρα η μικρή εξερευνήτρια» κ.ά.).

Ο Πέτρος Κυριακίδης επιχείρησε να αποκτήσει και το 10% του ραδιοφώνου «ΣΚΑΪ» αλλά το Εθνικό Ραδιοτηλεοπτικό Συμβούλιο δεν ενέκρινε το αίτημα μεταβίβασης. Οι εφημερίδες «Σφήνα» και «Veto» που αποκτήθηκαν στην αρχή της ξέφρενης πορείας έχουν πλέον κλείσει. Από την πρώτη στιγμή, η εξαγορά των περισσότερων από τις παραπάνω επιχειρήσεις από τον Πέτρο Κυριακίδη συνοδεύτηκε από πλήθος δημοσιευμάτων που μιλούσαν για την «επιρροή Λαυρεντιάδη».

Η στενή επιχειρηματική σχέση των δύο ανδρών έχει σίγουρα απασχολήσει τους ανθρώπους της Τράπεζας της Ελλάδος, την Αρχή Καταπολέμησης της Νομιμοποίησης Εσόδων από Εγκληματικές Δραστηριότητες και της Χρηματοδότησης της Τρομοκρατίας και Ελέγχου των Δηλώσεων Περιουσιακής Κατάστασης, καθώς και τον αρμόδιο εισαγγελέα που ερευνά την υπόθεση της Proton. Ο Πέτρος Κυριακίδης είναι ένας άνδρας που είχε θερμή σχέση με την Αρχιεπισκοπή της Κύπρου, όσοι τον γνωρίζουν προσωπικά τον περιγράφουν ως «ιδιαιτέρως ευγενή» και «άνθρωπο με αδυναμία σε καθετί που σχετίζεται με την εναλλακτική ιατρική». Όπως και ο Λαυρεντιάδης, διαθέτει πολυπληθή προσωπική φρουρά, κυκλοφορεί με μια εντυπωσιακή πομπή από τζιπ.

Η επιχειρηματική διαδρομή του Κυριακίδη συνδέεται με πολλούς τρόπους με εκείνη του Λαυρεντιάδη. Η μεταξύ τους σχέση μοιάζει να υφίσταται σχεδόν από πάντα. Ο Μιχάλης Κυριακίδης, που σήμερα συμμετέχει σε πολλές επιχειρήσεις του πατέρα του και υπηρετεί ως πρόεδρος του Σωματίου Ελλήνων Ρεφλεξολόγων, υπήρξε παιδικός φίλος του Λαυρέντη Λαυρεντιάδη. Αντιστοίχως, ο Πέτρος Κυριακίδης υπήρξε αδελφικός φίλος με τον πατέρα του επιχειρηματία, Βασίλη. Η επιχειρηματική δραστηριότητα του Λαυρέντη Λαυρεντιάδη, όταν συνδυαστεί με εκείνη του Κυριακίδη, μοιάζει με ένα μεγάλο κουβάρι που περιπλέκεται ανά τακτά χρονικά διαστήματα.

Από το 2005 πακέτα μετοχών της Νεοχημικής άρχισαν να μεταβιβάζονται σε ξένους θεσμικούς επενδυτές. Η επιχείρηση παρουσίασε διψήφιους δείκτες ανάπτυξης και προκάλεσε το ασυνήθιστο ενδιαφέρον μεγάλων ξένων θεσμικών. Κορωνίδα των παραπάνω κινήσεων υπήρξε η πώληση της πλειονότητας των μετοχών της Νεοχημικής στο αμερικανικό fund Carlyle έναντι ποσού που ανήλθε τον Μάιο του 2008 στα 700 εκατ. ευρώ. Η επαναγορά της Νεοχημικής σε αξιοσημείωτα χαμηλότερη τιμή συνέβη

δύο χρόνια αργότερα, έπειτα από τον δικαστικό αγώνα της Carlyle. Ο ίδιος ο κ. Λαυρεντιάδης απέδωσε τότε την κακή πορεία της σε κακοδιαχείριση των στελεχών της Carlyle η οποία κατά τα άλλα είναι ένας διεθνής χρηματοοικονομικός κολοσσός με εντυπωσιακό χαρτοφυλάκιο στην πολεμική βιομηχανία, στις μεταφορές, στην πληροφορική και σε πολλούς άλλους τομείς δραστηριοτήτων, ανάμεσα στις οποίες μια μεσαία ελληνική επιχείρηση πετροχημικών ίσως φαντάζει παράταιρη.

3.3.3 Η απόκτηση του ελέγχου της Proton Bank από τον Λ. Λαυρεντιάδη και η αρχή των προβλημάτων.

Στις αρχές του 2010 ο Λαυρέντης Λαυρεντιάδης, σε μια ακόμη εντυπωσιακά επιθετική κίνηση, αποφάσισε να επεκταθεί στην ελληνική τραπεζική αγορά και απέκτησε τον έλεγχο της Proton Bank. Η διαδικασία αδειοδότησης από την Τράπεζα της Ελλάδος διήρκεσε περισσότερο από όσο συνηθίζεται. Προκειμένου να ολοκληρωθεί ο τυπικός τραπεζικός έλεγχος «fit and proper» πέρασαν τέσσερις μήνες. Τελικά κρίθηκε ότι τα δικαιολογητικά επαρκούσαν και η τράπεζα μπορούσε να λειτουργήσει εκ νέου υπό νέα διεύθυνση.

Η ιστορία της Proton είναι μακρά και, σύμφωνα με πηγή από την Τράπεζα της Ελλάδος, «ανέκαθεν υπήρξε προβληματική». Το 2001 ο Ιωάννης Μαρκόπουλος ίδρυσε τον Όμιλο εταιρειών της Proton Bank, που αποτελεί ένα χρηματοοικονομικό φορέα εξειδικευμένο στις επενδυτικές υπηρεσίες, κατορθώνοντας σε πολύ σύντομο χρονικό διάστημα να κατακτήσει σημαντικό μερίδιο στην εγχώρια κεφαλαιαγορά. Ο Ιωάννης Μαρκόπουλος γεννήθηκε στην Αθήνα το 1951. Σπούδασε οικονομικά στο Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης και Διοίκηση Επιχειρήσεων (MBA) στο INSEAD, FONTAINEBLEAU της Γαλλίας. Εργάστηκε στη Steyer Daimler Puch AG στη Βιέννη ως οικονομικός αναλυτής και στην συνέχεια στην Chase Manhattan Bank στο Λονδίνο. Τον Ιούνιο του 2004 ο Ιωάννης Μαρκόπουλος έχασε τη μάχη με την επάρατη νόσο μετά από πολύμηνη προσπάθεια.

Μετά το θάνατό του το 2004, η ιδιοκτησία της τράπεζας άλλαξε πολλές φορές. Ακολουθώντας μια δυναμική αναπτυξιακή πορεία, η Proton Bank εισήχθη στο Χρηματιστήριο Αθηνών (Χ.Α) το Δεκέμβριο του 2005 και στη συνέχεια απορρόφησε τρεις εισηγμένες στο Χ.Α Ανώνυμες Εταιρείες Επενδύσεων Χαρτοφυλακίου, την Arrow, την Εξέλιξη και την Ευρωδυναμική. Ακολούθησε το 2006 η συγχώνευση δια απορροφήσεως της PROTON AXEΠΕΥ με την OMEGA BANK (μια μικρή τράπεζα με πολλά οικονομικά προβλήματα εκείνη την εποχή). Μέσα σε σύντομο χρονικό

διάστημα, η Proton Bank εξελίχθηκε σε ολοκληρωμένο Χρηματοπιστωτικό Όμιλο που εκτός από επενδυτικές υπηρεσίες, προσφέρει τραπεζικές εργασίες, χρηματοστηριακές και ασφαλιστικές υπηρεσίες, καθώς και υπηρεσίες leasing.

Το 2008 η Τράπεζα Πειραιώς απέκτησε το 31,31% του μετοχικού κεφαλαίου μέσω ανταλλαγής μετοχών και ανέλαβε τη διοίκηση της Proton Bank. Η σχέση ανταλλαγής που συμφωνήθηκε είναι 8,25 μετοχές της Proton Bank για κάθε μία μετοχή της Τράπεζας Πειραιώς και αντιστοιχεί στις τιμές κλεισίματος των δύο μετοχών στο ΧΑΑ της Παρασκευής 31/10/08.

Έτσι, αντάλλαξαν 19.629.247 μετοχές της Proton Bank με 2.379.303 μετοχές της Τράπεζας Πειραιώς από το απόθεμα ιδίων μετοχών της (treasury stock). Δύο χρόνια μετά από αυτό (το 2010) η Τράπεζα Πειραιώς πώλησε τις μετοχές της στον κ. Λαυρεντιάδη. Τον Δεκέμβριο του 2010 η τράπεζα διέθετε 32 υποκαταστήματα και 577 εργαζομένους.

Οι ελεγκτικοί μηχανισμοί της Τράπεζας της Ελλάδος είχαν επιβάλει ωστόσο περιορισμούς στον επιχειρηματία, διαβλέποντας πιθανά προβλήματα και παραλείψεις. Δύο από αυτούς ήταν να μην είναι ο Λαυρεντιάδης εκτελεστικός πρόεδρος καθώς και να γίνει αύξηση μετοχικού κεφαλαίου κατά 150 εκατ. ευρώ. Ο Λαυρεντιάδης προέβη σε αύξηση ύψους 120 εκατ. ευρώ.

Ως εκτελεστικός πρόεδρος τοποθετήθηκε ο κουμπάρος του, Ντάνιελ Σπέκχαρντ, ο οποίος αφίχθη το 2007 στην Αθήνα από την αμερικανική πρεσβεία στη Βαγδάτη, όπου υπηρέτησε ως διπλωματικός ακόλουθος, και διατέλεσε πρεσβευτής των ΗΠΑ στην ελληνική πρωτεύουσα ως το 2010, προτού αναλάβει το ασυνήθιστο για διπλωμάτη πόστο του εκτελεστικού προέδρου σε επενδυτική τράπεζα.

Βλέποντας τα υπόλοιπα μέλη του διοικητικού συμβουλίου του, μπορεί κάποιος να παρατηρήσει πρωτοκλασάτα ονόματα της αμερικανικής πολιτικής, όπως ο γερουσιαστής των Δημοκρατικών Σαμ Ναν και ο πρώην υφυπουργός Άμυνας των ΗΠΑ Τζον Χαμρ. Ασφαλώς, ως αδιαμφισβήτητος αστέρας του ΔΣ ξεχωρίζει ο πρώην σύμβουλος εθνικής ασφάλειας των ΗΠΑ επί προεδρίας Νίξον, Χένρι Κίσινγκερ.

Τον τελευταίο χρόνο στους κύκλους των ελεγκτών της Τράπεζας της Ελλάδος που ερευνούσαν τις συναλλαγές της Proton επικρατούσε ανησυχία. Η τιμή της μετοχής αποκαλύπτει την οργανωτική και οικονομική αναταραχή που η επιχείρηση είχε υποστεί. Από 10 € ανά μετοχή στις αρχές του 2008 η τιμή έχει πέσει στο 1 € ανά μετοχή πριν από το τέλος του 2008. Στις 7/10/2011 η τιμή ήταν 0,18 € ανά μετοχή. Το συνολικό ποσό της κεφαλαιοποίησης ήταν 11,28 εκατ. €. Κατά τη διάρκεια της επόμενης

εργάσιμης ημέρας το Χ.Α. σταμάτησε κάθε διαπραγμάτευση για τα αποθέματα της Proton Bank ως ασφάλεια για την προστασία των μετόχων.

Χρειάστηκαν μόνο δεκαοκτώ μήνες για την τράπεζα να αποτύχει. Η αποτυχία ήταν το αποτέλεσμα μιας σειράς συναλλαγών που οδήγησαν την τράπεζα σε πτώχευση. Η Τράπεζα της Ελλάδας παρενέβη όταν οι μέτοχοι της Proton Bank αρνήθηκαν να παράσχουν περισσότερα κεφάλαια για την κάλυψη των επισφαλών δανείων. Η Τράπεζα της Ελλάδας στην έκθεσή της δήλωσε ότι υπάρχει μεγάλος αριθμός αποδεικτικών στοιχείων που αφορούν το ξέπλυμα χρήματος και την υπεξαίρεση κεφαλαίων.

Ξεκινώντας από τον Ιανουάριο 2011 και κατά τους έξι μήνες ως τον Ιούνιο που οι ελεγκτές επεξεργάστηκαν τις καταγγελίες που δέχτηκαν για την Proton – εκείνη δηλαδή της υπεξαίρεσης των 51 εκατομμυρίων που, εγκαινιάζοντας έναν αμφιλεγόμενο νόμο, επιστράφηκαν προτού εκδικαστεί η υπόθεση αλλά και νωρίτερα η κίνηση τεσσάρων ιδιωτών να εξαγοράσουν το 7,33 % της Proton χωρίς τα απαραίτητα δικαιολογητικά – και ανακάλυψαν πλειάδα «σκελετών» στην ντουλάπα της πολύπαθης επενδυτικής τράπεζας, οι περισσότεροι από τους οποίους σχετίζονται με δανειοδότηση ζημιωγόνων επιχειρήσεων συμφερόντων Λαυρεντιάδη. Ο αμφιλεγόμενος αυτός νόμος 3904/10⁸⁹ προωθήθηκε σύμφωνα με δημοσιεύματα από τον Ευάγγελο Βενιζέλο, τότε Υπουργό Οικονομικών, και προέβλεπε ακαταδίωκτο για όσους επιστρέφουν χρήματα από κατάχρηση, τον οποίο εγκαινίασε ο κ. Λαυρεντιάδης, καθώς ήταν ο πρώτος που έτυχε να κάνει χρήση, αποφεύγοντας την ποινική δίωξη. Ο Ευάγγελος Βενιζέλος⁹⁰ φρόντισε επίσης να βάλει τροπολογία στο νόμο 4002/11 η οποία προβλέπει ακαταδίωκτο αναδρομικά από το 1996 για όσους υπουργούς οικονομικών έχουν επιδοτήσει τις Τράπεζες στο όνομα μια αόριστης έννοιας που ονομάζουν «συστημική ευστάθεια των Τραπεζών». Με τον τρόπο αυτό φρόντισε να προστατευθεί από κατηγορίες καθώς σύμφωνα με τον τύπο ήταν αυτός που πριμοδοτούσε με δάνεια την Τράπεζα εξυπηρετώντας προσωπικά συμφέροντα παρά τη διαφωνία του Γενικού Λογιστήριου. Έτσι ο κύριος Λαυρεντιάδης, επιστρέφοντας τα 51 εκατομμύρια δεν διώκεται. Το ποσό που ξοδεύτηκε σε επισφαλή δάνεια λέγεται πως αγγίζει τα 700 εκατ. ευρώ, τα οποία ο Λαυρεντιάδης δήλωσε ότι προτίθεται να

⁸⁹ Μπούγατσου Αριστέα, Εγκαινιάζει τον νέο νόμο ο Λαυρεντιάδης, Enet Ελευθεροτυπία, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <http://www.enet.gr/?i=news.el.article&id=313727>, Δημοσιεύτηκε 29 Σεπτεμβρίου 2011, τελευταία πρόσβαση στον ιστότοπο 09/09/2012.

⁹⁰ Απόσπασμα από εκπομπή του Νίκου Χατζηνικολάου στον ιδιωτικό τηλεοπτικό σταθμό Alter όπου ο κ. Βενιζέλος με τον δημοσιογράφο Κώστα Βαξεβάνη έχουν έντονο διάλογο σχετικά με τον δανεισμό της Proton Bank.

επιστρέψει. Οι ελεγκτές προώθησαν την υπόθεση στην Αρχή για το ξέπλυμα χρήματος και στον επικεφαλής της, Παναγιώτη Νικολούδη, και πλέον τη χειρίζεται ο αρμόδιος εισαγγελέας, Ιωάννης Δραγάτης.

Τον Νοέμβριο του 2011 μια νέα τράπεζα δημιουργήθηκε για να μεταφέρει τις καταθέσεις και τα δάνεια. Η νέα τράπεζα ανακεφαλαιοποιήθηκε (με 250 εκατ. €) από το Ευρωπαϊκό Ταμείο Χρηματοπιστωτικής Σταθερότητας και από το Ταμείο Εγγύησης Καταθέσεων και Επενδύσεων (το συνολικό ποσό που απαιτούνταν για την ανακεφαλαιοποίηση της τράπεζας ήταν 500 εκατ. €), προκειμένου να πωληθεί σε άλλη τράπεζα αργότερα. Ταυτόχρονα, οι διατάξεις του νόμου 4021/2011 έχουν ενεργοποιηθεί. Σύμφωνα με το νέο νόμο μια νέα τράπεζα θα πρέπει να ιδρυθεί για να λάβει οποιαδήποτε «υγιή» περιουσιακά στοιχεία και η τράπεζα αυτή πρέπει να πωληθεί σε τρίτους μέσα σε δύο χρόνια. Οι μέτοχοι της παλιάς τράπεζας δεν θα λάβουν μετά την εκκαθάριση των υπολοίπων των περιουσιακών στοιχείων και την πληρωμή του Ταμείου Εγγύησης Καταθέσεων και Επενδύσεων. Εκτιμάται ότι το συνολικό κόστος για την εγγύηση από την Proton Bank θα μπορούσε να είναι έως 1,5 δισ. ευρώ.

3.3.4 Συναλλαγές που οδήγησαν στην αποτυχία και κατάρρευση της Proton Bank

Η σειρά των συναλλαγών που οδήγησαν στην αποτυχία και την κατάρρευση της τράπεζας είναι μια σειρά συγχωνεύσεων, εξαγορών και πωλήσεων. Παρά το γεγονός ότι ένας μικρός αριθμός των συναλλαγών έχει αναλυθεί από τους ελεγκτές και την Τράπεζα της Ελλάδας, φαίνεται ότι οι κυρίαρχοι μέτοχοι έχουν το απόλυτο πλεονέκτημα του απόλυτου δικαιώματος λήψης αποφάσεων. Ο βασικός μηχανισμός περιγράφεται καλύτερα από Jesover και Kirkpatrick⁹¹ (2005), οι οποίοι υποστηρίζουν ότι όταν πυραμίδες ελέγχου ή διασταυρούμενες συμμετοχές δραστηριοποιούνται σε μια εταιρεία ή ομάδα εταιρειών αυτό μπορεί να οδηγήσει σε διαχωρισμό των μετρητών και των δικαιωμάτων ψήφου. Αυτός ο διαχωρισμός αξιοποιεί τα ιδιωτικά οφέλη από την κυρίαρχη ομάδα. Ο κίνδυνος της ιδιοκτησίας διαχέεται και ταυτόχρονα ο πλήρης έλεγχος των θυγατρικών είναι εξασφαλισμένος. Τα οφέλη της εξουσίας και του ελέγχου προέρχονται από τον έλεγχο των περιουσιακών στοιχείων.

Η κυρίαρχη ομάδα της Proton Bank έχει συμμετάσχει σε μια σειρά από πωλήσεις χρησιμοποιώντας την τράπεζα για να λάβει το κεφάλαιο, με σκοπό να το

⁹¹ Jesover F. & Kirkpatrick, G. (2005) The Revised OECD Principles of Corporate Governance and their Relevance to Non-OECD Countries, Corporate Governance, 13(2): 127-136.

χρησιμοποιήσει για να αποκτήσει τα κερδοφόρα υποκαταστήματα στη λογιστική τους αξία ή ακόμη χαμηλότερα. Η εταιρεία Alapis, ιδιοκτησία του κ. Λαυρεντιάδη αγόρασε το 2008 την Γερολυμάτος Α.Ε. στην τιμή των 200 εκατ. ευρώ. Την επόμενη χρονιά, το Μάρτιο του 2009, η εταιρεία αγόρασε το 100% του μετοχικού κεφαλαίου της εταιρείας Beauty Works. Τον Ιούλιο του 2009 η εταιρεία καλλυντικών Γερολυμάτος Cosmetics ιδρύεται για να απορροφήσει τις δραστηριότητες των καλλυντικών των εταιρειών Γερολυμάτος και Alapis. Πιο συγκεκριμένα η ίδρυση της εταιρείας είχε στόχο να διαχωρίσει τις δραστηριότητες στο χώρο των καλλυντικών και τον Σεπτέμβριο του ίδιου χρόνου διεύρυνε τους σκοπούς της με μετατροπή του καταστατικού.

Τον Ιούνιο του 2010 η Alapis πούλησε οκτώ θυγατρικές του ομίλου στην τιμή των 144,7 εκατ. ευρώ, προκειμένου να επικεντρωθεί μόνο στον τομέα των φαρμακευτικών προϊόντων. Μεταξύ των εταιρειών που έχουν πωλούνται είναι η Γερολυμάτος Cosmetics και η Beauty Works. Ο αγοραστής ήταν η Ballis Home Care, που ανήκε στον κ. Κωνσταντίνο Μπαλλή ο οποίος είχε παλαιότερα στη Θεσσαλονίκη τη Χημική ΑΕΒΕ, εισηγμένη στη ΝΕΧΑ την οποία είχε εξαγοράσει ο κ. Λαυρεντιάδης το 2005.

Με την εξαγορά κατατίθεται αίτημα στην Proton Bank για ομολογιακό δάνειο ύψους 72,7 εκατομμυρίων ευρώ που εγκρίθηκε με συνοπτικές διαδικασίες. Τα χρήματα αυτά ποτέ δεν μπήκαν στα ταμεία της εταιρείας. Σήμερα και ενώ το σύστημα Λαυρεντιάδη έχει καταρρεύσει πλήρως η Νέα Proton Bank ζητά τα χρήματα πίσω καθώς διαπιστώνει ότι όχι μόνον δεν τηρήθηκαν οι όροι παραχώρησης των χρημάτων αλλά και ότι οι εγγυήσεις που δόθηκαν προς την τράπεζα δεν ήταν επαρκείς προκειμένου να διασφαλιστούν τα συμφέροντα των μετόχων της.

Αυτό είναι ένα παράδειγμα της σειράς συναλλαγών που αναφέραμε παραπάνω. Τα δάνεια εγκρίθηκαν την ημέρα υποβολής της αίτησης ή ακόμη και χωρίς καμία εφαρμογή ή επιχειρηματικό σχέδιο. Είναι πολύ σημαντικό ότι καμία εγγύηση (προσωπική ή μη) δεν δόθηκε ως ενέχυρο για τον περιορισμό του πιστωτικού κινδύνου της τράπεζας.

Οι δικαστικοί λειτουργοί που ερευνούν την υπόθεση κάνουν λόγο για μια νέα Τράπεζα Κρήτης⁹² καθώς, όπως προκύπτει από τα στοιχεία, μέσα σε διάστημα μόλις ενός έτους -από τον Ιανουάριο του 2010 έως τον Ιανουάριο του 2011 η Proton Bank

⁹² Κανελλάκης Γιάννης, Λ. Λαυρεντιάδης ένας νέος Κοσκωτάς της Ελλάδας, Αγιορείτικο Βήμα, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <http://www.agioritikovima.gr/2011-07-14-22-28-56/5593-gkanellakis-laurentiantis-enas-neos>, Δημοσιεύτηκε 18 Μαρτίου 2012, τελευταία πρόσβαση στον ιστότοπο 09/09/2012.

χορήγησε στην Alapis και σε επτά θυγατρικές της Alapis που πουλήθηκαν σε τρίτους και σε εταιρίες που αγόρασαν κλάδους δραστηριότητας της Alapis συνολικά δάνεια ύψους 701 εκατ. Ευρώ.

Το συνολικό ποσό των δανείων ήταν 2,4 δισ. ευρώ. Τριάντα τοις εκατό (30%) αυτών των δανείων έχουν δοθεί σε επιχειρήσεις που φαίνεται να σχετίζονται με τον κ. Λαυρεντιάδη. Σύμφωνα με τα στοιχεία που προκύπτουν από την έρευνα, οι εταιρίες που έλαβαν τα παραπάνω δάνεια από την Proton κρίνεται ότι αποτελούν ομάδα συνδεδεμένων πελατών με την Alapis αφού η δραστηριότητα της μιας ασκείται αποκλειστικά ή κατά κύριο λόγο για την εξυπηρέτηση των αναγκών της άλλης.

Αν αποδειχτεί αυτό, τότε αυτόματα οι παραπάνω εταιρείες αντιπροσωπεύουν ενιαίο πιστωτικό κίνδυνο και όσοι υπέγραψαν τις χορηγήσεις δανείων χωρίς καλύψεις από άμεσα ρευστοποιήσιμα περιουσιακά στοιχεία κινδυνεύουν να βρεθούν αντιμέτωποι με την κατηγορία της απιστίας, που έβλαψε το Δημόσιο.

Το βούλευμα αναφέρει, με βάση πηγές, ότι από την προκαταρκτική εξέταση προκύπτει και από κοινού δόλος για όσους υπέγραψαν τις χορηγήσεις δανείων, και αυτό, αν αποδειχθεί, επισύρει κατηγορία εγκληματικής οργάνωσης και νομιμοποίησης προϊόντος από εγκληματική δραστηριότητα.

Τα στοιχεία⁹³ που έχουν στα χέρια τους οι Αρχές δείχνουν τα εξής:

- ➡ Μεταφορές κεφαλαίων που έλαβαν χώρα από τη μία εταιρεία στην άλλη μετά τη λήψη των δανείων. Κάποιες, μάλιστα, από τις εταιρείες που ιδρύθηκαν με σκοπό να αγοράσουν δραστηριότητες της Alapis ενισχύθηκαν κεφαλαιακά από τον κ. Λαυρεντιάδη μέσω δανειακών συμβάσεων αφού είχε ολοκληρωθεί η αγοραπωλησία.
- ➡ Επτά θυγατρικές της Alapis (Provet A.E., Μεντιμέκ A.E., Alapis Medical Diagnostics, Γερολυμάτος Cosmetics, Beautyworks A.E., Γερολυμάτος Animal Health) καθώς και οι κλάδοι παραγωγής και εμπορίας υγρών απορρυπαντικών, καλλυντικών, καθαριστικών φαρμάκων για νοσοκομειακή χρήση και το R D για τα γενόσημα φάρμακα μεταβιβάστηκαν σε συνεργάτες του κ. Λαυρεντιάδη που ήταν και στελέχη του ομίλου Alapis. Παρά τις μεταβιβάσεις, οι μεταξύ τους απαιτήσεις και υποχρεώσεις, που υπήρχαν πριν από τη διάσπαση του ομίλου, παραμένουν.

⁹³ Ανώνυμο Άρθρο, Αποκαλύψεις - φωτιά για το σκάνδαλο στην Proton Bank, Ημερήσια Οικονομική Εφημερίδα Express, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: http://www.express.gr/news/business/544624oz_20111213544624.php3, Δημοσιεύτηκε 13 Δεκεμβρίου 2011, τελευταία πρόσβαση στον ιστότοπο 12/09/2012.

- Πολλοί από τους αγοραστές ήταν οι βασικοί μέτοχοι των εταιρειών τις οποίες πούλησαν στον όμιλο Alapis
- Οι νέοι μέτοχοι δεν συνεισέφεραν με ίδια κεφάλαια στην αγορά των θυγατρικών ή κλάδων δραστηριότητας της Alapis και το τίμημα εξαγοράς χρηματοδοτήθηκε εξ ολοκλήρου από τα δάνεια που χορήγησε η Proton Bank. Ταυτόχρονα, δεν δόθηκαν προσωπικές εγγυήσεις.
- Κάποιες από τις ελεγχόμενες εταιρείες έλαβαν δάνεια από άλλες τράπεζες, πέραν της Proton, μέσω συμβάσεων factoring, δηλαδή με προεξόφληση τιμολογίων, κυρίως με δικαίωμα αναγωγής. Έτσι ο πιστωτικός κίνδυνος που αναλάμβαναν ήταν χαμηλότερος σε σχέση με αυτόν που ανέλαβε η Proton.

Επιπρόσθετα, διαπιστώθηκε ότι μέρος των παραπάνω δανείων καθώς και μέρος του υπολοίπου διαθέσιμων των υπό έλεγχο εταιρειών, μέσω πολυδαίδαλων διαδρομών, διοχετεύθηκαν σε προσωπικές εταιρείες του κ. Λαυρεντιάδη ή αναλήφθηκαν μέσω επιταγών από φυσικά πρόσωπα του στενού του κύκλου, είτε για να μειώσουν μετοχοδάνεια που είχαν λάβει για να αγοράσουν κυρίως μετοχές Alapis είτε για άλλους σκοπούς.

Οι κατηγορίες οι οποίες βαρύνουν τον κ. Λαυρεντιάδη είναι:

- Η σύσταση και διεύθυνση εγκληματικής οργάνωσης.
- Η απάτη κατ' εξακολούθηση και από κοινού, με την επιβαρυντική περίπτωση του Ν. 1608/50 περί καταχραστών του Δημοσίου.
- Η υπεξαίρεση σε βαθμό κακουργήματος κατ' εξακολούθηση και από κοινού με την επιβαρυντική περίπτωση του Ν. 1608/50.
- Η δίωξη για νομιμοποίηση εσόδων από μαύρο χρήμα κατ' επάγγελμα στα πλαίσια εγκληματικής οργάνωσης.

3.3.5 Συναλλαγές ομάδας εταιρειών που συνδέονται άμεσα με την Alapis, τον κ. Λαυρεντιάδη και σε συνέχεια με την Proton Bank

Οι άμεσα συνδεδεμένοι πιστούχοι με την Alapis είναι οι: WGR Global Investments AE, WGR Universal Investments, Akolab AE, Mak AE, εταιρείες του ομίλου Εξέλιξη (Εξέλιξη AE και Escanto Ltd), Novo Atreus AE, Όμιλος Μέντιμεκ (Μέντιμεκ AE και First Aid Care AE), Ballis Home Care AE, ΝΕΠ Εκδόσεις AE, Νεοχημική, Elfe, Finegline Trading Limited, Vet Health AE, Γ. Κυριακίδης και Άδελε

Εκδόσεις ΑΕ. Κρίνεται λοιπόν σκόπιμο να γίνει αναφορά σε βασικές συναλλαγές⁹⁴ που πραγματοποιήθηκαν μεταξύ της Alapis και των εταιρειών⁹⁵ που αναφέρθηκαν παραπάνω με πηγή χρηματοδότησης την Proton Bank έτσι ώστε να γίνει αντιληπτός ο τρόπος με τον οποίο δρούσε ο κ. Λαυρεντιάδης.

Για την εταιρεία **Alapis** αναφέρεται ότι ο κ. Λαυρεντιάδης ως τις 16 Δεκεμβρίου 2010 κατείχε ποσοστό 21,325%, ενώ εμφανίζεται και μοναδικός δικαιούχος της Elfe ABEE.

Οι εταιρείες **WGR Global Investments AE** και **WGR Universal Investments AE** ελέγχουν την Alapis και ανήκουν στον όμιλο AI Jeburi. Η αποπληρωμή του δανεισμού τους προβλέπεται μέσω ενεχυριασμένων μετοχών της Alapis. Οι ανωτέρω εταιρείες φαίνεται ότι ανήκουν πλέον από το Δεκέμβριο του 2010 στον κ. Mario AI Jeburi, ο οποίος μέσω και αυτών εμφανίζεται τυπικά ως μεγαλομέτοχος της Alapis. Είναι άξιο σχολιασμού το γεγονός ότι το σύνολο των μετοχών του κ. Mario AI Jeburi, σε ποσοστό 15,2% του μετοχικού κεφαλαίου της Alapis, είναι ενεχυριασμένο έναντι των χρηματοδοτήσεων προς τις ελεγχόμενες από αυτόν εταιρείες WGR Global Investments AE και WGR Universal Investments AE. Σημειώνεται ότι οι χρηματοδοτήσεις παρουσιάζουν υποκάλυψη ποσοστού περίπου 90% και έχουν παραβιαστεί τα ποσοστά κάλυψης (margin call) τα οποία τέθηκαν αρχικά στο 175% του υπολοίπου των χρηματοδοτήσεων. Από τα παραπάνω γίνεται αντιληπτό ότι αφενός η συνεισφορά του κ. Mario AI Jeburi δεν μπορεί να θεωρηθεί πραγματική, και αφετέρου η Τράπεζα καθίσταται «εν τοις πράγμασι» ο κύριος μέτοχος της Alapis, εφόσον ασκήσει τα συμβατικά της δικαιώματα.

Για την εταιρεία **Akolab** αναφέρεται ότι ιδρύθηκε στις 7 Δεκεμβρίου 2010 και ανέλαβε αμέσως την ανάπτυξη της Alapis έναντι μηνιαίας αμοιβής. Ακόμη πηγές από το πόρισμα της ΤτΕ αναφέρουν πως η Akolab AE στις 9.12.10, έξι μήνες ακριβώς μετά τη χρηματοδότηση των πέντε spin offs, έλαβε δάνειο ύψους €29.000χιλ., το μεγαλύτερο μέρος του οποίου (€27.570χιλ.) κατέληξε αυθημερόν στο λογαριασμό όψεως της Alapis. Η τελευταία, στη συνέχεια, μετέφερε στις 10.12.10 κεφάλαια ύψους €9.396χιλ. για την αποπληρωμή των χρεωστικών τόκων από Ο/Δ των πιστούχων εταιρειών (spin offs) First Aid Care AE, Ballis Home Care AE, Rovinest AE και Novo

⁹⁴ Τα στοιχεία που αναφέρονται πηγάζουν από το πόρισμα της ΤτΕ και είναι δημοσιευμένα στην έντυπη και ηλεκτρονική αρθρογραφία.

⁹⁵ Παπαδάκου Γιάννα, Ο λαβύρινθος του Λαυρεντιάδη, Το Βήμα της Κυριακής, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <http://www.tovima.gr/society/article/?aid=439577&wordsinarticle=proton%3bbank>, Δημοσιεύτηκε 22 Ιανουαρίου 2012, τελευταία πρόσβαση στον ιστότοπο 12/09/2012.

Atreus AE. Επίσης αναφέρεται ότι οι τόκοι πρώτου εξαμήνου του 2011 της Acolab πληρώνονται από τους προσωπικούς λογαριασμούς του κ. Λαυρεντιάδη και μέσω της εταιρείας του Klipartous.

Η εταιρεία **ΜΑΚ ΑΕ** εμφανίζεται να αγόρασε στις 13 Σεπτεμβρίου 2010 τον κλάδο παραγωγής και εμπορίας νοσοκομειακών φαρμάκων της Alapis. Καθώς δεν έχει άδεια κυκλοφορίας φαρμακευτικών προϊόντων από τον ΕΟΦ, οι πωλήσεις των σχετικών προϊόντων και οι συμβάσεις πραγματοποιούνται στο όνομα και για λογαριασμό της Alapis. Μοναδική πηγή εσόδων της, αποτελεί προμήθεια ποσοστού 30% επί των πωλήσεων νοσοκομειακών φαρμάκων που πραγματοποιεί η Alapis. Ωστόσο, η Alapis συνέχιζε να πουλά τα νοσοκομειακά φάρμακά της και 11 ξένοι οίκοι παραγωγής φαρμάκων που προωθούσαν τα σκευάσματα στην Ελλάδα αγνοούσαν την ύπαρξη της ΜΑΚ ΑΕ. Στην περίπτωση της ΜΑΚ ΑΕ, κατάθεση ύψους €10.000χιλ. που προήλθε από δάνειο της Τράπεζας, αποδεσμεύτηκε βάσει έγκρισης και μεταφέρθηκε σε λογαριασμό της Alapis. Το συγκεκριμένο κεφάλαιο χρησιμοποιείται έκτοτε από την Alapis ως κεφάλαιο κίνησης. Χαρακτηριστική, επίσης, στην περίπτωση της ΜΑΚ ΑΕ, είναι ότι ο μέτοχος, κ. Η. Μακρής, ήταν στέλεχος του ομίλου Alapis που έχει συνταξιοδοτηθεί. Ρωτήθηκαν πολλά στελέχη αν γνώριζαν τον κ. Η. Μακρή, εντούτοις προέκυψε ότι τον γνώρισαν μόνο κατά την υπογραφή της δανειακής σύμβασης.

Στον **όμιλο Εξέλιξη** ανήκουν οι εταιρείες Εξέλιξη ΑΕ και η Escanto Ltd. Η εταιρεία **Εξέλιξη ΑΕ** εμφανίζεται να αγόρασε από τις 5 Οκτωβρίου 2010 τον κλάδο πώλησης των προϊόντων της Alapis στα φαρμακεία. Οι πωλήσεις των σχετικών προϊόντων και οι σχετικές συμβάσεις πραγματοποιούνται ακόμα στο όνομα και για λογαριασμό της Alapis, καθώς η Εξέλιξη ΑΕ δεν έχει άδεια κυκλοφορίας φαρμακευτικών προϊόντων από τον ΕΟΦ. Τα μοναδικά έσοδά της πηγάζουν από προμήθεια ποσοστού 30% επί του τζίρου προϊόντων που πωλούνται από την Alapis σε φαρμακεία. Οι λοιπές πηγές εσόδων της πιστούχου δεν επαρκούν για την εξυπηρέτηση των δανειακών της υποχρεώσεων.

Όσο για την **Escanto Investments Ltd**, που ιδρύθηκε στις 5 Νοεμβρίου 2010, καταγράφεται ως θυγατρική της Εξέλιξης ΑΕ, χωρίς όμως δραστηριότητα. Η αποπληρωμή του δανεισμού της εξαρτάται αποκλειστικά από τη θυγατρική της Εξέλιξη ΑΕ, καθώς όπως αναφέρθηκε η ίδια δεν έχει δραστηριότητα.

Η **Novo Atreus ΑΕ** εξαγόρασε την Alapis Medical & Diagnostics ΑΕ (μετονομαζόμενη σε Novo MD ΑΕ), πρώην θυγατρική της Alapis κατά 100%. Η

Alapis, σύμφωνα και με την από 6.5.11 επιστολή της προς την Τράπεζα, επιβεβαιώνει την παροχή εκ μέρους της εταιρικής εγγύησης για factoring χωρίς αναγωγή της Novo MD με τρίτη τράπεζα, υπολοίπου €60.502χιλ. στις 31.3.11. Στην ίδια επιστολή η Alapis επιβεβαιώνει επιπλέον απαίτησή της από τη Novo MD ύψους €23.007χιλ. (την 31.3.11), η οποία, δεδομένων των οικονομικών μεγεθών της τελευταίας, κρίνεται ιδιαίτερα σημαντική. Εφόσον δεν υπάρξει ουσιαστική κεφαλαιακή ενίσχυση από το μέτοχό της, η εν λόγω υποχρέωση της Novo MD ενδέχεται να μετοχοποιηθεί, καθιστώντας την Alapis ως το βασικό μέτοχο της εταιρείας.

Επιπρόσθετα, η Alapis έχει συμβατική υποχρέωση και εγγυάται για την καταβολή των, μέχρι 9.6.10, τυχόν απαιτήσεων από δημόσια νοσοκομεία και κλινικές, οι οποίες δεν θα αποπληρωθούν από τους πρωτοφειλέτες.

Η **Μέντιμεκ ΑΕ** αποτελεί πρώην θυγατρική της Alapis και νυν της First Aid Care ΑΕ. Διατηρεί σημαντική υποχρέωση, ύψους €37.415χιλ. στις 31.3.11 προς την Alapis. Δεδομένων των οικονομικών μεγεθών της εταιρείας, η εν λόγω υποχρέωση είναι τόσο σημαντική, ώστε, εάν δεν υπάρξει ουσιαστική κεφαλαιακή ενίσχυση από το μέτοχο, η υποχρέωση δεν δύναται να εξυπηρετηθεί λειτουργικά και ενδέχεται να μετοχοποιηθεί, καθιστώντας την Alapis ως το βασικό μέτοχο της Μέντιμεκ ΑΕ. Περαιτέρω, η Alapis, σύμφωνα και με την από 6,5.11 επιστολή της προς την Τράπεζα, επιβεβαιώνει την παροχή εκ μέρους της εταιρικής εγγύησης για factoring της Μέντιμεκ ΑΕ με τρίτες τράπεζες, υπολοίπου €30.453χιλ. στις 31.3.11. Τέλος, όπως και στην περίπτωση της Novo Atreus, η Alapis έχει συμβατική υποχρέωση και εγγυάται για την καταβολή των, μέχρι την πώληση της Μέντιμεκ ΑΕ, τυχόν γεγενημένων απαιτήσεων από δημόσια νοσοκομεία και κλινικές, εφόσον αυτές δεν αποπληρωθούν από τους πρωτοφειλέτες.

Συνολικά η τελευταία έχει λάβει ομόλογα Ελληνικού Δημοσίου ποσού €39.900χιλ. για τα οποία το κόστος προεξόφλησης, που εν τέλει, αποτελεί υποχρέωση της Alapis, εκτιμάται τουλάχιστον σε 68.200χιλ. Ήδη η πιστούχος έχει προβεί σε ρευστοποίηση ομολόγων ΕΔ, λαμβάνοντας απομειωμένη τιμή προεξόφλησης (76%). σε σχέση με την ονομαστική τους αξία, ενώ η Alapis, για την κάλυψη των οφειλών, προέβη σε αποπληρωμή των τόκων του Ο/Δ της μητρικής First Aid Care ΑΕ στην Τράπεζα, ύψους €2.195χιλ.

Ακολουθώντας, οι τόκοι του α' εξαμήνου του 2011 (€2.255χιλ.) της πιστούχου First Aid Care ΑΕ, αποπληρώνονται από κεφάλαια του κ. Λ. Λαυρεντιάδη. Ειδικότερα, τα κεφάλαια μεταφέρθηκαν από προσωπικό του λογαριασμό στην Τράπεζα, σε

προσωπική του εταιρεία (Klipartus LTD) και εν συνεχεία στην πιστούχο, μέσω τυπικά ασύνδετων εταιρειών (Γερολυμάτος Cosmetics AE, Beauty Works και Alapis).

Η **First Aid Care AE** είναι εταιρεία μητρική της Μέντιμεκ AE, χωρίς δραστηριότητα. Η αποπληρωμή του δανεισμού της επαφίεται αποκλειστικά στη θυγατρική της, η οποία έχει παράσχει εταιρική εγγύηση για τη χρηματοδότηση.

Για την εταιρεία **Ballis Home Care AE** σημειώνεται ότι στις 9 Ιουνίου 2010 εξαγόρασε τρεις θυγατρικές εταιρείες και τρεις κλάδους παραγωγής της Alapis, για τις οποίες όμως «εγείρονται ερωτήματα αν πρόκειται για εικονικές πράξεις». Κατόπιν της μεταβίβασης, ο όμιλος διενεργεί συναλλαγές ιδιαίτερα σημαντικού ύψους με τον κ. Λ. Λαυρεντιάδη και την Alapis, οι οποίες θέτουν σε αμφισβήτηση το κατά πόσο η μεταβίβαση των ανωτέρω κλάδων και εταιρειών στον τωρινό μέτοχο, κ. Κ. Μπαλλή, είναι πραγματική ενώ δημιουργούνται αμφιβολίες για το πρόσωπο που ασκεί τελικά τον έλεγχο του Ομίλου. Ερευνήθηκε ακόμη η εισροή από τις αρχές του 2011 σαράντα εκατομμυρίων ευρώ στην εταιρεία Ballis από υπεράκτιες εταιρείες του κ. Λαυρεντιάδη. Ο Όμιλος επίσης υποστηρίζεται και λειτουργικά από την Alapis, καθώς χρησιμοποιεί το δίκτυο διανομής και τα logistics της, ενώ μια εκ των δύο παραγωγικών μονάδων και τα γραφεία του Ομίλου εκμισθώνονται απ' αυτήν. Επιπλέον, η Ballis AE, με συνεισφορά περίπου 33% στα έσοδα του Ομίλου, έχει σχεδόν αποκλειστική συνεργασία με τις Νεοχημική και Alapis (ως προμηθευτή και πελάτη, αντίστοιχα).

ΝΕΠ Εκδόσεις AE: Η Τράπεζα, κατά το διάστημα από Νοέμβριο 2009 έως Μάιο 2010, προέβη σε διαδοχικές και ακάλυπτες από εξασφαλίσεις χρηματοδοτήσεις (με μορφή Κ/Κ), με ασύμφορο για αυτήν περιθώριο επιτοκίου (4%), προς την πιστούχο ΝΕΠ AE, η οποία δραστηριοποιείται κυρίως στον χώρο του σκανδαλοθηρικού τύπου (ESPRESSO) και στην έκδοση περιοδικών. Μέτοχος της πιστούχου είναι ο κ. Π. Κυριακίδης, στενός συνεργάτης του κ. Λ. Λαυρεντιάδη και πρώην Διευθύνων Σύμβουλος της Alapis. Σκοπός των χρηματοδοτήσεων αποτέλεσε η απόκτηση συμμετοχών σε συγκροτήματα του έντυπου τύπου (Πήγασος Εκδοτική AE, Τεγόπουλος Εκδοτική AE, Veto Μέσα Επικοινωνίας AE) με ευρύτερη παρουσία και πολιτική επιρροή, ενώ κατά το 2009 ο Όμιλος εξαγόρασε το ΚΑΝΑΛΙ 10-SBC και το ραδιοφωνικό σταθμό Flash. Καθώς οι εν λόγω επενδύσεις πραγματοποιήθηκαν σε ζημιογόνες επιχειρήσεις, χωρίς ιδιαίτερη προοπτική ανάπτυξης, κερδοφορίας και διανομής του μερίσματος, συμπεραίνεται ότι η επένδυση δεν αποσκοπούσε σε αμιγώς οικονομικούς σκοπούς. Απόδειξη των ανωτέρω αποτελεί η μεγάλη μείωση (€16,9εκατ.) που εμφάνισαν οι «συμμετοχές σε λοιπές επιχειρήσεις» της ΝΕΠ AE,

λόγω των προβλέψεων για υποτιμήσεις στις οικονομικές καταστάσεις της 31.12.10. Με στοιχεία 7.6.11 οι εν λόγω συμμετοχές έχουν απομειωθεί περαιτέρω κατά 93,2% (απομείωση €21.655χιλ.). Επιπρόσθετα, υφίσταται και ταμειακή διευκόλυνση, ύψους περίπου €9 εκατ., προς τη Veto, η κυκλοφορία της οποίας έχει διακοπεί, συνεπώς αποτελεί ισόποση επισφάλεια.

Η οικονομική κατάσταση του Ομίλου ΝΕΠ κατά το 2009 και ειδικότερα τα pro-forma οικονομικά στοιχεία που αξιολογήθηκαν, παρουσίασαν μια ικανοποιητική εικόνα, με ισχυρή κεφαλαιακή διάρθρωση, κυρίως λόγω της ιδιαίτερα σημαντικής αύξησης των άυλων στοιχείων από την αποτίμηση εμπορικών σημάτων και δικαιωμάτων (€81.500χιλ.). Η εικόνα αυτή δεν αντιπροσωπεύει τα διαχρονικά μεγέθη του Ομίλου και δεν διατηρήθηκε κατά το 2010. Η «βελτιωμένη» εικόνα συνέπεσε χρονικά με την έναρξη των χρηματοδοτήσεων από την Τράπεζα.

Κατά το 2010 ο όμιλος ΝΕΠ ΑΕ καταγράφει πωλήσεις ύψους €44.180χιλ.. ζημιές ΠΦΤ €25.485χιλ. και ζημιές ΠΦ €47.463χιλ. Το μέγεθος που δαπανά η Alapis για διαφήμιση και εκπόνηση μελετών από τη ΝΕΠ ΑΕ την καθιστά βασικό της πελάτη και συμβάλλει καθοριστικά στην ταμειακή της ενίσχυση.

Νεοχημική⁹⁶

Έσοδα από Alapis κατά το 2010 για λειτουργική αποπληρωμή χρεωστικών τόκων.

Το 29,1% των λογιστικά απεικονιζόμενων εσόδων της Νεοχημικής κατά το 2010, προέρχεται από την Alapis (ποσό €67.700χιλ. εκ των €231.844χιλ.). Σημειώνεται ότι στα συγκεκριμένα έσοδα περιλαμβάνεται και «ανεκτέλεστο μέρος σύμβασης», ύψους €31.000χιλ. Όπως αναφέρεται και στο σχέδιο λειτουργικής ανασυγκρότησης της PWC (3.2011), εξαιρώντας τις συναλλαγές με την Alapis, τα αποτελέσματα ΠΦΤΑ θα ήταν έντονα ζημιογόνα (€15,8εκατ. 2009 και €16,1εκατ. 2010), με επακόλουθη πλήρη αδυναμία κάλυψης τόκων.

Ταμειακή στήριξη από την Alapis κατά το 2010

Παρόλο που το 2010 οι πραγματικές πωλήσεις της Νεοχημικής προς την Alapis διαμορφώθηκαν μόλις σε €36.700χιλ., η τελευταία μετέφερε στη Νεοχημική μόνο μέσω της Τράπεζας, κεφάλαια ποσού €95.830χιλ. και συνολικά περίπου €176.000χιλ. Το ύψος των κεφαλαίων αυτών, δεν δικαιολογείται από εμπορικές συναλλαγές, καθώς

⁹⁶ Παπαϊωάννου Γιώργος, Λαμπρόπουλος Βασίλης Γ. Αποκάλυψη σοκ: Η «Τράπεζα των κολλητών» Πώς λεηλάτησαν τις καταθέσεις με τα «Λαυρεντοδάνεια» - Το απόρρητο πόρισμα της Τράπεζας της Ελλάδος για την Proton Bank. Το Βήμα, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <http://www.tovima.gr/politics/article/?aid=434321>. Δημοσιεύτηκε 11 Δεκεμβρίου 2011, τελευταία πρόσβαση στον ιστότοπο 12/09/2012.

είναι πολλαπλάσια των πωλήσεων προς την Alapis , ενώ εξ αυτών ποσό €65.030χιλ. παραμένει στον ισολογισμό της 31.12.10 ως υποχρέωση προς αυτήν (προκαταβολή), καθώς δεν έχει ακόμα επιστραφεί.

Μεταξύ των δύο εταιρειών υφίσταται εμπορική σχέση , εντούτοις, καθώς η Νεοχημική, λόγω έλλειψης Κ/Κ, έχει περιέλθει σε παραγωγική δυσχέρεια, η Alapis έχει συμβατικό δικαίωμα παύσης της συνεργασίας. Συνεπώς, τα πλεονάζοντα των πωλήσεων κεφάλαια, που έχουν μεταφερθεί στη Νεοχημική, θεωρούνται ως καθαρή κεφαλαιακή ενίσχυση.

Μεταφορές κεφαλαίων μετά την πώληση των εταιρειών

Τον Ιανουάριο του 2011 η Alapis έλαβε χρηματοδότηση από την Τράπεζα €40.000χιλ., εκ των οποίων κεφάλαια €20.000χιλ μεταφέρθηκαν άμεσα στη Νεοχημική, παρόλο που κατά τις συγκεκριμένες ημερομηνίες δεν υπήρχε σχετική υποχρέωση εκ μέρους της Alapis. Εξ αυτών, η Νεοχημική μεταφέρει ποσό €19.500χιλ. στην Elfe, η οποία, όμως, το συγκεκριμένο διάστημα, δεν είχε απαιτήσεις από τη Νεοχημική ως προμηθευτής. Μέρος του εν λόγω ποσού, ήτοι €13.107χιλ. αποπληρώθηκαν από την Elfe στην Alapis, μέσω Νεοχημικής, με την αντίθετη από την προαναφερθείσα ροή.

Η εταιρεία **Elfe** χρηματοδότησε τον Ιούνιο του 2010 τις ελέγχουσες της Alapis εταιρείες WGR Global Investments AE και WGR Universal Investments AE με κεφάλαια ύψους €22.000χιλ για τη μερική εξόφληση δανείων τους στην Τράπεζα. Η απαίτηση αυτή είναι ιδιαίτερα σημαντική εάν συγκριθεί με το περιουσιακό στοιχείο των εταιρειών, ήτοι τη συμμετοχή ποσοστού 5% στην Alapis, που έχει κατέλθει μόλις σε €1.227χιλ. Ουσιαστικά ο μόνος τρόπος για να εισπραχθεί η απαίτηση της Elfe είναι η σημαντική κεφαλαιακή ενίσχυση των εταιρειών από τον φερόμενο ως μέτοχο, κ. AI Jeburi.

Η Νεοχημική, παρά τα σοβαρά οικονομικά προβλήματα που αντιμετωπίζει, αγόρασε το 2010 μηχανήματα από την Elfe, έναντι €42.000χιλ. Η σημαντική αυτή ενίσχυση ρευστότητας επέτρεψε στην Elfe να καλύψει τις αρνητικές Λειτουργικές ροές, τις αποπληρωμές δανείων και την επενδυτική της πολιτική. Τα σχετικά μηχανήματα εντούτοις βρίσκονται σε αδράνεια και απεικονίζονται στον ισολογισμό της Νεοχημικής ως «έργα υπό εκτέλεση».

Ο κ. Α Λαυρεντιάδης δανειοδότησε στις 6.5.11 και 7.6.11 την Elfe με κεφάλαια ύψους €15.000χιλ., εκ των οποίων τα €4.700χιλ. μεταφέρθηκαν από την Elfe για την αποπληρωμή των τόκων δανείων των πιστούχων Vet Health (€2.600χιλ.), αλλά και

μέρος των τόκων των spin offs της Alapis: Rovinvest (€1.000χιλ.), First Aid Care, Ballis Personal Home Care και Akolab (εκτιμάται συνολικά σε €1.100χιλ.).

3.4 Πλάνες, λάθη και βασικές διαπιστώσεις

Παρόλο που η εισαγωγή των Διεθνών Προτύπων Χρηματοοικονομικής Πληροφόρησης (ΔΠΧΠ) δηλώνει τη βελτίωση των προτύπων αναφοράς, η εισαγωγή αυτή καθαυτή δεν ήταν επαρκής για να μετριάσουν τα προβλήματα της δήλωσης ανακριβών στοιχείων ή της εκμετάλλευσης των εμπιστευτικών πληροφοριών. Το κύριο πρόβλημα όμως δεν είναι η ύπαρξη των ΔΠΧΠ.

Η συγκέντρωση της ιδιοκτησίας, τα οργανωτικά πρότυπα ανάπτυξης, και η αναποτελεσματικότητα του κανονισμού - πλαίσιο ελέγχου, είναι οι κύριοι παράγοντες της εταιρικής αποτυχίας στην Ελλάδα. Ως εκ τούτου, ένας συνδυασμός ενδογενών και εξωγενών μεταβλητών συμβάλλει στη δημιουργία ενός επιχειρηματικού περιβάλλοντος που δεν έχει τους απαραίτητους μηχανισμούς για την πρόληψη της εταιρικής αποτυχίας και την προστασία για την εκμετάλλευση της σχετικά αδύναμης τάξης των μειοψηφούντων μετόχων. Η ψήφιση των νόμων και των κανονισμών δεν είναι επαρκής για να αποτρέψει ενδεχόμενες αποτυχίες ή καταχρήσεις. Από την άλλη πλευρά, η έλλειψη μιας αποτελεσματικής αγοράς κεφαλαίων μπορεί να δημιουργήσει ευκαιρίες και απειλές.

Οι πρωτοβουλίες για τη μεταρρύθμιση του επιχειρηματικού περιβάλλοντος είχαν μικρό αντίκτυπο στην Ελλάδα. Το πρόβλημα είναι ότι οι πρωτοβουλίες αυτές είχαν σχεδιαστεί για ένα διαφορετικό είδος οικονομικών δραστηριοτήτων και εταιρικών θεμελιωδών χαρακτηριστικών. Αρχικά αυτές οι πρωτοβουλίες (ΔΠΧΠ, βέλτιστες πρακτικές Εταιρικής Διακυβέρνησης, πρότυπα παρακολούθησης και ελέγχου, διατάξεις κεφαλαιαγοράς, κ.λπ.) είχαν σχεδιαστεί για χώρες με αγγλοσαξονικά χαρακτηριστικά. Οι πρωτοβουλίες αυτές, αν και δεν ήταν πανάκεια για την πρόληψη της εταιρικής αποτυχίας και των καταχρήσεων, ήταν μια καλή αρχή για να αρχίσουν να συζητούνται τα θέματα που οδηγούν σε αυτές τις καταστάσεις.

3.4.1 Βασικές Διαπιστώσεις

Σύμφωνα με στοιχεία τα οποία προκύπτουν από δημοσιεύματα που πηγάζουν από το πόρισμα της ΤτΕ για το σκάνδαλο της Proton Bank κρίνεται σκόπιμο να αναφερθούν κάποιες σημαντικές διαπιστώσεις που οδήγησαν στην κατάρρευση αυτής.

Από τις αρχές του 2010, μετά την απόκτηση του 31,3% του μετοχικού κεφαλαίου της Proton Bank από τον κ. Α. Λαυρεντιάδη, πραγματοποιήθηκε σημαντική πιστωτική επέκταση στο επιχειρηματικό χαρτοφυλάκιο. Ο πιστωτικός κίνδυνος της Τράπεζας αυξήθηκε ιδιαίτερα, καθώς διαπιστώθηκε:

- **Σημαντική απόκλιση στην εφαρμογή της καταγεγραμμένης και θεσμοθετημένης Πιστοδοτικής Πολιτικής**, η οποία συνίσταται κυρίως στην αποδυνάμωση της ανώτατης Εγκριτικής Επιτροπής και την καταστράτηγηση των βασικών αρχών εγκρίσεων πιστοδοτήσεων και διασφαλίσεων.
- **Αποδυνάμωση των Συστημάτων Εσωτερικού Ελέγχου**. Η Διεύθυνση Διαχείρισης Κινδύνων παρουσιάζει σημαντικές αδυναμίες στον εντοπισμό και την παρακολούθηση του πιστωτικού κινδύνου και του κινδύνου συγκέντρωσης. Ο ρόλος της, όσον αφορά στην εγκριτική διαδικασία, αποδυναμώθηκε περαιτέρω κατά το 2010. Η Διεύθυνση Εσωτερικού Ελέγχου αποδυναμώθηκε στελεχιακά την ίδια περίοδο, με συνέπεια τη μη διενέργεια ελέγχων σε μονάδες που σχετίζονται με την αύξηση του πιστωτικού κινδύνου.

Τα παραπάνω είχαν ως συνέπεια τη σημαντική **χειροτέρευση της ποιότητας του επιχειρηματικού χαρτοφυλακίου**, ιδιαίτερα της Διεύθυνσης Εταιρικής και Επενδυτικής Τραπεζικής. Εκτός από τα δάνεια που χορηγήθηκαν από το 2010, η ποιότητα και του υπόλοιπου ελεγχθέντος χαρτοφυλακίου ήταν χαμηλή.

- **Δάνεια συνολικού ύψους €713.114 χιλ.** που χορηγήθηκαν σε 18 πιστούχους (Alapis, Elfe, Νεοχημική, ΝΕΠ Εκδόσεις ΑΕ, καθώς και προς εταιρείες που δημιουργήθηκαν από την απόσχιση κλάδων ή θυγατρικών των Alapis και Elfe), εντάσσονται σε «ομάδα συνδεδεμένων πελατών» με την Alapis.
- Διαπιστώθηκε πλήθος συναλλαγών μεγάλου ύψους, που διεκπεραιώθηκαν εντός της Τράπεζας, οι οποίες θα μπορούσαν να χαρακτηριστούν ως «**ασυνήθεις συναλλαγές**», καθώς εγκρίθηκαν χωρίς να είναι γνωστοί οι τελικοί δικαιούχοι-φυσικά πρόσωπα (beneficial owners) των χρηματοδοτούμενων εταιρειών, ή με ελλείψεις στα απαιτούμενα παραστατικά για την εξακρίβωση της ταυτότητάς τους.

3.4.2 Συστήματα εσωτερικού ελέγχου και εταιρική διακυβέρνηση

Επιβεβαιώνοντας τα όσα αναφέρθηκαν στο πρώτο μέρος αυτής της εργασίας, γίνεται πλέον κατανοητό και στην πράξη πόσο σημαντικός κρίνεται ο ρόλος του εσωτερικού ελέγχου, καθώς όπως θα διαπιστωθεί και από τα παρακάτω, αδυναμίες και παραλήψεις του τμήματος εσωτερικού ελέγχου ήταν ικανές για να συμβάλλουν στην διεκπεραίωση της οικονομικής αυτής απάτης.

Παρά τα προβληματικά ποσοτικά και ποιοτικά μεγέθη των νέων πιστούχων, που έθεταν εξ αρχής τις πιστοδοτήσεις εκτός αποδεκτών τραπεζικών κριτηρίων, αλλά και την έλλειψη εξασφαλίσεων, αυτές εγκρίθηκαν στο σύνολό τους από την ανώτατη Εγκριτική Επιτροπή Πιστοδοτήσεων ΔΣ και χορηγήθηκαν άμεσα. Κατά τη διαδικασία έγκρισης παραβιάστηκε πλήθος θεσπισμένων πιστοδοτικών διαδικασιών που αφορούν στα κριτήρια εγκρίσεων και στις εξασφαλίσεις.

Η Τράπεζα διαθέτει επικαιροποιημένο Εσωτερικό Κανονισμό Λειτουργίας και Εταιρικής Διακυβέρνησης που προβλέπει με σαφήνεια τις αρμοδιότητες του ΔΣ, της Διοίκησης και των οριζόμενων Επιτροπών, παράλληλα θέτει τις βασικές αρχές λειτουργίας, τις αρμοδιότητες και τις γραμμές αναφοράς των Επιτροπών και των Υπηρεσιακών Οργάνων που συνθέτουν το Σύστημα Εσωτερικού Ελέγχου. Επιπλέον, η υφιστάμενη καταγεγραμμένη Πιστοδοτική Πολιτική κρίνεται επαρκής και υιοθετεί βασικές αρχές που θέτουν ένα αρκούντως συντηρητικό πιστοδοτικό πλαίσιο. Εντούτοις, το εν λόγω θεσμοθετημένο πλαίσιο Εσωτερικού ελέγχου, Εταιρικής Διακυβέρνησης και Πιστοδοτικής Πολιτικής δεν τηρήθηκε στην πράξη.

Η ευθύνη παραβίασης του πιστοδοτικού πλαισίου βαρύνει άμεσα την ανώτατη Εγκριτική Επιτροπή, έμμεσα το Διοικητικό Συμβούλιο και ιδιαίτερα τον Πρόεδρό του, ο οποίος με βάση το κύρος που διέθετε τότε ως επίλεκτο μέλος της επιχειρηματικής κοινότητας και ως βασικός μέτοχος της Τράπεζας, ασκούσε κυρίαρχη επιρροή στη σύνθεσή της και στις αποφάσεις της. Η αρμόδια εμπορική διεύθυνση, δηλαδή η Διεύθυνση Εταιρικής και Επενδυτικής Τραπεζικής, διαθέτει καταρτισμένα στελέχη, με γνώση επί του πιστωτικού κινδύνου και επαρκή εμπειρία, τα οποία δεν συμμετείχαν στην εγκριτική διαδικασία.

Σημαντική παράλειψη του εσωτερικού ελέγχου είναι ότι δεν πραγματοποιήθηκε έλεγχος σε σημαντικό αριθμό πιστούχων για την αξιολόγηση εφαρμογής των διαδικασιών εντοπισμού και αναφοράς ύποπτων και ασυνήθιστων συναλλαγών καθώς και της εξακρίβωσης της ταυτότητας των πραγματικών δικαιούχων φυσικών προσώπων, ιδιαίτερα στις υπεράκτιες εταιρείες-πιστούχους.

Ο Πρόεδρος του ΔΣ της Τράπεζας, κ. Α. Λαυρεντιάδης, εκμεταλλεύόμενος καταστάσεις που αναφέρθηκαν παραπάνω και την αυξημένη εγκριτική ευχέρεια της Ανώτατης Επιτροπής, πέτυχε την έγκριση πιστοδοτήσεων υπέρογκου ύψους προς επιχειρήσεις που συνδέονται μεταξύ τους και με τον ίδιο, νομικά ή οικονομικά και εξυπηρέτησαν τα συμφέροντά του εις βάρος της Τράπεζας. Σε ορισμένες μάλιστα πιστοδοτήσεις διαπιστώθηκαν καταφανείς περιπτώσεις σύγκρουσης συμφερόντων.

Είναι σημαντικό σε αυτό το σημείο να αναφερθεί πως η έγκριση των χρηματοδοτήσεων, δεν πραγματοποιήθηκε με βάση τις γενικές αρχές Πιστοδοτικής Πολιτικής και τα αποδεκτά κριτήρια εγκρίσεων πιστοδοτήσεων της Τράπεζας. Αντίθετα, η Επιτροπή του ΔΣ προέβη πολλές φορές σε εγκρίσεις χρηματοδοτήσεων μεγάλου ύψους και αυξημένου πιστωτικού κινδύνου, ο οποίος σε ορισμένες περιπτώσεις δεν είχε καν αξιολογηθεί, χωρίς εξασφαλίσεις και με ανεπαρκή ποιοτικά και ποσοτικά στοιχεία. Χαρακτηριστική είναι η απουσία Διεύθυνσης Πίστης από την Εγκριτική Διαδικασία, η αγνόηση των συστάσεων Υπηρεσιακών Μονάδων αλλά και τα αυξημένα όρια Ανάλυσης Κινδύνου.

Ειδικότερα, διαπιστώθηκαν εγκρίσεις πιστοδοτήσεων χωρίς να αξιολογηθεί ο πιστωτικός κίνδυνος, αλλά με υποβολή απλής position (θέσης πιστούχου). Βάσει του ύψους τους, πολλές εξ αυτών αποτελούν ΜΧΑ (Μεγάλα Χρηματοδοτικά Ανοίγματα) και μάλιστα πλησιάζουν το ανώτερο επιτρεπτό όριο, χωρίς να ελεγχθεί η ποιότητα των ιστορικών οικονομικών στοιχείων, για αγορά κλάδων επιχειρήσεων με επιχειρηματικά σχέδια βασισμένα σε παραδοχές των πωλητριών εταιρειών και όχι των πιστούχων-αγοραστών. Τέτοιες χρηματοδοτήσεις έγιναν σε νεοσύστατες επιχειρήσεις, στις οποίες η Proton Bank έχει καταστεί ο μοναδικός χρηματοδότης. Το ύψος των χρηματοδοτήσεων είναι δυσανάλογα μεγαλύτερο των ιδίων κεφαλαίων τους και ως εξασφάλιση ελήφθη μόνο ενέχυρο επί των μετοχών τους, κατόπιν σύστασης της Διοίκησης ή μελών του ΔΣ. Ακόμη σε υπεράκτιες εταιρείες χωρίς οικονομικά στοιχεία, χωρίς γνώση των φορέων και της επιχειρηματικής τους εμπειρίας, ή ακόμα και σε μετόχους μεγάλης ηλικίας, σε πιστούχους με υψηλή χρηματοοικονομική μόχλευση, παρά τις παροτρύνσεις για συμμόρφωση στο πλαίσιο του προηγούμενου ελέγχου, με ελάχιστη ή μηδενική ίδια συμμετοχή των πιστούχων, χωρίς να διερευνώνται οι πραγματικές πιστωτικές ανάγκες, το ύψος των οποίων υπερβαίνει το ποσό της επένδυσης (αφορά σε μετοχοδάνεια), για αποπληρωμή ληξιπρόθεσμων οφειλών στην Τράπεζα. Επίσης χρηματοδοτήθηκαν επιχειρήσεις που δεν ήταν επιτρεπτό να χρηματοδοτηθούν σύμφωνα με την πιστοδοτική πολιτική της Τράπεζας, κατά κανόνα

χωρίς τη λήψη εξασφαλίσεων ουσίας, χωρίς να τηρούνται οι θεσμοθετημένοι κανόνες στη λήψη εξασφαλίσεων (όπως, λήψη εξασφαλίσεων μετά την εκταμίευση, απουσία ποσοστών κάλυψης και περιθωρίων ασφαλείας σε μετοχοδάνεια, με ευνοϊκή για τους πελάτες τροποποίηση των όρων εξασφάλισης), και με ελλείψεις ως προς τα νομιμοποιητικά έγγραφα.

3.5 Συμπεράσματα

Το σκάνδαλο της Proton Bank μπορεί ή πρέπει να είναι μια προειδοποίηση αφύπνισης για τους φορείς χάραξης πολιτικής στην Ελλάδα. Το σκάνδαλο έχει ήδη κοστίσει στους φορολογούμενους 700 εκ. ευρώ και θα μπορούσε να κοστίσει πολύ περισσότερο. Οι κύριες πλάνες και τα λάθη του τραπεζικού συστήματος εξακολουθούν να υπάρχουν. Κατά τις δύο τελευταίες δεκαετίες όλες οι πρωτοβουλίες για να καθιερωθεί ένα πιο ισομορφικό εταιρικό περιβάλλον στην Ευρωπαϊκή Ένωση απέτυχαν. Υπάρχει ανάγκη να δημιουργηθεί ένα νέο σύνολο των αντίστοιχων πρωτοβουλιών για την αντιμετώπιση των ειδικών θεμάτων του επιχειρηματικού περιβάλλοντος.

Το σκάνδαλο της Proton Bank είναι μια αποτυχία της επιχειρηματικής ηθικής, της νομοθεσίας, του κανονισμού, και των αρχών ελέγχου και παρακολούθησης. Το κύριο ερώτημα είναι: Θα πρέπει οι τράπεζες να διασωθούν από τους φορολογούμενους; Αυτή η ερώτηση προβληματίζει το σύνολο του χρηματοπιστωτικού και πολιτικού συστήματος. Το γεγονός ότι οι τράπεζες αποτελούν κρίσιμο - αναπόσπαστο μέρος μιας παγκοσμιοποιημένης οικονομίας, δεν μπορεί να δικαιολογήσει από μόνη της την κοινωνικοποίηση των ζημιών.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4^ο: Σύγκριση σκανδάλων: Ομοιότητες- Διαφορές- Συμπεράσματα

Τα δύο σκάνδαλα για τα οποία έγινε λεπτομερής ανάλυση στα προηγούμενα κεφάλαια φαίνεται να έχουν πολλά κοινά στοιχεία, μάλιστα πολλοί είναι αυτοί που αποκαλούν το σκάνδαλο της Proton Bank ως συνέχεια του οικονομικού σκανδάλου της Τράπεζα Κρήτης. Το σκάνδαλο της Proton Bank, σκάνδαλο Λαυρεντιάδη όπως έμεινε γνωστό θυμίζει σε πολλά το μεγάλο σκάνδαλο, αν και μετά από 20 χρόνια, του Γιώργου Κοσκωτά αφού και οι δύο είχαν ως «όχημα» μια τράπεζα, ο Γ. Κοσκωτάς την Τράπεζα Κρήτης και ο Λ. Λαυρεντιάδης την Proton Bank⁹⁷. Και οι δύο αναδύθηκαν στο κέντρο της πολιτικής, της κοινωνικής, της επιχειρηματικής αλλά κυρίως της δημοσιογραφικής σκηνής μέσα από το τραπεζικό σύστημα.

Στόχος και των δύο ήταν κοινός δηλαδή να τα αγοράσουν όλα, τράπεζες, εταιρείες, εφημερίδες, ποδοσφαιρικά σωματεία. Η παρέα με άτομα από υψηλότερα κοινωνικά στρώματα και από τον χώρο της πολιτικής ήταν κάτι που επεδίωκαν και οι δύο. Με απώτερο σκοπό τη δική τους ανέλιξη πλησίασαν το πολιτικό σύστημα, την κυβέρνηση, τα κόμματα και τους ισχυρούς θεσμούς.

Και οι δύο είχαν μια κάποια σχέση με τις ΗΠΑ. Ο Γ. Κοσκωτάς είχε ξεκινήσει από τις ΗΠΑ, ο κ. Λαυρεντιάδης έδειξε ενδιαφέρον για επενδύσεις στις ΗΠΑ, ενώ προσέλαβε ένα διπλωμάτη και πρώην πρέσβη των ΗΠΑ στην Ελλάδα, τον κ. Σπέκχαρντ, στην τράπεζά του.

Αυτό όμως που είναι ουσιαστικά κοινό είναι πως και οι δυο αξιοποίησαν την τράπεζά τους με τρόπο σκανδαλώδη. Εκμεταλλεύτηκαν τις αδυναμίες των συστημάτων εσωτερικού ελέγχου και με καλά οργανωμένο σχέδιο πέτυχαν το στόχο τους. Το ποσό της υπεξαίρεσης και στις δύο περιπτώσεις ήταν πολύ μεγάλο αν αναλογιστεί κανείς την αξία του χρήματος για την εκάστοτε χρονική περίοδο.

Και στις δύο περιπτώσεις φτιάχτηκε νόμος. Ο Ν. 1806/1988 γνωστός ως «κουτσονόμος» δημιουργήθηκε τότε ειδικά για τον Κοσκωτά. Ο Νόμος 1806/1988 οδήγησε στην αποκάλυψη και τον Μένιο Κουτσόγιωργα στο Ειδικό Δικαστήριο, αφού

⁹⁷ Καψής Παντελής, Ο Παντελής Καψής για τον Κοσκωτά και τον Λαυρεντιάδη, kourdistoportokali-online opinion magazine, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <http://www.kourdistoportocali.com/default.aspx?pageid=7881>, Δημοσιεύτηκε 8 Νοεμβρίου 2011, τελευταία πρόσβαση στον ιστότοπο 09/08/2012.

τεκμηριωμένα αποκαλύφθηκε ότι το αντάλλαγμα για αυτό τον νόμο ήταν η κατάθεση δύο εκατομμυρίων δολαρίων στο όνομα του Μένιου Κουτσόγιωργα σε ελβετική τράπεζα. Στην περίπτωση της Proton Bank ⁹⁸ όπως αναφέρθηκε και σε προηγούμενο κεφάλαιο φτιάχτηκε ο νόμος 3904/10 που εγκαινίασε ο κ. Λαυρεντιάδης, αποφεύγοντας την ποινική δίωξη, και έχει υπογράψει ο Ευάγγελος Βενιζέλος. Σύμφωνα λοιπόν με το νόμο αυτό προβλέπεται ακαταδίκωτο για όσους επιστρέψουν χρήματα από κατάχρηση. Έτσι ο κύριος Λαυρεντιάδης, επιστρέφοντας τα 51 εκατομμύρια δεν διώκεται. Παράλληλα με τον νόμο αυτό κατατέθηκε και τροπολογία του νόμου 4002/11 σύμφωνα με την οποία προβλέπει ακαταδίκωτο αναδρομικά από το 1996 για όσους υπουργούς οικονομικών έχουν επιδοτήσει τις Τράπεζες. Την στήριξη για την εισαγωγή του νόμου αυτού χρεώθηκε ο Ευάγγελος Βενιζέλος⁹⁹ τότε υπουργός Οικονομικών ο οποίος μάλιστα είχε κατηγορηθεί πως για προσωπικά συμφέροντα πριμοδοτούσε την Proton Bank παρά τη διαφωνία του Γενικού λογιστηρίου. Έτσι λοιπόν φαίνεται πως υπέρ και των δύο στάθηκε το πολιτικό σύστημα, κάτι που συμπληρώνει τα σκάνδαλα της πολιτικής ηγεσίας και τότε και τώρα. Αν και ο κ. Λαυρεντιάδης εγκαινίασε τον ευεργετικό νόμο για να κλείσει τυπικά η υπόθεση με την Proton Bank, δεν παύει ουσιαστικά να είναι ένα σκάνδαλο που δεν φαίνεται να κλείνει τόσο εύκολα.

Ένα άλλο κοινό σημείο είναι ότι ο τύπος έπαιξε σημαντικό ρόλο στην αποκάλυψη των σκανδάλων. Πιο συγκεκριμένα στην περίπτωση της Proton Bank η υπόθεση αποκαλύφθηκε στις 30 Ιουλίου 2011 από την «Ελευθεροτυπία του Σαββάτου» με τίτλο «Βόμβα υπεξαίρεσης στην Proton Bank»¹⁰⁰ ενώ αξίζει να σημειώσουμε ότι πρωταγωνιστικό ρόλο και στις αποκαλύψεις εναντίον του Κοσκωτά είχε τότε και πάλι η «Ελευθεροτυπία».

Η μέχρι στιγμής πιο ουσιαστική διαφορά που εγείρεται από τα δύο σκάνδαλα, είναι ότι ο Κοσκωτάς φυλακίστηκε¹⁰¹ για 12 χρόνια, ενώ ο Λ. Λαυρεντιάδης δεν έχει

⁹⁸Μπούγατσου Αριστέα, Εγκαινιάζει τον νέο νόμο ο Λαυρεντιάδης, Enet Ελευθεροτυπία, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <http://www.enet.gr/?i=news.el.article&id=313727>, Δημοσιεύτηκε 29 Σεπτεμβρίου 2011, τελευταία πρόσβαση στον ιστότοπο 09/09/2012.

⁹⁹ Απόσπασμα από εκπομπή του Νίκου Χατζηνικολάου στον ιδιωτικό τηλεοπτικό σταθμό Alter όπου ο κ. Βενιζέλος με τον δημοσιογράφο Κώστα Βαξεβάνη έχουν έντονο διάλογο σχετικά με τον δανεισμό της Proton Bank.

¹⁰⁰Μπούγατσου Αριστέα, Σοκ από τη βόμβα για Λαυρεντιάδη, Enet Ελευθεροτυπία, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <http://www.enet.gr/?i=news.el.article&id=297919>, Δημοσιεύτηκε 31 Ιουλίου 2011, τελευταία πρόσβαση στον ιστότοπο 09/09/2012.

¹⁰¹Ανώνυμο Άρθρο, Σκάνδαλο Proton Bank-Τουλάχιστον ο Κοσκωτάς πήγε φυλακή- Εφημερίδα Παρασκευή + 13, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <http://www.paraskevi13.com/?p=25199>, Δημοσιεύτηκε 15 Οκτωβρίου 2011, τελευταία πρόσβαση στον ιστότοπο 12/09/2012.

δικαστεί ακόμη καθώς η υπόθεση είναι σε εκκρεμότητα. Το πιο σημαντικό σημείο και στις δύο υποθέσεις, είναι ότι για τα έργα και τις ημέρες και των δύο οι άμεσα θιγμένοι και αυτοί που φορτώθηκαν το ποσό των υπεξαίρέσεών τους ήταν οι φορολογούμενοι πολίτες¹⁰².

Στα δύο σκάνδαλα που αναφέρθηκαν, οι κεντρικές φιγούρες έκρυβαν την απάτη που διέπρατταν και τις παρανομίες τους, πάντα με τη βοήθεια των συνεργατών τους και σε ορισμένες περιπτώσεις με τη μεγάλη ανοχή των ορκωτών λογιστών.

Ολοκληρώθηκε λοιπόν το δεύτερο μέρος της εργασίας, με την παρουσίαση κάποιων από τα πιο σημαντικά σκάνδαλα λογιστικής απάτης που πραγματοποιήθηκαν τις τελευταίες δεκαετίες στην Ελλάδα. Όλα τα στοιχεία που παρουσιάστηκαν παραπάνω αναφέρονται σε περιπτώσεις που έχουν ήδη διερευνηθεί με απόφαση που έχει επιτευχθεί από τα δικαστήρια ή από την Επιτροπή Κεφαλαιαγοράς εκτός από αυτό της Proton Bank για το οποίο η δικαιοσύνη δεν έχει ακόμη αποφανθεί. Κρίνεται όμως σκόπιμο να αναφερθεί, πώς ότι παρουσιάστηκε προκύπτει από αντικειμενικές και ανεξάρτητες πηγές από τον έντυπη και ηλεκτρονική αρθρογραφία, των οποίων κύρια πηγή ήταν πληροφορίες που απέρρεαν από τα σχετικά πορίσματα, τα οποία όμως έχουν χαρακτηριστεί ως απόρρητα.

Αν και δεν έχουν θεσπιστεί ειδικοί νόμοι, μετά τον απόηχο των σκανδάλων, πλέον η χρηματοοικονομική αναφορά είναι τώρα πιο αξιόπιστη καθώς για ότι υπογράφεται, την ευθύνη έχουν οι αρμόδιοι λογιστές καθώς είναι υπεύθυνοι για τις δηλώσεις που υπογράφουν και την υποβολή της έκθεσης σύμφωνα με τα Διεθνή Λογιστικά Πρότυπα. Υποχρεωτική είναι επίσης η εισαγωγή της εταιρικής διακυβέρνησης ενώ οι εσωτερικοί ελεγκτές και οι ελεγκτικές επιτροπές είναι σε θέση πλέον να εξυπηρετούν τα συμφέροντα των μετόχων. Όλα αυτά τα μέτρα, μαζί με την εποπτεία της Επιτροπής Κεφαλαιαγοράς, είναι πιθανό να περιορίσουν το πεδίο για δημιουργική λογιστική και λογιστική απάτη στην Ελλάδα. Μετά από όλα όσα ειπώθηκαν, γίνεται αντιληπτό πως σκάνδαλα προκύπτουν όχι μόνο από την έλλειψη κατάλληλης νομοθεσίας, αλλά και από την υπό αμφισβήτηση δομή ενός κοινωνικο-πολιτικο-οικονομικού περιβάλλοντος που ανέχεται χαμηλότερες προδιαγραφές από αυτές που ορίζει η εφαρμογή του νόμου. Αυτή η ανοχή μπορεί να είναι υπεύθυνη για το γεγονός ότι τα λογιστικά σκάνδαλα στην Ελλάδα βρίσκονται σε εξέλιξη.

¹⁰² Πολυχρονιάδης Μπάμπης, Οι φορολογούμενοι σώζουν την Proton Bank, Enet Ελευθεροτυπία, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <http://www.enet.gr/?i=news.el.article&id=303056>, Δημοσιεύτηκε 21 Αυγούστου 2011, τελευταία πρόσβαση στον ιστότοπο 09/09/2012.

Κατά τη διάρκεια των δύο τελευταίων δεκαετιών αρκετές ήταν οι πρωτοβουλίες που έλαβαν χώρα στην Ελλάδα, προκειμένου να δημιουργηθεί ένα περισσότερο συγκρίσιμο, αρμονικό και ισομορφικό επιχειρηματικό περιβάλλον. Οι πρωτοβουλίες αυτές (εισαγωγή ΔΛΠ, βέλτιστες πρακτικές εταιρικής διακυβέρνησης, παρακολούθηση και έλεγχος των μεταρρυθμίσεων, κλπ.) δεν ήταν αρκετά αποτελεσματικές, όχι από σφάλμα των δημιουργών, αλλά επειδή δεν ήταν κατάλληλες για τα θεμελιώδη χαρακτηριστικά του κοινωνικού, πολιτικού, νομικού και οικονομικού περιβάλλοντος της Ελλάδας. Στη συγκεκριμένη εργασία, χρησιμοποιώντας την υπόθεση της Proton Bank και της Τράπεζας Κρήτης παρουσιάστηκαν οι ανεπάρκειες του τραπεζικού τομέα και οι αδυναμίες του εσωτερικού ελέγχου ενώ αναδύθηκαν οι πλάνες των φορέων χάραξης πολιτικής στην Ελλάδα.

Στο αρχαίο ελληνικό θέατρο, τα τραγικά γεγονότα ακολουθούσε πάντα η «κάθαρση» που επανέφερε τα πράγματα στην αρχική τους κατάσταση απαλλαγμένα από κάθε αρνητική συνέπεια με τη βοήθεια των θεών ή με τη νίκη της αρετής εναντίον του κακού ή του φορέα του νόμου και της τάξης. Η εμπειρία από τα σκάνδαλα που συζητήθηκαν εδώ δεν θα μπορούσε να είναι διαφορετική. Κάθαρση ακολουθείται σε κάθε σκάνδαλο υπό την πλήρη διερεύνηση, αν και η τύχη των πρωταγωνιστών διέφερε σε κάθε περίπτωση με κάποιους να λαμβάνουν χρηματικά πρόστιμα, για φυγαδεύονται στο εξωτερικό, να υπηρετήσουν στη φυλακή ή σε ακραία περίπτωση, να αυτοκτονήσουν, ενώ άλλοι χρησιμοποιώντας νομικά και πολιτικά μέσα να κυκλοφορούν ακόμη ελεύθεροι.

Συμπεράσματα - Προτάσεις

Με βάση τη μελέτη των οικονομικών εγκλημάτων όπως αυτή παρουσιάστηκε παραπάνω, είναι εμφανές ότι τα οικονομικά εγκλήματα έχουν μερικά κοινά χαρακτηριστικά: χαμηλή ορατότητα, πολυπλοκότητα, διάχυση ευθύνης, διάχυση θυματοποίησης, δυσκολία στην επιτυχή έρευνα και δίωξη, συχνή επιβολή επεικόν ποινών. Επίσης οι προσπάθειες να αντιμετωπιστούν τέτοιες παραβάσεις και οι δράστες τους, παρακωλύονται από τους ασαφείς νόμους και από τις διαφωνίες ως προς τον καλύτερο τρόπο αντιμετώπισης των παραβατικών ατόμων και εταιρειών. Είναι αναγκαία λοιπόν η υιοθέτηση αποτελεσματικών μέτρων και πρακτικών τόσο για την πρόληψη όσο και για την ανίχνευση και εξιχνίαση οικονομικών εγκλημάτων. Για την επίτευξη των παραπάνω, ευθύνη έχουν τα διευθυντικά στελέχη κάθε οργανισμού, το τμήμα του εσωτερικού ελέγχου αλλά σημαντική διαφαίνεται και η συμβολή των εξωτερικών ελεγκτών.

Σε πρώτο επίπεδο ο καλύτερος τρόπος πρόληψης ενός οικονομικού εγκλήματος, που είναι και το ζητούμενο, θεωρείται πως είναι η σωστή διακυβέρνηση ενός οικονομικού οργανισμού συμπεριλαμβανομένων και των τραπεζικών οργανισμών σκάνδαλα των οποίων αποτέλεσαν βασικό πεδίο μελέτης της παρούσας εργασίας. Η διοίκηση από την πλευρά της οφείλει να καθορίζει συγκεκριμένη πολιτική απέναντι στην απάτη. Επιβάλλεται τα διευθυντικά στελέχη κάθε οργανισμού να μην περιορίζονται μονάχα στην αποτελεσματική εξιχνίαση μιας απάτης αλλά να εφαρμόζουν όσο το δυνατό πιο πολλά προληπτικά μέτρα κατά της διάπραξης αυτής. Αυτό επιτυγχάνεται με ένα σωστό στυλ διοίκησης, που δημιουργεί μια σωστή κουλτούρα και βελτιώνει συνεχώς το ηθικό των υπαλλήλων ενός οργανισμού. Η σωστή κουλτούρα, που συνίσταται στις αξίες, την ιστορία, τα πιστεύω, τους στόχους και το στυλ διοίκησης, αποτελεί τον ακρογωνιαίο λίθο στη διατήρηση σε υψηλά επίπεδα του ηθικού των υπαλλήλων σε ένα οργανισμό, με αποτέλεσμα να καταστέλλει τη γενεσιουργό αιτία διάπραξης απάτης, το κίνητρο. Είναι γεγονός εξάλλου ότι τα τελευταία χρόνια έχει καθιερωθεί ο όρος εταιρική κουλτούρα σε όλους τους οικονομικούς οργανισμούς και αποκτά ιδιαίτερη βαρύτητα η σημασία της, στην αποτροπή και στην εξέταση μιας οικονομικής απάτης, όπως γίνεται φανερό από τον αυξανόμενο αριθμό ξένων μελετών και ερευνών που πραγματοποιούνται γύρω από το θέμα αυτό.

Η διοίκηση επίσης θα πρέπει να προβάλλει τη δικαιοσύνη και την ηθική. Θα πρέπει να βρίσκεται κοντά στους υπαλλήλους της και όχι να είναι απόμακρη. Το πρόγραμμα ανταμοιβών και αναγνώρισης πρέπει να είναι δίκαιο ώστε να δίνει κίνητρα στον κάθε εργαζόμενο να είναι παραγωγικός και να θεωρεί τον εαυτό του μέλος μιας ομάδας. Έχει αποδειχθεί πως ο εργαζόμενος που στρέφεται ενάντια στον οργανισμό διαπράττοντας μια απάτη συνήθως νιώθει παραμελημένος και άδικα αξιολογημένος τόσο στην προσφορά του όσο όμως και στις απολαβές του. Επιπρόσθετα, δεν πρέπει να διαφεύγει ότι για να βγει στην επιφάνεια μια απάτη από κάποιον που τη γνωρίζει, θα πρέπει αυτός να έχει κίνητρο να το αναφέρει στην διεύθυνση ή στην επιτροπή ελέγχου ή στις διωκτικές αρχές, χωρίς να νιώθει ότι ρισκοκινδυνεύει τη θέση του στην εταιρεία ή τη σωματική του ακεραιότητα. Συμπερασματικά, λοιπόν, κλείνοντας την παράμετρο που αφορά τη διοίκηση, η δημιουργία και η λειτουργία ενός πλαισίου σαν αυτό που αναφέρθηκε προηγούμενα, προϋποθέτει την ύπαρξη ενός στυλ διοίκησης μη εγωκεντρικού, ευέλικτου και δυναμικού, που μπορεί να βλέπει μπροστά και μπορεί να μεταλλάσσεται με την ίδια ταχύτητα που μεταλλάσσονται οι μέθοδοι διάπραξης απάτης.

Εξειδικεύοντας στον τραπεζικό κλάδο και επιβεβαιώνοντας όσα αναφέρθηκαν παραπάνω, αναλύοντας τα σκάνδαλα της Τράπεζας Κρήτης και της Proton Bank¹⁰³, είναι γεγονός όπως προκύπτει και από διεθνείς έρευνες, ότι η πρόσφατη παγκόσμια οικονομική κρίση αποκάλυψε τη μεγάλη ζημιά που προκλήθηκε από την έλλειψη διαφάνειας στο Τραπεζικό χώρο και την ασθενή εφαρμογή των μέτρων εταιρικής διακυβέρνησης στις Τράπεζες. Είναι κοινά αποδεκτό, ότι οι τραπεζικές απάτες διαπράττονται τόσο από τους ίδιους υπαλλήλους της Τράπεζας, όσο και από εξωτερικούς δράστες. Καταχρήσεις υπέρογκων χρηματικών ποσών, πλαστές επιταγές, ξέπλυμα χρήματος, νομιμοποίηση εσόδων από παράνομες δραστηριότητες, πλαστά πιστοποιητικά και παραποιημένες οικονομικές καταστάσεις συνιστούν μερικές από τις μορφές τραπεζικών απατών που ταλανίζουν το τραπεζικό σύστημα. Γενικότερα, πολυάριθμοι παράγοντες συνδράμουν στην πραγματοποίηση μιας τραπεζικής απάτης για αυτό και η «άκρη του νήματος» δύσκολα εντοπίζεται πολλές φορές.

Υπό αυτό το πρίσμα, ο εσωτερικός έλεγχος καλείται να εντοπίσει και να περιορίσει τις απάτες εις βάρος των τραπεζών μέσω των ελέγχων που πραγματοποιεί και των συστάσεων και προτάσεων δικλίδων ασφαλείας που προτείνει. Ακολουθώντας

¹⁰³ Λεπτομερής παράθεση συμπερασμάτων για τα σκάνδαλα της Τράπεζας Κρήτης και της Proton Bank βρίσκεται στις σελίδες 159-162.

την ανωτέρω προσέγγιση, ο τρόπος διεκπεραίωσης των τραπεζικών συναλλαγών συνεχώς διαφοροποιείται ώστε γίνεται περισσότερο πολύπλοκος εξαιτίας των νέων δικλίδων ασφαλείας που συνεχώς ενσωματώνονται στην καθημερινή λειτουργία των Τραπεζών με σκοπό την ελαχιστοποίηση της πιθανότητας πραγμάτωσης απάτης εις βάρος των τραπεζών.

Διαπιστώνεται, λοιπόν, ότι σε ένα ευρύτερο επίπεδο όλοι οι οικονομικοί οργανισμοί δεν πρέπει να υποτιμούν ή να αγνοούν τον εσωτερικό έλεγχο, αφού αποτελεί τον ακρογωνιαίο λίθο της αποτελεσματικής εταιρικής διακυβέρνησης. Ένας εσωτερικός ελεγκτής δεν είναι κάποιος που απλά ανασκοπεί την παρελθοντική πορεία της εταιρείας. Αντιθέτως, η λειτουργία του εσωτερικού ελέγχου θα πρέπει να αποτελεί ένα αναπόσπαστο και ισάξιο συστατικό στοιχείο της εταιρικής εποπτείας. Κατά αυτόν τον τρόπο οι εταιρείες εξασφαλίζουν την ανεξαρτησία, την αυταρχικότητα και την αποδοτικότητα του ελεγκτή και έτσι σηματοδοτούν την αποτελεσματικότητα του συστήματος εσωτερικού ελέγχου. Ακολούθως, διαπιστώνεται ότι τα τμήματα εσωτερικού ελέγχου παρέχουν υπηρεσίες προς τη διοίκηση, μέσω της διαρκούς επικοινωνίας, προσφέρουν βοήθεια στα μέλη του οργανισμού, συμβουλές και αναλυτικές πληροφορίες σχετικά με τον εσωτερικό έλεγχο, δηλαδή προσκολλώνται στους αντικειμενικούς στόχους και σκοπούς του εσωτερικού ελέγχου.

Αξίζει να επισημανθεί ότι στην προσπάθεια αποφυγής και ανακάλυψης της απάτης μεγάλο ρόλο παίζει και η πρόοδος που σημειώθηκε στην τεχνολογία. Οι υπολογιστές τη σύγχρονη εποχή έγιναν μέρος του συστήματος και αρωγός στην προσπάθεια εξιχνίασης των οικονομικών εγκλημάτων. Οι οργανισμοί χρησιμοποιούν πλέον τους υπολογιστές σε κάθε δραστηριότητα τους όπως και στον λογιστικό έλεγχο, αφού ενσωματώθηκε όλη η λογιστική δραστηριότητα στο πληροφοριακό σύστημα. Με τη βοήθεια των πληροφοριακών λογιστικών συστημάτων ο έλεγχος των εγγραφών και γενικά όλων των κινήσεων των λογαριασμών γίνεται ολοένα και πιο αποτελεσματικός.

Κομβικό συμπέρασμα της παραπάνω βιβλιογραφικής επισκόπησης, είναι η άποψη ότι ο εσωτερικός έλεγχος με την εφαρμογή σύγχρονων μοντέλων ελέγχου, αποτελεί καθοριστικής σημασίας παράγοντα για τον περιορισμό της τραπεζικής απάτης, αλλά και της απάτης σε κάθε οικονομικό οργανισμό. Ωστόσο, οι περιορισμοί της συγκεκριμένης έρευνας οριοθετούνται στην έλλειψη ποσοτικών δεδομένων, αφού επιχειρήθηκε σε πρώτο στάδιο η θεωρητική προσέγγιση του οικονομικού εγκλήματος και της συμβολής του εσωτερικού ελέγχου, στην αποτροπή και καταστολή αυτού. Προτείνεται λοιπόν πως συνέχεια της βιβλιογραφικής αυτής έρευνας μπορεί να είναι,

η δημιουργία εμπειρικής έρευνας, η οποία θα μπορέσει να ποσοτικοποιήσει τις μεταβλητές της οικονομικής απάτης και θα τις συνδέσει με τον εσωτερικό έλεγχο. Πιο συγκεκριμένα για την υλοποίηση της παραπάνω έρευνας προτείνεται η σύνταξη ερωτηματολογίων που θα χρησιμοποιηθούν ως ποσοτικά εργαλεία, για την αποτύπωση αφενός των απόψεων και των εμπειριών εσωτερικών ελεγκτών διαφόρων οικονομικών οργανισμών, αλλά και αφετέρου τη συλλογή πληροφοριών και ουσιαστικών προτάσεων, όπως αυτές θα αναδυθούν από τους ίδιους τους εμπλεκόμενους. Τα αποτελέσματα θα συμβάλουν πιθανόν σε ένα γόνιμο σχεδιασμό πρακτικών για την αποτελεσματικότερη πρόληψη και αντιμετώπιση του φαινομένου του οικονομικού εγκλήματος. Βέβαια, η προσπάθεια μηδενισμού της οικονομικής απάτης αποτελεί μια εξαιρετικά δύσκολη προοπτική. Εντούτοις ο εσωτερικός έλεγχος με το μωσαϊκό των προσφερόμενων υπηρεσιών του, αποτελεί ίσως το σημαντικότερο μέσο για την διαχείριση των οικονομικών απατών που θα οδηγήσει στην σταδιακή τους ελαχιστοποίηση και θα βοηθήσει στην διηνεκή αναπτυσσόμενη πορεία των ελληνικών επιχειρήσεων.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ελληνική Βιβλιογραφία

1. Αλεξιάδης Στέργιος (2010). Τα οικονομικά του εγκλήματος, εκδόσεις Σάκκουλα, Θεσσαλονίκη 2010.
2. Γαγάνης Χρυσοβαλάντης - Ζοπουνίδης Κώστας (2009). Αναγνώριση Παραποιημένων Λογιστικών Καταστάσεων, Εκδόσεις Κλειδάριθμος, Αθήνα
3. Δημήτραινας Ν. Γεώργιος (2002). Ξέπλυμα βρώμικου χρήματος, εκδόσεις: Νομική Βιβλιοθήκη.
4. Δούβας Γ.,(2002). Οι ευρωπαϊκές κατά το ελληνικό ποινικό δίκαιο : προσέγγιση με βάση τον άξονα: απάτη – λαθρεμπορία. Εκδόσεις Παπαζήση, σελ. 23-28.
5. Ζησιάδης Βασίλειος (2002). Οικονομική Εγκληματικότητα, Το Ουσιαστικό και Δικονομικό Οικονομικό Ποινικό Δίκαιο, β' έκδοση, εκδόσεις Σάκκουλα, Θεσσαλονίκη 2002.
6. Καζαντζής Ι. Χρήστος (2006). Ελεγκτική και εσωτερικός έλεγχος: Μια συστηματική προσέγγιση Εννοιών, Αρχών και Προτύπων, εκδόσεις Business Plus.
7. Κουράκης Νέστωρ (2007). Τα οικονομικά εγκλήματα, τόμος Ι, Εκδόσεις Σάκκουλα, σελ 44.
8. Κραμβιά - Καπαρδή Μαρία, Καπαρδής Ανδρέας, Κουράκης Νέστωρ (2001). Οικονομικά εγκλήματα στην Κύπρο, εκδόσεις Σάκκουλα.
9. Κραμβιά-Καπαρδή Μαρία, Τσολάκης Χρίστος (2011). Οικονομικά Εγκλήματα Στις Επιχειρήσεις: Πρόληψη, διερεύνηση, αποτροπή, εκδόσεις Κριτική.
10. Παπαδάτου Θ.(2005), Εσωτερικός και Εξωτερικός έλεγχος ανωνύμων εταιρειών, Β' έκδοση, σελ.35
11. Παπανδρέου Πόπη (2011). Νομοθεσία οικονομικού εγκλήματος, εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη.
12. Παπαστάθης Π. (2003), Ο Σύγχρονος εσωτερικός έλεγχος στις επιχειρήσεις-οργανισμούς και η πρακτική εφαρμογή του, Α τόμος, ΟΠΑΠ, σελ 28,31
13. Πιστελά Αγγελική (2011). Η εγκληματολογική προσέγγιση του οικονομικού εγκλήματος, εκδόσεις Σάκκουλα, Θεσσαλονίκη 2011.

14. Τάτσος, Ν., (2001), Παραοικονομία και Φοροδιαφυγή στην Ελλάδα. Εκδόσεις Παπαζήση σελ. 16-23.
15. Τζίφρας Π. (2001), "Η αθωωτική μου ψήφος για τον Ανδρέα Γ. Παπανδρέου, εκδόσεις Λιβάνη, σελ 220-222.
16. Τραγάκης Γεώργιος (1996), «Οργανωμένο Έγκλημα και Ξέπλυμα Βρώμικου Χρήματος», εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα.
17. Τσακλάγκανος Α. (2005) , ΕΛΕΓΚΤΙΚΗ, 2η έκδοση, σελ 44,45.
18. Φίλος Λ. Ιωάννης (2004). Εγχειρίδιο πολιτικών και διαδικασιών», εκδόσεις IQ Group, σελ. 20.
19. Φίλος Λ. Ιωάννης (2004). Σύστημα Εσωτερικού Ελέγχου Επιχειρήσεων, εκδόσεις IQ Group, σελ 17, 25-26.

Ξένη Βιβλιογραφία

1. Michael Jones, (2011), Creative Accounting, Fraud and International Accounting Scandals, pp. 53.
2. Gilbert Geis (Editor), Robert F. Meier (Editor), Lawrence M. Salinger (Editor) (1994), White-Collar Crime: Classic and Contemporary Views, 3rd Edition.
3. Croall, H. (1992). White Collar Crime, Criminal Justice and Criminology. Buckingham: Open University Press, pp. 12-16.
4. Strader, K. J., 2006. Understanding White Collar Crime. 2nd edition. Matthew Bender & Co Publishing
5. Linebaugh, Peter (2006), The London hanged : crime and civil society in the eighteenth century, 2nd edition, Verso publishing, pp. 159 - 162.
6. Punch M.(1996), Dirty Business, Sage Publications, pp. 51-52,55
7. E. McLaughlin and J. Muncie (2005), The Sage Dictionary of Criminology, second edition, sage publications
8. Manuel Bautista (2012), SAGE Encyclopedia of White-Collar & Corporate Crime (2nd Ed.)
9. J. T.Wells (2007), Encyclopedia of Fraud, 3rd edition, chapter 13, ACFE
10. Biegelman, M.T. και Bartow, J.T. (2006), Executive Roadmap to fraud prevention and internal control: Creating a culture of compliance, New Jersey: John Wiley & Sons publishing.

Ελληνική Αρθρογραφία

1. Κουράκης Νέστωρ (2007), Το οικονομικό έγκλημα στην Ελλάδα σήμερα, Ποινική Δικαιοσύνη, τεύχος 2/2000, σσ.644-654.
2. Λάζος Γρ. (Ιούνιος 2000). Το οικονομικό έγκλημα στη σύγχρονη Ελλάδα - Σκληρά δεδομένα και βασικές συντεταγμένες, Ποινική Δικαιοσύνη, τ.28, σσ. 655-663.
3. Κουτσούκης Κλεομένης, Διαφθορά, σκάνδαλα και σκανδαλολογία στα τέλη του αιώνα: Μια συνοπτική θεώρηση, Ποινική Δικαιοσύνη, τεύχος 1/2000, σελ.61.
4. Νικολούδης Π., Η νομιμοποίηση εσόδων από παράνομες δραστηριότητες, Ποιν.Χρον. 2000.
5. Σπαθής Χαράλαμπος (Σεπτέμβριος 2002), Εμπειρική διερεύνηση της παραποίησης οικονομικών καταστάσεων, Λογιστής, τεύχος 570, σελ. 1286-1294.
6. Ανώνυμο Άρθρο, Σκάνδαλο Proton Bank-Τουλάχιστον ο Κοσκωτάς πήγε φυλακή- Εφημερίδα Παρασκευή + 13, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <http://www.paraskevi13.com/?p=25199>, Δημοσιεύτηκε 15 Οκτωβρίου 2011, τελευταία πρόσβαση στον ιστότοπο 12/09/2012.
7. Ανώνυμο Άρθρο, Αποκαλύψεις - φωτιά για το σκάνδαλο στην Proton Bank, Ημερήσια Οικονομική Εφημερίδα Express, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: http://www.express.gr/news/business/544624oz_20111213544624.php3, Δημοσιεύτηκε 13 Δεκεμβρίου 2011, τελευταία πρόσβαση στον ιστότοπο 12/09/2012.
8. Παπαϊωάννου Γιώργος, Λαμπρόπουλος Βασίλης Γ. Αποκάλυψη σοκ: Η «Τράπεζα των κολλητών» Πώς λεηλάτησαν τις καταθέσεις με τα «Λαυρεντοδάνεια» - Το απόρρητο πόρισμα της Τράπεζας της Ελλάδος για την Proton Bank. Το Βήμα, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <http://www.tovima.gr/politics/article/?aid=434321>. Δημοσιεύτηκε 11 Δεκεμβρίου 2011, τελευταία πρόσβαση στον ιστότοπο 12/09/2012.
9. Βαλασόπουλος Παντελής, «ΦΟΡΤΙΟ ΔΥΝΑΜΙΤΙΔΑΣ» Ο ΤΙΤΛΟΣ ΣΤΟ ΡΕΠΟΡΤΑΖ ΤΗΣ «ΖΙΝΤΟΪΤΣΕ ΤΣΑΪΤΟΥΝΓΚ» Η Γερμανία μαθαίνει την Proton, Enet Ελευθεροτυπία, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα <http://www.enet.gr/?i=news.el.article&id=326823>, Δημοσιεύτηκε 18 Νοεμβρίου 2011, τελευταία πρόσβαση στον ιστότοπο 10/09/2012.

10. Πολυχρονιάδης Μπάμπης, Οι φορολογούμενοι σώζουν την Proton Bank, Enet Ελευθεροτυπία, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα:
<http://www.enet.gr/?i=news.el.article&id=303056>, Δημοσιεύτηκε 21 Αυγούστου 2011, τελευταία πρόσβαση στον ιστότοπο 09/09/2012.
11. Παπαδάκου Γιάννα, Ο λαβύρινθος του Λαυρεντιάδη, Το Βήμα της Κυριακής, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα:
<http://www.tovima.gr/society/article/?aid=439577&wordsinarticle=proton%3bank>, Δημοσιεύτηκε 22 Ιανουαρίου 2012, τελευταία πρόσβαση στον ιστότοπο 12/09/2012.
12. Μπούγατσου Αριστέα, Εγκαινιάζει τον νέο νόμο ο Λαυρεντιάδης, Enet Ελευθεροτυπία, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα:
<http://www.enet.gr/?i=news.el.article&id=313727>, Δημοσιεύτηκε 29 Σεπτεμβρίου 2011, τελευταία πρόσβαση στον ιστότοπο 09/09/2012.
13. Κατή Κατερίνα, ΥΠΟΘΕΣΗ PROTON: «ΕΞΑΤΜΙΣΤΗΚΑΝ» ΠΕΡΙ ΤΑ 700 ΕΚΑΤ. ΕΥΡΩ- Για κακούργημα στον εισαγγελέα ο Λαυρεντιάδης, Enet Ελευθεροτυπία, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα:
<http://www.enet.gr/?i=news.el.article&id=324120>, Δημοσιεύτηκε 8 Νοεμβρίου 2011, τελευταία πρόσβαση στον ιστότοπο 09/09/2012.
14. Κανελλάκης Γιάννης, Λ. Λαυρεντιάδης ένας νέος Κοσκωτάς της Ελλάδας, Αγιορείτικο Βήμα, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα:
<http://www.agioritikovima.gr/2011-07-14-22-28-56/5593-gkanellakis-laurentiantis-enas-neos>, Δημοσιεύτηκε 18 Μαρτίου 2012, τελευταία πρόσβαση στον ιστότοπο 09/09/2012.
15. Καψής Παντελής, Ο Παντελής Καψής για τον Κοσκωτά και τον Λαυρεντιάδη, kourdistoportokali- online opinion magazine, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα:
<http://www.kourdistoportocali.com/default.aspx?pageid=7881>, Δημοσιεύτηκε 8 Νοεμβρίου 2011, τελευταία πρόσβαση στον ιστότοπο 09/08/2012.
16. Τσαουσίδης Κλέαρχος, Ο κ. Βενιζέλος, η Proton Bank και ο Βαξεβάνης, Η Αυγή, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα:
<http://www.avgi.gr/ArticleActions/show.action?articleID=647737>, Δημοσιεύτηκε 27 Οκτωβρίου 2011, τελευταία πρόσβαση στον ιστότοπο 10/09/2012.

17. Μπούγατσου Αριστέα, Σοκ από τη βόμβα για Λαυρεντιάδη, Enet Ελευθεροτυπία, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα:
<http://www.enet.gr/?i=news.el.article&id=297919>, Δημοσιεύτηκε 31 Ιουλίου 2011, τελευταία πρόσβαση στον ιστότοπο 09/09/2012.
18. Νικολαΐδης Ηλίας, Η άνοδος και η πτώση του Λαυρέντη Λαυρεντιάδη, το Βήμα, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα:
<http://www.tovima.gr/vimagazino/views/article/?aid=441496>, Δημοσιεύτηκε 2 Φεβρουαρίου 2012, τελευταία πρόσβαση στον ιστότοπο 15/09/2012.

Ξένη Αρθρογραφία

1. Albecht, W.S., Wenz, G.W. και William, T.L. (1995). Fraud, Bringing Light to the Dark Side of Business. US: Richard D.Erwin.
2. Association of Certified Fraud Examiners, ACFE (2006). «Fraud Examiners Manual», Austin, TX: ACFE.
3. Association of Certified Fraud Examiners, ACFE (2008). «Fraud Examiners Manual», 2008 Global Fraud Study
Association of Certified Fraud Examiners, ACFE (2010 b). Small Business: Fraud Prevention Manual, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα:
http://www.acfe.com/uploadedFiles/Shared_Content/Products/Books_and_Manuals/small-business-fraud-2010-chapter-excerpt.pdf
4. Association of Certified Fraud Examiners, ACFE (2010), Report to the Nations on Occupational Fraud and Abuse., Association of Certified Fraud Examiners, ACFE, 2010 Global Fraud Study.
5. Baralexis, S. (2004), Creative accounting in small advancing countries, Management Auditing Journal, 19(3), page 454.
6. Bhusal, D.R.(2009), Economic Crime Law and Legal Practice. Kathmandu (Nepal):pp 12-17, pp 17-19, pp12-16, pp17-25
7. Carson, W.G (1981), White-collar crime and the enforcement of factory legislation. British Journal of Criminology, 10, σσ. 338-398.
8. Cressey, D.R. (1986), Why managers commit fraud. Australian and New Zealand Journal of Criminology, 19 (4), page 195-209.
9. Dermitzakis, S. (1999), II Penal Code. Special Section (Embezzlement) AP. 899/1999 Vol E., 1220, *Pinika*, Vol 12 (year 2), Nomologia, pp. 1220-1225

10. Geis, G., Meier, R. & Salinger, L. (eds.) (1995). *White-collar Crime: Classic & Contemporary Views*. NY: Free Press. p.25
11. Gresham M. Sykes and David Matza, (Dec., 1957), *Publishing by American Sociological Review* Vol. 22, No. 6, *Publishing by American Sociological Association*, pp. 664-670 <http://ssrn.com/abstract=1978872> (last access 18/8/2012)
12. Jesover F. & Kirkpatrick, G. (2005) *The Revised OECD Principles of Corporate Governance and their Relevance to Non-OECD Countries*, *Corporate Governance*, 13 (2): 127-136.
13. Karampinis, Nikolaos I. and Hevas, Dimosthenis L., *Mandating IFRS in an Unfavorable Environment: The Greek Experience* (August 12, 2012). Available at SSRN: <http://ssrn.com/abstract=1572495>
14. Kenneth A. Merchant (1987), *Fraudulent and Questionable Financial reporting, A Corporate Perspective*, Financial Executives Research Foundation, 1987, pp. 5, 12-17.
15. Kovacich, G.L. (2008), *Fighting Fraud: How to Establish and Manage an Anti-Fraud Program*, Amsterdam-Boston: Elsevier/Butterworth-Heinemann.
16. Lawrence J. Abbott, Young Park, Susan Parker (2000), *The effects of Audit Committee Activity and Independence on Corporate Fraud*, *Managerial Finance*, Vol. 26, No 11, 2000, σελ. 55-62.
17. Lazarides, Themistokles G., *Implementing IFRS and Corporate Governance in Greece: The Case of Proton Bank* (March 29, 2012). Available at SSRN: <http://ssrn.com/abstract=2030769>.
18. Loebbecke, J.K., Eining, M.M και Willingham, J.J. (1989). “Auditors’ experience with material irregularities: Frequency, nature, and detectability”. *Auditing: A journal of Practice and Theory*, 9 (1), pp. 1-28.
19. Maslow A. H., (Jul 1943), *A Theory of Human Motivation*, *Publishing in Psychological Review*, Vol 50(4), 370-396.
20. Randall A. Gordona, Thomas A. Bindrima, Michael L. McNicholasa & Teresa L. Waldena (1988), *Perceptions of Blue-Collar and White-Collar Crime: The Effect of Defendant Race on Simulated Juror Decisions*, Volume 128, Issue 2, *The Journal of Social Psychology* pages 191-197.
21. Stempel W. Jeffrey (2003), *An Overview of the Sarbanes-Oxley Act and Its Implications for Attorneys*. Scholarly Works. Paper 177.

22. Sykianakis, Nicos , Naoum, Vasilios-Christos and Tzovas, Christos (2012), “The Perceptions of Managers of Greek Firms Regarding the Costs and Benefits Ensuing from the Adoption of International Financial Reporting Standards in Greece” International Journal of Economic Sciences and Applied Research, Vol. 4, No. 3: 59-74. Available at SSRN: <http://ssrn.com/abstract=1978872>

Διδακτορικές Διατριβές

1. Κουτούπης Ανδρέας (2009), Οι επιδράσεις του Θεσμικού Πλαισίου Εταιρικής Διακυβέρνησης και των Βέλτιστων Πρακτικών στην Ανάπτυξη των Συστημάτων Εσωτερικού Ελέγχου των Επιχειρήσεων, διδ. Διατριβή, σελ 377-379, 502-504.
2. Τσακλάγκανου Γεωργία (2005) L.L.M., Θεσμική Αντιμετώπιση του Trafficking σε διεθνές επίπεδο και Ενημερωτική Μελέτη για τη Διεθνική Σωματεμπορία-Trafficking.
3. Δεγλήρης Παναγιώτης (2010), Εγκληματολογικές προσεγγίσεις της Διαφθοράς στην Ελλάδα, Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών. Τμήμα Κοινωνιολογίας, σελ 14-17, 44-53

Έρευνες- Εκθέσεις

1. Έρευνα της Ernst & Young, «Τάσεις και αντιμετώπιση εταιρικής απάτης στην Ελλάδα». Διαθέσιμη στην ιστοσελίδα:
[http://www.ey.com/Publication/vwLUAssets/Fraud_pr_final/\\$FILE/PR%20Ernst%20%20Young_110411_2.pdf](http://www.ey.com/Publication/vwLUAssets/Fraud_pr_final/$FILE/PR%20Ernst%20%20Young_110411_2.pdf)
2. 6η Παγκόσμια Έρευνα για το Οικονομικό Έγκλημα από την PriceWaterhouseCoopers. Διαθέσιμη στην ιστοσελίδα:
http://www.pwc.com/en_GR/gr/surveys/assets/gecs2011.pdf
3. Εθνική Έρευνα για τη Διαφθορά στην Ελλάδα που πραγματοποιήθηκε από την Διεθνή Διαφάνεια-Ελλάς για τα έτη 2010 και 2011.
Διαθέσιμες στην ιστοσελίδα <http://www.transparency.gr/Content.aspx?page=11>
4. Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα, Structural Indicators for the EU Banking Sector, Ιανουάριος 2010, σελ. 5, Πίνακας 3.
5. Τράπεζα της Ελλάδος, Έκθεση για τη Χρηματοπιστωτική Σταθερότητα, Ιούνιος 2009, σελ. 63 και 64.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Πηγές στο διαδίκτυο

1. <http://www.hellenic-fiu.gr/>
2. Σ.Δ.Ο.Ε <http://www.minfin.gr/portal/el/resource/section/financial-and-economic-crime-unit#>
3. Europol <https://www.europol.europa.eu/>
4. Ευρωπαϊκή Υπηρεσία Καταπολέμησης της Απάτης (OLAF) http://ec.europa.eu/anti_fraud/about-us/mission/index_el.htm
5. Eurojust <http://eurojust.europa.eu/about/background/Pages/History.aspx>
6. Υπηρεσία Οικονομικής Αστυνομίας και Δίωξης Ηλεκτρονικού Εγκλήματος http://www.astynomia.gr/index.php?option=ozo_content&perform=view&id=1763&Itemid=378
7. PriceWaterhouseCoopers <http://www.pwc.com/>
8. Association of Certified Fraud Examiners <http://www.acfe.gr/>

Νομοθεσία και Ελεγκτικά Πρότυπα

1. Ν. 2331/1995 - Πρόληψη και καταστολή της νομιμοποίησης εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες και άλλες ποινικές διατάξεις - Ολομέλεια Αρείου Πάγου - Διαιτησίες και άλλες διατάξεις.
2. Ν. 3691/2008 Πρόληψη και καταστολή της νομιμοποίησης εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες και της χρηματοδότησης της τρομοκρατίας και άλλες διατάξεις, όπως ισχύει, και παροχή σχετικών οδηγιών για την εφαρμογή του.
3. Ν. 3424/2005- τροποποίηση νόμου 2331/1995 Περί νομιμοποίησης εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες.
4. Ν. 3904/2010 - Εξορθολογισμός και βελτίωση στην απονομή της ποινικής δικαιοσύνης και άλλες διατάξεις.
5. Ν. 1806/1988 - Τροποποίηση της νομοθεσίας για τα Χρηματιστήρια και άλλες διατάξεις.
6. ΔΕΠ 240 - Η ευθύνη του ελεγκτή για τον εντοπισμό απατών για έναν έλεγχο των οικονομικών καταστάσεων.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Σημειώσεις από συμμετοχή σε συνέδρια

1. «Σύστημα Διαχείρισης Κινδύνων και Σύστημα Εσωτερικού Ελέγχου σε συνθήκες κρίσης», που πραγματοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Οικονομικής Διοικήσεως (ΙΟΔ) της ΕΕΔΕ στις 18 Μαρτίου 2010 σε αίθουσα της ΕΕΔΕ.
2. «Κράτος και Διαφθορά: δημιουργώντας συνθήκες διαφάνειας», Διεθνής Διαφάνεια Ελλάς που πραγματοποιήθηκε στο ξενοδοχείο Μεγάλη Βρετανία στις 19 Απριλίου 2010.
3. «Η ποιότητα των υπηρεσιών εσωτερικού ελέγχου» που πραγματοποιήθηκε από την ΕΕΔΕ και το Πάντειο Πανεπιστήμιο στις 19 Νοεμβρίου 2010.
4. «Δείκτη Αντίληψης της Διαφθοράς (CPI) για το 2010» που πραγματοποιήθηκε από την Διεθνή Διαφάνεια Ελλάς, στις 16 Οκτωβρίου 2010 στην Αίθουσα Ανταποκριτών Ξένου Τύπου.
5. «2ο Συνέδριο Ξέπλυμα Χρήματος» που πραγματοποιήθηκε από το Ελληνοαμερικανικό επιμελητήριο, στις 10 Οκτωβρίου 2010 στο ξενοδοχείο Μεγάλη Βρετανία.

Τηλεοπτικές εκπομπές-Ντοκιμαντέρ

1. Τα Λαυρεωτικά – Η Μεγάλη Απάτη Προβλήθηκε από την NET στις 18.03.2012 στις 5 μ.μ.
2. Απόσπασμα από εκπομπή του Νίκου Χατζηνικολάου στον ιδιωτικό τηλεοπτικό σταθμό Alter όπου ο κ. Βενιζέλος με τον δημοσιογράφο Κώστα Βαξεβάνη έχουν έντονο διάλογο σχετικά με τον δανεισμό της Proton Bank.
3. Το κουτί της Πανδώρας με τίτλο «Οι μεγαλοφειλέτες που όλοι αγαπήσαμε» α' μέρος που προβλήθηκε την Τρίτη 27 Δεκεμβρίου 2011 στις 23:00 από τη NET και β' μέρος που προβλήθηκε Την Τρίτη 24 Ιανουαρίου 2012 στις 23:00 στη NET.
4. Η εξομολόγηση ενός οικονομικού δολοφόνου του Στέλιου Κούλογλου.